

Френски повести

Веркор
Енар
Жакнар-Сенекал

ВЕРКОР, КРИСТИЯН ЕМАР, ЖАКМАР — СЕНЕКАЛ ФРЕНСКИ ПОВЕСТИ

Превод: Симеон Хаджикосев, Нина Венова

chitanka.info

Сборникът „Френски повести“ включва три характерни за съвременното развитие на френската повест произведения.

Веркор е популярен френски белетрист, познат и на българския читател чрез световноизвестния му роман „Мълчанието на морето“. Автор с много изострено чувство за политическа актуалност, и в последната си повест „Вълчи капан“ (1979) той се ориентира към една много интересна тема, в която политическата и нравствено-етичната проблематика тясно се преплитат — темата за престъпленията на фашизма. Повестта доказва по художествен път убеждението на Веркор, че няма и не бива да има прошка за фашистките престъпления. Силата на „Вълчи капан“ е в това, че внушава тази идея не със средствата на публицистиката, а чрез спотаено драматичен и силно интригуващ сюжет. Нравствената проблематика е привнесена в сюжета чрез темата за взаимоотношенията между поколенията, посредством която и самата тема за фашизма придобива неочаквано остри съвременни измерения. Появата на ранения младеж в скромния дом в крайнините на Оксерския лес предвещава неминуема драма, „Аз“ — повествованието на младата героиня дава усещането за актуално протичане на действието, непосредственост и лаконизъм. Разкривайки постепенно пред момичето драмата на невръстното си детство, героят неусетно го извежда пред пропастта на неочаквана, жестока драма — оказва се, че баща и е предал някога на фашистите неговия баща, за да обсеби съпругата, станала му любовница. Естествено подобно разкритие, напомнящо за ужасните престъпления в античната трагедия, не може да не предизвика нравствен катарзис и противодействие. В края на повестта героинята напуска дома на баща си и отива в Парию при своя непознат дотогава брат.

Повестта на Кристиян Емар напомня за похватите на т.нар. литература на документа с аморфното си сюжетостроене и с „отворената“ си сюжетна схема. Образът на разказвачката дискретно напомня за анкетъор, който предизвиква към отговор-саморазкритие героинята. Нерадостната участ на Югет, майка на шест деца и обитателка на бедняшкия „временен квартал“ до един голям крайморски град, предизвиква неволна асоциация със съдбата на Жервез Лантие от „Вертеп“ на Зола. Повече от столетие дели появата на „Вертеп“ от книгата на Кр. Емар, но нейната Югет е духовна сестра на Жервез. Днешният капитализъм се отличава от описания от Зола, но

язвите на капиталистическото общество, срещу които въстана с нечувана гражданска смелост гениалният писател, са все същите — наследствен алкохолизъм и болести, лоши условия на живот, водещи до престъпност, проституция и сърцераздирателни човешки драми. Достоянство на лаконичното повествование е отсъствието на какъвто и да било сантиментализъм. Героинята е обрисувана със симпатия, а на места — със затаена ирония. Югет има слабости и недостатъци, в значителна степен тя е виновна за самоубийството на 16-годишния си син, но читателят ѝ съчувствува за нравствената сила да устоява на страданията и ударите на съдбата. Неуморима и действена натура, тя не може да стои настрана от нито един проблем на „временния квартал“. Единствена тя, изстрадала с големия си син пагубното въздействие на затвора за малолетни, се наема с изключителна енергия да спаси един друг непознат младеж от същата участ. В края на повестта само един незначителен детайл известява за нелепата смърт на Югет. От детинство животът ѝ е отредил само мъки и страдания. Повестта „Морето съвсем не се вижда“ от Кр. Емар е съвременен вариант на класическата тема за тежката участ на „малкия“ човек, подкупва с непредвзетата си хуманистична позиция и с вярата на писателката в добродетелите на народа. Увлечателна интрига, наситено драматично действие, затворено в рамките на една седмица, плавен стил, оцветен с находчив хумор, задържат от първата до последната страница вниманието на читателя.

Повестта „Престъплението в къщата на Грюн“ е отличена през 1977 е. с френската награда за криминална литература „Ке дезорфевр“. Авторският тандем Жакмар — Сенекал, познат на френските любители на този жанр, им предлага майсторски заплетена интрига и гимнастика на ума в логично конструираното следствие, при което решаваща роля за откриването на престъпника има психологическата характеристика на персонажите и социалната обусловеност на действията им. Двамата автори проявяват остра наблюдателност и верен усет за действителността, като правят точен социологически разрез на съвременното им буржоазно общество. В последна сметка става ясно, че едно бедно трудещо се момиче не само издържа със скромната си заплата сина на видния страсбургски богаташ, но и спасява бащата от фалит със случайно спечелените на лотария пари. И това решава съдбата му... С напредването на следствието в

„Престъплението в къщата на Грюн“ лакираната фасада на достопочтеност на „отбраното“ страсбургско общество се пропуква и разкрива морално-психическата му осакатеност и опороченост. С голямо майсторство авторите смъкват маската на добропорядъчност, почтеност, културност и изисканост от лицето на местното „висше“ общество и лъсва техния егоизъм, взаимна ненавист, бездарност, користолюбие и честолюбиви амбиции. В такава посока трябва да търсим и мотива на престъплението — в чудовищния егоизъм и частнособственическото чувство, изродили една силна човешка личност.

Сборникът „Френски повести“ дава представа за характерни тенденции в съвременната френска литература, т нейните демократични и реалистични традиции.

От Издателството

ВЪЛЧИ КАПАН

Бяха го видели да се навърта няколко пъти. „Мълчаливец“ — казваха търговците. „Симпатия“ — противопоставяха се полският пазач, кантонерът и горският. Осведомен, без да го изтъква — доверяваше учителят, — за да узнае нещо за собственика на някоя нива, гора или къща; за произхода, възрастта и репутацията му; оставяйки да бърбят — кой ли не обича да го прави? — слушайки разсеяно; този детайл привлече вниманието на учителя и после той неколkokратно се връщаше към него.

Престоите му в селото траеха малко. Отсъствията му — повече. И после будкаджийката го забелязваше да слиза от автобуса, който изчаква в Оксер влака от Париж. Облечен все в габардинен балтон, тип реглан, тъмносин и добре скроен. С чанта-куфарче в ръка. Наемаше стая над будката.

Поцаджията, който имаше роднини в съседната околия, твърдеше, че го познал, като се навъртал тъдява, „бъррейки с моя колега“ — казваше той. И като го разпитал, колегата му потвърдил, че непознатият е известен из цялата област с появяванията и изчезванията си. Целта му беше неизвестна. Тъй като изглеждаше безобиден, езиците се раздвижваха само когато биваше там. После го забравяха.

Въпреки че живеехме далече, слухът за съществуването му стигна и до нашите уши. Но тъй като никога не го бяхме забелязвали, нито баща ми, нито леля ми, нито аз му обръщаме особено внимание.

Всъщност аз не съм любопитна. И никога не съм била. Винаги съм се стремяла да приемам нещата такива, каквито са, без да задавам въпроси. Не казвам — без да се вълнувам.

Леля ми пък обичаше да разпитва, когато идваше раздавачът или месарят с камионетката си. Но тъй като бяхме далече от селото и не се месехме в клюките и сплетните на обитателите му, аз не се интересувах от техния внезапно изчезващ гост.

Две години преди това Де Гол беше приключил войната в Алжир. Някои предполагаха, че непознатият може да е от демобилизираните

младежи, които търсеха къде да се „приземят“. Други бяха на мнение, че е геолог на някой предприемач. Трети пък — забелязвайки предпочитанието му към махалите в съседство с гората — мислеха, че се касае за някакво ловно дружество. Тези съображения не ме интересуваха.

Но понеже скоро щях да навърша 18 години и живеех в усамотение с двама зрели хора, бях във възрастта, когато вниманието на момичетата бързо се възпламенява. Когато говорех за непознатия, го описвах хубав и едър, загадъчен и мълчалив. В кръчмата се хранел сам, без да продума. Твърде малко бил склонен да завързва познанства. Тази студенина впечатляваше хората. И ако този портрет ме оставяше безчувствена, без съмнение това се дължеше на темперамента ми. Обичам самотата и не се отегчавам сама. Още от малка съм луда по книгите и не по-малко пристрастена към музиката и грамофонните плочи. Съществуването ни встрани от селото чудесно ми подходеше. Не желяех никакви промени.

Тогава живеехме в областта Анси льо Фран, недалече от Армансон, в една лесничейска къща в покрайнината на гората Лошю, една от ония рехави горички, които ограждат Бургонския канал и предвещават Отския лес. Това усамотение допаднаше на моята саможивост. Дължах я несъмнено на детството си: рано са ме дали на бавачка, а после, на шест години — на пансион при монахините в Белгия — по причини, които никога не съм се опитвала да узная, бидейки твърде любопитна, както казах. Може би се боях да наруша спокойствието си: когато връстничките ми ме питаха защо никога не виждат баща ми, аз бързах да отвърна, за да ги отрежа изкъсо, че е посланик (а той беше търговец на дърва). Не по-добре познавах и майка си и не узнах от какво е умряла: дълго време монахините криеха смъртта ѝ от мене, за да избягнат потресението. Още по-малко узнах за живота ѝ като момиче и млада жена. Не се учудвайте прекалено — подобна липса на любопитство често се среща при децата. Това е също така и смесица от дискретност и свенливост: познавах едно момче, което нито веднъж, докато баща му беше жив, не го беше разпитвало за младостта му, а след като го изгуби, не престана да подпитва старите му приятели.

Когато с течение на времето монахините трябваше да ме уведомят, мене, момиченцето, че майка ми е умряла, тяхната

предпазливост беше излишна — не изпитвах нищо. Тази смърт ми се струваше нереална — каквато ми бе изглеждала и майка ми. Тя идваше да ме види от дъжд на вятър, двамата с баща ми често сменяха местожителството; за мене тя беше митична жена, красива и разсеяна, сякаш меланхолична, която едвам ми продумваше, слушаше ме усмихната, ала умът ѝ очевидно беше другаде. После я виждах, как, сподирена навярно от някаква потайна мисъл, ококорваше очи, почти в паника, като пред ужасен призрак. Аз оставах *сащисана*, както казват в Бургундия.

Но дори тези посещения протичаха малко нереално. Край, тя беше умряла нямаше ли да я видя повече, как си облещва очите? Това щеше да бъде само по-дълга, по-трайна нереалност — и по-неясна. Бях тъжна, разбира се, но също така и — как да кажа — умиротворена, почти облекчена, че нямаше да понасям повече тези срещи, които ме смущаваха, вместо да ме ощастливяват.

После баща ми дойде да ме вземе, придружен от една непозната. Това беше леля Жо, неговата сестра. Вдовица отскоро, тя беше отишла да живее при брат си вдовеца. Аз бях на единайсет години. В продължение на всичките тези години бях виждала баща си само два пъти: когато ме отведе при монахините и за първото ми причастие. Разсеян, надменен, мълчалив. А аз бях толкова притеснена, че не изпитах нито мъка, нито учудване. Нито пък привързаност.

Като се прехвърлих в горската къща, само смених жилището и обкръжението. Тъй като не знаех друг подслон освен злокобния пансион на монахините сред една равнинна местност, този чифлик сред гората ме очарова. Оттатък моята уединеност беше смущавана от шумната и често престорена жизненост на съученичките, повечето вече лицемерно набожни, сред които не успях да си намеря нито една сърдечна приятелка, нито дори другарки, на които да разчитам. Тук дърветата, околната тишина, населена от птичи песни, шепотът на вятъра в клоните, насмешливото шумолене на потока — всичко ме съпровождаше в едно неизтощимо очарование.

Сутрин, за да отида в гимназията в Анси льо Фран, прекосявах гората до пътя, където чаках училищния автобус. Щом се върнех за следобедната закуска, още от първите хубави дни прекарвах навън до вечерта. После баща ми ме караше да уча — и така на 17 години си взех матурата без затруднения. После си дадох една година за

размишления, преди да си избира път в живота. Мислех да стана ветеринарна лекарка.

През септември същата година се появи в областта, явяващ се и изчезващ, загадъчен, мълчаливият непознат със синия балтон.

Баща ми често трябваше да отсъствува заради продажбата на дървения материал. В началото на съвместния ни живот това помагаше и на двамата ни да свикнем един с друг. Тогавашното му държане спрямо мене наистина можеше да възпрепятствува това привикване. Защото понякога, като ме срещнеше ненадейно в хола или в коридора, той изглеждаше учуден. До такава степен, че в подобни мигове ми се случваше да се съмнявам в собственото си съществуване. У детето чувството за самоличност зависи много от погледа на възрастните. На първо време погледът на баща ми, показващ изненада, ме измъчваше, правеше от мене сянка — коя бях аз? Впрочем, няхах причини да се оплаквам от него — рядко ядосан — ала често отсъстващ. Казвах си: нямам късмет. И той ли щеше да се държи с мене като покойната ми майка?

Но малко по малко разбрах, че това не бяха същите отсъствия. Разсеяността на майка ми беше изцяло вътрешна. Той пък се оставяше да го разсейват външно. Постоянно изглеждаше, как да кажа, някак си нащрек. Лесно се стряскаше. Грижливо затваряше вратите. Необщителен. Това, че беше саможив като мене, по ми беше неприятно, но си мислех, че ще ми обръща повече внимание. Това беше голямата ми грижа. С течение на времето той взе да привиква към присъствието ми, но растящата му привързаност беше циклична, минаваше от буйство в равно спокойствие: обичаше ме, когато мислеше за това, и то — почти яростно. Спомням си целувки, бурни прегръдки, разкошни играчки при завръщанията му, следвани от периоди, през които — претрупан с работа — той почти не ме забелязваше. През седемте години, които преживях край него, голяма част от времето изразходвах в това да привличам вниманието му. Може би привързаността ми към него се е родила от тия усилия.

Отношенията ми с леля Жо бяха сърдечни, без никога да успеят да станат дъщерни. Аз бях момиче, после импулсивна девойка, загрижена за независимостта си. Леля Жо не умееше да приспособява — за своя чест, може би — непреклонния си характер към ласкави обноски. А когато се опитваше да го прави, беше ужасно — лицето ѝ

се превръщаше в една сладникава гримаса. Но понеже, общо взето, тя беше чевръста и предана, аз я обичах.

Понякога отношението й към баща ми ставаше странно. И братът, и сестрата бяха опърничави. При все това тя се прекланяше пред силния пол и рядко упорствуваше. Друг път, без да мога да схвана защо, само след няколко прошепнати думи, които не можех да чуя, внезапно го виждах да бие отбой. Не обичах тези мигове. И защото едно дете не обича да вижда баща си унижен, и защото потайната причина ме тревожеше. За щастие това рядко се случваше и през останалото време можех да изпитвам спрямо него чувство на уважение и доверие, способни да удовлетворят нуждата ми от сигурност. Фигурата му — висок и строен — по-късно щеше да понапълнее, брадичката му ала Хенрих IV, леко прошарена, дълбокият му и звучен глас — всичко това ме насърчаваше.

* * *

Една вечер, тъкмо когато сядяхме на масата, ни изненадаха гласове откъм гората. Тя беше наша собственост и никой не минаваше оттам. Отначало почти недоловими, гласовете се приближаваха. Баща ми погледна леля, която внасяше супата, остави лулата си и стана, за да види какво става. Беше направил две крачки към прозореца, когато неколkokратно се потропа на вратата. Аз оставих купчината чинии и отидох да отворя.

Още не се беше смрачило напълно. Съгледах три фигури на външното стълбище: двама възрастни ловци подкрепяха трети човек. Той не изглеждаше в ред. Цялото долнище на панталона му беше окървавено.

Отначало помислих, разбира се, за ловно произшествие. Докато леля ми и аз помагахме на единия от ловците да разположи пострадалия върху един диван, баща ми разпитваше другия. Той беше селянин — започваше от Адам и Ева и се загубваше сред подробностите. Баща ми губеше търпение. Аз слушах небрежно. Накратко, двамата ловци се връщали полека от хълма по прекия път из просеката, когато чули някой да стене. Трябвало да потърсят малко наоколо, за да открият накрая този млад мъж, скрит в папратта, легнал

по гръб. Единият му крак бил прострян, а другият — свит и захванат точно над глезена в един вълчи капан. Бил примрял и с ожулени ръце, изтощен от безуспешните опити да разтвори зъбците на капана.

Ненавиждах тези вълчи капани, а дважд повече, че баща ми ги слагаше за лисици около къщата. Въпреки табелите се страхувах от нещастен случай. Ето че страховете ми се оправдаваха, но аз естествено се въздържах от каквато и да било забележка.

Раненият стенеше тихичко. Блед, със затворени очи, изглежда беше в безсъзнание. Дали нямаше счупена кост? От крака беше изтекла доста кръв, но нито леля ми, нито аз се осмелявахме да почистим раната, толкова отвратителна изглеждаше тя. Баща ми телефонира на лекаря.

Главата се извърна върху възглавницата. Лицето беше строго хармонично — не го познавах. Нито леля ми, нито баща ми. Човекът не беше от околността. Тогава се запитах дали си нямаме работа с губещия се непознат. Такъв, какъвто ни го бяха описали: едър, млад, облечен в своя габардинен балтон. Като го видях ненадейно, и то при такива обстоятелства, се заинтересувах от него... Защо ли се навърташе наоколо? С какво ли се занимаваше? Скръбната му мъжествена красота, в която трептяха приливите на страданието, ме вълнуваше.

Ловците си тръгнаха, след като пийнаха по чашка. Лекарят дойде малко подир това и веднага ни успокои — нямало счупване на пищялката. Нито пък на фибулата, поне при опипване. За всеки случай по-късно трябвало да се провери и чрез рентгенова снимка. Но дотогава стигали една прикрепяща превръзка и няколко дена почивка. Той почисти раната, направи няколко шева, инжекция против тетанус и отиде да търси материал за превръзка.

Облекчен от грижите, раненият се съвземаше. Цветът на лицето му се възвръщаше. Баща ми искаше да го пренесе в болницата, но лекарят го разубеди — в болницата не стигали легла и болният бързо щял да бъде отпратен у дома си. А това „у дома си“ — призна попитаният младеж — беше един шести етаж без асансьор в Париж, а в селото — една стая без чешма над будката. Щяло да бъде за предпочитане — съветваше лекарят — да го задържим в къщи два-три дена, ако ни е възможно. Леля ми призна, че имаме достатъчно място, за да го подслоним. И аз намирах, че тъй като сме виновниците, това

беше дребна работа. Баща ми отначало изглеждаше против, пък после склони.

Разбрах първия му порив — един непознат в къщата несъмнено щеше да смути общата ни саможивост. И аз трябваше да призная пред себе си не без насмешка, че ако непознатият беше малко по-възрастен, едва ли щях да настоявам толкова. При все това той ни благодареше за гостоприемството. Инжекцията за местно обезболяване беше облекчила болката му и той дори се беше поразвеселил. Но баща ми не споделяше тази веселост. Той зле прикриваше нетърпението си и аз разбрах какво си беше наумил — да узнае какво търсеше този човек в нашата гора. Сложила ръка върху ръката му, леля ми го задържахше да не разпитва — щеше да бъде нечовешко и несправедливо да се подлага веднага на разпит човек, пострадал по наша вина. По-добре щеше да бъде да се почака с приветлива любезност, докато се лекува кракът му и най-тежкото за него мине. Такова беше и моето чувство. Така че баща ми се въоръжи с търпение. Лекарят се върна, направи превръзката и си отиде. Леля ми претопли супата. Стомахът ми куркаше от глад и най-сетне можахме да седнем на трапезата. Поднесох на дивана ядене на ранения, който, облегнат на възглавници, призна, че произшествието му е отворило апетита. И действително той добре се справи с вечерята. Баща ми говореше малко. Усещах, че едва се сдържа. Тъй като по време на десерта раненият се извиняваше за неприятностите, които ни създава, баща ми се възползва от случая.

— Ами да — каза той малко грубо, — що за идея да се вмъквате в частна гора. Не видяхте ли табелите?

— Да — отвърна младежът спокойно.

— Е и?

— Обикновено това са табелки за сплашване. Няма нищо зад тях.

— Това не е извинение, за да се вмъкваш в чуждо.

— Не е, наистина. Но аз се бях заблудил.

— Къде отивахте?

— Никъде. Изследвам терена.

— За кого? И с каква цел?

— За „Пътно управление“.

— Какво пък ще търси „Пътно управление“ при нас?

— Става дума за едно отклонение на автомагистралата...

— В какво направление?

— От Оксер за Троя.

— Все пак няма да го прекарате чак толкова близко.

— Може би малко по-нагоре.

— Тогава какво правехте тук?

— По-нагоре ли?

— Тук. При нас.

— Казах ви: заблудих се. В гората, разбирате ли...

— Че нали сте инженер? — каза саркастично баща ми.

— Само в известен смисъл — отвърна другият, без да престане да се усмихва мило.

— Как така? — рече баща ми.

— Професията ми е сложна: топография, геология, социология, анкети, по малко от всичко.

— Какви анкети?

— С хората: ако трасето се утвърди, нали ще има отчуждавания...

Чувствувах се като на тръни — вече не съществуваше никаква тайна и макар че оня намираше отговор на всеки въпрос, това, изглежда, ядосваше баща ми. Защо ли? В какво ли го подозираше? Всеки случай, не и в опит за кражба. Сега той мълчеше, след като беше попитал за всичко и беше получил всички разяснения. Пиехме билков чай. Младежът на дивана беше все така в кротко настроение. Баща ми беше станал, за да си вземе пури. Внезапно се извърна и запитва:

— Как се казвате?

При този съвсем естествен, но малко закъснял въпрос, който раненият вече не очакваше, го видяхме да се колебае две секунди, сякаш затруднен. Той примигна и изрече набързо:

— Жюлиен Дюран.

Запитах се дали това беше истинското му име. Защо беше това колебание? Като че ли, запитан изненадващо, беше забравил пригответия отговор.

Леля ми се въсеше. Баща ми гледаше момчето втренчено. И тримата бяхме помислили едно и също и изведнъж подозрителността на баща ми не изглеждаше така оскърбителна.

При все това мотивите му ми изглеждаха лесно обясними. Пък и анонимността не беше ли пръв дълг на всеки анкетатор? Що се отнася

до другото, всичко, което беше интригувало хората — начинът, по който се появяваше и изчезваше, по който се осведомяваше за тоя или оня, — всичко това се обясняваше напълно от професията му. А пък че се е заблудил в гората — не беше първият — дори да е имал компас.

Дали и баща ми беше стигнал до същите заключения? Той престана да настоява и предложи пура на младежа, но оня се извини: „Не пуша.“ Сетне заяви, че е изморен. Леля и аз му помогнахме да стигне до стаята на куц крак. Баща ми му донесе една от пижамите си. Оставихме „Жюлиен“ да си отпочине и поспи. На сутринта, докато разтребвах стаята му, забелязах, че не беше използвал пижамата.

* * *

Рано на другия ден баща ми трябваше да замине по своите търговски работи във Вогезите. Каза ни, че ще отсъства два-три дена. Не беше спокоен и почувствувах, че би отложил пътуването, ако можеше. И докато сестра му приготвяше куфара на горния етаж, каза, като си сипваше кафе: „Неприятно ми е, че ви оставям самички с този тип.“

— Какво може да ни направи, след като е ранен — успокоих го аз.

— Да използва чара си. Умната — рече той — и дръжте се на разстояние.

Аз се почувствувах малко засегната. Не съм и помисляла, че се безпокоеше за добродетелта ми. Думите „чара си“ по-скоро показваха страха му, че оня би могъл да ни обае, леля Жо и мене. С каква цел? Да се ожени за мене заради зестрата ми? Поне трябваше да имам такава.

При тази мисъл забелязах, че баща ми въобще не ме гледаше. Той се взираше замислен в дъното на чашата си, сякаш искаше да разчете знаците на утайката. Не без изненада разбрах, че той се безпокоеше толкова много не заради мене. Дали не заради леля Жо? Едва ли. А за кого тогава? Нали щеше да отсъства. За общото ни спокойствие ли? Наистина не виждах нито защо, нито как. При все това се усещах объркана. От една страна, в полза на момчето беше тоя улегнал и меланхоличен „чар“ — една тъга в очите, която усмивката не изличаваше, — внушаващ ми доверие, дори симпатия (и може би

малко повече, но аз никога не се увличам). А какво, от друга страна? Тъкмо това кратко колебание да си каже името — а не ли да го скрие — което се обяснява вероятно с някакво нареждане. Но не е ли най-просто да го разпитаме откровенно? Само че аз не знаех как да се заема с това, без да го обидя. Леля ми, привилегирована от възрастта, прояви по-малко предпазливост.

— Какво вярно има в тая лъжа за автострадата? — попита тя любезно („хич не си поплюва“ — рекох си).

Момчето застина, както беше захапало филията. Тримата закусвахме, след като баща ми беше заминал. Бяхме настанили ранения в едно кресло, а болният му крак беше изтегнат на една табуретка.

— Що за въпрос! — възпротиви се той, вдигайки вежди. После се изкиска и отхапа невъзмутимо от порязаницата.

— Това не е отговор — рече леля.

— А вие как бихте отговорили? — каза той без сръдня. — Искате ми се нищо да не съм чул. В какво ме подозирате?

— А, само че искате да оправдаете... — тя замлъкна.

— Какво? — попита той.

— Това вмъкване у нас.

— Бих могъл да ви разбера, ако бях прекрачил някаква ограда. Но нищо не известяваше влизането в частна собственост.

— Ами табелките. Вие сте ги видели.

— Горските слагат същите, за да прогонят браконьерите.

— Е, да, горските...

— ... пък не слагат капани. Това е незаконно и опасно. Ето доказателството.

— Има много лисици, които ни душат кокошките — отвърна живо леля ми.

— Такава ли била работата? — удиви се той.

— Каква работа?

— Загдето слагате капаните?

— Ами че каква друга? — каза леля.

— Това ви и питам — отвърна той и като отпиваше на малки глътки от какаото, я гледаше втренчено.

Макар че трябваше да се чувствавам на страната на семейството, не можех да не му се възхищавам как успяваше да преобърне ролите,

без привидно да оказва натиск.

— Залогът е неравностоен — продължи той. — Ако ловците не ме бяха открили... Има смъртна опасност, и може и други като мене, деца, да речем, да се заклеят. И десет хиляди пилета не оправдават този риск.

Това беше вярно и по гърба ми полазиха мравки. Винаги се бях примирявала с тия капани волю-неволю. От уважение към баща си. Наскърбяваше ме, че трябваше да се признае грешката му. Този превързан крак, прострян върху табуретката, ме караше да потръпвам: ами ако никой не беше минал покрай ранения?

— И все пак е странно — промълви леля.

— Кое? — попита той.

— Ами че тези табелки наистина разкандърдисват браконьерите, че никой не се осмелява да влезе, че ако някой иска да мине, си има пътека. Вие сте го направили нарочно...

— Аз идвах по пътеката. Тя върви по посока изток-запад, а аз търсех юг. — Изведнъж, но без рязко движение, той остави лъжицата, скръсти ръце и се наведе напред.

— Е, хайде, изплюйте камъчето — изсмя се той. — Какво искате да узнаете?

— Ами... нищо.

— Хайде, хайде. Вие ме подозирате, че съм много любопитен, нали така?

— Вие си го казахте — пошегува се на свой ред леля Жо.

— Но това не е престъпление...

— Най-малкото е неделикатност.

— ... и при това ще имам оправдание — толкова са ми говорили за едно хубаво момиче — уточни той, като ме гледаше, и аз поруменях.

— Кой са ви говорили? — попита леля.

— Хората. И не са ме излъгали. Госпожицата е много хубава.

Щях да почервенея още повече, ако не си бях казала: „Че това обяснение ли е? Автострада или не, ами ако присъствието му в нашата гора не е било случайно?“. Не можех да повярвам, разбира се, че причината съм аз. А кой тогава? Каква цел преследваше той? Какви бяха предчувствията на баща ми? И от какво да се боиш при такова лице — повече откровено, отколкото меланхолично? Очите му бяха

спокойно вперени в мене. В изражението им нямаше нищо двусмислено. Не можах да се въздържа да не пресрещна погледа им.

И тогава с мене се случи нещо особено, което си обясних едва много по-късно. Като се кръстосаха погледите ни, внезапно ми се стори, че се съглеждам в зениците му като в огледало — за миг повярвах, по някаква странна илюзия, че вместо неговото, виждам своето собствено лице — издължено, разкривено — после веднага видението изчезна напълно. Но то ме смути и разтревожи. Какво ми ставаше? Така да се оприлича на него. Дали това не беше знак за раждащо се чувство? Трябваше да реагирам.

Някак странно чух, че и леля ми го пита бавно, сякаш заинтригувана:

— Но кой сте вие...?

Той разпери ръце: „Не съм ли се представил?“ А сетне, покланяйки се до кръста: „Жюлиен Дюран — повтори той, — инженер от...“

— Исках да кажа — от какво семейство сте? Откъде идвате?

— Ами... от Париж...

— Там ли сте роден?

— В Париж ли? А, не. — И след миг добави: — Роден съм в Рокроа, щом искате да знаете. До белгийската граница.

Ние живеехме в Йон. Леля ми се мръщеше и мърмореше: „Рокроа... Рокроа...“, сякаш това име ѝ навяваше спомени. На мене не ми говореше нищо. Даже не знаех къде се намира това градче.

Вече познавах толкова добре леля и изразите ѝ. Колкото и незабележима да беше, мрачина въсеше челото ѝ.

— И родителите ви ли са оттам? — попита тя.

— От Рокроа ли? Да, баща ми. Майка ми е от Хавър.

— Кога сте роден?

— Малко преди войната.

— А баща ви жив ли е още?

— Не — отсече той и видях, че помръкна.

— А майка ви?

— Също не.

Беше произнесъл това още по-тихо, втрещен в покривката. Дали това не беше скорошна скръб? Не посмях да го попитам. Леля ми също. Тя стана, за да раздигне масата. Помогнах ѝ мълчаливо. Без да

си го кажем още, ние все повече се присъединявахме — макар че нищо в този диалог не ни навеждаше на това — към усещането на баща ми: подозрението, че тоя Жюлиен Дюран не се намиреше случайно по нашите места.

Когато се върнахме от кухнята, той не беше помръднал. Усмихна ми се така непринудено, че не можах и да не му отвърна с усмивка. Но бързо се оборавах — да пазя разстояние. Леля седна срещу него и облакътена на масата, подпряла брадичка върху длани, го зараглежда.

— Разказвайте — рече накрая тя.

— Ама... какво? — попита той.

— Знаем ли какво? Всичко... Вие сте у нас, а ние нищо не знаем.

— Не съм пожелал да дойда тук — забеляза той кротко.

— Хайде да не започваме отново!

— Добре. Но какво да ви разправам? Животът ми е безинтересен. „Пътно управление“ и това комай е всичко.

— Предпочитате да мълчите ли?

Това беше казано е хладен тон. Той направи любезна гримаса, нелишена от ирония.

— Май че вие ме намирахте преди малко любопитен, нали?

— Като компенсация — каза тя, без да се смути. Той също не се обърка. Погледна ме, сякаш призовавайки ме за свидетел:

— Добре — подхвана той в пародиен тон. — Родно място: Рокроа в Ардените, околийски град. Три хиляди и сто жители. Прочута битка. Укрепен от Вобан в 1691 година. Звездообразната крепост е останала непокътната, както и вътрешният град. Рождена дата: 7 септември 1936 година. На три години — възпаление на червата. На четири — морбили. На пет — заушка. На шест... Сега съм на 28. Да продължавам ли?

— Ако обичате — рече леля студено.

— Не бих искал да отегчавам госпожицата.

Той трябваше да се досети, че ще протестирам.

— Не се безпокойте — промълвих. — Продължавайте.

— Какво искате да узнаете? — каза той с внезапно променен тон, гледайки леля ми. — Как е умрял баща ми ли?

Очевидно това беше произнесено като предизвикателство. Може би, за да почувствува леля Жо нетактичността си? Но тя е дебелокожа, когато иска нещо. — Да, защо не — каза тя твърдо. Този път

изглеждаше леко объркан, но за кратко. Като ме погледна отново, той разчете безпогрешно моето затруднение — без да осъждам леля си, аз не обичах тази настойчивост да се изтръгват семейни тайни. Малко зъбатата му ирония изчезна от лицето му. И той ми отговори сериозно, на мене. Не на леля. Дори да беше произнесъл високо: „На вас и защото така искам“, нямаше да бъде по-ясен. Засрамах се малко заради леля Жо. Но той говореше:

„Бях на седем години, когато баща ми умря. Беше адвокат по професия и миров съдия. Кантонален съветник. За моите четири години той беше татко и нищо друго. Едър, малко пълен, понякога насмешлив, понякога плашещ. Имам малко спомени от първите си години. Помня го като възрастен, но той сигурно е бил съвсем млад. Може би трийсетгодишен. Детството ми на четири години — това бяха войната и окупацията. Дали видях баща си да тръгва в униформа? Три нашивки, това е всичко, което си припомням — новички, позлатени, върху едно сако, проснато на леглото. Капитан от запаса. После си спомням само един товарен влак, върволица от плоски вагони, абсурдно натоварени с огромни празни каси. Влачец се като охлюв под неумолимо небе. Аз и майка ми сме отгоре. Много хора са скупчени между касите с вързопчетата си. Всички вят, когато премине самолет. Аз се забавлявам хубаво, като се катеря. Но такива картини не означават нищо за госпожицата.“

Това беше истина. Аз съм родена след войната — старият конфликт, бягството за мене са праистория. Както войните при Империята или Първата световна. Но тази забележка малко ме засегна. Потърсих нещо да отговоря.

— А нима картините от Вердюн^[1] не означават нищо за господина?

— Боя се да не отегчавам хората — защити се той с усмивка. — Простете ми.

— Ако ни отегчите, ще ви го кажем — обеща леля.

— Точно така. Ще ме прекъснете. Е, добре — подзе той, — след това, понеже настоявате, идват нацистките песни, скърцането на ботушите, тромави войници с каски блъскат паважа. Ще ги видя по укрепленията как се придвижват и се упражняват. Ядем много ряпа. Парче месо е цял празник. Учителката в общинското училище се сменя на всеки три месеца. Веднъж пък беше един мършав, гърбав старец.

Не се учудвам от нищо, всичко ми изглежда нормално, понеже не познавам нищо друго — дори опашките и гладорията, дори да бъдеш без татко в къщи — нали за едно дете настоящето съществува открай време. Всяка промяна го интересува, дори мъничко го тревожи. Дори завръщането на забравения татко по болест след две години. Искам да кажа — на образа. На тази възраст две години се равняват на цяло съществуване. Трябваше ми време, за да привикна — беше много отслабнал, върна се посивял и брадясал. Но след като отново стана „татко“, вървах подире му като пале. Или поне когато си беше в къщи. Но това не се случваше често. Никой не биваше често там.

— Никой ли? — запита леля ми учудена.

— С изключение на старата ми гувернантка Жюли. Всъщност нещо като слугиня. Много я обичах. Когато оставахме самички двамата, се забавлявахме добре. Поради това си кротувах. Или поне през деня, защото да няма никой вечер край тебе, нито майка, нито баща, да те целуне в леглото, понякога това е тежко. Страх ме беше на тъмно. Хленчех и Жюли ми носеше сок. Ерзац, със захарин. Беше отвратителен, но въпреки това аз го смучех, както изоставено дете си смуче палеца. Но баща ми не беше причина за това — уточни той живо. — Аз не му се сърдех за неговите отсъствия. Те не започнаха след връщането му, не, не, а малко по малко. Тогава бях вече на шест години. Без да разбирам много, бях вече в състояние да си представя някои неща. Мотивите ми убягвах, но отгатвах, например залога и заслугата. И ако те ми изглеждаха пълни със загадъчност, това беше обаятелна загадъчност. И всяко негово завръщане — винаги нощем, кратко и тревожно — ме изпълваше с неспокойна радост. Предусещах някакъв таен и опасен живот. И без да го упреквам заради него, обичах го още повече...

Внезапно клепачите му се притвориха. Челото му се сбърчи. Главата му клюмна. Гласът му одрезгавя и потрепери:

— Виж, отсъствията на майка ми...

След като се поколеба и се покашля, младежът млъкна. Лицето му отново помръкна. Дали съжаляваше за последните си думи? За недоизразения им, но едва прикрит смисъл? И още по-странно, той беше вперил и мене втренчен поглед, който ми напомни за мама, когато ококорваше очи. Ноздрите му, скулите и слепоочията му потръпнаха. Той промълви:

— Извинете. Не мога да си припомням за всичко това без вълнение. Дори и след двацет години. — Той поклати глава и се извърна.

От тактичност леля ми гледаше настрани. И аз направих като нея, раздвоена между вълнението и притеснението. След миг той се изправи на здравия си крак, като се подпираше с ръка върху масата. Поздрави ни и двете и едва тогава забелязах, че по време на разказа му не бях снела очи от него. Не, не бях прелъстена, нито обаяна. И все пак — малко запленена, но не от хубавия му глас, нито от пламенното му лице, а от нещо неназовимо патетично, което се излъчваше от цялата му личност. И крехко. И ранимо. И решително в слабостта си.

— Ще ми разрешите ли? — каза той. После, поемайки патериците, ни обърна гръб и като куцаше, прекоси стаята и се упъти към своята.

Отначало останахме мълчаливи с леля ми. Гласът му ме преследваше, както и загадката, която предусещах зад това прекъснато начало.

Сега, след като вече не беше при нас, но в мене още лъчеше сиянието на погледа му, то потвърждаваше любопитната ми увереност — че на мене, за мене — макар че леля Жо го разпитваше — той беше отговарял. Докато тя очевидно желаше просто една кратка биография, той се беше спрял — и защо ли? — на определен период от детството си. Сякаш за да ме приобщи към себе си. Или за да откряне пред мене някаква драма. Пред мене, която не исках нищо и още не бях съществувала по онова време.

Без нищо да каже, леля ми отиде да си вземе преждата (плетеше ми пуловер). Аз пък взех някаква книга, но буквите играеха пред очите ми. Поглеждайки от дъжд на вятър как леля Жо премята куките, я виждах как замислено хапе устни. Тя често правеше така, когато плетеше. Най-накрая попитах:

— Какво мислиш, лельо?

— За какво? — попита тя, без да повдигне очи.

— За това момче.

— А, за него ли? Какво искаш да мисля? — Очите ѝ си оставаха все в плетката. — Красив мъж. Какво друго да кажа?

— Не е в това работата. Аз питам...

— Не ти ли се харесва? — попита тя и се изкикоти.

— Моля ти се! Говори сериозно.

— А тогава за какво става дума?

— За това, какво търси тук.

Дали не се лъжех. Стори ми се, че куките се запремятаха по-чевръсто.

— Как тъй! — рече тя. — Ние го лекуваме и това е всичко. Ранен е по наша вина.

— Но какво е търсил в нашата гора?

Тя захвана бримка.

— Че не ни ли каза?

— Ти не му повярва.

— Ами, повярвах. Какво ти е щукнало?

Смехът ѝ не ми се поправи.

— Послушай, лельо — започнах аз...

— А, не, глупачето ми — прекъсна ме тя. — Това момче може би е много мило. Ние се грижим за него, защото това е наше задължение. Но аз го намирам безинтересен. Той самият ни го каза: „Пътно управление“ и точка. След петнайсет дена ще сме го забравили...

— Тогава защо го караш да приказва?

— Ами, за да минава времето. Пък и тъй е учтиво.

Замлъкнах смутена. Беше ли искрена? Бих се заклела, че преди малко тя беше развълнувана не по-малко от мене. Дали не беше по други причини, които вече не желаше да сподели? Сърдечна тайна? На възрастта на леля Жо това беше малко вероятно. А и оня, който разказваше — заради мене — за това далечно детинско съществуване, когато още не съм била родена... Главата ми бръмчеше от въпроси.

Или всичко беше съвсем просто, нямаше нищо подозрително — и аз бях тази, която глупаво се самонавиваше. Или пък нещо безпокоеше леля ми, както беше обезпокоило баща ми — но тя искаше да ме държи настрана. В този миг тя продължаваше спокойно да плете. Погледна часовника и каза, че е време да се нахранят кокошките.

Отидох в кокошарника с наострени уши. Дали не искаше да ме отдалечи, за да подемем сама разпита си? Не, не чувах нищо. Никой не шавна.

На обед не стана дума за нищо. Леля се безпокоеше само за състоянието на крака му. Младежът каза, че се подобрява, че всичко ще се оправи бързо и от утре щял да се опита да върви по малко. Скоро след това щял да ни напусне.

Разговаряха за анатомия: голямата пищялка дали може да поддържа една счупена фибула? Колко време би бил опасен отокът под превръзка? Медицинските му познания ни изненадаха. Той обясни, че започнал да следва медицина, преди да се насочи към приложните науки. Тя го накара да говори още за следването си. Нещо като светски разговор. Нито дума за майка му, баща му, окупацията. Започнах да си мисля, че съм митоманка.

След обед всички в семейството имахме навика да си почиваме. Жо и баща ми подремваха и аз се усмихвах понякога, като ги чувах как похъркват. Аз не спях никога и четях, полегнала в стаята си.

Този ден трудно се съсредоточавах при четенето. Препрочитах за втори път, без да се усетя, една страница от Сюпервиел, когато дочух, че на вратата леко се почука. Станах и я открянах. Зад нея беше Жюлиен, подпрян на двете си патерици.

— Какво искате? — прошепнах аз.

— Не съм заспал — промълви той, без да помръдне.

Той дори и не подозираше, че аз...

— Но аз си почивам — прошепнах на свой ред с не особено любезен тон. — Почивайте си и вие, това е полезно за крака ви...

— Отегчавам се в стаята.

— Тогава идете в градината. Има шезлонги. Изтегнете се.

— Добре — каза той и добави: — Придружете ме.

В интонацията му нямаше дързост, но нямаше и плахост. Само малко настоятелност, подкрепена от погледа. Искаше да ми говори, това ми стана ясно. Поколебах се — какво искаше от мене? Да пофлиртува? Това не беше в стила ми. Нито в неговия, бях сигурна. Ако пак искаше да ми разказва спомени от детството, за войната, за вечно отсъстващите му майка и баща, покойници и двамата, не си струваше да го слушам. Да ги разправа на леля ми, това е от нейното време, не от моето. Щях да си вляза, когато, за собствена изненада, се чух да отговарям:

— Да... добре... щом като искате. Слезте долу. Ще дойда след минута.

Какво ми ставаше? Дали не се уплаших да не би да го обидя? Или пък дали противно на мислите ми не ме беше обзело любопитство? Питам се, малко объркана. Докато се сресах, напудрих и си сложих червило — кокетка, казах си, — го чувах да слиза стъпало по стъпало, правейки възможно най-малко шум. Намръщих се пред огледалото. Защо това шепнене, тия крадливи жестове? И главното, защо му ставах съучастничка? Дали по този начин не мамех леля си?

Ала в момента — един бог знае защо — любопитството ми се пропиваше ако не от безпокойство, поне от някаква настоятелност. Впечатленията се подреждаха в мисли. Този човек имаше да ми казва нещо. Беше дошъл заради това. Абсурдност или мнителност? Щях да бъда с чисто сърце. Докато си сресах миглите пред огледалото, си спомних как тази сутрин Жюлиен беше млъкнал, когато заговори за майка си. От много вълнение? Може би. Но най-вече — сигурна бях — заради присъствието на леля Жо. Не беше поискал да обвинява майка си пред нея. Несъмнено аз не си казах това така ясно — по-скоро беше смътно, но настойчиво впечатление. Като слизах по стълбите, усещах, че вътрешно потрепервам.

Градината се състоеше от една поляна, граничеща с един поток с мостче отгоре. От другата страна започваше гората.

Той ме чакаше на мостчето. В гората един обикновен заслон, покрит със слама, някога беше служил за подмяна на кучетата по времето на лова с хрътки. Още се виждаха, окачени на единствената стена, два медни рога, плесенявали от времето. Столове от тръстика бяха изоставени на пода. Жюлиен седна на един стол, аз — на друг. Той мълча дълго време, а моето сърце тупкаше.

— Много мило, че дойдохте — изтърси накрая глупаво.

Видя ме как се изправих от стола — това ли беше всичко, което имаше да ми казва? Чертите на лицето му изразяваха комична смесица от смущение и ирония. Като прекара длан през косата си, той я разроши усмихнат. После се наведе към мене, почти ме докосна:

— Всички тия вълчи капани — рече той, снишавайки глас и посочи с глава гората — не ви ли изненадват?

Предпочитах така — да мине в атака, както вече беше постъпил с леля ми. Опитах се да направя гласи си сигурен.

— Баща ми не можеше да понася повече да му душат кокошките. Намирахме поне една удушена всяка сутрин.

— Ами вратата? — каза той.

— Коя врата?

— Входната. От масивен дъб. Сякаш врата на затвор. С четири ключалки. И с жлебове за напречен лост. И това ли е срещу лисици?

Открай време познавах вратата такава. Четири ключалки ли? Не ги заключвахме и никога не слагахме лости. Не си бях задавала такъв въпрос.

Някога трябва да е имало скитници — предположих аз, но се чувствувах неловко. Изведнъж и тази врата ми вдъхна страх. Както винаги ме бяха плашили вълчите капани.

— Защо ми задавате този въпрос? — попитах.

— Нали сте родена след войната? — запита ме той, без да отговори. Беше се изправил.

— Две години след нея. В четирийсет и шеста.

— Така е... — прошепна той като на себе си. — При освобождението аз бях сирак.

— На колко години сте били?

— На осем.

— А родителите ви по едно време ли са умрели?

— Не. Само баща ми беше умрял. Но аз нямах вече и майка, все едно, че беше умряла.

— Изоставила ли ви е? — запитах аз не толкова с безпокойство, колкото с притеснение и може би с някакъв страх.

— Може и тъй да се каже. Повече не я видях.

— Никога ли?

— Никога.

Той млъкна. Аз чаках, питайки се какво целеше. Сирак. Това е тъжно. Но оттогава са минали двайсет години. Той беше на двайсет и осем. Нямах да се натъжавам от толкова далечно минало, с което — повтарях си — нямах нищо общо. Дали той не прочете това, което мислех, в погледа ми? Навеждайки се отново, той сложи ръката си върху моята, която стоеше малко вцепенена, върху облегалото на стола. Не посмях да я издърпам от страх да не би да ме помисли за престорена богородица. Главно обаче за да не го прекъсвам в мига, когато може би щеше да разкрие това, което искаше да ми каже.

— Не искам да ви отегчавам — повтори той. — От вас зависи дали да продължа.

— Защо на мене се доверявате? — попитах кротко.

— Защото...

— Повече, отколкото на леля ми, искам да кажа...

Той се изсмя тихичко със смешен кикот. Очите му обаче не се смееха. Те впиваха сериозно в моите сивия си поглед. Или синият. Избягвайки отново отговора, той прошепна:

— Майка ми беше много красива. Или поне аз я виждам много красива в паметта си: нямам никаква снимка от нея, никакъв портрет, нищичко. И никога не узнах кой ги е унищожил. Или изгубил. Тогава бях на осем години и това, което се случваше у дома и навън, не бях в състояние да си го обясня. Нито пък да схвана какво роптаеше в кухнята Жюли през шестте месеца, когато ме гледаше сама. Срещу майки ми, срещу „оня“. Отначало това ме плашеше, не държах много-много да го зная. Предпочитах да играя с нея на карти. На война, на екарте. Тя хитруваше и се смеехме. Когато остана без пари, трябваше да се реши да ме отведе другаде. У някакви старци, които едва познавах. Питам се, защо ли ме слушате...

Какво да му отговоря? И аз самата не знаех. Но цялата бях слух. Направих жест в смисъл „няма значение, продължавайте“. Но той не подхвана веднага. Беше вдигнал ръката си, която ми се стори ледена, от моята. Разглеждаше дланите си замислено, сякаш беше хиромант.

— Мислех, че ме обичаше — каза той. — И че обичаше и баща ми. Детето трудно си представя, не иска да си представи разделени родители. Отначало не знаех, че баща ми е бил пленник. На четири години дори нямах представа какво значи това, а майка ми казваше: „Ще се върне“. Тя ме глезеше, взимаше ме на ръце. Бях щастлив и спокоен. „Ще се върне“ — времето на очакване се изличава при децата и ако осем дена изглеждат цяла година, една изживяна година се забравя постепенно. Бях разглезен, животът течеше спокойно. Но сега пък понякога майка ми ме оставяше сам с Жюли по за два-три дена. Може и за повече, вече не помня. Свикнах и на това — детето привиква на всичко. После баща ми се появи отново и аз не го познах. Отслабнал, брадат. Почти се уплаших от него, преди да го заобичам лудо. Майка ми вече не отсъствуваше. Това беше пълно щастие. Баща ми се беше отдал на старата си професия — адвокат и миров съдия. Връщаше се на обед, вечеряше с нас, аз вървах подире му. Дали съм забелязал, че майка ми често беше разсеяна, че по-малко ме глезеше?

Премислих това по-късно, по онова време нежността на баща ми ми стигаше. Спомням си, че един ден ме заведе у един черноборсаджия и без да ме предупреди, ми купи едно автомобилче с педали. Доста поочукано, но каква радост беше, каква гордост! Върнах се съвсем сам с него в къщи, по улиците имаше, твърде малко коли.

После вечер взеха да идват потайно някакви хора и си отиваха. Затваряха се с баща ми. Впоследствие той започна да изчезва. Отначало един, после два дена седмично. После три-четири дена наведнъж. И аз свикнах, нали това е стара привичка на възрастните — да отсъствуват. По същото време и майка ми поднови отсъствията си. Обикновено през същите дни, когато и татко. И ето ме отново сам с гувернантката. Въпреки лошото настроение на Жюли, която все мърмореше. Хокаше ме, а после ме прегръщаше. Скоро баща ми престана да се весва денем. Идваше си само нощем. После и тия нощни посещения се разрешиха. Всяко едно беше празник за мене. Идваше си, без да предупреди, дочувах как стълбите скърцаха под стъпките му, прегръщаше ме в детското ми легло и имах правото да побъбря, колкото и да беше часът, та дори и три сутринта. Докогато си поисках — докогато можех. Той слушаше моите бръцолевения и аз заспивах щастлив. До следващия път.

А Жюли въздишаше — вече ви казах. Най-вече, когато бивахме сами, а мама беше заминала дявол знае къде. Но тя не казваше нищо и се задоволяваше само да ме глези. Месеци трябва да са минали така, докато една вечер, след ядене, майка ми й направи страшна кавга. Чувах крясъците им. После — изненадваща новост — Жюли ме отведе в мансардната си стая със зачервено лице и ме сложи да спя на едно канапе. Беше ми едновременно и забавно, и тревожно. Но с течение на времето развлечението изчезна и остана тревогата. Не можех да заспя — съвсем сам в тъмното, на някакво случайно легло. Майка ми дойде да види дали спя. Умеех много добре да се преструвам. Тя слезе отново, а аз...

При тези думи гласът му се скъса, както на грамофонна плоча, когато моторът забави и спре. Какво ли очакваше? Беше твърде впечатляващо. Усещах се като пленница под погледа му. Не можех да издържам настойчивостта му, погледът ми се извърщаше, за да избяга, но пак се връщаше, магнетично привлечен от неговия. Той блестеше с някакъв патетичен въпрос, толкова настоятелен, че най-накрая го

отгатнах: с какво сърце щях да изслушам продължението? Защото това продължение — всичко го предвещаваще — нямаше да бъде банална изповед, една от ония „мизерни купчинки тайни“, за които говори Малро, не — това сигурно щеше да бъде истинска тайна, сиреч печална, дори непосилна, може би даже ужасна. Отгатнах всичко това. Така че ако трябваше да приема тази тайна само със светска учтивост, или пък ако и той се боеше от евентуална моя недискретност, нямаше да продължи. Това, което искаше и очакваше от мен, беше снизхождение. Дори съучастие. Пълно и цялостно. Ето какво ми говореха неговото мълчание и очите му.

Между нас се завърза няма борба: между последното недоверие в погледа му и обещанието за внимание в моя. Изглежда съм излязла победителка, защото устните му промълвиха едва доловимо „Благодаря“ и после го чух как въздъхна дълбоко. Сетне извърна глава. И сетне, със сведени очи, сякаш за да не ме вижда, че го слушам, това улесняваше разказа му — като че ли връзката между нас трябваше да бъде само чрез глас — та без да ме гледа, той каза полугласно:

— Не бързайте да съдите. Искам да кажа — да съдите по привидността. По спомените на едно дете. Съвсем самичко горе, на един диван, увито в завивките си. И което се преструва, че спи, когато майка му идва да го види. И което я чува да слиза с котешки стъпки. И което слухти, слухти: ще дойде ли татко тази нощ? Ако дойде, ще трябва да го повикам, за да ме намери, понеже не съм си в леглото. Ушите ми бяха нащрек, чувах всеки шепот, най-малкото проскърцване на мебелите. А пък луната! Тя се открояваше на таванското прозорче и сякаш също дебнеше.

Внезапно долу се вдигна глъчка. Баща ми ли? Не, бяха крадливи стъпки. Няколко души. Дрънчаха някакви металически предмети. Шушнене. Затварящи се врати. И после нищо. Невероятна тишина. Трябва дори да съм дремнал малко.

Събудиха ме стъпките на баща ми. Бих ги разпознал между хиляди други по стълбището. Той идваше да ме намери, извиках му: „Татко, татко!“, но вместо да се изкачи, чух го как се спусна стремглаво, прескачайки стълбите през две. Отекна изстрел. Зад него се дочуха стъпките на други хора, които се спускаха тежко по стълбището. Аз скочих, крещейки: „Тате“, когато майка ми влезе тичешком и запуши устата ми с ръка. Отвън се захлопваха врати.

Потегляха виещи коли. Зад вратата, в тъмното стърчеше силует на някакъв мъж, който не беше баща ми.

— Мълчи — шепнеше майка ми. — Всичко е наред. Отивай да спиш.

— Ами тате... — подхванах аз плачешком.

— Той е много добре.

— Ама стреляха!

— То беше на шега. Ако те е страх тук, ще те отведе в твоето креватче.

Тя ме взе на ръце, отнесе ме в моята стая, зави ме грижливо и ме целуна. По стълбите видях силуета да върви пред нас, сетне чакаше, скрит в полумрака на стълбищната площадка.

— А сега спи — каза майка ми. — Жюли ще остане при тебе.

Видях Жюли, облегната на стената в ъгъла със скръстени ръце. Чух я как промълви: „Какъв позор!“, ала майка ми се изправи пред нея: „Ако някога“ — процеди тя през зъби и Жюли сведе глава. Аз плаках и после хленчих дълго време, но най-накрая заспах. На другия ден бяхме сами с Жюли. Така си останахме цели месеци. Когато я питах: „Къде е татко?“, тя отвърщаше: „Където са храбреците“. — „А мама?“ — „Тя се забавлява“. Това е. Не можах да изтръгна от нея нищо повече.

И понеже той не добави нищо, аз прошепнах развълнувана:

— Какво трябва да се разбере?

— Засега това, което е можело да разбере седемгодишното дете — каза той със скръбна усмивка. — От месеци всичко беше загадка и тайна — отсъствията на баща ми, отсъствията на майка ми. Към това се прибавяше изстрелът, суматохата и оня силует в тъмното, който чакаше. Както ви казах, за мене времето притежаваше твърде малко реалност — времето, което преминава, което се източва: но двете отсъствия ставаха по-продължителни от обикновено и това нямаше да продължи много за мене. Впрочем още преди тази ужасяваща нощ за мене не се ли грижеше само Жюли? Промяната в навика беше количествена, а не качествена, следователно не беше огромна. Най-тежко беше нощем. Особено когато, току-що заспал, се стрясках, мислейки, че чувам стъпките на баща си. Тогава мълчанието беше ужасно. Майка ми...

— Защо ми разказвате всичко това? — промълвих аз, защото отново усещах, че сърцето ми се свива от притеснение и очакване.

Той отвърна с кротък глас:

— Защото ме слушате.

Странен отговор, макар и верен всъщност: нима отпреди малко, когато погледите ни се бяха пресрещнали, той не знаеше, че слушането ми издаваше нещо повече от интерес — може би вече одобрение? Така че се смаях, когато го чух да казва:

— А сега трябва да се прибираме.

Бях забравила времето, леля си, света... Ново усложнение — да не ни открият заедно. Като преминахме по мостчето, огледах загрижено капациите на прозорците. Слава богу, те бяха затворени, леля ми още спеше — бях се решила да действувам без нейно знание.

Жюлиен ме остави да вляза в къщата без него. Той седна на една скамейка под лозницата, оставяйки патериците настрана.

Не се изтегнах на леглото, когато останах сама в стаята. Обикалях развълнувана. Не можех да си обясня поведението му. Впрочем, какво бях разбрала от разказа му? Драма от Съпротивата? Бях твърде невежа — твърде нелюбопитна — към този отдалечен период, за да прониквам в загадките чрез намеци. А тогава защо се вълнувах? Че бяха скроили гаден номер, е, да, това беше ясно, но защо да го взимам присърце? Не познавах този Жюлиен, а още по-малко баща му и кой знае какво е правил, когато е отсъствувал? Агенти? Или е бил шпионин? Ами майка му? А силуетът в тъмното? Губех се сред тази бъркотия. И беше ли това причина да се вълнувам от нещастията на едно дете, станали преди двайсет години? Не, това, което всъщност предизвикваше вълнението ми, беше необикновената настойчивост на младия човек да ми довери — на мене — тази тъмна история. Дори може би мисълта, че беше дошъл за това. Е, добре, но с каква цел?

Не можех да проумея. Една съседна врата — тази на стаята, където си почиваше леля ми — се отвори и затвори. После я чух да слиза и не помръднах. „Крия се“ — помислих си аз, но без угризения: усещах, знаех, че трябваше да прекъсна нашите обичайни отношения. Но по каква причина — прекрасна или ужасна? Трябваше да узная това на всяка цена. А то изискваше дискретност. Не се решавах да сляза, когато дочух от градината спокойните гласове на Жо и Жюлиен. Заварих ги да се разхождат заедно. Жо му показваше цветята си, а Жюлиен им се възхищаваше. Задаваше ѝ въпроси, а тя, сияеща, се

разпростираше в коментари. Дали не беше я завоювал, в края на краищата? Това беше за предпочитане.

Никак не обичам да лъжа, па макар и неволно. Като се присъединих към тях, бях на тръни от тази мълчалива измама, която ме свързваше с Жюлиен. Тъй като всяко съучастие изковава връзки, казвах си, че може би първият причинител на вълненията ми беше това съглашателство. Освен ако... Но аз не смеех да се питам дали тези вълнения и това съглашателство не бяха израз на някакво по-ярко чувство... Дали не любов? Никога още не я бях изпитвала. Дали не беше той? Щях ли да го позная? Сетне, като погледнах Жюлиен, бързо се успокоих: „Не, не, дори не изпитвам желание да го целуна!“

Докато разсъждавах така край тях, чух, че леля Жо предложи разходка с кола. Щяла да заведе Жюлиен (и мене) в Шатийон да видим кратера на Викс. Той не го бил виждал.

По време на цялата вечеря разговаряхме за търговските пътища от Гърция за Галия. Поради професията си Жюлиен изказваше твърде убедителни мнения за тези пътища. Следобеда се грижихме за раната му — промихме я, сменихме превръзката и наместихме шината. После всеки си отиде в стаята.

Разходката и всеобщото добро настроение разсеяха малко безпокойството ми. Отново се питах дали не се самонавивах, дали това, което подтикваше младока към изповед, не беше чисто и просто нуждата да говори — на мене или на някой друг, по-скоро на мене, защото му се искаше да съм хубавица... Сладка хипотеза, в която ми се искаше да повярвам. Но, тъй като се боях да си задавам въпроси в тъмното, за всеки случай си взех приспивателно и заспах без особени усилия.

На другия ден сутринта, както всеки четвъртък, леля Жо трябваше да отиде на пазара в Равиер. Рядко я придружавах. Но този ден тя настоя, тъй като намираше, че е неуместно да ме остави сама с мъж. Напомних ѝ, че трябваше да изчакам докарването на една бъчва от Шабли, да оберя последния боб и да го почистя от шушулките. И че впрочем нашият ранен, комуто е предписано да държи крака си в покой цяла сутрин, още ще е в леглото, когато тя се върне.

Бях искрена, макар и наполовина. Честно си мислех, че ако трябваше да има нов разговор, както предния ден, той щеше да се състои през обедната почивка. Но когато берях боба и усетих нечие присъствие зад гърба си, бях твърде малко изненадана. Обърнах се, беше той. Опрян на патериците. Така че зачаках...

Той каза: „Мога ли да ви помогна?“ Аз се възпротивих, че ще си измъчи крака: „Идете да си легнете!“ Той заяви, че кракът му е добре и би могъл да мине дори без патерици, та даже ми го показа през смях. При все това аз настоявах: „Имам работа още дълго време. Това ще ви умори.“ Той отвърна, че няма да се умори. Казах, че ще се умори и му предложих компромис: „Хайде след малко да белим шушулките!“ Той не настоя повече и се упъти към къщата. Аз се усмихвах — тъй като мъжете нямат вкус към подобна работа, — разчитах, искаше ми се да вярвам, че ще се откаже. Но когато влязох в кухнята с пълна кошница, той, разбира се, беше на прага.

— Няма ли да бъде жалко — каза — да останем затворени?

— Наистина ли искате да ми помогнете?

— Ама, разбира се, госпожице.

— Тогава в кухнята е по-удобно.

— Но много по-малко приятно, отколкото под навеса, където бяхме вчера, искам да кажа.

Потърсих някакво възражение, но не успях: ако искаше само да ми помогне в люценето, какво значение имаше, а ако желаше да ми говори, тук или там не променяше нищо.

— Вземете кошницата и тоя леген — казах му аз. — Вървете пред мене. Ей сега ще ви настигна.

Взех друга кошница за празните шушулки и застигнах младежа под навеса. Той вече беше започнал да лющи боба.

— Ама вие много добре го правите — казах развеселена.

— Защо не? Много често помагах на Жюли.

— Когато сте били момченце ли?

— Когато живеех сам с нея. По време на окупацията рядко се намираще фасул, но Жюли имаше приятели, близки на някакъв градинар. Тя беше много изобретателна, за да смекчи гладорията. Когато в началото на месеца се връщаше от пощата, ми съобщаваше, размахвайки банкноти: „Ето парите! Ще правим сватба!“ Понеже нямаше захар и конфитюри, тя купуваше цвекло и като го печеше, го

превръщаше в горчиво-сладка меласа. Тъй като не можех да сравнявам, чак си облизвах пръстите. Сетне един хубав ден парите не дойдоха. Един месец. Два месеца. Жюли издържа, докогато можа. Но накрая все пак трябваше да се реши.

— На какво?

— На какво ли?

— „Газ вечер празнувам разлъка...“ — изтананика той меланхоличната песничка и аз си го представих, самичък с вързопчето си, принуден да напусне Жюли, къщата, града... И аз на свой ред изтананиках: „... скъп спомен, по теб изживян...“

Монахините се забавляваха садистично да я пеят на най-малките, които се задъхваха от плач... Жюлиен се разсмя, като ме чу — дали не съм имала сълзи в очите? — но не се съгласи:

— Е, не, не ме прогониха по пътищата. Жюли ме отведе през града до една къщичка край укрепленията. Преди да изчезне, баща ми ме беше водил там един-два пъти да ноцуваме. В нея живееха старци, които веднага се показаха толкова предани и умилени, че аз бърже ги обикнах. Наричах ги „татенце“ и „маминко“. Всеки път ме настаняваха в една и съща стая. Прозорецът ѝ беше завесен с перде на иглики и ружи. Леглото-параход, в стил Луи Филип, беше за голям човек и това много ме поласка. Така че бях много щастлив да се озова вътре. Трябваше ми столче, за да се качвам на леглото. Когато мислех за баща си, ме обземаше страх, мушвах се под юргана и така се чувствавах по-добре. Когато мислех за майка си, задоволявах се да плача. Ако старите ме чуеха, идваха да ме развличат. „Не мисли повече за тях — казваше ми татенцето наскърбен. — Ще се утетиш. Децата винаги намират утеха.“

— А вие намерихте ли утеха?

— Да. Всъщност не. Искам да кажа — само в известен смисъл.

Той умееше да прекъсва на думички, които по прост рефлекс те задължаваха да го подканиш:

— В какъв смисъл?

— Плачех по-малко, за да мисля повече. Така, както можеш да направиш, когато си на осем години, и си задаваш хиляди въпроси без отговор. На всичко отгоре образите се изличаваха лека-полека. Други спомени изместиха предишните. Вече не бях сигурен и нищо. И тъй — растях, дойде училището, заниманията, учебните грижи. Щях да

навърша десет години. Отсега нататък по укрепленията се разхождаха американците. Здравата се подплашихме по време на битката за Бастон^[2] да не довтасат отново германците с тяхното гестапо. Моите двама старци вече се приготвиха да ме отведат на юг. Всичко това поразсея скръбта ми.

Не знаех какво представляваше Бастон, но не посмях да му го кажа. Той държеше в пръстите си една огромна шушулка и беше забравил да я разпука. Разглеждаше я като някакъв необикновен предмет.

— Човек може да се поразее от някаква скръб, без да се излекува от нея — продължи той замислено. — Всъщност самата скръб се променя, еволюира. Моята, все по-малко плачлива, ставаше натрапчива идея — какво се беше случило с баща ми? По чия вина? Къде беше заминала майка ми? Какво правеше, кой беше този мълчалив силует зад нея? Можех да попитам старците, но белите им коси ме плашеха. Когато най-сетне се осмелих да го направя, веднага разбрах, че няма да измъкна нищичко от тях. Те правеха тайна от всичко. Няколко пъти се опитвах да ги подлъжа чрез изненада, но безрезултатно. Сякаш бяха нащрек или пък си бяха дали дума да мълчат. Сега те са мъртви, пък и в края на краищата може би не са знаели много. Аз израснах край тях почти щастлив, но без моята натрапчива идея да изчезне с възрастта, даже както виждате и след двайсет години. Станах юноша. Привличаха ме медицината и приложните науки. Татенцето, пенсиониран учител, ме подготвяше по математика. Маминка бдеше над здравето ми. Скоро те решиха, че в Рокроа зле се подготвих за висшите науки. Колебаеха се между Лил и Париж, тъй като имаха роднини и в двата града, братовчеди, които можеха да ме подслонят. Накрая избрах Париж — колежа „Сент-Барб“, където преподаваше един бивш ученик на татенцето. Не ви ли отегчавам?

Не ме отегчаваше. Беше доловил обаче нетърпението ми: защо се спираше на тези подробности, вместо да върви направо към целта? Тъй като все още не знаех докъде ще стигне, очакването и несигурността ме потискаха. Той говореше със заобикалки. Заявих му го откровенно и реакцията му беше любопитна. Заряза боба, без да ми отвърне, и запали цигара. Спокойно, но ръката му трепереше. Виждах

как пламъчето играе, без да запали тютюна. Когато най-сетне успя, той смукна дълбоко няколко пъти, преди да продума:

— Не винаги е удобно да се върви право към целта, както вие казвате. Когато всъщност няма цел, а само разследване и предположения. Парижкият братовчед беше стар ерген на четиридесетина години. Съветник в застрахователното. Живееше сам в един двустаен апартамент на ул. „Де-з-Екол“. Спях на едно походно легло в хола. Отношението му към мене беше настойническо. Никаква друга близост, надзираваше само учението ми. Беше по-скоро студент, само дете, от дъжд на вятър, го забелязвах, че ме гледа с особено изражение — на дълбоко състрадание. Отдавах го на бедното ми сирачество, но нито веднъж не помислих, че обичайната му студенина можеше да бъде защита, отбранителна позиция. Докато един ден, несъмнено забравил да се наблюдава, той изпусна едно „Баща ти...“ и после внезапно замлъкна. Изведнъж разбрах всичко: и че беше познавал баща ми, и че сигурно знаеше много, и че си беше забранил и все още си забраняваше да ми разкаже за него, и че нямаше да го пусна, докато не ми разправи всичко.

Той се опита все пак да упорствува. Напразно му казвах, че не съм дете, но той се опъваше: „По-късно“. И както често се случва, един ден, когато може би беше уморен или по някаква друга причина, в края на краищата той ме призна за пълнолетен и ми довери всичко наведнъж. Че баща ми му е бил съученик в гимназията и после колега във факултета. Че много са дружали през 30-те години, пък и по-късно, по време на „странната война“, но не и през окупацията, когато и двамата са били пленници. Това, което узнал след завръщането си за смъртта на своя приятел, било само по слухове, но впоследствие се потвърдило и от достоверни източници. Оставали неясни пунктове. Но ония, които ги нямало, не били такива, които били засвидетелствувани и можели да са удостоверят, ония, видите ли, ония... ах, ония, за мене... те са... те бяха... те ще бъдат винаги... абсолютно, разбирате ли, абсолютно не-при-ем-ливи.

Наложи се да се прокашля, за да произнесе тази дума, която сякаш изтръгна сричка по сричка от гърдите си — после отново се надвеси към мене и очите му бяха толкова близо до моите, че забелязах златистите точки, пъстрещи синкавия му ирис. Потръпнах. Дали не бях предусетила какво щеше да последва, щото вече чувствавах, че ме

присвива коремът. Аз съм абсолютно страхлива пред някои гледки — кръв, остра болка, нечия агония предизвикват някакво глухо брожение в мене, малко болезнено, но остро, разкъсващо, непоносимо като стърженето на нож по чиния. Искаше ми се да помоля Жюлиен да не говори повече, но след всичко, което вече му бях разрешила да ми довери, не намерих сили. И той продължи:

— Не зная на вашата възраст — не зная — след толкова години — дали един млад човек... би могъл да си представи... степента на безчестие, глъбината на позора, до която са могли да изпаднат някои хора сред общото нещастие на страната. Нещастieto, знаете ли, според хората, предизвиква героизъм, като този на баща ми, но същевременно и черната му, гнусна сянка — предателството, доносничеството, като омразния капан, в който са го подмамили. Предателят и палачът тогава е знаел на какво изпитание обрича жертвата си — изпитание, чийто дяволски, смразяващ ужас едно добре възпитано момиче като вас, по всичко изглежда, не е в състояние да си представи. Но те са знаели на какъв ужас обричат баща ми. Те са знаели, че той ще бъде дълго измъчван, изтезаван...

Исках да го прекъсна:

— Но моля ви...

— ... изтръгнати нокти и изкъртени зъби, изгорени и потрошени крака и ръце и други ужасии, за които не смея дори да спомена...

— Моля ви! — стенех аз — стига вече...

— ... така жестоко обгорен, осакатен, обезобразен, че да издъхне от страдания и изтощение — продължаваше той неумолимо, а аз скрих лицето си в длани — и дори не на легло, дори не на пода в някакъв затвор, върху някакъв жалък нар, не — а изпратен да умре сред изпражненията в един вонящ конски вагон, разбирате ли? Сред изпражненията на тълпа други затворници, повечето изтезавани и агонизиращи като него — обезумели от студ, от жажда и болки — някъде в Германия, към Дахау... Можете ли, можете ли да си представите това? Намерили го мъртъв под куп други мъртъвци, затънали в мръсотия. И тия, които са го предали, които са го издали, са знаели, че ще умре така. Знаели са, знаели са, разбирате ли? Те са го знаели. Това е то.

Беше се повъзбудил, приказвайки. А сега, след като напрежението беше спаднало, видях го как се свлече леко в стола си.

Мълчеше. А аз... о, аз треперех цялата, а стомахът ми беше свит на топка. Не бях подготвена да слушам за такива безмерни страдания, за такава невероятна злина. Нито монахините, нито баща ми и леля ми ми бяха говорили за този период. Когато предаваха по телевизията кадри от онова време, те превъртаха копчето. И аз бях свикнала да правя като тях. Бившите бойци от Съпротивата, бившите партизани, знамена, хоругви и паметници на загиналите — всичкото това слагах в един куп. Това старческо упорство да се припомнят толкова далечни подвизи ми внушаваше подигравателно нетърпение, тъй като никога не си бях представяла ужасната обратна страна на тия подвизи. А смразяващите картини, които Жюлиен току-що беше възкресил — кръвта и разчекванията, хриповете сред гной, кървища и всякакви гадости, — това бяха неща, за които не бях знаела, никога не бях пожелала да узная. Така че този апокалиптичен свят изникваше и избухваше в мене като мълния по най-слабо защитените пътища. За един миг спазмите в корема ми станаха толкова мъчителни, че трябваше да се превия на две.

Той видя моя смут. Усещах, че се вледенявам от студ и изгарям. Златистите точкици в очите му ми приличаха на игли. Още веднъж той сложи ръката си върху моята, притисна я и прошепна: „Зная. Но трябва“, и като чух тия думи, понечих да стана и да избягам — какви ли разкрития още щеше да ми наложи? Но останах прикована към стола под неговия поглед. Същинско птиче и змия. И на всичко отгоре трогната до сълзи. От красотата и тъгата на това лице. Очаквах и същевременно се страхувах. За него, за себе си, за това, което щеше да се случи. Прошепнах смело: „Хайде!“, и той стисна ръката ми още по-силно и каза, че настойникът му — тоя човек, де, тоя Самюел (така се казвал) — след като доверил на Жюлиен за ужасната смърт на баща му, отначало не пожелал да отиде по-нататък. Сякаш изпаднал в някаква глуха защита. Сякаш се гнусял да озвучава несигурни и чудовищни слухове.

— Само че — разправяше Жюлиен — и той не издържаше повече. Беше казал твърде много. Трябваше да изплюе камъчето. За да го принудя, разказах му за ужасната нощ, за оная, когато бях чул всичко в мансардата — пристигането на баща ми, изстрела, суматохата, това, че майка ми ме беше накарала да млъкна, докато тя очакваше мълчалива силуета в мрака... „Кой е предал баща ми?“ —

извиках. — „Кой му е устроил тази примка?“ — и изглежда очите ми са излъчвали такъв ужас, че той разпери пред мене длан, крещейки: „Не!“, и сетне: „Никога да не си помислил това!“ и, разчленявайки думите: „Това не беше майка ти“. Избухнах в сълзи от внезапното облекчение. От внезапно щастие след толкова дълго и упорито безпокойство. Една шестгодишна натрапчива мисъл. Нали и вие помислихте, че е била майка ми?

— Не зная — отвърнах потресена.

— В продължение на шест години го бях мислил, отказвайки да повярвам. Отказвайки да отида до края на моите съмнения и мисли. Шест години на ужасно подозрение, на терзание от несигурността и накрая се оказа, че не е била майка ми. Задъхвах се от хълцане. Самюел ме галеше по главата: „Успокой се, малкият ми, успокой се...“ Посъвзех се и заедно с хладнокръвието ми се възвърна и съмнението. С още по-голяма сила. „Вие твърдите това..., но откъде го знаете?“ — провикнах се аз. Но той ме разтърси за косите: „Стига! Не е тя. Всички в Рокроа познават издайника.“ — „И това е... кой е бил?“ Очите ми горяха. „Ти не си могъл да го познаваш...“ Стори ми се объркан... „И той изчезна. Пък и за какво ти е да...“ Но аз го прекъснах: „Нали това е мъжът, когото бях забелязал зад мама? Как се казва?“ — отрязвах късо. „Щях да ти кажа, ако знаех — увери ме той. — Но не зная. Зная само...“ — той се смръщи и извърна глава. „Какво?“ — хванах го за ръката. „... Това, което всички узнаха“ — довърши той. „И какво е то?“ — „Че майка ти и той...“. Не го заставих да продължава, защото кой, уви, не би разбрал? „Но в такъв случай — провикнах се ужасен — тя е била най-малкото негова съучастничка.“ „А, не“ — отрече той разпалено. Опита се да ми обясни това, което всички в оня край са знаели от устата на самата ми майка, когато избягала ужасена от този човек. Отначало тя била повярвала, че всичко е нагласено, само за да сплашат баща ми веднъж завинаги и да хване гората, та да остави двамата на мира за дълго време. Това е, което оня успял да й внуши. Но когато после разбрала истината — че я е измамил безчестно, че баща ми е в затвора, подложен на изтезания и обречен на смърт, тя избягала. Скрила се у свои приятелки (по-късно от тях узнал всичко и Самюел). Оня поизчакал малко, а после отишъл да си я прибере и когато...

— Какво? — извиках аз. — Последвала ли го е?

— И аз изкрещях същото на Самюел — въздъхна Жюлиен. — А той ми обясни, че съюзниците приближавали и трябва да я е сплашил — имаше народни трибунали, специални съдилища, разчистване на сметки... Заминали за Германия с ешелоните на окупатора. Предполагат, че се е присъединил към Дорио^[3] в областта Хесе. Дорио умрял. Те отишли в Хамбург, където влизали американците. И повече никой не е чувал за тях. Та това е, момчето ми — приключи Самюел с известно облекчение, както цар Мидас, освободен от тайната си. Но моето сърце щеше да се пръсне. Навестяваше ме мисъл за убийство. „Не знаете ли дали са живи?“ — „Никой не знае нищо повече“ — отвърна той и тогава реших, че ще тръгна да ги търся. Искях да откроя този човек.

— И намерихте ли го?

— Не. Отначало не можех да тръгна веднага по следите му — трябваше да завърша следването. Но прекарвах всичките си ваканции в Рокроа и околностите. Разпитвах хората. Повечето си спомняха за родителите ми. Оня не беше от Рокроа, бил секретар на префектурата в Мезиер, недалече оттам. Никой не знаеше името му — мнозина го знаеха, но несъмнено отричаха — нали човекът можеше да се върне, а по моята настоятелност те отгатвах намеренията и решителността ми. Никой не обича да се меси в подобни истории, па макар и да става дума за предател. А че е бил колаборационист, беше публична тайна. И военен престъпник — доносник, палач и убиец. Лош човек. Майка ми беше само жертва според тях.

На собствената си слабост и на преследванията на оня. Омъжила се твърде млада, самотна и лишена от средства, от подкрепа, от нежност; когато баща ми бил пленник, тя направила първата грешка. Потребност от покровителство, нали така? А после мъжът не я оставил на мира. Ето какво успях да узная в Рокроа. В Мезиер не познавах никого. Месеци и даже години ми бяха потребни, за да се добера до водеща нишка — като начеващ инженер за анкетите си разполагах само с кратките си отпуски: дванайсет дена, после две, сетне три седмици. Но като се съберат, това прави месеци. Когато най-сетне помислих, че съм се добрал до следа, тя не водеше никъде. След бягството си в Германия палачът никога не се беше появявал отново. Нито в Мезиер, нито в Рокроа. Твърдяха, че бил в Южна Америка с

майка ми. Но това е твърде далече за кесията и за времето ми. Щях да зарежа всичко, когато се случи най-голямото нещастие...

Той изрече последните думи с такъв тон, че си помислих: ето, удари часът, когато аз също ще видя как ме сполетява най-голямото нещастие. Целият разказ само го предвещава. Но какво щеше да бъде то, не знаех. Минавах през ужаса, преживян от Жюлиен, и бях неспособна да разсъждавам, да изведа докрай мислите и съмненията си. Мозъкът ми изгаряше, но беше изключил. Можах само да го слушам и нищо повече. И вледенена до костите, да чакам — нищо повече.

— Един ден — продължаваше той — преди седем години, получих призовка от полицията в Монбар. Вие познавате Монбар, не е толкова далече. Надуших драмата и взех влака — моряците от един патрулен катер по Бургонския канал извадили заедно с котвата си някаква лигава, безформена маса, оплетена във водорасли и треви. Излязло тяло на жена, удавена отдавна. Била с изпокъсано палто, твърде голямо за нея, с джобове, пълни с камъни. Не могли да я идентифицират, но между гънките на остатъците от шемизета намерили секретна брошка с отварящо се дъно като калъфче. За щастие водата само го била навлажнила. Под капачето била поставена миниатюрна снимка на дете, полуизличена от времето, на чийто гръб имало име и адрес — тоя от Рокроа. Къщата отдавна била заета от някакви служби, но при все това лесно ми открили дирите. Ни жив, ни мъртъв ме накараха да слезе в моргата на болницата... — гласът му спадна с една октава и заглъхна, одрезгавял, преди да промълви: — Наложил се да ми дават валериан, защото изблещих очи от ужас и скръб. Те и сега, както ви говоря, ме обземат. Лицето... беше разложено, неузнаваемо. Познах веждите и носа. Останалото...

Той беше прекъснат от шумоленето на сухи, бързи крачки по ланските листа. Беше леля Жо. Изглеждаше разярена.

— А аз те търся навсякъде...

Помислих, че ще ме зашлеви. Вече се бях стегнала, но тя се извърна враждебно към младежа:

— Какво правите тук с племенницата ми? Криехте ли се? Що за възпитание!

Ясно беше защо ми се сърдеше, но на Жюлиен? Не ни ли беше видяла как лющим боба? Готвех се да защитавам изрядното му

благоприличие, когато той ми спести тази грижа с едно бегло движение на пръстите. Като се изправи, без да бърза, той загледа леля ми право в очите.

— Моля ви, госпожо — изрече спокойно, — укротете се!

— Не ме учете — изкрещя тя. — Вие се държите като...

— Достатъчно — отрязва той студено, но без предизвикателство. — Нямам никакви причини да се оставям да ме хокат. Особено тук. Нежелателен ли съм? Безпокоя ли ви? Тогава кажете ми го откровено и споделете страховете си. Слушам ви...

— Не говорете глупости! И знаете много добре...

— Имам ли вид на прелъстител? Барабар с боба... Ако искате да знаете какво разправях на госпожицата...

— Тя сама ще ми го разкаже, когато си заминете.

— Добре. Така е по-ясно. Не се безпокойте, аз си отивам. Много добре мога да вървя и без патерици — каза той, като ѝ ги подаде. Уплаших се, че ще го видя как пада.

— Задръжете ги — направи тя жест, с който потвърждаваше, че не го задържа. Нетърпението ѝ да го отпрати личеше и по бледността ѝ. Аз бях смаяна и разтревожена. Каква ли боязън я движеше? От какво разкритие?

— Много мило — говореше младежът. — В колко часа е следващият влак?

Но вече, сигурна в заминаването му, Жо се беше овладяла. Тя се усмихваше подкупващо със сладникавата си усмивка.

— Хайде, хайде, за къде ще бързаме? Ще заминете утре, както се бяхме разбрали. Тъкмо отивам в Оксер. Ще ви откарам и ще вземете бързия влак.

— Че защо да го взимам? Аз имам още работа тук.

— А, така ли? — смотолеви объркана леля ми и ми се стори — сърцето ме присви, — че пребледня.

Младежът смръщи очи присмехулно. Ако беше проговорил на висок глас, едва ли щеше да бъде по-красноречив: „Толкова ли сте нетърпелива да знаете, че съм отишъл по дяволите?“ Нетърпението беше очевидно. Вледених се и си помислих: „То е, за да не го завари тук баща ми...“ По-нататък мислите ми се спираха.

— Шегувах се — каза той. — Защо да чакаме? Закарайте ме още сега, ще взема обедния влак.

Предложението беше направено, с по-благ глас. Той гледаше обаче мене: „... защото — сякаш искаше да каже — разговорите ни вече стават невъзможни“.

— А, не — отбиваше леля ми вяло, — ще ми бъде неприятно да си помислите...

— По-добре да се разделим като приятели — изрече той с истинска усмивка и изведнъж ми олекна. — Ще си спомням винаги за изрядното ви гостоприемство. Предани грижи и очарователно внимание. Безкрайно съм ви благодарен.

— Хайде пък — подзе леля колебливо...

— Та да си останем с добри чувства, а сега ме откарайте — каза той. — Така ще е по-добре.

Усмивката му ставаше решителна — мила, но властна.

— Сега ли? Ама веднага ли? — обърка се леля ми.

— А защо не? — отвърна той. — Да се възползваме от доброто настроение. Ако престоят ми се удължи, няма да знаем какво да си кажем. Хайде, изкарайте колата!

Леля ми не беше очаквала толкова бърз и лесен успех. Тя направи любезно, но смутено движение с ръце. Аз не знаех какво искам, но се чувствавах нещастна. Не смеех да се намеся обаче.

— Щом като искате... — каза тя накрая смутена, но като че ли облекчена. — Не искам да настоявам. Наистина ли държите?

— Наистина.

— Добре. Ще изкарам джипа.

И тя тръгна с бодра крачка. Ние с Жюлиен преминахме мостчето, той, куцайки, аз — с пълните си кошници. Той вървеше отзад и ме настигна на поляната. Усетих, че ми пъкна някакво картонче в посвободната ръка и прошепна: „Ако имате желание да узнаете нещо повече един ден...“ После отмина, за да отиде при леля ми. Мушнах картончето под колана си.

Сбогуването беше много любезно и мило. Малко след това джипът мина през портата. Върху картончето беше надраскан някакъв адрес в квартал „Маро“, близо до църквата „Св. Павел“. Само с това уточнение — шестата вляво. Нищо друго, никакво име — дали наистина се казваше Жюлиен Дюран? Или, може би, не искаше да рискува... Научих адреса наизуст и изгорих картончето.

После зачаках връщането на леля ми с вътрешна тревога, която не успях да овладее. Очаквах формен разпит. Бях твърдо решила да не ѝ казвам нищо. Нито дума. Най-малкото преди... преди какво? И аз не знаех. Дали не се бях решила да контраатакувам, да разпитвам и аз леля си, да я тласна в отбрана, както Жюлиен беше направил със Самюел? И какво ли исках да узная? Повече ми се искаше да избягам.

Тя се върна след два часа. Едва остави колата в гаража и ми подхвърли, както бях предвидила:

— Какво ти каза?

Погледът ѝ искреше от гняв. Аз се престорих на оскърбената невинност.

— Ами че... нищо непристойно...

Тя направи ядосана физиономия.

— Нямам предвид това...

— Защо го накара да си тръгне така грубо?

— Не обичам тия шушу-мушу, а още по-малко фалшивите претексти. Аз позвъних в кметството. Въобще не е ставало въпрос за автострада.

— Зная — отвърнах аз спокойно (съобразих много бърже).

— Така ли?

— А само за отклонение. Това беше само за да си придаде важност. И то, струва ми се, главно в моите очи — казах, като се изсмях:

— Аха!... Ще проверя. За какво си говорихте?

— За детството му.

— Какво те интересува то?

— И двамата сме млади. Предполагам, че му е доставяло удоволствие да се изповядва.

— А защо точно за детството си?

— Защото не е било щастливо.

— Каза ли ти как е умрял баща му?

— Убили го немците. Той е бил на четири години през 40-а.

— А майка му?

— Щеше да ми говори за нея, когато ти се появи...

При все че треперех цялата, удивлявах се как може да се лъже, без да се каже една невярна дума. Леля ми не настоя повече. Стори ми се поуспокоена.

Щях ли да я разпитвам, подир това, ако не беше бобът? Той димеше на масата и част от него беше ошмулена от Жюлиен. Жюлиен и тайната му. Предаденият му баща. Удавената му майка. Вкусът на боба щеше да остане свързан завинаги с тези мъртъвци, с тази загадка. Когато изпразних чинията си, се чух да питам:

— Ами ти? Къде сте били двамата през войната?

— Кои двамата?

— Татко и ти.

Леля ми беше вдигнала глава и се мръщеше.

— Ти забравяш, че по това време бях женена. Живеех с покойния си съпруг в Шатору.

— А баща ми къде е бил?

Треперех като лист. Дали нямаше да отговори — в Рокроа или Мезиер?

— В Шарльовил — отвърна тя, раздигайки чиниите.

Облекчението ми беше толкова голямо, че ми спомни за Жюлиеновото, успокоен относно майка си от Самюел. Шарльовил, родината на Рембо, любимия ми поет — още зная всичките му стихове наизуст.

Никога не се бях интересувала къде точно се намира Шарльовил. Този път, когато останах сама, проверих в енциклопедията. От нея научих, че отдавна Мезиер и Шарльовил образуват един-единствен град.

— Какво става? Замина ли си?

Стана ми болно от видимото удовлетворение на баща ми. Предния ден дълго стоях изнемощяла с енциклопедията върху коленете. Не исках да мисля за нищо — ама за нищичко. Съпротива, колаборационизъм — исках да ни оставят на мира с тази каменна ера. Уви, всичко беше напразно — лека-полека отвратителното безпокойство ме обземаше. Усещах, че възелът на загадката — на трагедията — вероятно е затегнат тук, в тази къща. Каменната ера беше тук, зад вълчите капани и укрепената врата.

Щях ли да се осмеля да разпитвам баща си? Божичко, може би само с една думичка той ще разсее съмненията ми? В очакване на завръщането му не можах да заспя. Задавах си въпроси в тъмното и си

отговарях. Щях ли да мога да го погледна в лицето утре заран? Щях ли да овладея своя израз? Щях ли да скрия безпокойството си и после изведнъж да го изненадам: „Кой си ти?“

А сега той беше тук и разпитваше леля ми, която се усмихваше. Без никакво тържество, просто, както майка се усмихва на успокоеното си дете. В някакво просветление разбрах, че се заблуждавам спрямо нея. Или поне наполовина. Беше сигурно, че тя знае много за брат си — може би за избора, който той е направил през войната, за ролята и дейността му. Беше възможно също така тя да се страхува от някакво, макар и закъсняло, насилие. Но да е знаела и да е одобрявала найлошото — ако то се е случило, — това, казвах си, е невъзможно. У нея имаше някаква праволинейност, в която още нищо не ми беше позволило да се усъмня. Отпращайки Жюлиен, тя беше действувала по инстинкт — тъй като брат ѝ беше заминал неспокоен, а раненият беше излъгал, значи съществува някаква загадъчна опасност — незасягаща нито нея, нито мене, — която трябваше да се предотврати.

Права или не, усетих прилив на съчувствие към нея. И това е, мисля, което ми придаде смелост. Помислих си: нека тя не научи нищо, нека остане настрана, защо да убивам у нея любовта към брат ѝ? Нека страдам само аз. Нека само моето сърце се разкъсва от подозрения, но да узная дали, за нещастие, те не бяха основателни, или, за щастие, не.

Само че как да подхвана работата? Чаках сгоден случай. За да прикрия играта, се преструвах, че съм в добро настроение. Това е жива мъка, когато сърцето ти е свито. Дебнех по лицето на баща си изражението, което ще разкрие душата му. Седемте години на усилия, за да го обикна, седемте години на доверие и сигурност изведнъж бледнееха и се изличаваха... Изучавах го тайно, както бях правила през първите дни, когато ме беше взел от пансиона на монахините след единайсет години безразличие. В негова полза беше високото оголено чело, внушителната осанка — но брадата не прикриваше ли мека, нерешителна брадичка?... Изящният орлов нос сякаш доминираше, но под подпухналите клепачи очите сякаш трудно се съсредоточаваха и гледаха направо. Чувствата ми преминаваха от едната в другата крайност: ту бих се заклела в невинността му и порив на дъщерна привързаност би ме отправил в обятията му, ако не се сдържах, ту си го представях като силуета в сянката, след като е предал (а после —

изтезавал до смърт) — и трябваше да се извързвам със свито гърло, за да прикрия бледнината си.

В края на краищата той забеляза: понякога ми се струваше, че съзирам в погледа, който хвърляше върху мене, внезапно безпокойство. Няколко пъти блуждаещите му очи се спираха върху моите. Какъв ли въпрос си задаваше? Така измина целият ден — в дебнене на лицето му, в люшкане между двете крайности — ту уверена в доблестта му, ту в мерзостта му, — когато ме съкруши една нова мисъл. Майка ми... Облещените ѝ очи, ужасеният ѝ израз.

Как ли е умряла майка ми?

Монахините не ми бяха разказали нищо. Баща ми и леля ми — също. Защо ли беше това мълчание? Какво криеше то? И какво ли щях да си въобразя? Всъщност и аз не попитах нищо повече. Сега обаче... Ами ако това, което мислех сега, се окажеше истина?...

Обзе ме паника. Леля плетеше моя пуловер, като се полюляваше в стария си стол-люлка. Баща ми правеше някакви сметки на бюрото си. Гледах широкия му гръб, врата му, понабръчкан от възрастта, оределите по темето коси. Изненадаха ме ушите му. Никога не ми бяха изглеждали толкова бледи и дълги. Месестата им долна част сякаш се удължаваше под тежестта им. Станах и трябваше да се насиля да не тичам, докато пресичах стаята. Когато се обърнах на вратата, два чифта очи бяха вперени в мене. Учудени, те питаха къде отивам и защо. Очите на леля бяха спокойни и майчински. Очите на баща ми искряха под рошавите вежди с тревожния блясък на вълк, хванат в капан.

Затворих вратата и изтичах по стълбата, прескачайки през едно стъпало. Влязох в стаята си и се хвърлих на леглото.

В неделя ходехме на църква в запусиялото параклисче „Св. Колумб“, където свещеникът от Анси-льо-Фрин идваше на колело само за обедната служба. Имаше твърде малко вярващи.

Аз и леля ми не бяхме много религиозни. Отивахме с баща ми само от уважение към благочестието му. А то беше голямо. Оная неделя го съгледах как потъна в молитва. Питах се какво ли ставаше в сърцето му. Не можех да не се запитам дали не е той и ако беше така,

ако толкова престъпления тежаха на раменете му, как успяваше да примири тези престъпления с вярата? Главата ми се замаиваше.

След службата обикновено отивахме да пийнем по чашка в съседната кръчма, дето идваха лесничейи или спираха пътници от шосето. Без да се месим в разговорите, обичах да слушам как дърварите разискват проблемите си: в речника на занаятите се съдържа дълбока поезия и аз се опитвах да запомня термините им: бичкии, кубици, горски участъци... После леля ми тръгваше преди нас в къщи, за да приготви яденето, а баща ми и аз се позабавяхме и се връщахме, разхождайки се по горските пътеки. Това беше — боже мой! — „това беше“ — един от най-приятните часове в седмицата.

Онази неделя обаче бях неспособна да слушам дърварите. Оглушаваше ме някакъв вътрешен глас, който не успявах да накарам да замлъкне. Не можех да прогоня и видението на този човек, баща ми, рухнал над молитвеника си... Когато леля си беше тръгнала, казах, а гласът ми трябва да е бил странен: „Да се прибираме и ние.“ Той сякаш се учуди, но не каза нищо. Не попита нищо. Щях да предпочета да не се съгласи.

В гората чувахме само шума от стъпките си и сухото шумолене на мъртвите листа. Вървахме, без да проговорим нито дума. Дали не ме беше разбрал? Страхуваше ли се от разговор? Но ако се страхуваше, нали щеше да вземе инициативата да говори какво да е, за да запълни тишината? Исках да се успокоя, но при все това... тежкият въздух... равномерните ни крачки, разпиляващи сухите листа... и задъханото му дишане в тишината, когато пътеката ставаше много стръмна... не беше ли това задъхване на едно остаряло сърце или на една неспокойна съвест? Поемаше си дъх и продължавахме. Понякога усещах как ръката му докосва моята и неволно се свивах. Мълчанието ставаше непоносимо, а ние вървахме и вървахме, разпилявайки сухите листа. И тогава най-сетне казах, посочвайки едно повалено дърво встрани:

— Да поседнем.

— Уморена ли си?

— Не.

Готвеше се да попита: „Тогава защо?“, но се умълча. Предусетих, че е от ония хора, които все се надяват, че нищо няма да се случи, ако мълчат, че другият ще се откаже — и това бягство пред изпитанието събуди решителността ми.

— Трябва да те питам нещо.

Не можах да позная гласа си. Сигурно и баща ми не го е познал. Прав, той ме гледаше как седя със зле подправен израз на изненада. Трябваше да настоя с жест на ръката си и той да седне до мене върху ствола на дървото. Преди да проговоря, гърлото ми отново се сви. Стиснах юмруци и се впуснах, както се хвърля човек в студена вода. Попитах:

— Как е умряла мама?

Той подскочи, стана и после бавно седна отново. Въпреки угасналия ми глас, и на самата мене тия думи ми прозвучаха сякаш под свода на катедрала, толкова се боях от страшен отговор. Чух отчетливо два пъти в ухото му преглъщане.

— След като никога не съм ти говорил за това — прошепна той, а устните му потръпнаха леко, — би трябвало да се досетиш, че не обичам да възкресявам тези спомени.

— Извинявай. Каж ми само как и това е всичко.

— Но защо точно днес?

— Защото искам да зная.

Усетих, че коляното му се размърда, както винаги, когато нечие досадно присъствие го правеше нетърпелив.

— И все пак, защо тъкмо днес? — настоя той.

Помислих си, че ако говоря за Жюлиен, той щеше да се разсърди и нямаше да узная нищо.

— Защото — казах меко — те видях да се молиш толкова горещо.

Дали нямаше да ми отвърне: „А не е ли причината и оня натрапник?“ Но не, той си го помисли, може би, или със същия прегракнал глас каза само:

— Ти си жестока.

— Зная.

— Обичах много майка ти.

— Щастлива съм да го чуя.

— Не мога да я забравя и това е една кървяща рана.

— Но как е умряла тя?

Той не отговори нищо: спомен, вълнение или тревога? А моята настоятелност какво беше — жестокост или пронизателност? Без да го гледам в очите, отгатнах трескавото им мятане в търсене на изход.

— Ти не щадиш мъката ми — хленчеше той.

Всяка дума, която не беше отговор, ме съсипваше, но нямаше да го оставя да бие на чувства.

— Татко — казах му аз с решителна кротост, — прости ми, но мама умря преди осем години. След толкова време няма мъка, която да пречи да се говори. Отговори ми.

— Ще ме обвиняваш ли? — смени той тона.

— За какво? — отвърнах живо и този път го погледнах право в очите.

— Знам ли? — повиши глас баща ми. — Ще отречеш ли, че ме подозираш?

— В какво? — повторих по-високо.

— В бог знае каква грешка.

— Не те подозирам. От какво умря тя?

— Не ти разрешавам...

— На легло ли е умряла? — изкрещях аз. — От болест ли?

— Стига! — изкряска той. — Този разпит е неприличен...

Изправи се като пружина и потегли с широка крачка.

— Не! Върни се! — продължих да викам аз. — Ако откажеш да ми отговориш...

Но той само махна с ръка, без да се обръща, и изчезна между дърветата. Дълго останах сломена върху поваления ствол. Гората, която толкова бях обичала, сега ми изглеждаше злокобна. Потайна, подозрителна, мрачна. Обземаха ме страхът и треперенето, които ме бяха завладели пред ранения непознат с разкъсания от капана крак... Божичко! Всичките тия вълчи капани — и тази барикадирана врата — и аз, която никога не си бях направила заключението — и майка ми, ако това беше истина — умряла, ако е била тя — в Бургонския канал, тук, почти под носа ни — удавена, удавена: моята майка — ами тогава, боже мой, тогава... аз и Жюлиен...

И изведнъж си представих благото меланхолично лице в странния миг, в кратката секунда, когато помислих, че виждам, удължени и деформирани, собствените си черти като в огледало... Станах и се затичах.

Не към къщата обаче. Почти несъзнателно забелязах, че й обръщам гръб. Аз бягах. Не знаех къде отивам. Бягах от къщата,

където живееше баща ми, бягах от тюрмата, където се криеше този човек зад вълчите си капани, зад вратата и дебелите стени...

Тичах. Страхувах се. С някакъв нарастващ страх, който се разпростираше на последователни вълни върху всички хора, върху всички предмети. Защото, щом като баща ми, това близко същество, край което бях живяла седем години, щом този благочестив и почтен човек можеше да се усмихва така, да се усмихва и да бъде убиец — ами тогава, божичко, в кого да имаш доверие? На кого, на какво да се облегна? Каква беше тая цивилизация, способна да ражда подобни ужасии? Нищо не ме закриляше. Бях живяла сред спокойствие и идиотско безразличие. Бях си крила главата като камилска птица, за да не видя и не узная нищо от това ужасно минало — а то можеше да възкръсне, ако не се внимаваше. Защото този вид убийци съществуват. Може би един от тях е господинът, който минава?

Тичах. Накрая разбрах, че бягството ми ме отвеждаше в кръчмата. На пътя имаше спрени камиони, чиито шофьори пиеха по чашка. Влязох и попитах дали някой от тях не минава през Оксер, Ларош или Жоани. Изгледаха ме изненадани. Трябва да съм изглеждала странна.

Един от мъжете започна да се смее. Друг един стана. Не беше много млад. Той каза: „За Ларош съм, ако искате...“ След два часа бяхме там.

Слънцето залязваше над Париж, когато експресът бавно влезе в лионската гара.

Несъмнено това са били стари слугински стаи, обзаведени и свързани помежду си. Шестата вляво — без надпис на вратата. Почуках срамежливо. Той не се изненада, като ме съзря на прага. При все това повдигна вежди, като ме видя с празни ръце, дори без някое куфарче. Много бърже отгатна какво се беше случило.

— Имаш ли пари? — попита ме той, като отиде да се рови в някакво чекмедже, без да чака отговор. Обръщението му на „ти“ незабавно установяваше отношенията ни.

— Мога да те настаня тука, сестричке, ако предпочиташ.

Дали имам предпочитания? Тук или в хотел? Още не бях и помислила. Той разбра и това. Предложи ми едно удобно кресло.

„Сядай и си почивай!“. Аз строполих в него. Веднага нещо се отпусна — всичко онова, което удържах в себе си от три дена — и аз се облях в сълзи.

— Точно така. Поплачи си малко. Това ще те облекчи.

Той седна срещу мене и ме гледаше с тъжен поглед, разведрен от искрица радост, че ме вижда тук, при себе си. Всичко беше толкова нежно и по братски, че усетих двоен порив, огромна потребност от кротка нежност, пожелах да ме вземе на ръце, за да ме залюлее, да ме утеши, бях едно съвсем малко момиченце с голяма скръб. Той не направи нищо. Аз се изсекнах и малко се посъвзех.

— Извинете, извинявай — смотолевих. — Скарах се с баща си. Край. Няма да се върна там...

И отново сълзите ми рукнаха, не можех да ги задържа. Забелязах, че малко помръкна. Попита ме: „Сърдиш ли ми се?“, и тъй като аз не разбирах, добави: „Че съм те смразил с...“. Изкрещях: „Не!“, но той поклати глава: „Би имала право да ми се сърдиш. Знаеш ли, аз дълго се колебах...“

— За какво?

— Дали да ти говоря. Не разбрах веднага, че си ми сестра. От това, което ми бяха разправяли, мислех, че ще заваря при него заедно с леля ти една нейна дъщеря, съвсем чужда. Впрочем това с нищо не промени нещата: само като те видях и без да зная коя си, решението ми вече избледня — как да причиниш нещастие на невинен... А по-късно, когато разбрах... за малко не си тръгнах, както бях дошъл. А може би трябваше да го направя. Може би си обичала дълбоко баща си, а аз щях да разруша всичко. През цялата нощ не мигнах.

— Слушай — казах му, подбирайки думите си. — Да, мисля, че го обичах по особен начин. Но това основание ли е, за да... Не, знаеш ли, има хора... когато са болни от рак например, които не искат да узнаят. Страх ги е да се страхуват. Има други, които биха се почувствували оскърбени и унижени в подобен случай. От това, че крият истината от тях. Разбираш ли?

— Да... — отвърна той колебливо.

— Аз не съм много силна, но не искам да крият истината от мене. Защото и най-жестоката истина струва повече... от някакво щастийце, от някакво щастийце, което бавно тлее в съзнателно незнание. О, това никак не пречи да плача, както виждаш, извинявай,

трудно ми е да се сдържа... Очевидно това е тежко. Да, но е благотворно. Не ти се сърдя. Напротив, благодаря ти. Благодаря, ти постъпи добре...

Сълзите ми се стичаха, протегнах му ръка и той я пое в своите, почака плачът ми да престане и когато видя, че се усмихвам, ме попита дали съм обядвала или вечеряла. Поклатих глава — нищичко не съм хапвала от сутринта. „Е, добре — каза той, — като начало ще те заведем на ресторант.“

Бях се съвзела вече достатъчно и поисках най-напред да си измия лицето и да си сложа малко грим. Едно момиче с подпухнали очи, придружено от младеж — това говори зле за момичето. Докато слизахме, му казах:

— Дори името ти не зная. Как се казваш?

— Жюлиен — каза той и се усмихна.

— Да, ама...

— Жюлиен Давид — довърши той сериозно. Не посмях да го попитам дали това е еврейско име. Ако беше така, издайничеството и може би изтезанието на неговия баща от моя, ужасната му смърт, щяха да бъдат още по-отчайващи и омразни за мене. Помислих си — ами моята — нашата майка? И тя ли е била еврейка? Това би обяснило, че оня я е държал чрез шантаж, чрез заплаха за детето, за самата нея...

Седнахме в един закътан ъгъл на малко ресторантче край площад „Де Вож“. Оставих Жюлиен да поръча менюто. Бях гладна, но стомахът ми беше свит. Когато келнерът се отдалечи, най-накрая се осмелих да му поставя въпроса, който ме изгаряше.

— Самоубила ли се е мама или пък...? — не посмях да доизрека.

Той очакваше тези думи. Отмести ножа и вилицата си и се втренчи в покривката на малки червени квадрати.

— Заключението беше, че е самоубийство — рече той. — Но как да узнаеш? Палтото, тилът и раменете бяха разкъсани, без съмнение от витлото на някой шлеп. Дори да е имало някакви следи, те са изчезнали при това обезобразяване.

Отново потреперих.

— А ти не насочи ли... — поколебах се аз.

— Какво?

— ... полицията... към...

— Не — каза той свирепо. — Тази работа засягаше само мене.

После някак си без връзка попита:

— Ти къде си родена?

— В Бургос, в Испания.

— Ето ти... Дали мама е избягала, за да се върне във Франция? Дали са се върнали заедно? Страхувал ли се е да не би тя да го издаде? Може би я е бил до смърт? Или я е направил така нещастна, че да се самоубие? Или може би е имала много угризения? Кой може да знае? — Спомних си очите ѝ, изпълнени с ужас — ужасени от какво?...

— Животът — продължаваше той — е пълен със загадки от този вид, които остават без разрешение. Но лично за мене няма съществена разлика дали умряла от удар или от нравствено терзание...

Някаква грубост сбръчкваше тъжното му лице.

— Какво търсеше у нас? — запитах тръпнеща. — Да го убиеш ли беше дошъл?

— Да, да го убия като куче. Да отмъстя за двете му жертви и за още колко други. Имаше късмет, че ти беше там...

— Ами сега? — Студ ме пронизваше чак до костите. — Не отивай там — рекох трескаво. — Той разбра. Предупреден е. Ще затвори вратата с четирите ключалки, ще сложи лоста и ще дебне през шпионката. Има снайпер, който винаги е зареден.

— А — каза той усмихнат, — стига да искам, знам как да се захвана с тая работа. Само че... — и вместо да продължи, той попита: — Баща ти те обича, нали?

— Сигурно, по някакъв свой начин — разсеян или страстен, в зависимост от дните. Но, общо взето, да, мисля, че ме обичаше.

— А ти?

Нещо така ми тежеше в гърдите, че трябваше да направя усилие, за да поема въздух.

— Казах ти, че аз също.

— Е, тогава...

— До тази сутрин — уточних мрачно. — Докато го видях как се моли. Сега всичко е свършено.

— Не го ли обичаш вече?

— Не. — И поклатих глава отрицателно. — Не — повторих по-високо. — Не го мразя, а нещо още по-лошо. Аз го... — Търсех безуспешно думата, с която да изразя това ново чувство. Презрение

беше все още слаба дума. Отвращение? Ужас? Имаше нещо такова, но не посмях да произнеса думата.

— Слушай — подзе той.

— Зная какво ще кажеш.

— Не съжеляваш ли? — настоя той неспокоен. — Наистина ли не съжеляваш?

— Наистина не. Никога няма да се върна там. Никога.

Лицето му се проясни. Стори ми се дори почти щастлив в меланхолията си.

— Това си бях пожелал, на това се надявах — продължи той тихо. — Има по-висша присъда за човека от смъртта: едно дете, което избягва и го осъжда.

„Може би“ — помислих си аз. Представих си баща ми и новия му живот насаме със сестра му. О, той сигурно ще се утеши. Пък и дали бях само негова дъщеря? Изоставена в продължение на единайсет години... После ме беше прибрал. По каква ли причина? Заради алиби или от угризения? Под носа ми той е водел трудно съществуване. Дали не е трябвало и аз, както Жюлиен, да желая отмъщение за смъртта на майка си и може би за смъртта на един непознат баща? Зъб за зъб, око за око?

Гледах брат си, с когото щях да живея известно време. Погледът му беше ясен. Не съглеждах вече в него мрачния блясък на отмъщението, нито ледения на съдника. Обземаше ме някаква умиротворена кротост. Стори ми се, че бъдещето ми се усмихва. А може би и на него — аз щях да излича следите от тъгата по това хубаво, сериозно лице.

Донесоха ни ордьовъра. Нахвърлихме му се с настървение.

[1] Град във Франция, за който през Първата световна война са се водили кръвопролитни боеве между французи и германци — Бел.ред. ↑

[2] Градче в Белгия, където през декември 1944 г. хитлеристите контраатакували американската армия. — Бел.прев. ↑

[3] Ръководителят на френските фашисти. — Бел.прев. ↑

МОРЕТО СЪВСЕМ НЕ СЕ ВИЖДА

Според официалните текстове „временен квартал“ е „свкупност от сгради, предназначени за временно настаняване на семейства, които не бива да бъдат допускани в постоянно жилище без предварителна социално-възпитателна дейност, осъществявана най-напред в тези временни жилища“.

Въпреки това определение, формулирано на категоричния и особен език на Администрацията, временното трае толкова в истинските временни квартали, колкото и във въображаемия, в който се развива действието на тази повест.

Морето съвсем не се вижда. Чайките също не идват насам. И това не е квартал, въпреки името си. Това е пространство, едновременно преорано и тревясало, оградено от отгъпкани улици, които се наричат Макензи или Халифакс, без да е ясно защо.

Ниските къщици от червени тухли са на общината, а тия от олющено дърво отдавна са застрашени от разрушаване, но комините им още пушат, мършави семейства ровят сред купищата сгурия и пластмасови бутилки. Някои живеят тука открай време. А пък има и „пътници“, които идват най-много от покрайнините на Париж. Гледат ги с подозрение, макар че между тях има и приятни. Има и такива, дето са с по седем-осем деца. Те си увеличават жилището, като свързват два фургона, поръждавели от неподвижност.

Тя живее там. В зидана къща с дъска, подпряна на прага, за да се минава над неизменната локва — по-скоро от океанския климат, отколкото от застояла вода, или и двете заедно. Но всъщност изхвърлят водата от кофите отзад, когато моторетката на бащата я няма. На вратата има номер, изрязан от табелка на автомобил. Има ключалка. Някога отваряха с ритници. „Подновяваме“ — казва тя. Маджун, кутия с боя и вратата е готова. Тя обича експедитивната работа. Колко пъти Серж е изкъртвал тази врата! Всеки път, щом изпиеше бутилка бира,

това ставаше като по ноти. Не я и поправяха повече, вечер слагаха една греда напреки.

— Това време поотмина, бащата го търси по-рядко, а трябва да се каже, че Серж е съвсем като него. В неделя цялата настръхнах, когато ми каза: „Един от двамата ни ще пукне и няма да съм аз.“ Какво да правя, напразно живея с Кател от 14 години, той не му е баща и затова Серж заявява, че няма да понася заповеди. Аз му казвам: „Не се втелявай, отгледал ви е еднакво всички.“ Ама Серж не иска да разбере и накрая аз си го отнасям. Да бяхте дошли завчера, бях синя от рамото чак дотук...

Съседката — подпухнала, накъдрена, облечена цяла в траур — поклаща глава. Да имаш нещо за показване, за да си убедителен пред околните, трябва.

С рязко движение тя измъква от бюфета една картичка, превързана с панделка, на която блести коледно дръвче.

— Това е от възпитателя на моя Жаник. Казах ли ви, че двамата дойдоха с мотор? Изглежда, че му харесва да готви. Каза ми, че когато сестра му се омъжи, щял да приготви пиле, пълнено с кълцано месо. Далечна работа... Ама характерът на Жаник съвсем не е като на Серж. Той е като мене в много отношения, чете, с него може да се разговаря. Запита ме защо не съм му изпратила вещите.

Дребничкото ѝ лице е само кожа и кости, тя отхвърля косите си назад.

— Казах му: „Щом като можа да тръгнеш, трябва да можеш да дойдеш да си ги вземеш сам.“ Вижте — остави жълтия си пуловер.

Очите ѝ се насълзяват — пуловерът е на гърба ѝ.

— От съда за малолетни настаниха Жаник в едно професионално училище. Искаше да стане моряк в риболова, а ще бъде готвач, защото е много малък за матроското училище. Но може би някой ден все пак ще плава.

Отначало майката се сърдеше на съседите, като мислеше, че техните показания са накарали съдията да отдели Жаник от семейството. После — на съдията, който започна да представлява обществото изобщо, училището, службата за семейните надбавки — всички съюзени срещу нея. Когато Жаник не пожела да се връща през ваканциите, а само понякога в неделя с мотора на възпитателя, тя реши, че е заминал по собствено желание.

— Според бащата това заминаване е доказателство за авторитет — каза на полицаите и стана. А пък Серж може да почака! Серж чувствава отдалечаването на брат си като отстраняване на техния род, той е убеден, че накрая бащата ще остави само своите собствени деца. Решил е да не се предава. А тя, която не казва нищо, пак не каза нищо — предадени са!

Има две печки. Една отвън, която ще продадат, понеже не влиза през вратата, и една вътре, на която къкри тенджерата до винаги топлото кафениче. И все тази миризма на прегоряло мляко. Прането съхне на въженца, опънати по диагонал от едната до другата стена.

— Понеже Надин трябваше да се върне в училище, за да не ми спрат детските, не можах да изпратя дрехите в пералнята, та ще си съхнат тъй до вечерта. Не ми пречат, аз не съм висока, това е предимство, ама влагата не е добра за малките.

Тя запалва лампата. Времето е много лошо, средата на зимата, но прозорците никога не се отварят, пердетата никога не се вдигат. „Видяхте ли какво съм купила за нещата, на малкия Давид?“ — пита тя, показвайки с гордост барчето, имитация на палисандрово дърво, на което липсват стъклата.

— Исках една секция, ама беше много скъпо. Понеже кръстницата на Надин не го държеше вече в караваната, аз й рекох: „Купувам го“. И двете имаме сметка, това е чудесно. Идния месец ще й взема сгъваемото легло. Тъй като големият й замина войник, то вече не й трябва, а пък моите вече няма да са по две на легло.

За нея сгъваемото легло е най-добрата мебел. Леко, удобно, то може да се подмокря всяка нощ, както и става. Шестте деца се напишкват в леглото.

Тя премества съхнещите кърпи надясно, за да освободи ъгъла на телевизора. Два часът е, време за филма в понеделник. Хремавите и кашлящите ще се лепнат пред екрана и образът ще заподскача, разкривен и накъсан. Телевизорът трябва да отиде на поправка, но по-напред трябва да се плати поправката на другия, който вече е там. Двата апарата, купени от съседни, които искаха да имат нов с повече канали, се редуват при техника, който си изчислява тарифата така, че

да е точно под цената на оказионните телевизори, а пък антената върху къщата пада при всеки порив на вятъра.

Рядко пазарува от градските магазини. Съседите услужват, а веднъж на два дена отива на покупки до най-близката будка и бакалницата в града — гумени ботуши, хартия за писма, бельо, включително и часовникът на Серж. А има и търговски агенти. „Госпожа, аз съм от къщата Хикс, всякакви порцеланови и кристални изделия. Вашето име фигурира в нашия списък на платежоспособните и бих искал да се възползвате от едно изключително предложение.“

Тя, която дължи пари едва ли не навсякъде, понеже не може другояче, ако иска да спазва това, което според както тя казва, поддържа известна представа за самата нея, се оказва включена в списък на платежоспособните. Не пита как така. Тя, недоверчивата, не съзира измамата. Този младеж с вратовръзка на точки, с куфар и кочан разписки, е изпратен от някаква невидима сила.

За първи път някъде са я оценили. Реабилитирана е. Много ѝ е драго, но същевременно членството ѝ в този частен клуб ѝ налага ново задължение. Тя купува шест чаши за кафе, подредени в тапицирано сандъче. Ще останат изложени там като диплома. Хубави са, нали?

Серж си кара моторетката без застраховка. Виновни са „родителите му“, дето не са я платили.

Майка му не се сдържа, когато дойде съдията-изпълнител, цялата пламна от гняв. Той скъса призовката.

— Само туй да беше! Той ме нагруби, трябваше да го видите! Какво ще разправям на баща им за глобата? Не трябва да му казваме, иначе ще убие Серж. Ей, дечурлига, да не изтърсите?... Брюно си трае, не казва нищо, ама Надин е страшно подла. Когато може да ме наковлади, никога не пропуска. Но този път, Надин, ако си отвориш устата, ще си имаш работа с мене.

На своите тринайсет години и с лакираните си нокти Надин не прилича на останалите. Големи очи на възрастна, които не трепват, матов тен. Вярно е, че издава майка си, но само за едно — че прекалява с пиенето. Баща ѝ дава на нея парите за деня, преди да тръгне, тя ги разделя на две и дава втората половина на майка си, като се върне

вечер от училище, ако изобщо е ходила. За всяко ядене се пазарува отделно.

Парите за покупката на „секцията“ от съседката и вързопчето с дрехи от Католическата помощ, за такси никой следобед, като я стегне шапката и отиде на гробищата, идват от другаде: от семейните надбавки (това, което остава след удръжките), и от печката, продадена на битпазар.

Квадратната метална кутия от сладки е пълна със снимки. Тя ги показва на възпитателя на Жаник, той е симпатичен. Снимки, направени по улицата, снимки от паспорт, черно-бяла снимка като булка пред кошница с цветя.

— Не се вижда, че цветята са червени, а аз се бях облякла един месец по-късно, защото валеше много в деня на сватбата. Тука се вижда мъжът ми, бащата на големите. Мога да ви кажа, че беше целият от мускули... Тук пък е сестра ми, не е излязла ясно. Ето я Надин с кръстницата си, вече седеше, а трябва да е била на шест месеца. Най-големият ми син, Роже. Много прилича на Серж, особено като малък. Тук си показва татуировката, беше на осемнайсет години — тъкмо го поотпуснаха и поискал да му изпишат „жълта фланелка“. Правиха му и трапанация, мисля, но така не се оправи. Беше безразличен към всичко. Впрочем изповедникът ми каза, че си говорел на себе си, тъй да се каже. Тук ще познаете съседката от времето на мъжа ѝ с колата им. Кател като войник. Аз съм генералът! Айфеловата кула, не знам какво търси тук. Ето ме и мене пред Съдебната палата в Компьен. Една година след смъртта на Роже, аз направих цяло поклонение от Съдебната палата до затвора, отивах за първи път там, ама... него вече го нямаше. Даже един английски турист ме снима с апаратчето на Серж. Ето го затвора. А пък разправят — приятен като врата на затвор! Уверявам ви, че хич не са привлекателни отвътре. Свещеникът беше чудесен. Млад, но представителен! Показа ми църквата, залата за телевизия, изпроводи ме до гарата и ми каза: „Обичайте много другите, аз ще се моля за него!“ Изпратих му едно мъничко порткле с портретчето на Роже за спомен. Но все едно, че не съм ходила, защото това, което исках да видя, беше килията... А това тук е на коледна елха каза само съседката, която още не беше отворила уста.

— Защо никой не ти казва Югет? — попита Брюно.

— Имах една господарка, която се казваше Югет — каза само съседката, която още не беше отворила уста.

Майката не отговаря, повдига рамене след кратък размисъл и продължава:

— И тука съм пак аз.

— Югет ли? Това момиче с карираната престилка?

— Югет! Югет!

Майка ѝ се появяваше на прага, заставаше над локвата, напърно през която една дъска, подпряна на последното стъпало, предлагаше тесен брод, с плътната изпъкналост на гърдите ѝ около нея като шамандура.

— Югет! Къде си сложила парцала за прах?

— Пред тебе е, на хроста!

Един храст, заметнат с корясало зебло, а по-нататък — бурени, които смекчават падането на ябълките, високи бурени, сред които кълвяха две-три едри кокошки и които избуяваха чак до отпуснатата, изпокъсана мрежа, един предел, който не ограничаваше нищо. Къде ли започваше копривата? Откъде се беше изтърколило бидончето за мляко, което ръждясваше там от години?

Това беше последната градина и последната къща преди наводнените ливади и реката, която по-нагоре се пресича от понтонния мост на завода.

Селото беше отзад. Не всички къщи имаха тези стени със зърнеста мазилка от сух пясък между дървените подпори, с люлеещите се стълбища от бук чак до ветровитите тавани под керемидите. Онази несъмнено е имала сламен покрив, заглушаващ вятъра. Клозетът ѝ срещу пътя беше винаги без врата и край него хвърчаха смачкани вестници. Имаше и кладенец, ненужен след инсталирането на помпата.

— Югет, отивай за хляб! — щом свирнеш камрионетката на хлебаря.

— Югет, иди да видиш дали има яйце!

Майка ѝ беше винаги боса в съдраните си терлици и примижаваше на прага, защото светлината я заслепяваше. Ето защо

Югет беше повечето време невидима: на някое дърво, на тавана, зад купчината дърва и най-често не отговаряше.

— Югет, ела да прочетеш какво пише на кутията — трябва да си взема хапчетата.

Югет се появяваше, къдрава и кльоцава — противоположност на изяществото, с остър нос, с крака като пръчки, беше 13-годишна, но какво детско имаше в нея? Една престилка на лилави карета, на която с бял галон беше изписано М.

Югет не се харесваше много. Или по-точно, харесваше се, когато лицето ѝ се отразяваше в остъклената врата на кметството, която беше откъм страната на двора на училището, и тя се гледаше от толкова близко, че замъгляваше образа си и като бърчеше веждите си по определен начин, приличаше на Даниел Дарийо. Това беше единствената актриса, която познаваше. Но всъщност нямаше желание да подражава на никого.

Майка и дъщеря нямаха нищо общо и, изглежда, че като се гледаха една друга, когато им се налагаше, те самите го усещаха и веднага се спречкваха.

— А после ще отидеш да купиш бира!

Югет взимаше парите от една купичка. Най-обичаше да ходи до бакалницата тогава, когато рафтовете се попълваха с одеколони, с прежда и курабийки. През войната нямаше нищо. Но и тогава в бакалницата беше хубаво, чуваше се как хората мърморят. Защото нямаше сапун, защото пощата беше нередовна, защото се свършваха купоните.

Смешното през войната беше, че миризмите ни всичко, дето го нямаше вече, още се носеха из дюкяна, миришеше например на кафе и на сапун. Сега го имаше на мазни, пресни калъпи, които режеха с нож край шишетата сироп с тесни лепкави гърла.

Югет ровеше из седефените копчета, защити на кръст върху сини картони, прелистваше малките вестничета. Бакалката я наблюдаваше под око. В това семейство нито шият, нито четат, но човек не знае никога.

„Не е възпитано!“ Колко ли пъти го беше чували Югет! Баща ѝ беше луд, майка ѝ пиеше. Всички го знаеха, но беше по-добре да дойдат да ѝ го кажат.

Тъй като Роже, най-големият, умря на 11 януари, всеки месец на единайсети тя отива на гробищата и на този ден децата не получават бонбони.

— Отначало не исках също да се включва и телевизорът, ама времето минава. Всъщност Роже те не го знаеха, тъй да се каже, той живя главно с баща си и прекара почти цяла година в болницата. После подхвана тънката работа, аз също не го познавах както познавам останалите. Тъжно е да се каже това. Започнахме да си говорим, когато взехме да си пишем — той беше в затвора. Ще ми възразите, че това е нямало да промени нищо, но аз винаги се упреквам, че не отидох да го видя там. Винаги исках, но бащата недоволствуваше, не можех да заведа и малките, времето минаваше, все си мислех, че ще намеря сгода да отида, все му пишех, че ще отида, а пък той не ме дочака... Често си казвам, че си съсипа живота, преди да го е започнал. При всички случаи щеше да свърши лошо. Тъй му казах на свещеника. Но явно той не мислеше така. Аз смятам, че нищо не се изкупва. Простете ми за израза, ама когато затъваш в лайната, както казва, то друга дума няма, би трябвало всичко да се промени, за да се промени нещичко.

На масата има херинги и бутилка евтино вино. Съседката, както винаги накъдрена и подпухнала, още е тук.

Сутрин изпивам само едно кафе, понеже будя Жози в четири часа за служебния автобус. В четири и половина трябва да бъде долу и всеки ден — дъжд-не дъжд, вятър-не вятър — слизам с нея да я изпратя. В пет започват в шоколадената фабрика. Тежко е за младите, но забележете, че средата не е лоша, пък и всичко има. Като се върна, събуждам бащата, приготвям му за ядене и си лягам. Свикнала съм. В седем часа придружавам малките — Надин и Брюно, и почти всеки път намирам Серж заспал отново. Ама с моторетката си той се оправя. Чак към десет часа хапваме по филия с приятелката ми, това ни е удоволствието. Тя пък е вдовица, няма пред кого да се отчита.

Другата поклаща глава, като си припомня времето, когато, пиан през вечер, скъпият покойник я пердашеше с ръжена, „за да не си цапа ръцете“.

— На мене бащата хич не ми дава да изляза да изпия чаша у някого. Да, ама караваната на кръстницата на Надин ей къде е. Трябва да оставам тук, вързана през цялото време. Понякога пийвам, защото

той мисли, че съм излязла. Разбирате ли, това ходене и в застрахователната, в кметството, при адвокатата Льофевр, не ми липсва чист въздух, а пък аз обичам да се разхождам. Когато се вкисна, излизам, понякога по чехли, ме ми пука, хората трябва да си викат: „Тая е луда“, ама като повървя половин час, се прибирам и ми е по-добре. Какво искате — от малките, които крещят в кухнята, главата ме заболява и трябва да изляза. Но понеже става дума за това, приятелката ми искаше да знае, понеже тя има един приятел, тъй да се каже, който живее у нея, дали с това не рискува да ѝ спрат пенсията от мъжа ѝ. Възпитателят не знае.

— Разбирате ли, тя още нищо не е получила, аз ѝ попълних всичко в края на лятото и оттогава — нищо.

Тя е като у дома си сред плетеницата на административните изисквания. Това е свят, който не я плаши, в който тя държи да ѝ признаят правата, готова е да ги превиши. Тя пише винаги „до най-горе“, харесва ѝ писмовният стил, който поддържа с директора на „временните жилища“, с директора на „Газ и електричество“ и със съдията за малолетни. На съдията тя определя безпрекословно срещи — както в деня, когато Серж заплаши, че ще съсипе моторетката на бащата, — на които не отива, защото произшествието е загубило вече драматичното си напрежение. Що се отнася до адвокатата Льофевр, тя буквално му изплаща рента. Или Брюно е паднал от някакъв скрипец върху строящото се шосе и трябва да се атакуват „Пътни строежи“, или някое от децата е било заплашено от „пътниците“, или пък мраморджията не си изпълнява поръчката за ограждане гроба на майка ѝ. Винаги има някакво дело, което се води. Тя усеща, че съществува дотолкова, доколкото действа.

Излязла ли е? Дали не е заспала зад тънката преградка на леглото, което заема цялата площ на стаята, както прави, когато е пила, към единайсет часа, защото пощаджията нищо не ѝ е донесъл, защото вали, защото ѝ е дошло до гуша?

— Майка ми я няма.

Жози е излязла от втората част от малкото жилище през нещо като гише за подаване на яденето, което се прекрачва благодарение на една табуретка.

Косите ѝ са като перука на стара кукла, слепените ѝ мигли носят снощния грим и такова отсъствие на израз, което в края на краищата ѝ придава израз непроницаем и може би недоверчив. Тя е познала възпитателката, която навестява Серж, откакто той открадна едно кожено яке на пазара. Възпитателната не настоява.

— Събудих ли те?

— Не, аз се стягам вече.

— Искаш ли да те откарам в града?

— Ако желаете.

Тя слага едно наметало с качулка без копчета над плисираната си пола.

— Няма ли да ти е по-удобно по панталон на работа?

— С минижуп е по-добре.

Минижупите вървят в града. Модата на високите дървени подметки също не е преминала.

Тя мушва биберона в устата на Давид, взема си ключовете и презрамва чантичката.

— Сам ли го оставяш?

Момичето не отговаря. Майката трябва да е там. Това ли не иска да се знае?

— В събота излизаш ли, Жози?

— Бащата не дава.

— Значи си нямаш приятели?

Тя свива рамене. „Има един мъж в живота ѝ — казва майка ѝ, но не съм очарована, понеже е женен.“

— Знаеш ли, Жози, можеш да вземаш хапчета безплатно, без да казваш на никого.

— Няма опасност.

— Тя се усмихна знаещо.

— Защо?

— Защото така.

Жози често приключва разговорите така. Тя затръшва вратичката, залюлява чантичката си, изкривява токетата си два пъти с гръб срещу вятъра, както с фалшивата перука. Отива на среща.

Майката става веднага, след като в къщата е само малкият. Сресва се, като се навежда малко, за да се вижда в угасения екран на телевизора. Вярно, че има огледало до мивката, Кател се бръсне пред

него. Ама това си е кътчето на Кател. Тя изважда две чаши, защото кръстницата на Надин минава, преди да пуснат децата от училище, и продължава с нея този вид разговори, които е започнала съвсем сама в леглото. Когато мисли, тя се обръща към някого.

— А бе, аз предпочитам оня мъж; ще ми кажете, че не е свободен, ама аз го предпочитам пред стария му приятел, оня, дето го блъсна една „Естафета“, защото аз си мисля, че между приятели от детинство никога не върви.

— Защо?

Устата ѝ се е закръглила като запетайка, но премълчава неизразения си личен опит.

— Не знам.

Тя не казва всичко на тези жени, които вижда почти всеки ден. Не биха разбрали. Не казва също, че пие. Тя го допуска.

Това не би се случило по времето на моя съпруг. Хич и не помислях. А после, като ме изостави, беше наистина тежко, получих тази къща, но не познавах никого. Ама аз съм действен човек, не се сврях в ъгъла, нещата се занизаха едно подир друго и човек привиква. Та тогава съпругът ми дойде да вземе Роже, който беше малък, и тогава се свързах за първи път с адвокатата Льофевр. Ако го нямаше Роже, когото се надявах да виждам от време на време, щях да имам възможност да замина за Марсилия. Но има празноти, премълчани неща.

— Съдбата пожела да срещна Кател. Та оттогава съм свободна през деня. От този момент свикнах. Започнах да се виждам със съседите, пийнем по чашка, човек е сред свои, това създава атмосфера. Няма да отида в кафенето например, никога няма да ме видят на тезгяха или пък някъде на маса. Но тук, като сме две-три, смеем се над нещастията си. Пък може да е и наследственост. Бях много малка, когато баща ми умря, за него не зная. Ама майка ми, тя попрехвърляше! Да бяхте видели каква смрад беше у нея, когато умря! Що празни бутилки, че и хлебарки, даже върху нея. Сестра ми може би е още по-зле. Но при мене не е непреодолимо, мога да спра още отначало. Когато бях бременна с Брюно, не съм пила нито капка, спомням си добре. Не, то ми е, както другите взимат лекарства.

Тя се надсмива на себе си.

— Може би, дето после ставам по-чевръста в устата. Така си казвам, каквото ми е на сърцето... Един ден дойдоха от социалната помощ от завода на бащата, дадох им едно вързопче и не съжалих. Ама бащата се жалваше поне една година подир това. За Серж пък ме е страх да не би да стане алкохолик някой ден. Той обича да пие. На 13–14 години пиеше бира. Чупеше всичко. Заради него се скарах със социалната помощ, попитаха ме, моля ти се, дали не съм му слагала вино или калвадос в бибероните. Трябваше да им се водя по акъла. А когато не им уйдисваш, автоматически не разбират вече нищо. Дванайсет години се помиряваме. Забележете, че след тази история жената от социалната е идвала само веднъж. И мене ме нямаше. Или пък децата са казали, че ме няма.

Тя избърсва носа на Давид.

— Виждала съм сестра си да слага калвадос в шишето на дъщеря си. На тая, ненормалната. Не казвам, че това е причината. И освен това момичето беше хремаво. А не, Серж за малко да умре на година и половина; остана си болнав в ушите и в главата и се разболява, когато пие. Затова не му се сърдя, когато откача.

Ужасно беше, когато майка ѝ се напиеше. Юрганът правеше корема ѝ огромен и го ограждаше с волан избелели цветя.

— Същинска умряла крава — казваше сестрата на Югет.

Тя беше наистина ужасна, Ръоне.

Югет знаеше, че ще я оставят на мира до вечерта. Тя напускате своето дърво или тавана и се настаняваше в къщата, последвана от котката. Включваше радиото, гласовете пращяха зад платното над скалата, претопляше си мляко, ядеше, когато си искаше, и, разбира се, не миеше нищо. В четири часа не бързаше да се прибира.

— Ще накъсаш ли трева за зайчоците? — питаше я Деде, когато пред училищния вход се разпиляваше тяхната редица, на най-големите, 13–14-годишните.

— Може.

Деде беше смешен изобщо. Не беше от селото. Семейството му го беше изпратило у някакъв кръстник през войната и после той беше останал при него. Вече не твореше за Париж, както в началото, но

казваше „зайчоци“, имаше малки кръгли очила и широки панталони, пристегнати с колан.

Те вървяха покрай канавките да пълнят един чувал с фий — със захабен нож и изтръпнали пръсти.

— Тази нощ ще има слана — предсказваше той, — гледай чайките зад плуга.

— Какво те засяга дали ще има слана тази нощ?

— Нищо. Бих искал винаги да живея на село.

— Винаги тук ли? — Над прясно изораните ниви тя гледаше червеникавите и синкави храсталаци.

— Винаги на село и винаги с тебе.

Беше казал това и я беше целунал. Рамото му беше твърдо, мършаво. Миришеше на маслени сладки. Не беше първото момче, което я целуваше, но спираха дотук, бяха 13–14-годишни като нея. Щеше да се случи нещо, ако беше мъж. Един от ония набити мъже, чиято работна престилка не им е по мярка и прави ръцете им като на дебели бебета. С пожълтял фас в ъгълчето на устните и с примижаваци очи, когато пушат или търсят нещо в портфейла си. Тя си ги представяше с все повече подробности, като заспиваше: широк врат над меката яка, протритата кожа на лактите. Изобщо — мъж! Като си помислеше, ония, които ѝ харесваха, бяха при бензиностанцията. Шофьори на камиони. Механици. Но не и земеделци или пък земеделци, които приличаха на механици.

Деде никога няма да бъде такъв. Бузите му ще са винаги гладки, а адамовата му ябълка подскача като на младо попче. Но пък Деде няма никога да я бие. Той беше от друг свят. У тях биеха. Когато беше малка, майка ѝ я биеше повече от сестра ѝ. И много често нощем тя сънуваше. Сънуваше, че бие баща си. Той седеше на масата, тя знаеше, че е вързан, и го биеше. Усещаше, че ръката ѝ се вдига и пада, движението ѝ се ограничаваше от разстоянието, което ги делеше, но тя нямаше никакво впечатление за съпротива. Сякаш не се натъкваше на нищо. Виждаше само как се свива челюстта на баща ѝ. Тя не знаеше защо му има зъб. Никога нищо не ѝ беше направил, никога не ѝ беше говорил. Боледуваше от тежка неврастения, от дълго време беше в лудницата.

Един ден, връщайки се на обед — тя ще си спомня цял живот, дори да иска да го забрави, — завари баща си седнал на масата. Той я

целуна. Тя чу гласа му: „На малката ще ѝ прилошее.“ Само това.

Следобеда остана в леглото, защото краката не я държаха. Бяха я сложили да си легне облечена.

— Не заради мене припадна! Нали?

Югет погледна майка си срещу светлината и притвори очи. Дълго време остана сама, плачеше без глас, без да може да спре, щеше да се стопи напълно. Тя искаше да се стопи. Да не помръдне. Да е сънувала.

Той дойде да я види на мръкване. Какъв беше дребен и мършав със смачкания си каскет, като чиния, тя не си го спомняше такъв. Сълзите ѝ потекоха отново. Той не ги видя, защото не запали лампата. Чу само, че носът ѝ беше запушен. Когато се събуди, те навярно вече бяха вечеряли.

Откъм кухнята се дочуваше гласът на майка ѝ и — по-неясно — тоя на баща ѝ.

Югет стана, зъзнейки по престилка, прекоси празната спалня и се спря зад откρηнатата врата.

— Ами ако...

Майка ѝ крещеше, а той се опитваше да обясни. Тя подхващаше, без да го слуша:

— Ами щом не можеш да работиш, връщай се в болницата!

Той говореше доста тихо и Югет не разбираше всичко. Но тя беше сигурна, че е прав.

— Само кажи това и ще напиша на доктора. Ще те затворят. Малко ли ти беше електричеството?

Тя побутна вратата и видя баща си. Беше обхванал главата си с длани, подпрени на кухненската покривка.

Когато по-късно тя си спомни тази сцена, си каза, че беше влязла, че се беше нахвърлила върху майка си, викайки: „Млъкни! Спри! Млъкни!“, и се опита да забрави, че беше оставила да ридае от страх и слабост единственото същество, което обичаше. Но човек не винаги знае за тези неща.

Последната седмица от февруари камионите заграждат пущинака, който обикновено служи за паркинг. Оранжевите и сините палатки се разпъват като парашути над количките на „Лунапарк“ и

манежите. Пристигат лавкаджиите, продавачки на захаросани бадеми и вафли, проточват се стрелбища, лотарийни колела, кукли, които съвсем не приличат на кукли, но увековечават представата за печалба на панаир: корав тюл и начервосана уста. Всичко изпъква внезапно под острата светлина на множество електрически крушки, докато високоговорителите подхващат звуковата битка — празникът започва.

И „временният квартал“ се изсипва. Децата от училището имат безплатни билети една сряда, но другите дни не успяват да приберат в къщи възрастните. Намесва се бандата от гарата и полицията не закъснява да се появи. Студът изопва лицата, ръцете изтръпват, червеникавите газови лампи пърлят бузите и част от гърбовете на касиерките на люлките. Но ония, които излизат от самолетите с виещи сирени, прекрачвайки преградите, са с вкочанявали устни и насълзени очи.

Тя дойде, въпреки настъпващата нощ, щом забеляза, че ѝ липсват двайсет франка от портмонето. На един дъх, по тъмните преки.

— Ще го спипам!

Сигурна е, че имаше тези две банкноти от предната вечер за бутилката с газ. Сигурна е, че е работа на Серж. Но малко ли са тия, дето му приличат по ръст, теснички в раменете? Десет пъти тя се припознава, тича, но се показва друг профил и друг цвят на якето. Тя спира, претърсва с поглед групите, заобиколили плътно някакъв стълб, жонгльори, една моторетка.

Минава зад една шатра, нощта е по-студена, когато е тъмна, а миризмата на пържено става лепкава. Още замаяна, тя не различава двойките в сянката и се връща към шума и светлините. Един високоговорител подчертава „р“-тата: „Радост, радост, радост и смях до припадък!“ Серж трябва да е с бандата от гарата. Видял я е. С тюркоазената рокля, която ѝ подчертава корема, и с вирнатата брадичка, защото търси разправия. Срам го е и той се мушва зад един едър мартиниканец. Тя минава край тях, но дори не знае, че това е бандата от гарата, и продължава, а Серж се срамува още повече, макар и за друго. Какво търси тя тука?

Жози пък мисли за всичко друго, но не и за майка си, тя е в прегръдките на едно момче, което преди един час не познаваше, с вдигната пола над зачервените от студа, та чак морави бедра, освен ако не изглежда така от светлините на манежа. Те са там, седнали и

двамата на едно дървено прасе, което се качва и слиза. Майката изчаква да минат пред нея:

— Какво правиш тука, Жози?

В семейството няма много изречения за една и съща ситуация. Лицето на Жози никога не е било красиво, но лицето на учудената Жози е лишено от живот, устата ѝ се отваря, сякаш под тежестта на долната челюст.

— Кажи ѝ да върви по дяволите! — крещи ѝ в ухото момчето, чието име тя дори не знае.

— По дяволите! — крещи Жози на следващата обиколка.

— Слизай веднага!

Прасето се подчинява.

— Ще чуеш ти баща си! Тук не е място! Ще се прибера, когато си искам! — вика отново Жози, като минава край нея.

— Няма да допусна да ми говориш така!

Децата ѝ могат да ѝ кажат „По дяволите!“ или нещо още по-лошо, без разговорът да се прекъсне, но ако грубо изразят желание, противно на нейното, тя вече не понася „езика им“ и се залавя тъкмо за езика. Най-накрая Жози се прибира, майка ѝ я буца пред себе си като коза по стръмна пътека. Колкото повече се възкачват по платото, луната се отбулва и железопътните релси в ниското заблестяват. Вече не се чува панаирът. Вятърът духа от противоположната посока и донася соления дъх на морето.

Вече не става дума за Серж и двайсетте франка: сега трябва да знае какво ще каже на бащата.

Те влизат. В кухнята е най-малко 23 градуса. Седнал пред телевизора, бащата слуша транзистора си. Серж прави дупка в ръчния си часовник със зъба на вилицата.

— Бягала си до аптеката и даже не си взела рецептата — подхвърля ѝ той.

Тя веднага отвърща:

— Всички вие ще ме подлудите, хич не е трудно!

Поставяйки гребена си отдясно, тя хвърля поглед към сина си. Кател загасва транзистора, става и се подхилва:

— Не е ли имало днеска някаква кавга в къщи?

Всички са малко смутени.

— Нищо ли не си забелязала, майко? Свих ти два кинта от портмонето, като тръгнах тази сутрин и ти не си ли забелязала? Много ли ги имаш? И аз исках да се позабавлявам, да не съм глупак!

— Това пък какво е?

Тя присяда, не издържа повече. Серж веднага разбра. Жози пък — съвсем нищо, тя се прозява.

Отвъд караваните, разположени из пущинака с развято пране, безредно оградени от американските тежкотоварни камиони, понякога климнали върху спукана гума, има една строителна барака, боядисана в бананово жълто. Вдигнаха я в началото на лятото, а през август, изглежда, в нея живееше една двойка, която ходеше на плажа и простираше хавлиените си кърпи да съхнат върху сгъваеми столове. Често си сменяха колата, жената чакаше дете. Курортисти. Бараката си остана там.

Не е съвсем вярно, че в такива квартали хората се дебнат. Чуваш това, което преградите не заглушават, засичаш оня, който се връща пиян, виждаш на импровизирания паркинг, отгьпан от употреба, че ситроенчето на някой си е смачкано от едната страна. Но никой не дебне зад прозорците. Всеки си има разбираня.

Само на два километра по платното, в блоковете с по няколко входа всички стълбища се наблюдават, по всяко време наемателите се облакътят на подредените в редица балкони. По стълбищните площадки галошите на някой пречат на пазарската чанта с колелца на друго, а тия, които още не домакинствуват, нито работят, се врат из мазетата, където си уреждат срещи и си правят клопки.

Кател не греша, когато казва, че във временните жилища хич не могат да хванат края на децата. А тя, когато е в състояние на трескава възбуда и излиза жадна за простор — по пантофи и без палто, няма ли да бъде незабавно изложена на многобройни погледи?

По свой начин кварталът разпределя всекидневния живот. Всеки си протича в своя ограничен декор, съседен на другия. Може би защото не съществува понятието „насреща“.

Прозорецът гледа към тясна уличка, която опира до навеса и кафезите за зайци на съседа, чиято врата е разположена, както всички останали врати. Трябва да се зачуе сирената на полицията или на

„Бърза помощ“, или пък и двете, за да наизлязат всички и актьорите да се размесят.

Така че, когато Серж съобщи, че Марсиал работи в „Алжеко“, на майка му ѝ трябваше време, за да разбере и да реагира.

— Какво е това „Алжеко“?

Името звучеше като фирма на малки магазини на самообслужване.

— Бараката на строителното...

— И какво прави в „Алжеко“?

— Не знам, кръстницата на Надин ми каза, когато минах с моторетката.

Кръстницата на Надин не дойде тоя ден. Всяка сряда тя си води децата с автобуса в хигиенния пункт. Ваксини, повиквания, а освен това има ден за пране, ден за инжекции. Но на следващия ден тя беше на входа на училището. Майката на Серж също, което е рядкост.

Когато се видеха край оградата от червени тухли, те не си говореха много. Всяка стоеше с ръце в джобовете, с почти стиснати юмруци на корема. Не се чувствуваха никак удобно, макар че не бяха единствените, обули на бос крак обувките.

Беше им студено. Винаги духа вятър пред входовете на училищата. Ето защо майките, които идват с коли, чакат вътре, паркирали в двойна колона.

Брюно изскочи като тапа, отхапа от кифлата си и притича към Надин, която излизаше от прогимназията, мърморейки:

— Имам да правя домашно за Общия съвет. И откъде ще намеря документи, а?

— И Марсиал ли има?

— Не сме в една и съща група. Той има да пише за автомобилната обиколка в Манс.

Предишната седмица трябваше да занесат по пакет прах за пране, беше лесно, ама Общият съвет...

Групата, разположена по ширината на тротоара, е смутена, но накрая се размърдва.

— Знаеш ли, че Марсиал е на хубаво място? — казва кръстницата на Надин. — В „Алжеко“ е. Гледа едно дете.

— Кога?

— След училище.

— Живее ли някой в „Алжеко“?

Кръстницата се поколеба:

— Родителите работят.

И тя смени темата. Странна история. Защо ще му плащат на Марсиал да гледа дете в бараката на строителното след училище?

Майката мина нарочно два пъти пред жълтата барака. Втория път видя на вратата едно момиче с ролки на главата. Същата вечер Серж каза, че ще отиде да спи с Марсиал в „Алжеко“. Щели да поиграят на карти с още един.

— Ама Марсиал спи ли в „Алжеко“?

— Знаеш много добре, че той пази детето...

Майката подреждаше чантата си и изведнъж се спря:

— Всяка нощ ли спи там?

— Разбира се, родителите живеят в Париж.

— В Париж ли? Ама какво ми разправяш ти? А през деня?

— Взели са слугиня до пет часа.

Една слугиня значи е натоварена да купува мляко и хартиени пелени, а мършавият 13-годишен Марсиал, с пакет цигари, поддържа нафтовата печка и е нает за нощен пазач.

Положението се прояснява сега пред очите на майката. Тя щраква закопчалката на чантичката и поема през буренака към караваните, следвана от Надин.

— Как да направя за Общия съвет? Имаме го за утре...

— Сега не е моментът, мила. Бягай да потърсиш във вестниците. Аз трябва да поговоря с кръстницата ти.

Това стана бързо. Смаяна, кръстницата започна да се оправдава:

— Марсиал отива, колкото да почака...

— Какво да почака? Да пламне бараката ли? Ако ти си луда също, да повикаме пожарната...

— Когато родителите си дойдат... Те трябва да ми платят остатъка. Ще им кажем, че така не може да продължава. Ама знаеш ли, те са женени...

— И какво от това?

— Не са заедно... и не могат да идват често... Той държал гараж.

Майката се спря за миг, докосваше се до една човешка съдба, но после отряза:

— Можеш да ми разправяш каквото си искаш, но аз ще изпълня дълга си...

Надин се върна без вестници. Толкова по-зле, няма да има никакви документи за Общия съвет. Ако учителката не е доволна... Но това, което ставаше около кухненската маса, беше по-интересно. С ножица в ръка майката изрязваше думи от стари списания и с крайчеца на пръстите си съставяше изречения върху един кариран лист.

Намерете ми „опасност“, дори да е на парчета, Брюно, не яж лепилото!

Бързаха, мушамяната покривка, ставаше лепкава.

— Готово: помощ на човек, който е в опасност.

— Какво е това?

— Гражданско обучение. Като Общия съвет. Че и по-добре.

Полицията се намеси. Кръстницата на Надин се сърди цяла седмица. Майката пък прекосяваше квартала с още по-вирната брадичка и с отговорен вид, поради който удължаваше крачка. Но защо анонимно писмо?

— Защото на мене нямаше да ми повярват, те ме познават, тъй да се каже!

Зала „Никол“.

Железните легла са наредени от двете страни на един свод, под който цял ден преминават колички, но сега е десет часът вечерта и снопове ярка светлина са насочени само към възглавниците на неколцина болни. Тя прави знак с ръка. Лежи под завивките и само пръстите ѝ се движат, преди думите да излязат от подпухналата ѝ уста. Пръстите ѝ са все така тънки, халката ѝ се плъзга по ставата.

— Виждате...

Ръката ѝ пада.

— Той ме напердаши.

Сълзите смъдят в очите ѝ, които сякаш са се смалили.

— Бях ви казала, че ще ме пребие. По-добре да го беше направил...

Погледът ѝ се отклонява и се спира на голата стена.

— Изгубих си обувката, като тичах, и той, като ме настигна, с тока... Добре че малките не бяха там.

Ръката ѝ хваща моята. Протезите ѝ са в пластмасово легенче на нощното шкафче.

— Малките. Все за малките си мисля.

Настъпва тишина. Разчорлената ѝ неузнаваема глава се е вдълбала във възглавницата.

— Аз нямам нужда от нищо, от нищичко вече. А Жози, като се върне, ще ѝ кажат, че са ме откарали с линейка... Тя е вечерна смяна тази седмица.

Според констатацията на полицията тя беше пила, беше предизвикала Кател Реймон и разгневен, той...

— Няма да се върна вече. Не искам да се връщам. Само да си ми даде малките.

Не е време сега да се говори за безплатна съдебна помощ, за следствие. Трябва веднага да се поиска сънотворно и да се пъкне ръката ѝ под опънатата завивка. Младата болногледачка се възмущава:

— Ама в края на краищата няма ли да го озаптите тоя чичко?

Тя е медицинска сестра-стажантка. Още не знае, че чичкото не може да бъде озаптен.

Мозъчно сътресение. Тя се прибира в къщи след изтичането на срока за наблюдение. Той беше домакинствувал и беше залепил линолеума. Не си размениха нито дума. Съседите не я поглеждат и тя знае защо; страхуват се да не ги помоли да свидетелствуват.

Възпитателката, която не пожела да остави през това време „бащата“ и Серж насаме, намери на Серж място в един селски интернат.

Кой би могъл да повлияе на Кател? В завода го ценят, той уважава пазителите на реда, никога не са го виждали пиан, по-скоро е за окайване, че гледа три деца, които не са негови, освен трите, които е направил на тази вдовица, „добре известна на социалните служби“. Има образование, или поне той си мисли така. Ходил е в Алжир и познава „арабите“. Няма приятели, не играе на карти. В къщи се задоволява да си поправя моторетката и да пердаши своите.

Извън това не чете вестници и не гледа телевизия, защото вечер си ляга скапан от умора, но оставя телевизорът да гърми, докато децата заспят, понеже те имат нужда от развлечения. Изобщо обича семейния живот.

Тя донесе списания от болницата, чете ги и ги препрочита. Излезе един-единствен път до края на улицата, за да навести по-голямата дъщеря на кръстницата на Надин, която се изгорила лошо.

— Изгорена е със сто градуса. Мъжът ѝ се върнал, както всяка вечер, а тя топлела стаята за малкия, но той ѝ хвърлил запаления спиртник в краката. Не е в болница, понеже не пожелала да го напусне. Сестрата идва да ѝ прави превръзки в къщи. Той пие, това е порок. Какво да се прави, човек обича само веднъж.

И пак се захваща със списанията си. Със своя хороскоп и с тоя на Серж. Надин следи само своя.

— Ами Жози?

— Тя даже не знае да чете — подиграва ѝ се Надин.

— А, знам да чета, ама не им вярвам.

— Защо?

— Защото така.

— Аз не казвам, че им вярвам, но това дава указания. Всеки път, когато ми кажат да се пазя, съм сигурна, че трябва да се пазя от сестра си. Щом тя ми пише, винаги има листенце от цвете в писмото. Изтръсквам го над огъня.

— Че лошо ли е листенце?

— Както всяко нещо, зависи кой ти го изпраща. Тя знае много такива неща. Когато ми пише, значи нещо си е наумила. Да я видите само с офъканите ѝ коси. На 43 години няма нито един зъб, чудя се какво ги прави.

Тя се смее, приятно е да я гледаш как се смее.

Съседката донася списание „Детектив“.

— Прочетохте ли го вече? — пита майката, прелиствайки го разсеяно. — „Детектив“ ми е любимото списание. Не е като фотороманите, ами е животът, какъвто си е.

Отново става сериозна и добавя: „Това ме успокоява.“

Всички тези бити и изгорени жени са нейни сестри, свързани по някакъв невидим начин. Тя, която е толкова горда, познава тяхното унижение. Знае от какво се състои примирението им.

Възпитателката дойде да види защо Серж не се е върнал в интерната.

— Защото не му е вързан там пъпът. Той се уплаши да не го изгонят, а пък аз не мога да намеря тази сума. Този месец и свекърва ми е при мене. Теоретически плащаме двете, но фактически аз се оправям.

Какво искате, тя ми е свекърва, не че се бяхме скарали... Ако трябва да разчитам на сестра си, тя няма пукната стотинка. То и аз не съм богата, но все пак я нареждам.

Серж трябва да се върне в интерната, ще поискат аванс от тримесечната му стипендия. Възпитателната си отива.

— Ама и тая си я бива. Предпочитам я пред другата. Какви ли не се срещат. Другата искаше на всяка цена да се омъжа за бащата. Понякога си казвам, че можем да го направим едновременно с първото участие на Надин, ама за какво ли? Обаче тоя, дето го предпочитам, е възпитателят на моя Жаник, той е наистина бомба, умее да приказва. Някой ден ще дойде с жена си. Разбира се, не сме му само ние на главата, но той е приятел. Не всички си приличат. Някои минават веднъж на три месеца, ще речеш, че са инкасатори. Ама на такива аз не им казвам нищо, всичко е наред. И после може да стигна до крайност. Трябва да си изживееш, каквото ти е писано.

И тя разтърсва коси с онова леко предизвикателство, което е част от достойнството ѝ.

Когато беше малка, непроницаемото ѝ лице, което контрастираше с детската възраст, сякаш премълчаваше всевъзможни тайни и всичко онова, което останалите не можеха да разберат. Изражението ѝ ясно го подсказваше, дори и ако зад тази външност Югет криеше най-безобидни мисли: „Краката ми са студени“ или „Ще си оставя недоядения спанак“.

— Е, хайде де, принцесо!

Докарана на масата с тази обида, Югет трябваше да става все за едни и същи работи: да донесе супника, да отвори прозореца, за да вземе маслото, без да пусне котката да влезе, или пък да сложи да се сгрее вода за съдовете.

Да, там тя беше принцеса. Вдъхваща завист, недоверие, та дори мъничко страх, дразнеща — като човек, който чете и мълчи.

От името на майка си тя пишеше няколко то писма, които трябваше да се изпратят в годината. Още на десет години тя отправяше „отличните си почитания“ към кмета заради купоните за въглища, на

директора на ленената фабрика и на тоя на психиатрията с молба да задържат „мъжа ѝ колкото се може повече, предвид болестта, която има“. Кой ли е забелязвал правописните ѝ грешки? В къщи тя минаваше за интелектуалка, макар тази дума да беше непозната.

В училище беше „оная, дето изглежда не е глупава“. Учителката въздишаше. Трябваше да се подхваща отначало, да ѝ се обяснява всичко, което тя се преструваше, че е разбрала.

Тя се преструваше, това беше най-лошото. Само тя познаваше двойната игра, която играеше, без нищо да каже или да прави нарочно. Единственото, което ѝ оставаше, беше да дразни учителката си с вида си, който сякаш казваше: за какво служи логическият анализ? И да упражнява властта си в къщи, тя дори си позволяваше твърде много.

Обаче това, което я интересуваше, беше всичко останало. Имаше желание например да отиде за риба с Деде, но не смееше. Той се връщаше с пръсти, почернели от пипането на червеите и мокър до колене.

— Никога ли не ходиш на морето?

— Не.

— То е на шест километра, върви се все по един и същ път.

— Зная.

Имаше само един завой след къщата, облепена цялата с черупки. В нея живееше един пенсионер от Индокитай.

— Ами къде отиваше с брат си, когато тръгнахте с велосипеди?

— В гората.

Слънцето провираше лъчите си като паяжини между буквите, те зарязваха колелата си в траповете, пълни с листа, където краката затъваха, и отиваха сред гъсталаците от папрат. Крехките гъби едва се държаха изправени. Изпонадупчени, сбръчкани, безобидни. Югет напълваше шапчицата си.

— Ако обичаше да ходиш за гъби, щеше да обичаш да ходиш и за скариди — казваше Деде. — Вървиш по пясъка и се вглеждаш, виждаш две малки дупки и...

И досега тя обича полето и разходките с кола, всичко, което я изтръгва от жалкия квартал, който тя гледа с очите на случайния пътник.

— Събарят колибите и тия изгорели греди, струпани накуп, са още по-тъжни от самите рушевини. Децата ходят там да играят и се връщат като въглищари.

Тя се разведрява, щом градът остане назад.

— Да, обичам полето, дори зиме, както е сега, без листа. Когато бяхме момиченца със сестра ми, в неделя взимахме колелата и ха по един път, ха по друг — озовавахме се на трийсет километра. Знаехме къде има зрели лешници. Друга беше тогава околността. Ходех за риба с брат си, тоя дето се обеси край временните жилища, където сега живеят хората. Аз не бих могла — свикнала съм на простор. Славно време беше. С хляб и сиренце тръгвахме за цял ден. Обичам свободата. И освен това сега съм вързана. Това най-ми тежи.

И все този предизвикателен жест с ръка, прибираща косите към врата:

— Все ми е едно, свободата ми е в главата...

Тя говори като затворничка. Такава си е. Затворничка на своя квартал, откакто се е настанила там, поради липса на пари. На незаконния си мъж, поради липса на средства за живот, живота на седем души. На шестте си деца, поради липса на информация навреме.

— Да живея на село ли? Не искам. Договорът ще бъде на името на Кател и той може да ме изхвърли!

Всичко, което притежава, е договорът за тази паянтова постройка от следвоенно време, от годините на бързите акции за временно настаняване. Договор, който можеше да бъде прекъснат сто пъти поради забавяне на наема, но не беше, ала може би ще бъде прекъснат утре, но така — ден след ден — е единствената ѝ сигурност.

— Дори да ми дадете къща...

Дали би ѝ се искала къща с истинска баня, с розови храсти и с гледжосана котка на покрива?

— Какво би променило това? Кател ще прави своя цирк, дечурлигата ще изпочупят всичко, аз ще си бъда все така вързана и ще имаме още по-малко пари!

Пътуване ли? И след това да се върне? Да спечели на конните надбягвания би било чудесно. Би похарчила всичко за няколко дена. Защото ако е дума за проблемите ѝ, тя би могла цял живот да ги урежда. А пък ѝ е дошло до гуша да слуша за уреждането им.

— Колко пъти са ме съветвали да посадя цветя отпред и зеленчуци отзад. Но аз предпочитам да купя стръкче момина сълза за седемдесет сантима, както за първи май. Ще изляза, ще изпитам удоволствието да го подаря, а пък ако не мога, минавам и без това.

Тя не може да има желание само за едно нещо.

— Нямате представа какво ми се случи — пришепна тя на съседката, която живее на същата уличка, на ъгъла при дрянореве, и после се прибра. Няма да го каже на никого. Малката Надин беше изнасилена от съседа в пристройката. Четирийсет и пет годишен мъж, който работи в предачницата.

— Един път съм излязла! И като си помисля, че заедно залагахме на конните преди няколко години...

Надин бели картофи.

— Стига, миличка.

Надин си слага верижката, тя винаги е с изгризани нокти, лакирани в тъмночервено, научила се е да ходи с изпъчени гърди и да се кипри — майка ѝ я проследява с очи. Надин прекрачва гишетото и изчезва.

Да се оплаче? Ами че то е срамота от децата. Да отидат на лекар? Хайде да почакаме. Дали пък да не говори с него?

— Аз не му говоря, откакто не ми дойде на една среща и като не го засякох вече. Дори не поздравява или разправя, че съм курва.

Изправена на завоя на алеята, майката гледа как се отдалечава госпожа Янсен с малката си кожена шапчица и с палтото си с лилави ресни.

— Малко индианско пада, дума няма, обаче тя си е ексцентрична, клетата. Още първата година, когато водеше неделното училище на Жаник, го имаше, спомням си. Сега е в „Швейцарската хижа“, дома за пенсионери.

Възрастната жена се извъръща и прави знак с ръка, майката ѝ махва в отговор и се прибира със скръстени на гърдите, здраво притиснати ръце, както всеки път, когато излиза, без да се наметне.

— Когато тя престане да идва дотук, аз ще ходя. Нима да я оставя. Днес беше много доволна, защото ѝ бях заделила една торба от Католическата помощ. Лъскавичка, съвсем като нова, опитвам се да я

глезя мъничко. Мисля, че си няма никого тук; не се е върнала в своята страна, мъжът ѝ е бил консул, гробът му е точно на ъгъла срещу паметника на бившите бойци до моргата. Ходи дотам пеш. Казвам ѝ: „Скъпа, това не е вече за вашата възраст, взимайте такси!“ — трябва да има добра пенсия. Обичаше много Жаник, знаеше как да го подхване, каза ми, че му плетяла чорапи. Но с Надин изобщо не потръгна. Тъй че всички са кръстени, но само половината получиха първо причастие. Госпожа Янсен ми каза, че трябвало да държа здраво Надин и останалите, но самата тя не е настояща, тя е самата доброта. Всеки случай, сега, като е в „Швейцарската хижа“, вече не води неделното училище.

А дали вярва в бога Югет?

— Мисля си, че ако добрият господ съществува, той разрешава да се вършат много низости. А иначе съм католичка. С първия се оженихме в църква, то се разбира. Ама с Жаник не зная как се случи така. Армията на спасението събираше младите, обаче отиваха и възрастни, та бяха направили нещо като частно първо причастие. И после той се захвана с неделното училище, но това не му попречи да получи конфирмация. Пълна бъркотия! — И тя се подсмивва.

— Каквото и да приказвате, господ си е един — намесва се Кател, който днес е в настроение. — Виждал съм арабите по време на страхотна жега, но не пиеха нито капчица вода, ако им беше празникът, техните пости, както му казват. Устните им бяха сухи, та побелели, винаги ще си ги спомням.

— Всеки си има обичаи — съгласява се тя, — аз пък слагам всяка година едно светено клонче, окачено на пирон. И да се питам, не мога да кажа защо. Майка ми никога не слагаше. Но когато бях млада, хората излизаха от църква в неделята преди Великден с клонки, децата също, и това ми напомня детството. Не моето, ами на другите.

По онова време тя влизаше в църква през седмицата, като се страхуваше да не я видят. Големият железен ключ, зеленият купел, скамейките, които кънтяха, когато се блъснеше в тях, миризмата на разтопена свещ — да, беше заради миризмата, и заради градинските букети, задушени в бурканите, наредени от двете страни на олтара.

Тя, която никога не говори за това, прошепва:

— Не смеех да пристъпя, защото там беше сърцето на спасителя, приличаше на червено мигащо око, което ме гледаше.

— Трябваше да почакаш да мине на зелено — подхвърля Кател.
Брюно се смее, настроението е шеговито.

— Ама аз си правя майтап.

Крадешком той я поглежда. Тя му обръща гръб, изсипва в една глинена паница две пакетчета сухо картофено пюре. Без престилка е, не си струва да я слага.

— Аз съм католик като всички — продължава той, — като дете пеех в църковния хор. Заедно с едно момче, което после стана депутат. Обичаше виното за комка.

Тя слага подноса с пюрето на средата на масата. Смешно е мълчанието около това ястие, въпреки новините на областната телевизия. Чува се само тракането на вилиците. Какво пък, яде се!

Давид сграбчва лъжицата наопаки.

— А бе, не струва като истинското, какво да ви разправам!

Тя го знае.

— Все пак не си безделница.

Тя не го чува.

„В четвъртък излязох побесняла“ — казва Югет.

— Побесняла ли?

— Всичко тръгна наопаки още от сутринта. Серж беше дошъл да спи предната вечер, но се успа и не отиде на училище. Не обичам да ми се мотае в краката цял ден и отидох на гробища. А и беше някъде към единайсет. Ето че срещам съпруга на моята приятелка, то пък един съпруг... и той почва да ми говори на „ти“. Не искам никакъв трийсетгодишен хлапак да ми приказва на „ти“, да не сме пасли овцете заедно.

— Че вие не говорите на „ти“ даже на жена му! — подчертава кръстницата на Надин.

— И тя е на петдесет години. Но понеже беше вдовица, не можах нищо да кажа, че повтаря... Такъв е животът, той намери дом, но всеки си живее у дома!

„Всеки у дома! От туй по-хубаво няма“ — размишлява приятелката, като чака кръстницата на ъгъла при дрянвете. Все пак тя не може да виси тук непрекъснато, мъжът ѝ иска да спи, за да си навакса нощите, пък и той е мъж, нали, има и някои нормални неща.

Винаги ѝ услужвам я с марка, я с ютията. Мъжът ми даже ѝ донесе мокет от завода. Тя май ми се сърди, задето съм повторила... А тя не че беше курва, но доста си хойкаше.

— Та пристигам на гробищата — продължава Югет, — задигнали ми зюмбюлите и се щурам един час, докато си намеря богородицата в стъклена топка със синята перуника. Беше на един горен гроб. Записах си името.

— Ами богородицата намерихте ли?

Кръстницата на Надин продължава да стои права в шлифера си, имитация на пантера.

— Не, не богородицата. Ще поместя съобщение, та да арестуват ония, дето ми съсипват гроба. Не искам да ме унижават.

На следващия четвъртък, когато излиза местният вестник, съобщението е поместено между едно загубено куче и фураж за продан в рубриката „Разни“.

— Искаше ми се да го сложат най-накрая, преди търговете. Толкоз по-зле.

Тя имаше на какво да се надява тази седмица. Естествено не че богородицата ще се върне, а че малкото ѝ послание на късче измачкана хартия е отпечатано и че думите му ще прескочат границите на временния квартал. Пази си дори отрязани съобщения из вестниците, чиито тъжни герои са нейните синове: кражби на автомобилни части или сбивания. Не че се гордее с тях, не. Но те съставят скромния ѝ багаж, наследството ѝ.

Що се отнася до кръстницата на Надин, тя е щастлива — бременна е. Вече има девет или десет деца, но този път ще се остави да я вържат, като ражда.

— Също като мене, това е чудесно! — казва Югет. — В деня, когато отидох в клиниката, пеех, сякаш отивах на бал. Трудно е да се решиш, трябва да си зарежеш къщата и освен това не всички мъже обичат тая история.

Кател например нищо не беше разбрал. Когато тя се върна с Давид, той вдигна чашата си с мартини и каза за новороденото:

— Да се надяваме, че то ще затвори портата!

Тя сякаш не го чу, а той, без съмнение, е подхвърлил на колегите си:

— Ако роди още едно, няма да бъде от мене!

За да повтори това, което казват останалите.

Изпъдиха Серж от интерната. Това означава, че като извънреден ученик, няма да взима рейса всяка сутрин, за да ходи на училище: няма да има пари или пък смелост. Ще си прахосва дните да се щура из квартала или да пали огън в колибата, която си е построил в пролуката на един стобор. Пропаднаха планове той да живее на разстояние, но не и откъснат от семейството си. Край на редовното хранене, на часовете задължителен сън, на тренировките по футбол. Майка му изглежда напълно безразлична.

— Какво сте написали на директора, че той не оставя вече Серж да спи в училище.

Тя премества предметите без нужда — купчина бельо, захарницата.

— Писах, каквото бях казала, че ще пиша.

После оправя календара.

— Серж може да ви го каже, аз го бях предупредила, че ако не престане да закача нощем сестрите си, ще изпратя писмо на директора. Думата си на две не цепя. Миналата събота пак досаждал на Жози.

Ако бащата знаеше...

Жози още не се е оплакала.

— Не е нормално момичетата да спят по панталони.

Е да, не е нормално, но тъкмо поради това интернатът беше добре дошъл.

— Писах, че има особени навици.

Естествено директорът е разбрал съвсем друго нещо. „Особени навици“ не е същото. Въпрос на терминология. Но злото е сторено.

Тя сипва супа в една дълбока чиния.

— Комшийката е болна. Няма да я бъде. Старците, които се разболяват напролет, наесен си отиват. Като листата.

Отрязва филия хляб и избира портокал.

— Ще ми бъде мъчно. Тя „спаси Брюно“. Надин, занеси й вечерята и гледай да не я излееш по пътя.

При Серж всичко върви наопаки. Мръсен е, ризата му е съдрана, широкият му панталон се набира под колана, сякаш всичко, което има, през тази седмица е достигнало крайната точка на износването. Отслабнал е и прекарва по-голямата част от времето си в колибата, която е мебелирал със седалка от кола. По пода се въргалят влажни, орфани списания, с комикси; пеперуди, изрязани от „Седем дена телевизия“, които му дава съседката, пърхат по стените.

Възпитателката отива при него през буренака.

— Как е училището, Серж?

— Вече не ходя.

— Много добре знам, но сега е март, как ще се справиш?

— Мога да работя.

— През юни навършваш 16 години, ако имаш една година от гимназията, ще имаш повече изгледи да се хванеш някъде чирак.

Той вдига рамене:

— С чиракуване не се печели много.

Възпитателката не може да каже противното.

— Имам един приятел — подхваща той, — пренася само празните бутилки и...

— Това може да бъде временно разрешение, но ти още нямаш възраст за работник, скоро ще трябва да живееш другаде и малко по-различно. А като пренасяш бутилки...

— Няма нужда да живея другаде, майка ми каза, че ще ми оставя парите, ще ѝ давам само за ядене.

— А бащата?

— Да върви по дяволите, договорът е на майка ми.

— Ами тогава какво правиш тук?

— Тя ме изхвърли.

— А какво ядеш?

— Приятелят ми ми носи боб или каквото може.

Момчето подритва с крак една дъска, бавно, упорито, с някаква застинала усмивка. Тази история се разиграва между майка му и него. Не ѝ се сърди, задето са го изгонили от интерната, изобщо не го коментира, завърнал се е в квартала, сякаш е бил войник, а сега иска да навлезе в живота. И като начало — да си извоюва местенце у майка си.

Продължава да подритва дъската.

— Ще не ще, трябва да ме прибере.

— Не ти ли е омръзнало от побоища и скандали?

— Няма да има такива.

Понякога и той е вироглав като Жози. Югет, пък още не е казала нищо. Тя се олюлява на токовете си по пътя, откъдето може да се види колибата на Серж, а край нея Брюно дърпа за връвчица една мършава котка. Прибрал я след заминаването на една каравана, като ровил около правоъгълника с отгъпкана трева. Една половинка от автомобилно огледало, една пробита и тенджерка...

— Нещастната животинка, ангорска е. Аз не разбирам, не бива да се изоставят нито животни, нито деца.

Тя се прибира, затваря вратата, отвързва котката, която се пъхва под едно скатано сгъваемо легло и разкъсва крайчеца на пакет с мляко.

Надин възприема поведението на Серж — тя, която ходи толкова рядко на училище, вече изобщо не иска да стъпи.

Тя е в преходен клас, както и останалите преди нея; никое от децата не познава друго прогимназиално образование. „Недостатъчни знания, многобройни отсъствия, трудности в приобщаването, липса на семейна подкрепа...“ Всичките характеристики се повтарят.

— Въпреки това обичам учителката, тя е справедлива, не ни говори като на пеленачета, а както трябва, ама колкото и да е смешно, не обичам училището.

Трудно е да се разбере дали майка ѝ е обичала училището. Тя не говори за това. Предпочита да пише писма, да подрежда думите, употребява неправилно ония, които не познава, и все пак я разбират. Външният свят би я интересувал, ако имаше достъп до него, но училището... Не може да се каже, че насърчава децата си да ходят на училище.

Бащата пък не чака да го молят да си каже мнението:

— В училище човек се научава само на мързел. Като погледнеш учителите с техните три месеца ваканция и разни други неща, какво преподават днес на децата в училището? Мислите ли, че Серж ще си намери по-лесно работа, понеже е учил в гимназията? Когато бях началното училище, даскалицата си простираше прането, докато решавахме задачи. Нищичко не правехме, само майтапи! Или пък, имаше един голям и ячък, и тя го изпращаше на опашката за въглища, беше през войната. Малките е нормално да ходят на училище, но на Надин ѝ е добре с майка ѝ.

— Ще ида при директорката — заключава Кател. — Ще ѝ обясня, че все още ние сме родителите.

Тя не се намесва в разговора и променя непринудено темата:

— Сега, като отвориха този път, човек не може да си чуе приказката.

— Голяма свинщина е техният път, аз бих им...

— Жалко, трябвало е да поискат мнението на господин Кател!

Дали няма да избухне? Не, в добро настроение е и поклаща глава:

— Ама и тя е твърдоглава! Освен това ни удължават пътя, когато искаме да ходим в града.

Тя протяга ръка, невероятно лека ръка:

— Свиваш пред големия магазин и готово.

Югет си спомня за своето училище. В клас беше приятно. Печката мъркаше, както в пощата, и някой беше писал с пръст по запотените прозорци. Ако не я бяха изпитвали, щеше да обича училището. Дълбоките жлебове на чиновете придобиваха от миенето цвета на дървото, белите порцеланови ръбове на мастилниците, по които се разчекваха златистите като бръмбари писци, миризмата на подово масло от съседката по чин цяла зима... Искаше ѝ се да остане там така, без да си сваля палтото. Защо човек трябва винаги да си сваля палтото? Тя се опитваше да си го остави, като разкопчаваше само яката, но учителката не я забравяше:

— Палтото, Югет! Не можеш да пишеш навлечена така!

Когато оставаше по престилката си на морави карета, имаше чувството, че е по комбинезон. И сега трябваше да се опише „най-хубавият ден от ваканцията“. Почти всички се впускаха да описват пътуването до Лизийо с автобус. Всички деца, които карат вероучение, се натовариха една сутрин заедно с няколко докарани жени, които поклащаха ханшовете си. Югет не ходеше редовно на вероучение и не я включиха в екскурзията, пък и нямаше да има пари. Тя беше съумяла да не узнае, да не се озове там, да не чуе, пък и то пътуване ли е до Лизийо? По-късно тя ще иде в Америка. След завръщането другите не се стесняваха, смееха се на приключенията си и показваха пощенски

картички с парченце чер плат, който се бил допирал до мощите на света Тереза. Ала те изобщо не мислеха за Югет.

Само че ако в часа по съчинение тя зяпваше, щяха да си въобразят, че няма какво да напише, защото не е ходила в Лизийо. Тя тръскаше коси, сякаш искаше да си оголи врата, и натопяваше писалката си във виолетовото мастило.

„Най-хубавият ден от ваканцията беше едно ходене за риба. Тръгнахме рано сутринта по пътя из долината, мъглицата предвещаваеше хубав ден. Бяхме вече изгладнели, но реших да не пипаме яденето, преди да му дойде времето.

Морето, където танцуваха корабчетата, беше красиво. Аз влязох в него с велосипед, беше много забавно.

Братовчед ми копаеше пясъка с една лопата. Той хващаше големи червеи за опашката и това го размиваше.

— Гледай, ареникол!

Аз пък търсех скариди. Всеки път, щом видех две дупки в пясъка, слагах сол от кърпичката си в една от двете и после с моето ножче...“

Тя плетеше небивалици около разказите на Деде. Направи най-хубавото съчинение през живота си, но не и на класа. А обърканата учителка започна да спори:

— Ама Югет, откога се кара велосипед в морето?

Учениците припаднаха от смях по чиновете. Югет стискаше устни, без да отговаря.

— И откога пък имаш братовчед? — пъхтеше съседката й, която миришеше на подово масло.

— В крайна сметка разказът ти е жив, не мога да кажа обратното, но както винаги — с правописни грешки. Можеш ли да ми обясниш какво е това ареникол?

Деде вдигна ръка:

— Това е един пясъчен червей, госпожа... ареникол!

Учителката не ходеше на риболов. Всъщност освен Деде нямаше кой друг да знае, че след буря рибата е изгладняла и моментът е сгоден. Погледите на всички се местеха от Югет към Деде и от Деде към Югет. „Я виж ти!“ — казваха очите. Югет като че ли се гордееше, а Деде беше малко смутен. На другия ден почервеня, като прочете какво му бяха издълбали на чина: Деде+Югет=Любов.

Югет нарочно отиде да си напълни канчето с вода, за да мине край него.

— Трябваше ли да разказваш за този риболов? — процеди той.

— Срам ли те е?

— Не — каза той простичко. Но докато рисуваше по листа с четката, Югет усещаше опарването от обидата. Нямаше да говори повече на Деде.

— Ще ми я върнеш ли, кажи? Хайде, по-бързо!

— Какво?

— Четката ми. Госпожа, тя ми е взела четката.

— Югет, поне веднъж да си беше донесла принадлежностите...

Как не разбираше учителката, че Югет никога няма да има принадлежности. Майка ѝ нямаше пари за попивателни, за цветни моливи, за всичко онова, което съставляше привлекателността на училищния живот. Преди началото на учебната година другите отиваха с някого от семейството в града да купят нова престилка, галоши, тетрадки, кутия за моливи. Югет никога не стъпваше в града. Само веднъж беше придружила майка си до болницата. Автобусът ги остави преди да стигнат до центъра. Заради параклиса, който трябваше да обиколят, за да влязат в едно от помещения, и заради монахините с черни обувки и свистящи поли, Югет имаше чувството, че влиза в сиропиталище, и си внушаваше, че в дъното на някой от миришещите на белина коридори майка ѝ ще я изостави. Какво ме гледаш така? А, нищо — беше рекла Югет. Тази пълна жена с шалче на цветчета и тенекиена богородица, окачена с карфица на ревера на палтото, беше единственото, което я отделяше от сиропиталището. Ако поискаха да ѝ вземат Югет, майката щеше вдигне голяма олелия и на Югет изведнъж ѝ стана горещо.

— Ама пощуряла ли си, че ме гледаш така?

А иначе тя ѝ взимаше купоните за захар, за да си набавя кафе от черноборсаджиите.

Двете чакаха седнали на столове до една стена. Югет си мислеше, че един ден ще се пожертвува за децата си. Мина носилка на колелца. Тя щеше да си даде кръвта. Виждаше сцената: един син, паднал от стълба с разбита глава в локва кръв, къде е майката, търсят майката и легнала до него, тя ще му даде кръвта си през една тънка тръбичка, свързваща ръцете им.

Когато ѝ дойде редът, майка ѝ стана:

— Ще дойдеш ли?

— Не, ще те чакам.

Югет усещаше, че мястото ѝ не беше там, и възпитанието, което не притежаваше, я заставяше да остане настрани върху този стол. Наблизо плачеха бебета. Момичето си представи, че ражда. Гледаше си коленете, разтваряше ги широко и се напрягаше. Опитваше се. Коремът ѝ се втвърдяваше, тя стискаше зъби и затваряше очи.

— Ама какво правиш? Понякога не си съвсем в ред... — Майка ѝ закопчаваше палтото си, като стъпка падналия шал, после двете поеха към автобуса.

— Страх ме беше да не ме направят пълна.

— Какво е това? — попита Югет.

— Махат всичко. За мойта работа...

Какво всичко? Стъпвайки по ледените корици на тротоара, Югет виждаше майка си изтърбушена като заек и после защита с един дълъг шев, изведнъж съвсем слаба.

Странна съдба имат жените, напълвани и изпразвани все от мъжете. Югет бързаше да се върне истинския живот.

След три дена я взеха в ленената фабрика, заедно едно рижо като есента момиче от съседно село, което все се смееше. Югет не забелязваше у другата онова безпокойство, което я гнетеше, откакто я бяха наели. Тя се възхищаваше до захлас от момичето, от гъстата ѝ коса и гримасите ѝ.

Откъм хангарите зави сирена.

— Оставаме двете, съгласна ли си? Ще се опитам да бъда до тебе. Как се казваш? Аз съм Надин.

Те прекосиха павирания двор под ръка, свеждайки глави срещу вятъра. Югет не беше промълвила нито дума, но си мислеше: „Тя ще ми бъде приятелка“. И се усмихваше.

Комшийката спаси положението. Тя поиска от Серж да отиде да ѝ купи бутилка газ. Една вечер го задържала на телевизия и после го оставила да спи в кухнята.

— Ако някой ден намерят старата с нож в корема, да не кажете, че не съм ви предупредил!

Комшийката не беше чула пророчеството на бащата. Тя е седнала на прага, не различава звездите, но обича последните часове на вечерта. Прозорците са разтворени, разговорите на съседите се изсипват на уличката, а по пътя движението си продължава.

Серж сяда на един камък до нея.

— Майка ти намина днес следобед. Донесе ни сладолед. Твоят дял е в хладилника. Остави и вестника, защото — ще видиш — един ресторант търси момче за през лятото.

— За какво?

— Ще разбереш. Може би за съдовете или да чисти риба.

— Събудете ме утре, ще ида да видя... Сама ли беше?

— С Давид. Получила писмо от Жаник: връща се от Испания за целия август. Надин не поискала да отиде на екскурзия с класа, та учителката дошла да я търси.

— Тя не обича да излиза.

— Ама екскурзията била хубава.

— Аз също не исках да ходя.

Вярно е, че децата не желаят да се отдалечават от портала. Жози ще си изкара ваканцията тук, ще гледа телевизия и ще спи. И понеже ваканцията ѝ съвпада с отпуската на бащата, той ще ги наглежда. Жози и майка ѝ ще могат да излизат само „двечките“, както се изразяват.

Август, ужасният месец август, когато те се озовават осмина в това жилище, където миризмата на храна, на пот, на влажно пране влиза чак в гърлото, въпреки отворената врата.

В тия няколко квадратни метра всекидневно се умножават по осем всички причини за драмите, които иначе избухват в събота и неделя или в празничен ден. Никога не става дума за ученически лагери.

— Най-напред няма да ми ги вземат, малките се напишкват в леглото и после, ако хванат въшки...

Тя е против. От завода на бащата, от службата за семейната застраховка и даже от енорията, поне три биха могли да отидат. Ще ги вземат въпреки това, което твърди тя. Но единствения път когато Серж беше на планина от училище, когато беше малък, през цялото време плакал. Всъщност тя се страхува да не би да се чувствуват „различни“. А защо да не отидат всички в Понторзон при роднините на Кател.

— Един ден, когато имаме кола, но не и преди това. Не се качвам на влака с всички дечурлига.

Така че и това лято ще бъде като всички предишни. С шествието на всички останали по безплатното шосе. Надин няма да отиде дори в градската къпалня, защото отказва да се съблече по бански.

Но това ще бъде лято без Серж, защото той вече не живее в къщи. Въобще не се връща преди полунощ от ресторанта, където го наеха за лятото.

Легнала, майка му слухти да дочуе стъпките му по чакъла до края на уличката. Пред къщата той подсвирква. Това е сигнал. Тя се усмихва и заспива.

Шосето внезапно промени изгледа на голото плато, където излиза. Двама предприемачи издигнаха гаражи, три пъти по-големи от тия, дето ги имат в града, друг купи терена, където скитосваха децата, за да построи огромен склад, а от изкопите, които интригуваха всички повече от година, изникна внушителен комплекс с цял етаж тераси и огромен паркинг.

Бащата минаваше всеки ден с моторетката край строежа.

— Или ще е училище, или хотел — рече той най-напред. Когато видя лампите, проточени покрай пистите, оповести:

— Правят летище.

С Брюно и Давид тя отиваше чак до купищата чакъл и коловозите в червеникавата земя, където сновяха камионите.

— Не — прецени тя, — това е търговски център.

И един ден много бързо едно черно ламаринено животно, което се виждаше отдалеч, се извиси най-отгоре. Едно животно, прилично повече на слон, което се опираше чак в облаците в края на този месец август^[1].

Животът се променя. Бакалите, които даваха на кредит, не видяха клиентите си цели седмици. През червените коловози се установи непрекъснато движение като пряк път за хората от квартала и за всички без коли.

— Отивам в „Мамута“ — казва тя всеки, ден в четири часа, — ще дойдеш ли? — Тя се обръща към Жози, която не обича да върви, и към Надин, която не обича да излиза.

Брюно подтичва пред нея, а Давид е настанен една желязна количка, която тя си е присвоила веднъж завинаги и която оставя пред къщата.

Съвсем ритуално, откакто бащата е тръгнал отново на работа, Надин винаги се провиква от прага:

— Гледай да не закъсняваш много, ако не искаш да те хока след това.

— Знам какво трябва да правя.

Тя прави ритуалната си обиколка в „Мамута“ — драперията, тапетите.

— Чудесни са — казва тя пред розовите цветя или пред алените папагали сред бамбуковите дръвчета. Не се спира пред домакинските уреди: тя не прави никога сладкиши и няма нужда от фурна, глади рядко и взема ютия назаем, а пък Надин мие съдовете.

Но когато майката посещава щандовете за играчки, съдове и часовници, Брюно разполага с десетина минути, за да потича между количките за покупки и да изяде един сладолед зад лавиците за чорапи. Тя се залисва пред съдчетата за масло от посребрен метал и музикалните кутии-хижи.

— Чудесно е. Винаги има нещо ново. Вчера имаше дегустация на чипс със скариди, а днес получих един сладкиш с карамел за туй, че купих четири кофички кисело мляко. На 28, не, на 29, кръстницата на Надин пък получила бутилка аперитив, защото имаше рожден ден, поговори и по микрофона.

— Тука ли се снабдявате с всичко?

— Ами че то става бързо, но после отиваме да пийнем нещо срещу будката и за голямо удоволствие на Брюно потегляме при мокетите. Само да го видите как се въргаля там! После се прибираме, Давид, миличък, какво те научи мама? Ма-мут... Ма... мут...

Очичките му заблестяват и се присвиват:

— Обичам те, „Мамут“!

Брюно разплисква локвите пред къщи с новите си обувки, днес е първият учебен ден.

Прихлупена върху масата, с кърпичка на устата, една жена плаче мълчаливо. Това е сестрата на Югет — стара жена на 43 години. Тя

чака тук своя автобус, връща се от облъчване. Открива подпухналото си лице:

— Дъщеря ми замина и не зная къде е.

— Кажй, че си я изхвърлила, защото е бременна. Не мога да хукна да я търся, току-що се връщам от болницата, снощи откараха комшийката. Моят Серж я заварил в безсъзнание, като се върнал.

— Не беше в безсъзнание, приказваше — уточнява Надин.

— Да, но ще видиш, че няма да я бъде... Не е ли време за твоя рейс?

Сестрата излиза с кърпичката си и с пластмасовата си торба.

Югет иска да бъде сама, ако може така да каже. Сама с Надин, Брюно и Давид. Тя размишлява. Нещата не й изглеждат толкова зле. Работодателят на Серж ще може да го вземе при себе си до 30, а след затварянето на ресторанта или ще получи място в курса за обучаване на възрастни, възпитателката не обещава нищо, или пък ще се върне тук. Тя не държи много! Все пак бащата е по-спокоен, когато Серж го няма. Това, което я изненадва, че двамата врагове си проговориха, като се срещнаха на пътя. Серж още не се е връщал при нея. Тя си мисли, че никога вече няма да го направи. Като каже нещо... И тя е такава. Дава пари на съседката за него, прави всичко, което може, но първата крачка трябва да направи той, това е! С нея е така. Но я боли.

Бащата е в къщи, защото в завода стачкуват.

— Всички участвуват, и значи... — казва той, за да се оправдае.

Тя не възразява. Знае, че този път е заради уволненията. Да, трябва всички да работят. Но за нея една стачка е преди всичко дечурлигата, които се въргалят в единствената стая, докато учителите непрекъснато искат нещо, или досадното присъствие на бащата през целия работен ден. Той присъствува на онова „лично“ време, което тя си измисля, а той го съсипва. Съседката няма да дойде, трябва да се обядва точно в дванайсет, после той ще си разглобява моторетката в кухнята, тя няма да може да излезе и ще се скарат поне десет пъти.

— Пусни ме да мина и не взимай тая тенджера, че дръжката й се върти. Навсякъде си си пръснал чарковете? Ама и аз ще направя стачка.

— Ти не работиш и не можеш да стачкуваш.

— Във всеки случай, ако направя стачка, няма да бъде в кухнята.

— Какво ще направиш?

— Каквото гледа по телевизията — демонстрации, лозунги, високоговорители, скандирания, тълпа пред железните врати. Ще я преживее стачката. Той пък търси лепило, за да си поправи четката за бърснене.

— Тебе те бива само да мрънкаш тука!

Някак смътно тя си казва: какво да направи през един провален ден, ако не една хубава кавга? Той обаче няма желание.

— Ама пак ли започваш? Ще ти затворя чекмеджето, да знаеш!

Но го казва вяло.

— Малко ли ти е работата с тия шест деца?

Кога пък е казвала, че има много работа? Другите казват: при тая работа, дето я имам. Но не и тя. Мислите ѝ са изключително заети, но тя е изключително свободна.

И не го крие:

— След като съм обърсала покривката и измила линолеума, какво искате да правя в тази кухня? Имах една съседка-елзаска, не спираше да мие прозорците, а аз имам пет стъкла и една мукава. Няма нищо за лъскане, нищо, дето трябва да светне. Бельото, разбира се, се пере, но когато е много мръсно, го хвърлям. Имам за подмяна, но всичко е износено. Слагам малките отгоре, за да пестя чаршафи, понеже те се подмокрят и всичко става за боклука. Не си струва да стеснявам панталони, да удължавам палта — няма да траят.

Вижда го, че рови в чекмеджето на бюфета и измъква един будилник, пластмасови индианци и семейната книжка.

— Тя си е добре там, остави я!

А това е апендиксът на Брюно в една тубичка за ванилия. Тя не иска той да я види как живее. Надзираващият е тя.

Брюно влиза по престилчица:

— Виж какво съм ушил!

И той подава репичка от розово кече.

— О-хо! — възкликва тя бавно и прилежно, вслушвайки се в самата себе си. — Също като истинска... Тя си е измислила този глас — като от грамофонните плочи с приказки.

Това се казва новина — Жози ще се жени.

— Бременна ли е?

— Не, разбира се! — Гласът се засилва, тя подчертава думите: — Той е главен техник по телефоните, дошъл за поправки в завода, където работи Жози, автоматично се харесали и това е! Моята Жози ще си отиде. Но в края на краищата, ако е за нейно добро... Кръстницата на Надин заявява:

— Не ги отглеждаме за себе си...

— При всички случаи Жози не съм я възпитавала. Нито за нея, нито за себе си. Тя е дървена глава и туй то.

Гласът е променен. От радиопиеса е преминал към хладна констатация. Пауза.

— Ще престане ли да работи?

— А не, няма смисъл, то няма да стане веднага. Той има да си взема отпуската и като се върне, ще се разпишат. Тази вечер ще яде у дома, нещо като годеж в интимна обстановка. Но един ще си излезе...

— Даже двама ще излязат! Нищо не можеш да направиш, мила моя.

Югет не отговаря.

Всички са насядали около масата. Косите на Кател, Брюно и Давид лъщят от одеколона, а Надин е сресана на път, със зелен лак на ноктите, с три верижки на врата и все така навъсена.

— На колко си години, Надин?

— На тринайсет...

— Тринайсет! А би рекъл човек, че е на двайсет години...

Тахар е сред новото си семейство, смее се — очарован и къдрав; от време на време се навежда да целуне годеницата си по бузата. На годеницата ѝ се спи, защото още в зори е била в служебния автобус, и примижава, понеже никога не е понасяла електрическата светлина. Но все пак му се усмихва.

— Видяхте ли, мамо?

Той е подпрял на бирената бутилка една табличка от боядисано дърво, върху която готическите букви са преплетени с чимширени листа, освен ако не са череша.

„Жозиан, еврейско име, което значи «съдия».

Всички с това име са смели, но свенливи.

Обичат учението и дейността на открито.

Те са вълшебници, които се оправят при всякакви ситуации.“

— Гледай ти!

Всички се смеят. Не са изключили телевизора, но не го гледат, пиленето и кошничката с карамфили се редуват по средата на масата, където няма място за всичко.

— Вие не знаете какво е това дом, понеже си го имате открай време. Но аз съм най-щастливият човек при вас — каза Тахар. — В Сус, където живеех с чичо си, знаех само улицата. В къщата нямаше жена, майка ми умря в годината на Независимостта.

Замълчават, богати с това, което представляват в края на краищата — едно семейство. Тя ги е родила всички. Той пък, със своите 55 кила и язва в стомаха, ги храни, като тръгва през калните нощи с вързопчето си.

— Ама долу има слънце — подзема весело Тахар. — Жози ще види какво е слънце, във Франция го няма.

И след още една хапка:

— Добре сте си тука, все пак не е лошо. С един душ в ъгъла отзад ще имате и комфорт, тъй да се каже. За едно лято ще го стегнете с големите момчета.

Слънце, душ — с безупречно бялата си риза и пръстена си със скъпоценен камък Тахар извиква образи, за които никой тук няма точна представа, с изключение може би на Кател с неговите алжирски спомени. Меховете за вода от бежов брезент, окачени на някое маслиново дърво, бяха душът, а пресъхналото гърло беше слънцето. Другите виждат през очите на телевизията една девойка да се усмихва сред пяната и да тича боса под кокосови палми.

— У вас има ли кокосови палми, Тахар?

— Не, Брюно, но има други палми. Разкошни са. Има и медени фурми, казват им пръсти от светлина. Като се върна след един месец, ще ти донеса. Вие сте уморена, мамо, нищо не казвате.

— Никога не съм уморена — казва тя и става с ръце на кръста, както всяка вечер, — но ще сложа моя мъничък Давид да спи, че е жив заспал. Брюно я следва възбуден:

— Ама Тахар хич не е мургав. От коя страна е?

— От Тунис.

— Един негър няма да е такъв — ще признае тя на другия ден. — Ама с тоя не усещам разлика. Важното е възпитанието.

Серж се самоуби. Обесил се в помещението, приспособено за стаичка на персонала от кухнята. Тялото му е в моргата.

В къщи децата се притискат едно към друго. Толкова е ужасно, че за първи път е студено в тази кухня. Тя стои права пред бюфета, не се опира, не желае да седне, опитва се да сдържа треперенето си, като от време на време затваря очи. Съседката е, която посреща, в известен смисъл.

— Никой не го чул да става и в шест часа сутринта собственикът видял светлината. Нищо не можело да се направи. Както казва той, никой не е могъл да го помисли.

Надин избухва в ридания. Едва тогава погледът на майката, особен поглед, се възвръща в стаята. Мълчанието ѝ впечатлява децата, колкото и смъртта.

— Легнете си — казва съседката, — няма да издържите.

Но тя издържа, тя издържа. Пожела да остане сама до ковчега.

Целият квартал се струпа половин час по-рано. По-точно, ония, които можаха да дойдат. Жените, забрадени, са все откъм тяхната страна. Сред тях е и една стара госпожа с палто с лилави ресни. Лелята продължава да плаче или да се лигави, не е съвсем ясно. Няколко мъже стоят зад бащата, който мърмори, като си трие очите с ръкав: „Това момче, това момче...“ Приятелят на Серж също е тук, оня, дето му носеше боб в колибата и за когото той е бил свадлив и дързък главатар. Различават се и четири-пет души от социалните служби. Жаник пристига в последния миг с момчета от неговото общежитие. Възпитателят ги е докарал с кола. Само като ги гледа, човек разбира, че те вече познават самотата, заблуддението, боя и побоя, а някои от тях — и затвора. Всичките са пребледнели, очите им са втренчени в пречките на стола пред тях. Дали за тях Серж е някой, който не е успял да се измъкне, или пък някой, който се е измъкнал?

На гробището техните джинси с капси и каубойските им ботуши приключват шествието на нищетата. Вдигнали са си яките и не знаят къде да си дянат ръцете. Жаник и Жози са струпали венците край зеещата яма: „От съседите“, „На нашия брат“.

Тя все още се държи, изправена на склона под плажния вятър, който сгъстява редиците на присъстващите отзад, сякаш те очакват тя да се олюлее, да изчезне и да поеме последната лопата пръст върху гърба си.

„Не разбирам“ — тя отново се връща на тази мисъл.

— Не разбирам защо го направи. Щеше да се върне в къщи. Беше припечелил пари. Не беше история с момиче. Не може да се каже, че не искаше да се върне, чакаше само това. Даже нощем понякога идваше в колибата и стъкваше огън, виждах огъня му. Предната вечер май че се е смеел в кухнята и сетне... Но, не разбирам, ще накарам да доведат следствието докрай. Има нещо нередно. Брат ми, когато го направи, не беше същото. Също и Роже, Роже казваше: „Мамо, съсипах си живота“, колко години трябваше да лежи! Но Серж — на шестнайсет години! Не, Серж не! И никакво писмо, нищо! Чаках пощаджията всеки ден. Ето това е Серж. Бил ме е зачеркнал, това е ужасно. Но няма значение, ще мунося цветя, да, ще мунося цветя, всеки ден, няма да ям, но ще мунося цветя. Защо ли си мисля за Майк Брант? Странно, но когато той се самоуби, бях като белязана, не мога да обясня защо. Двайсет и трети април ще бъде траурен ден за мене. Серж даже ми беше казал: „Ама, мамо, ти не го познаваш...“ Вярно е, но то беше нещо по-силно от самата мене и аз си мислех за майка му. Не, не, не искам инжекции, не искам да спя, не мога да спя, само взех хапчета, но от тази телевизия ще ми се пръсне главата. Той не може да разбере, че ми се пръска главата. Няма значение, моето момче ми показа пътя, стигнало му е до гуша, и на мене също. Но за мене — нищо: погребението на куче, нищо не искам!

Децата я гледат. Чашата вино, която тази сутрин съседката ѝ даде да изпие след хапчетата за успокояване, я докарва в това състояние на блънуване. Серж идвал нощем и тя гледала огньовете му. Никак не е сигурно. Тя е твърде разстроена, за да спи, твърде изморена, за да се разхожда навън, което обикновено я успокоява. Бащата надува телевизора, за да не я чува повече. Тя изважда от чантата си, сложена на бюфета, една снимка за паспорт, на която Серж се усмихва под бялата си шапка на помощник-готвач.

— Гледайте! Това е било миналия петък, на автомата за снимки на автогарата. Намерили я сред вещите му.

Есента е мека. Цветята бързо повяхват на гроба на Серж. Тя ги полива с едно шише от минерална вода, което пълни на другия край на гробищата.

— Иска ми се да сложа мраморна книга със снимката му и да посадя едно дърво откъм кръста. Но трябва да се почака гробът да

улегне. Като си помисля само, че е там с Роже... Не знам дали щеше да му бъде приятно. Ако не бяха малките, кълна се, нямаше да останат сами! Това ги разтърси малките. Брюно дойде с мене една сутрин, когато всички венци бяха още тук, повдигна единия и ми каза: „Погледни, виждат се краката на Серж!“ Клетото дете!

Тя върви по чакълестата алея и се отбива на гроба на съседката.

— Ще ѝ сипя водица... Тя така и не узна. Не разреших да ѝ кажат.

А сега трябва да се прибира. Само като си помисли, и ѝ се повдига от лошото настроение на бащата, подклаждано от нейната мъка, която я отличава от другите, телевизорът, който я тормози, дечурлигата, които обръщат всичко с главата надолу. Тя не може да убегне от нищо. А в леглото, където са тримата с Давид, образите най-много я преследват. Почти докато дойде време да слиза с Жози за автобуса на шоколадената фабрика.

— Защо майка ти не е в черно? — попита едно момиче, когато автобусът потегли.

— Защото така — отвърна Жози.

Не подреждаше, нито търсеше нещо. Просто взимаше някаква жилетчица за Давид и попадна на цигарите, които беше скрила отдолу за Серж и беше забравила. Солените сълзи я задавят.

— Пак ли започваш? — крещи бащата. — Хайде, стига! Няма да кажа „Бог дал, бог взел“, ама твоят Серж не беше стока, пък и трябва да се грижиш, за останалите! Достатъчно се беше окумила.

Кварталът се занимава вече само с арестуването на един „пътник“, обвинен в убийство. Полицаяте го отведоха предната вечер и кръстницата на Надин трепери за една от дъщерите си, която също беше разпитвана. Кател и кръстницата кълнат всички „пътници“ по земята.

— Пътник, не пътник, какво значи това? — избухва тя накрая. — От една страна, е убитото момче на двайсетина години, от другата — оня, който може би не е на повече, ако въобще е той... А Серж няма да

ги навърши никога! Всичките са наши деца, ето какво не разбирате вие.

— Всичките били наши деца, гледай ти — провиква се бащата. — Чувате ли, малките? Ако един ден ни докарате полицаи...

Югет не добавя нито дума. Тя би искала да узнае дали момчето не е застрашено от смъртна присъда. Не може да понася повече тези неща. Ще състави петиция срещу смъртната присъда, ще събере подписите на хиляди хора. Как се създава сдружение? Тя ще направи сдружение на името на Серж. Купи си карирана тетрадка, после друга и ходи по сандали през ноември из временните жилища, застава пред входа на „Мамута“ и на излизане от училище. Никак не е лесно... В „Мамута“ само мислят как да си напълнят количката и хич не им е до смъртната присъда. Утре ще застане там, където чакат за химическото чистене. Когато звъни по вратите, не знае за каква я вземат, но едва откrehват вратите. Искат да узнаят дали има карта. Трябва ли да имаш карта, за да кажеш, че си против смъртната присъда? Тя ги пита: „Мислите ли, че е нормално, дето законът позволява безнаказано да се убиват хора?“

„Потръгва“ — казва си тя, слизайки по стълбите. На един етаж попадна на жената, където Жози беше ходила да чисти преди няколко години. Жената се учуди, както и Югет, защото Жози не ходеше да работи на този адрес.

Получи си урока: „Та сега се занимавате с политика! Тук ли ви е мястото след всичко, което се случи у вас?“

„Не знам какво щях да й направя...“ — казва Югет. Пък и моментът хич не е сгоден, при всичките тия приказки напоследък. Казват ми: „Не съм за смъртната присъда, но ако на мене ми отвлекат детето...“ Тъй че не искат да подписват. Като свърша едната тетрадка, ще отида в квартала. Трябва да видят, че не са първите, че не разчитам само на тях. Бащата, той никога нищо не знае, но вече няма как — ще узнае. Понеже не водя малките със себе си, ще потръгне лошо. Ако ще да ме пребие пък! Трябва на всяка цена да видя сестра си. Подписът ѝ нищо не струва, ама ще има един повече.

Прибира се с измокрена коса. Брои подписите. Разбира, че трябва да побърза.

Отивала да плати електричеството с Давид. Като пресичала шосето пред магазина, я блъснала кола. Давид не пострадал.

Гласът на свещеника се усилва:

— „Югет, ти, която си била съпътствувана цял живот от любовта на всевишния...“

Посред мрачния ден момиченцата, навлечени с жилетки, играеха в двора на „Ринги-ринги-рае“, приклякаха след скока, с колене, загърнати от поличките, когато едно от тях едва не си строши носа накрая:

— Чуш!...

Сгушена на крайчеца на едно стъпало като коте, Югет гледаше, без да се усмихва. Не беше смешно.

[1] Намек за емблемата на големите универсални магазини, наречени „Мамут“. — Бел.прев. ↑

ПРЕСТЪПЛЕНИЕТО В КЪЩАТА НА ГРЮН

ПЕТЪК

Вик разцепи нощта. Но спокойно заспалият в тази късна есен Страсбург не трепна. Трябваше госпожа Дикбаух да нададе повторно своя писък, за да светнат най-после няколко прозореца в Птит Франс^[1].

Скоро я наобиколиха. Клетата жена не беше на себе си. С треперещ пръст тя посочи бреговете на Ил, които се открояваха на лунната светлина. Най-напред различиха нещо като вързоп бели парцали и вече се канеха да се присмеят на старицата, когато след повнимателно вглеждане стана ясно, че това не е нищо друго освен човешко тяло и че това човешко тяло по всяка вероятност е мъртво. Съответно окуражена от това потвърждение, госпожа Дикбаух си достави удоволствието да изпищи трети път, което предизвика светването на още няколко прозореца и появата по пижама и халат на господин Гребер, кръчмаря. Съвсем навременна поява, защото нервното състояние на госпожа Дикбаух изискваше спешното поглъщане на някакъв алкохолен стимулатор, който на часа беше доставен от прекрасния човек.

Що се отнася до трупа — трябва все пак да се решим да наречем нещата с имената им, па макар и да разтревожим читателя, — стана ясно, че е женски, поне доколкото можеше да се прецени по общия му вид по дългата червена коса, която плуваше във водата, потрепвайки в ритъма на течението. Дългите треви, които растяха по брега, се увиваха около тялото като в последна прегръдка и не му позволяваха да потъне или да отплува надолу. Разбира се, намери се някой, който предложи да се изтръгне тялото от мокрото ложе, но друг заяви, че нищо не трябва да се пипа до идването на властите. В крайна сметка групичката утихна.

Студът ги хапеше здравата — но не и мъртвата, която пет пари не даваше за него, — та решиха да се оттеглят в пивницата на Гребер, за да пуснат в движение бутилката с черешова ракия, и едва на второ място, за да повикат по телефона полицията.

Когато полицията пристигна, тя можа да се наслади на вълнуваща гледка: достопочтената госпожа Дикбаух, седнала върху

една маса, брътвеше важно сред неописуемата гълчава (затога и ние се отказваме да опишем), докато димът от лулите насищаше въздуха. Гребер с весело лице отпушваше четвъртата бутилка черешова.

Появата на инспектора Дюлак и на хората му моментално въдвори подобаваща тишина. Въпреки своите шестдесет и седем години госпожа Дикбаух скочи пъргаво на земята и се настани прилично на един стол, както подхождаше на почтената ѝ възраст.

Дюлак беше млад за главен инспектор. В момента, когато започва тази тъмна история, той бе на не повече от тридесет и пет години. Роден бе в Париж, където бе получил солидно образование, справяйки се с лекота с математиката, граматиката и всички дисциплини, изискващи логично мислене. И все пак парадоксалното бе, че често му се случваше да произнеса фрази без никаква логика, перли на абсурда, дори на неволния сюрреализъм, което пораждаше смях сред приближените му и ги караше да го считат за леко „откачен“. А това значеше, че не го познаваха добре. Истината беше, че вгълбен в мислите и разсъжденията си, той отговаряше в такива моменти напълно разсеяно, тъй като всичките му интелектуални способности бяха насочени навътре. По външен вид се отличаваше с вечно усмихнатото лице на весел Пиеро, което начеващото затлъстяване и вече напредналата плешивина полека-лека превръщаха в добродушна луна.

Благодарение на този свой приветлив лик и фантазиите на езика си, Дюлак умееше да предразполага хората — качество, твърде полезно при следствията, което обаче се оказа още по-полезно, когато преди пет години го произведеха в чин главен инспектор и го назначиха за началник на полицейското управление в големия елзаски град, та страсбургчани трябваше да го приемат в обществото си. Към недоверието, с което и най-честните хора се отнасят към полицаите, се беше прибавило недоверието на елзасците към този изстрелян в областта им парижанин. Бяха си правила майтап е него. Говореха му нарочно на елзаски — диалект, очевидно неразбираем за него, но който се използваше на публичните места и в страсбургските домове. Подчинените му, почти всичките родом от областта, превеждаха, подсмивайки се под мустак, тъй като бяха естествени съюзници на своите съграждани, а и може би му завиждаха за повишението, което в съзнанието им прилягаше повече на някой от тях. Но постепенно той

спечели сърцата на страсбургчани благодарение на природната си приветливост, веселия си нрав и двата или трите деликатни случая, които успя да разреши тактично и компетентно. В тази ужасна нощ — в която впрочем зората полека-лека настъпваше, — в тази минута, когато, придружен от помощниците си, Дюлак влезе в кръчмата на Гребер, той фактически имаше само приятели сред тия хора с четвъртити лица. Оживени колкото от ракията, толкова и от вълнението, те сега го гледаха с известно облекчение.

— Е, какво, бедна ми госпожо Дикбаух? — рече той сърдечно на възрастната пенсионерка. — Имали сте силни преживявания, както изглежда?

Госпожа Дикбаух беше позната фигура в квартала Птит Франс. Бивша пощенска служителка, сега пенсионерка, тя отглеждаше в двора си цяла армия безстопанствени котки, които без нейната добрина отдавна биха свършили живота си в Ил по подобие на нещастната непозната, за която скоро отново ще стане дума. Тъй като госпожа Дикбаух не беше богата — пощенските пенсии не са златна мина, — тя не можеше да изхрани петдесет котки със скромните си приходи. Следователно беше принудена да става всяка сутрин много рано, преди да са минали боклукчиите, за да обиколи кофите, в които намираше с какво да задоволи глада на своите питомци. Това не я затрудняваше кой знае колко, защото не можеше да спи и притежаваше романтичен дух, две задължителни качества за истинските нощни птици. Горното отклонение, мотивирано от грижата на авторите за правдоподобност, обяснява защо една дама с толкова безукорно поведение и нрави обикаляше в четири часа сутринта живописните, но пусти улички на Птит Франс.

С престорено треперещ глас, като прикриваше грижливо удоволствието си да е център на вниманието, тя разказа на инспектора как след като приключила със събирането на отпадъците, се отправила към дома си по крайбрежната алея, когато срещу сляпата уличка Дантел, там, където алеята преминава в мостче, забелязала... тялото.

Като методичен човек Дюлак веднага поиска да види мястото и трупа, преди да изслуша другите обяснения. Малката група го последва и тъй като кръчмата беше разположена на улица Бен-о-Плант, сиреч на една минута дотам, те скоро бяха на местопроизшествието. В този момент свидетелите разбраха и проклеха своята неопитност: бяха

длъжни ако не да извлекат тялото на брега, то поне да оставят някой да го наглежда. Твърде закъснели бяха техните съжаления и много безполезни: несъмнено изморила се да чака, мъртвата беше изчезнала.

[1] Название на стария квартал в Страсбург, букв. Малката Франция (фр.). — Бел.прев. ↑

— Хайде, хайде — каза Дюлак. — Всички сте сънували.

Би искал да е така. Не е чак толкова приятно да знаеш, че някой се е удавил. Но и малка беше вероятността да е имало пристъп на колективна халюцинация, засегнала двайсетина души. Така че репликата на инспектора беше просто риторична, колкото да се започне обсъждането. А и тези господа и дами му се заклеха, че не са сънували.

Утрото вече известяваше за себе си и все по-силно хапещият студ ги прогони в кръчмата. Като се извини на всички тези любезни хора, задето ги задържа, Дюлак, който впрочем сам умираше за сън, се опита да стигне до някакво заключение.

Дойде му наум втора, по-сериозна хипотеза: течението накрая е успяло да освободи тялото и да го завлече към моста Сен Мартен, а може би и по-далеч. Затова на първо място трябваше да се претърси реката и инспекторът даде необходимите нареждания.

— Ех! — въздъхна той. — Защо не изтеглихте тялото ѝ на брега!

— Нарочно — каза Вецел, собственикът на едноименната художествена галерия. — В криминалните романи винаги твърдят, че не бива да се пипа нищо.

— А не беше и лесно — добави Гребер. — Ние бяхме на мостчето, а тялото се полюшваше под задънената уличка Дантел. Трябваше да заобиколим.

Тъй като може би нашите читатели нямат щастието да познават това осмо чудо на света, квартала Птит Франс в Страсбург, несъмнено се налага да обясним, и то с помощта на план, изявлението на благородния кръчмар.

Центърът на Страсбург представлява овален остров, ограден на юг от Ил и на север от канала Фо Рампар^[1]. Градът е особено привлекателен с това, че съчетава удобствата на голямото селище — широки улици, гъмжащия от народ площад Клебер — с една старовремска провинциална романтичност, която се излъчва от неговите водни площи, мостове, плачещи върби и най-вече от

несравнимата Малка Франция, наричана още Малка Венеция. Разположен югозападно от островния център, щедро напояван от ръкавите на Ил, богат на вода и зеленина, осеян със стари селски къщи в елзаски стил, с дървени мостове и калдъръмени улички, този квартал е несъмнено едно от най-красивите неща на света и свидетелствува за уменията да се живее, което бетонът и желязото са на път да унищожат, уви, безвъзвратно. Когато Бодлер написал прочутите стихове: „Тук всичко е ред и красота, разкош, спокойствие и сладострастие“, той сигурно не е знаел до каква степен Птит Франс отговаря на този идеализиран образ. Фактът, че в този рай е могла да настъпи една жестока смърт, е точно толкова неуместен, колкото и присъствието на Змията в райската градина.

Названията на улиците говорят за древните занаяти и възстановяват пред нас едно наполовина реално, наполовина митично търговско средновековие: улица Бен-о-Плант, улица Дантел, улица Моне^[2]. В сърцето на това бижу се издигат две сгради, за които ще имаме повод да говорим отново: Вебершубе — прочутата Механа на тъкачите край моста Сен Мартен, и къщата на Грюн. Тази стара елзаска къща, изцяло подновена и модернизирана, приютява от много поколения семейството на майсторите на художествени подвързии Грюн, стопроцентова страсбургска фамилия, чийто сегашен глава носеше гръмкото име Вотан. Въпросният благороден дом, разположен край Ил, заема един ъгъл на улица Дантел и излиза на площад Бениямин-Цикс, което ще рече, че има идеално разположение.

Именно от площад Бениямин-Цикс започва мостче, чиито подпори рязко завиват навътре в реката, след това кривват отново, за да се проточат успоредно на фасадите над реката, на края за трети път сменят посоката си, за да стигнат брега и да се превърнат в приказна крайбрежна сенчеста алея. Пешеходците, които използват това мостче, се оказват на няколко метра от стръмно слизащите в реката фасади, а също и от задънената уличка Дантел. Приблизително в подножието на тази уличка достопочтената госпожа Дикбаух беше забелязала тайнствения труп.

На инспектора му оставаше да зададе един последен въпрос, може би най-важния, който той беше пазил, както се казва, за десерт.

— А сега, драги ми приятели, слушайте внимателно. Ако някой смята, че е разпознал трупа или има поне смътна идея относно

неговата самоличност, нека да каже веднага. Няма да го сметна за официална декларация, а като указание, което може да ме насочи към следа.

Свидетелите се спогледаха. В продължение на няколко мига никой не посмя да вземе думата. Накрая с колеблив глас, с поглед, вперен в другите, сякаш търсеше тяхното одобрение, Вецел заяви:

— Е добре, бога ми... стори ми се... Забележете, не ви гарантирам нищо...

— Но, разбира се, разбира се, драги ми Вецел. Казах ви, това е приятелско указание, а не свидетелствуване.

— При това положение, господин главен инспектор, ще ви кажа, че вече близо час ме мъчи една мисъл. В нашия квартал няма чак толкова много жени с червени дълги коси, а и тази бяла блуза, пристегната в кръста, тази дълга черна пола ми напомнят нещо.

— И на мен! — промърмори почтеният господин Гребер.

— Също и на мен — обади се госпожа Дикбаух.

Мнозина други поклатиха глава и шепнешком едно име се понесе сред присъстващите.

— Диана Паские — най-после изрече на висок глас Вецел.

— Диана Паские? — учуди се инспекторът. — Искате да кажете...

— Точно така, годеницата на Дьони Грюн.

[1] Изкуствени укрепления (фр.). — Бел.прев. ↑

[2] Билкарска, Дантелна, Монетна (фр.). — Бел.прев. ↑

Всички тези събития се бяха проточили във времето и вече приближаваше шест часът сутринта, когато главният инспектор Люсиен Дюлак позвъни на вратата в къщата на Грюн.

Нека читателят ни извини, но несъмнено тук му е мястото да кажем какво точно представлява тази къща и да я опишем. Вотан Грюн, спомнете си, беше майстор на художествени подвързии. Което ще рече, че той изработваше също позлати и беше, разбира се, голям любител на книги. Така че целият приземен етаж беше зает от голям магазин със селски, но солиден вид, където Вотан Грюн излагаше и продаваше редки и стари книги, които той сам откриваше в Страсбург, в околностите му, в близката Западна Германия, нерядко и по време на честите си пътувания до Париж, които за него бяха случай за безкрайни разходки между сергиите на букинистите. Понякога книгите бяха с оригиналната си подвързия, която Вотан се задоволяваше само да реставрира. Друг път подвързиите бяха изцяло негово дело. Но и в единия, и в другия случай тези предмети с действителна красота, сътворена от безспорния талант на своя автор, намираха най-горещ прием сред страсбургското общество. Резултатът от това беше двоен: от една страна, семейството на Грюн успяваше да води най-приличен живот, да поддържа добро обществено положение и сравнително просторна къща. От друга — тъй като професионалната дейност на Вотан имаше корени едновременно в пластичните изкуства и в литературата, и притежаваше допирни точки с другите форми на художествен изказ, шефът на фамилията Грюн оглавяваше един истински художествен кръжец, който обединяваше каймака на страсбургската образована буржоазия и се събираше всеки четвъртък към осем и половина вечерта в приземния етаж на къщата — в магазина и обширното ателие към него. Магазинът излизаше на улица Дантел, а прозорците на ателието гледаха към Ил. На фасадата, обърната към площада, се намираше частният вход на къщата. От неговото антре също можеше да се влезе през друга врата в магазина, а стълбището отвеждаше към етажите. Те бяха два. На първия се

намираше просторният и удобен апартамент, който Вотан заемаше заедно с младата си съпруга Едвиж. На втория — един по-малък апартамент и гарсониера. Апартаментът беше на Дьони Грюн, сина на Вотан, който живееше там заедно с приятелката си Диана Паские. Що се отнася до гарсониерата, тя беше дадена под наем на един приятен пенсионер от полицията на име Ноел Лоазо. Над всичко това се простираше обширен старовремски таван под покрив в най-чист елзаски стил. Не се виждаше никакво стълбище към този таван — старата изгнила стълба беше изчезнала отдавна, но до площадката на втория етаж една ръчка задвижваше капак и скритата зад него подвижна стълба, по която Дьони и сестра му Терез, когато бяха деца, проникваха в омагьосания свят, превръщан от въображението им в безкраен терен за нови и нови приключения.

Терез Грюн беше голямата дъщеря на Вотан — 23-годишна по времето, когато започва тази история. Живееше в Париж, но често се връщаше за кратки престои у баща си и мащехата си, която беше малко по-голяма от нея и с която се разбираше относително добре. В периода, който ни интересува, тя също беше в Страсбург от петнадесетина дни и заемаше бившата си девическа стая в апартамента на баща си.

Позвъняването на инспектора разтърси въздуха, но сякаш не предизвика никаква реакция в къщата. Наложиха му се да повтори, да изчака, след това да потрети и чак накрая вратата се отвори, откривайки внушителния силует на самия Вотан Грюн.

Естествено, когато бащата и майката Грюн, вече покойници, кръстили сина си Вотан, те, каквито били крехки физически, не можели да предполагат, че когато порасне, тяхната издънка ще наследи колосалната снага на онзи прадядо, спомена за когото всеки от семейството пазеше дълбоко в сърцето си и чийто портрет висеше на тавана. Поне веднъж случайността беше подредила нещата добре: името Вотан, което би направило смешно някое хилаво или обикновено създание, прилягаше като по мярка на този великан, на тази природна сила, на тоя висок, широк, як човек, със смазваща мъжественост въпреки пълнотата си, с гъсти черни коси, къса брадичка, шия на бик и рамене на борец.

След като го видеше, човек преставаше да се учудва на многобройните му успехи сред жените и на неотдашната му

повторна женитба на петдесет години за девойка от Колмар, която беше само на двадесет и пет.

— Виж ти! — възкликна господарят на къщата Грюн при вида на инспектора. — Моят приятел Дюлак!

Звукът на този глас в унисон с останалото от личността на Вотан разтрепера утринния въздух и сякаш в същия момент камбаните на катедралата отекнаха.

Гигантът сърдечно покани Дюлак. Двамата мъже се познаваха добре и си симпатизираха. Затова къщата не беше чужда на инспектора; той вече беше виждал антрето, малко, но чисто, щедро облицовано с имитация на мрамор, също както и широкото стълбище, което се изкачваше вдясно. Втора врата, точно срещу входната, водеше към магазина и Вотан въведе там Люсиен Дюлак.

Нямаше съмнение, утрото напредваше и през капациите на прозорците светлината се процеждаше в магазина, играейки върху изложените подвързии, по миниатюрите, стативите, няколкото стари картини и античните предмети, с които Грюн понякога търгуваше. Беше петък, следователно предната вечер Вотан беше посрещал своя кръжок. Но благодарение на Терез и Едвиж всички следи на безредие — столове, чаши, бутилки, мезета — бяха изчезнали.

Внимателно приседнал на крайчеца на стол, който някога е имал честта да побира задника на крал Луи XIV или поне така претендираше Грюн, Дюлак се питаше как да се справи със задачата си, без да прояви нетактичност.

Но той бе подпомогнат от самия Вотан, който изглеждаше силно изненадан от тази сутрешна визита.

— Нещо не е в ред ли, приятелю? — попита той леко обезпокоен.

— Може би. Всъщност... Вотан, по-добре е да не ми задавате въпроси, а да отговаряте на моите.

— Слушам ви.

— Ето: виждали ли сте Диана скоро?

— Нещо неприятно ли ѝ се е случило?

Гласът му се силеше да изглежда естествен, но Дюлак познаваше характера му: прекалено горд, за да издаде опасенията си, в себе си Грюн сигурно вече очакваше със страх лошата новина.

— Моля ви, Вотан, отговорете на въпроса ми.

— Е, добре... трябва да съм я видял вчера следобед. Да, наистина, около шест часа. Мисля, че е прекарала вечерта и нощта в стаята си, защото не беше нито на кръжока, нито в механата.

— Значи сте приключили вечерта в Механата на тъкачите?

— Както обикновено.

— Дьони беше ли с вас?

— Разбира се, че не.

— Както обикновено — иронизира инспекторът.

— Да, както обикновено — отвърна Грюн с гримаса.

Дьони и баща му не се разбираха. Това се знаеше от цял Страсбург: физически младежът доста приличаше на Вотан, но беше рус. Благодарение на високия му ръст и здравите мускули баща му дълго време казваше със задоволство: ето това е един истински Грюн! По характер обаче Дьони напомняше на починалата си майка, срамежлива и безцветна личност. А неотдавна стана ясно, че той все по-често се спречква с Вотан по идеологически въпроси. Като млад студент в университета Дьони хранеше политически симпатии с ляв уклон, които според дните и настроението или дразнеха баща му, или го караха да свива рамене. Но оставим ли това настрана, Дьони учеше сериозно; може да се каже, че учеше настървено — едва на двадесет и една години той вече беше в трети курс по история. Като пренебрегваше удоволствията и светския живот, които привличаха баща му, той прекарваше цялото си време било у дома, приведен над книгите, било в центъра на града у своя приятел и състудент Шарл Фелдман, който споделяше възгледите му и с когото Дьони дискутираше до изнемогване.

— Не знам какво е правил Дьони тази нощ — раздражено рече Вотан. — Най-просто е да го попитате самия него.

— Тогава нека да се качим? — предложи Дюлак.

— По това време? Значи е толкова сериозно?

Грюн беше силен човек, нямаше никакъв смисъл да го измъчва повече.

— Вотан — каза Люсиен, — още нищо не е напълно сигурно. Думи, предположения. Затова не го взимайте навътре.

— Хайде, хайде, изплюйте камъчето.

— Имам основания да се опасявам, че се е случило нещастие с Диана.

Грюн не отговори веднага. Със стиснати устни той вероятно се бореше с дълбоките си страхове. Дюлак си представяше какви са те, макар и нищо да не проличаваше върху това гранитно лице.

— Да се качим — рече накрая Вотан.

Озоваха се в антрето и по каменното стълбище бързо изкачиха двата етажа. На площадката позвъниха на вратата вдясно.

Не чакаха дълго. Дьони им отвори, беше с изморено лице и облечен като за през деня. Явно, не беше мигвал. Преди двамата мъже да успеят да отворят уста, той каза на баща си:

— Диана не се е прибирала.

Едва тогава той сякаш откри присъствието на полицаия и замлъкна с глупав вид, дори не се досети да се дръпне от прага и да покани гостите. Баща му го върна в действителността. Без да продума, Дьони си влезе направо в хола и се стовари на дивана, който още пазеше формата на тялото му. Несъмнено беше прекарал нощта там в очакване, което можеше да се види и по препълнения с фасове пепелник, и по разтвореното томче на Хегел.

— Искаш да кажеш, че не си я виждал цялата нощ? — попита баща му.

— Тя... тя не се е прибирала — повтори Дьони с празен поглед.

Вотан показа признаци на нетърпение.

— Овладей се, по дяволите! Поне веднъж бъди мъж. Какво се е случило. Карахте ли се?

— Защо мислиш така?

— Защото вече съм свикнал с вашите кавги. Хайде, отговаряй!

— Да, тя... тя излезе снощи.

— Към колко часа?

— Вече не знам. Малко преди единайсет. Най-напред помислих, че е отишла с вас в механата. Но тя не се прибра — потрети той, сякаш не можеше да изгони тази натрапчива мисъл от ума си.

— Затова ли, когато се върнахме, ни попита дали не е с нас?

— Да.

— Колко беше часът? — намеси се Дюлак, който още не беше казал дума, а се задоволяваше да слуша и да наблюдава.

— Както обикновено, минаваше два — отговори бащата Грюн.

— Едвиж беше изморена. Прибрахме се заедно с дъщеря ми. В

момента, когато се готвех да отворя вратата на апартамента си, Дьони се надвеси над стълбищния парапет и ни попита дали Диана не е с нас.

— Това не ви ли изненада в подобен час?

— Никак. Знаете, че Диана е разпоредителка в „Лорелай“. Почивният ѝ ден е точно четвъртък. Но дори тогава тя рядко си ляга рано. Често ходи при приятелки, бъбрят, пушат, пият и ѝ се случва да закъснее много. Но никога повече от три часа сутринта.

— Излезе сърдита — промърмори ядно Дьони.

— Очевидно. Отдавна трябваше да се ожениш за нея, колко пъти съм ти го казвал. След сватбата малките сведи нямат такова значение.

— Много съм млад, за да се женя.

— И ето! — заключи бащата с фаталистичен жест. — Това продължава вече четири години, откак срещна това момиче. Обича я, живее с нея, но не иска да узакони връзката си. „Много съм млад!“ Глупак! И нека ти кажа, приятелю, че когато човек е толкова принципен по отношение на морала като теб, първото нещо е сам да даде пример. Или пък да се въздържа да съди поведението на баща си. Вече изгубих сметката на ехидните подмятания на този господин за възрастта на съпругата ми — добави Грюн, като се обърна към инспектора. — Но аз се ожених за Едвиж!

— И ѝ изневеряваш, както ти падне! — процеди Дьони.

— За последен път ти казвам, че не трябва да съдиш баща си. Едвиж е щастлива. Никога не е напускала къщата, не е прекарвала нощта на друго място, просто не е изпитвала такава необходимост. Същото не може да се каже за Диана. И къде е сега Диана, а?

— Несъмнено у Рьоне — отвърна Дьони.

— Мислиш ли? Всъщност, наистина е възможно. Рьоне е най-добрата приятелка на Диана — обясни Грюн на Дюлак. — Нейна колежка. И двете са разпоредителки в „Лорелай“. Към колко часа казваш, че излезе? Единайсет? Това съвпада горе-долу с края на прожекцията. Сигурно е отишла да вземе Рьоне от работа и двете са се прибрали заедно. Върви при Рьоне.

— Няма да ѝ доставя това удоволствие — заяви Дьони. — Тя ще е много доволна, ако узнае, че сме се карали с Диана. Това момиче ме мрази.

— И това е твоя грешка. Ако се разбираше по-добре с приятелите на жена си...

— Не ми е жена — рече Дьони.

— Този юнак ме нервира — каза Грюн. — Да тръгваме. Ще ви придружа до Рьоне и се обзалагам, че ще намерим там Диана.

— Бога ми, възможно е — съгласи се инспекторът. — И ще се радвам заедно с вас.

Тръгнаха, като оставиха Дьони в компанията на неговия скъп Хегел. Вотан заведе Дюлак на първия етаж, слагайки пръст на устните си.

— Едвиж и Терез още спят — каза той. — Почакайте ме тук, докато се облека. Но може би искате едно кафе?

— Бога ми...

— Да се вмъкнем в кухнята, и аз ще изпия едно с вас.

Прозорците на кухнята бяха обърнати към Ил и гледката беше възхитителна. Вотан сложи да се топли вода, след това изчезна да се облича, докато Дюлак се настани на прозореца и потъна в съзерцание на панорамата. В нозете му — Ил. Вдясно площад Бенямин-Цикс със своите дървета и прочутата Къща на кожарите, която след час-два щеше да посрещне ежедневиия си наплив от туристи; вляво — мостчето и по-далеч — мостът Сен Мартен и Механата на тъкачите. Времето обещаваще да е превъзходно, макар и ледено.

Възможно ли беше удавницата в Ил да не е Диана Паские? Тогава кой? Както беше казал Вецел, червенкосите не гъмжат в квартала. Някоя непозната, пришълка? А ако наистина беше Диана, какво трябваше да, се заключи? Че както е бързала към механата, за да се присъедини към своите, се е подхлъзнала в тъмното, паднала е във водата и се е удавила? Или пък... или пък съзнателно се е хвърлила в минута на отчаяние? Скарването ѝ с Дьони? Човек не се самоубива заради едно скарване. Ясно беше, че под заспалия си вид младежът обичаше Диана и нейното бягство го натъжаваше. Ако инспекторът беше успял да почувствува привързаността на момъка, то Диана имаше по-големи основания да знае, че е обичана въпреки кавгите, които я отчуждаваха от него. Дюлак нямаше търпение да отиде при въпросната Рьоне, после да мине през полицейското управление, за да разбере дали са изследвали дъното на Ил и намерили изчезналия труп.

Потънал в мислите си, той смътно си даваше сметка, че Вотан, завърнал се преди миг, облечен като за излизане, му говореше за

пряското кафе, за вкуса му, за аромата му, за качествата му, с една дума — дотягаше му, като го откъсваше от разсъжденията му.

— Да, да — рече инспекторът със сянка на раздражение, — пряското кафе не е като вчерашното.

Гръмкият смях на Вотан Грюн окончателно го извади от размислите му и го върна към действителността.

— Какво има? Какво казах?

— Една дълбокомислена забележка, приятелю! Каквито ви се случва да правите.

И Грюн повтори остроумието на инспектора, а той, без да се сърди, се засмя сдържано.

Миг по-късно двамата седяха един срещу друг на голямата дъбова маса пред чаша вкусно кафе със сметана и филии с масло. Дюлак яде с апетит. Както сам беше отбелязал, пряското кафе не е като вчерашното.

Почти бяха свършили да закусват, когато вратата се отвори. Влезе младо момиче със средно дълги коси, облечено в джинси и пуловер, красиво, но малко мъжко, с енергични и точни жестове, които напомняха тези на Вотан. Дюлак познаваше вече Терез Грюн и острия ѝ език. Затова не се изненада, когато я чу да разправя по негов адрес:

— Я гледай! Ченге за закуска^[1]?

Но тъй като тази острота със съмнителен хумор предизвика у баща ѝ само свиване на раменете, а от страна на инспектора едно любезно: „Добър ден, госпожице“, тя се отправи към печката и се зае да претопля кафето.

— В почивка ли, госпожице? — попита Дюлак.

— Да, може и така да се каже. А може да се каже също: без работа. Зависи от коя страна го гледате.

В Париж Терез организираше спектакли в кабарета и кафе-театри, които включваха песни, танци, стихове и атракции. Изпълнението беше суперестетично и софистицирано, по модата, т.е. оценяваше се високо, също както и нейният действителен талант, наследен от баща ѝ. За разлика от своя брат Терез беше истинска Грюн.

— Трябва да ходя на пазар с Диана — добави тя, като се настаняваше до тях на масата с димяща чаша в ръце.

Вотан и инспекторът се спогледаха. Дюлак би предпочел да не тревожат девойката, тъй като още не бяха сигурни в нищо. Но Вотан го

изпревари.

— Диана не е спала в къщи — каза той. — Не се знае къде е. Терез прие новината спокойно.

— Вероятно при Ръоне. Нова кавга с Дьони?

— Страхувам се, че е така.

— Диана има ангелско търпение. Това магаре Дьони не си дава сметка за късмета си.

— Хайде! — отрязва Вотан, който се страхуваше да не би накрая полицаят да се разсърди. — Време е да вървим.

Стана, последван от Дюлак.

— Да вървите къде? — попита Терез.

— Където имаме работа.

— Държавна тайна?

— Може и така да е. А ако Диана се върне, кажи ѝ да ме чака у тях. Трябва да ѝ говоря.

— Казвам ти, сигурно е у Ръоне.

Грюн не отговори. Полицаят се сбогува с девойката, която благоволи да му се усмихне — много красива усмивка, помисли си Дюлак, — и двамата мъже напуснаха апартамента.

Едва се озоваха на стълбището, и Грюн се обърна към спътника си:

— А сега, Дюлак, искам истината. Какво точно се опасявате, че се е случило с Диана, и коя е причината за вашето посещение?

Дюлак знаеше, че не може да се измъква повече. А и нищо не доказваше, че мъртвата от Ил е наистина Диана Паские. Затова, без да го молят повече, разказа събитията от тази нощ.

Вотан пребледня.

— Дай боже тези хора да са се излъгали — прошепна той. — Ще бъде ужасно за Дьони. Но... Казвате Вецел. Вецел е приятел, той е от моя кръжок и познава отлично Диана. Възможно ли е да се е подвел?

— Напомням ви, че беше нощ. Наистина светла, но все пак нощ. Освен това лицето — простете ми тази зловеща подробност, — лицето на мъртвата е било обърнато надолу. Още не можем да сме сигурни, че нещастieto се е стоварило върху дома ви.

— Как, казвате, е била облечена?

— Според тези, които са я видели, с бяла блузка, пристегнатата в кръста, и дълга черна пола. Нещо не е в ред ли, Грюн?

— Това отговаря точно на описанието на Диана, ето кое не е в ред. Тя има много бели блузи и ризи, както и четири-пет дълги поли.

— Да, като стотици девойки в Страсбург. Не се измъчвайте, приятелю, и ме придружете до тази прословута Рьоне. Там ще намерите Диана жива и здрава и ще разберете, че напразно сте се тревожили.

Вотан призна, че няма защо да се губят в предположения, и тъй като практичният му ум взе връх, поведе надолу по стълбите. Но при входа се спря.

— Трябва да взема пари от касата си — каза той. — Ще ме почакате ли за секунда?

Отговорът се подразбираше и Грюн хлътна в магазина, където се намираха и двамата преди час. Той го прекоси и отвори широката врата към ателието, снабдена със солидна ключалка.

Не бяха минали и десет секунди, когато инспекторът чу Вотан да надава вик, сетне да го зове задавено:

— Дюлак! Елате бързо!

Спусна се, предчувствайки нещо сериозно, защото Грюн не беше човек, който ще се развълнува от незначителното. Светлината се процеждаше скъпернически през капациите на ателието, но все пак достатъчно, за да се различат подробностите.

В просторната стая цареше неописуем безпорядък. Касата беше пощадена, но скриновете, класьорите и чекмеджетата зееха, изпразнени от съдържанието си, което отрупваше пода. Ала имаше и нещо по-лошо.

Насред тази бъркотия лежеше проснато в цял ръст едно тяло, едно бездиханно тяло, което Дюлак идентифицира веднага.

Диана Паские.

[1] Непреводима игра на думи (фр.). — пиле и ченге (apro) — Бел.прев. ↑

— Но това е невероятно! — възкликна инспектор Холц. — Откриват някакъв труп, после той изчезва, после пак го откриват! Остава сега да изчезне наново!

— Този път е малко вероятно — отвърна невъзмутимо Дюлак.

Намираха се в кабинета на началника на полицейското управление. Чакаха резултатите от аутопсията и засега се губеха в догадки.

— Тогава вечният въпрос: убийство, самоубийство или нещастен случай? — заяви Холц.

— До това невероятно изчезване и повторно появяване на трупа убийството изглеждаше изключено — отбеляза Дюлак.

— Докато сега е почти сигурно.

— Не бих отишъл толкова далеч в твърденията си. Това, че някой е извадил тялото от Ил и го е занесъл в ателието на Грюн, е несъмнено и установява намесата на някаква тайнствена личност. Но дали тази личност е извършила убийството?

— Но ако не е извършила убийството, тогава защо е преместила тялото?

— Същият въпрос може да се постави и ако е извършила убийството. Защо, след като самоубийството и нещастният случай изглеждаха толкова вероятни, защо да привлича по този начин вниманието ни?

— Но, повтарям, ако не е убийство, защо е било необходимо да се премества тялото?

— Може би, за да се отклони вниманието от другата, по-важна страна на аферата.

— А именно?

— Кражбата.

— Кражбата! Но какво толкова са откраднали! Няколко вежди книги...

— Холц, вие сте невежа. Тези вежди книги, както казвате, струват хиляди франкове. А една от тях, инкунабула от XV век, сигурно

надхвърля милион.

— На кого ли пък крадецът може да препродаде подобни предмети?

— Тук засегнахте важен момент. Все пак има колекционери. От друга страна, изчезнали са и значително количество листове злато.

— А!

— Да. Това вече ви изглежда логично. Можете да разберете, когато крадат злато. Но не и книги. Вие сте невежа, Холц.

— Вече ми направихте честта да ми го кажете.

— Хайде, не се сърдете. Ако съм ви избрал да ми помагате в това разследване, то е, защото ценя качествата ви. А другото беше само за да ви подразня. И така, голямата част от листовете злато са се намирали в касата. И още са си там, касата не е била разбита. Сякаш дори не са се и опитали да я насилят. Това открива простори пред нас.

— Искате да кажете, че кражбата не е била извършена от професионалисти?

— Или че не е била подготвена отдавна. Иначе касата щеше да бъде разбита или поне щеше да има драскотини по нея. От друга страна, дори не са опитали да насилят междинната врата към магазина. Нищо не е откраднато от него. Аматорска работа.

— Защо Вотан Грюн не е прибрал в касата всичките листове злато и най-скъпите си книги?

— Поставих му този въпрос. Касата е твърде тясна, а книгите прекалено много. Инкунабулата не можела да се побере. Колкото до листовете злато, в четвъртък вечер Грюн организира сбирки, които нарича свой кръжок. Приятели го помолили да видят и пипнат някои от листовете злато, използвани за позлатяване. Знаете, че и най-благоразумният човек губи и ума, и дума, щом види частица от този проклет метал. Освен това златото на листове е необикновена рядкост, която възбудила любопитството на тези хора. Към двадесет и два и тридесет, когато всички си тръгнали, едни, за да се приберат в къщи, други, за да отидат в Механата на тъкачите, Грюн нямал време да прибере листовете в касата.

— Груба небрежност.

— Така е. И той си го признава.

— Последен ли е напуснал ателието и магазина?

— Не. Съпругата му Едвиж и дъщеря му Терез останали да подредят и почистят. Те се присъединили към останалите в механата към единадесет часа.

— А защо не са прибрали листовите в касата?

— Не знаели комбинацията. Впрочем вратите са здрави и доколкото Грюн си спомня, никога не са се оплаквали от кражба в ателието. Затова всички били спокойни.

— Точно вратите ме интересуват. Откъде са влезли крадците! Чрез взлом?

— Не. И това е най-смуцаващото. Изглежда крадецът или крадците са влезли от алеята, която обточва Ил.

— Значи, през прозорците?

— Ами да, това е единственото обяснение. Прозорците са без решетки и капациите не са съвсем нови. Според мен след снощната разпивка Терез и Едвиж са оставили открехнати прозорците, за да се проветри. Разбира се, капациите са били затворени. Но сигурно е било лесно да се отворят отвън. Хитрината ви е известна: вмъквате острие на нож между двете крила и хоп! — избивате лоста.

— А после как се затварят?

— По същия начин, но в обратен ред. До последния момент прикрепяте лоста с острието. Затваряте капациите и освобождавате лоста, който от само себе си пада в гнездото.

— Значи, по този път са вкарали и трупа?

— Несъмнено. Припомнете си свидетелствата на очевидците: видели тялото във водата между къщата на Грюн и сляпата уличка Дантел. Да допуснем, че тук има някакво съвпадение, някаква невероятна случайност: крадците пристигат и точно да се вмъкнат в къщата, забелязват тялото. Осенява ги идеята да извлекат от водата трупа и да го захвърлят в ателието. По този начин кражбата ще бъде свързана с трупа и подозренията ни отклонени към него.

— Струва ми се малко самоцелно.

— Да, ако сребролюбие е подбудата за кражбата. Но не и в другия случай.

— Но каква друга може да бъде подбудата, ако не сребролюбие?
— попита Холц.

— *Отмъщение?*

— Отмъщение?

— Да, отмъщение срещу фамилията Грюн. А сребролюбието ще бъде в добавка.

— Ако тази хипотеза е правилна — възрази Холц, — това би означавало, че кражбата е извършена, след като госпожа Дикбах е открила тялото, тоест след четири и половина.

— Точно така.

— И преди самият вие да пристигнете на местопроизшествието, за да констатирате изчезването на трупа.

— С други думи, някъде към пет часа.

— И мислите ли, че за половин час крадците са имали време да пристигнат, да отворят капациите, да ограбят ателието, да измъкнат тялото от Ил, да го сложат в стаята и после да изчезнат с плячката си? При това след писъците на старицата кварталът гъмжеше от народ.

— Но крадците не са знаели това. Не забравяйте, че ние всички бяхме в кръчмата на Гребер. И улиците отново бяха пусти и тихи.

Холц помисли за момент, сетне внезапно избухна:

— Не, не и не! Колкото и да приказвате, шефе, това обяснение не ме задоволява. Изглежда ми прекалено неправдоподобно.

— Може и да е така. Но не трябва да го забравяме.

— Виждам друго обяснение или поне зачатък на обяснение.

— Слушам ви, Холц.

Инспекторът подбра грижливо думите си.

— Може би всичките тези неща, тези неразгадаеми книги са били застраховани за солидна сума.

— Разбирам, разбирам, Холц. Повярвайте, и на мен ми мина това през ум, приятелството ми с Вотан Грюн не засенчва задълженията ми.

— Е, и?

— Грюн не се нуждае от парите на застраховката. Той тъне в злато. Работите му процъфтяват, както никога досега.

— Той ли твърди това?

— Не, аз. Прегледах банковата му сметка. От друга страна, Вотан Грюн е интелигентен човек, Холц.

— Какво искате да кажете?

— Просто това: ако сам се е ограбил, щеше да има взлом.

Холц подсвирна.

— Разбирам.

— Коего ще рече, че никак не сме напреднали в разследването —
заклучи Дюлак с гримаса.

СЪБОТА

1

Заклучението от аутопсията пристигна на другата сутрин върху бюрото на шефа на полицията. Ефектът беше поразяващ. Дюлак каза само една дума на намиращия се при него Холц: „Убийство.“

— По дяволите! — изруга Холц.

И малко по-късно, след като се съвзе:

— Удушена ли е била? Ударена? Отровена?

— Удавена. Но все пак това е убийство. Защото по шията още личат следите от пръстите, които са държали главата ѝ под водата. Тези следи не са съвсем отчетливи, за да се забележат с просто око, но няма никакво съмнение.

— Мръсници! — възкликна Холц. — Такова красиво момиче! И само на двадесет и пет години.

— И някой възрастен господин да беше, деянието пак нямаше да бъде красиво, Холц — постанови Дюлак и добави: — Млад сте — като забрави, че самият той нямаше още четиридесет години.

— Определят ли часа на смъртта?

— Познавате ги: предпазливост и благоразумие. Казват: сигурно между полунощ и два часа сутринта, но вероятно между дванайсет и половина и един и половина.

— Това е този тип — заяви Холц. — Този Дьони Грюн. Няма никакво съмнение. Винаги ми е бил противен с позите си на интелектуалец. И малката беше нещастна с него, това е всеизвестно.

— Холц, опомнете се. Разбирам, че красотата на госпожица Паские ви е развълнувала, и не ви се сърдя за това. Но да слушате гласа на някаква глупава, позволявам си да го кажа, ревност, на всичкото отгоре посмъртна, е съвсем друго нещо.

— Простете, шефе.

— Прощавам ви на драго сърце, още повече че разбирам гнева ви. Сигурно като мен искате час по-скоро да хвърлите пълна светлина върху това престъпление. В такъв случай следвайте ме. Отиваме на посещение в къщата на Грюн.

Когато приближиха площад Бенямин-Цикс, един младеж внезапно излезе от къщата и понечи да се отдалечи по алеята.

— Щяхме да го малкуснем — рече много възбудено Дюлак. После, пред стреснатия вид на своя спътник, попита: — Какво казах?

Като сдържаше желанието си да се изсмее, Холц му го повтори.

— Та — с максимално достойнство продължи Дюлак — щяхме за малко да го изпуснем.

После извика младежа, който се канеше да завие зад ъгъла на къщата.

— Господин Шефер!

Младежът спря и с изненадан вид се обърна към тях. Той беше извънредно красив и жизнерадостен, със сивосини очи, светлоруси коси и обезоръжаваща усмивка.

— Аз съм главният инспектор Дюлак, а това е инспектор Холц. Може ли да ви кажем две думи?

— Във връзка с Диана ли?

Изразяваше се със силен елзаски акцент, който му, придаваше допълнителна привлекателност.

— Да. Бихте ли влезли за момент в къщата?

— Стига да искате. Нямах нищо определено предвид и не бързам.

— Отлично.

Следван от двамата мъже, Дюлак заобиколи къщата отляво и влезе в магазина. Поздравиха мимоходом Флоранс, продавачката, и се озоваха на първия етаж.

Отвори им Едвиж. Младата жена, с ръст над средния и на не повече от двайсет и пет години, показваше всички белези на зрялата и тържествуваща красота. Беше ясно изразен немски тип със светли очи, дълги руси коси, разпуснати по гърба, и млечнобял блясък на кожата. Дълбоко в себе си Дюлак изпита благодарност към нея, че не афишира никакъв ненавременен траур. И наистина, Едвиж, която избягваше черния цвят, както и прекалено крещящите тонове, тактично беше

облякла сива вълнена рокля, чиято скромност подчертаваше царствената ѝ осанка. Но лицето изглеждаше тъжно: смъртта на Диана беше разпростряла сянка върху радостта на тази жена.

— Жак! — изненада се Едвиж, като видя младежа.

— Срегнах тези господа долу — обясни Жак Шефер с усмивка.
— Терез още ли е тук?

— Ще я намерите в стаята, където я оставихте.

— Ще си позволя да ви извикам, ако имам нужда от вас — учтиво каза Дюлак на младежа, който кимна на полицаите и се отправи към дъното на апартамента.

— Ще намерите съпруга ми в кабинета му — рече Едвиж. — Моля ви, бъдете внимателен с него, ако носите лоша новина. Вотан е силен мъж, но тази драма засегна дълбоко всички ни.

Тези думи бяха казани съвсем простичко и затова бяха още по-силни. Дюлак, който вече познаваше Едвиж, не обърна особено внимание на това, но Холц беше впечатлен. „Очевидно втората госпожа Грюн притежава силен характер“ — рече си той.

Както беше съобщила младата жена, Вотан Грюн работеше в кабинета си. Несъмнено той очакваше посещението на шефа на полицията, защото въобще не изглеждаше учуден.

— Е? — попита той, щом видя двамата мъже.

— Приятелю — започна Люсиен.

— Убийство ли е? — попита рязко господарят на къщата Грюн с жест, който означаваше: по дяволите ораторските увъртания!

— Убийство — отвърна инспекторът мрачно.

Измина минута, преди Грюн да отговори. С гръб към полицаия и чело, опряно о прозореца, той се вгълби в съзерцание на улица Дантел и отсрещните къщи.

— Траур, всевъзможни компликации, обир и скандал — изреди той накрая, като броеше на пръсти.

— Знаем — рече му Дюлак. — Трябва да бъдете силен.

— Имам ли вид на слаб човек? — попита Грюн, като се обърна към тях.

Въпреки сериозността на момента двамата полицаи не можаха да сдържат усмивките си. Не, разбира се, Вотан Грюн не вдъхваше съжаление. Дюлак знаеше, че той е способен да посрещне смело и най-мъчителните ситуации.

— Добре — каза Вотан, като седна зад бюрото си и покани с ръка двамата мъже да се разположат срещу него. — Да караме подред. Какви доказателства имате, че е убийство.

Той поведе следствието. Дюлак беше прекалено интелигентен, за да се формализира. Познаваше добре Вотан Грюн и знаеше, че той гледа много сериозно на ролята си на глава на семейство и че при сегашните обстоятелства се смята отговорен за цялата фамилия. Затова инспекторът отвърна, без да чака да го молят:

— Диана чисто и просто е била удавена. Но докато е натискал главата ѝ под водата, убиецът е оставил следи по шията, които бяха открити при аутопсията. Без тази подробност сигурно никога нямаше да можем да докажем, че не е нещастен случай или самоубийство.

— С една дума, няма съвършено убийство — отбеляза Вотан. — Предполагам, че сега всички членове на семейството ми са под подозрение? Да — добави той, без да чака отговора на главния инспектор, — това се разбира от само себе си. Ще направя всичко, което е по силите ми, за да ви помогна — заключи.

— Благодаря — отвърна Дюлак, впечатлен от благородството в тона и гласа на този с петнайсет години по-възрастен от него човек, чиято личност винаги му се бе струвала особено привлекателна.

— Тогава — продължи Вотан — сигурно ще искате да узнаете какво са правили членовете на семейството ми в деня на убийството. И ще говорите с тях подред. Терез е в стаята си. Едвиж в своята. Вероятно вече сте им казали да не излизат?

— Не бих си позволил подобно нещо — отговори инспекторът, който дори и в такъв случай не губеше учтивите си маниери.

— Тогава отивам да им кажа — възкликна Вотан и се изправи. — Почакайте ме тук, ще се върна след минута. Всъщност, ако желаете, знаете къде са барчето и напитките.

С тези царствени слова той напусна стаята по начин, достоен за най-големите актьори на националните ни театри.

— Какъв човек — отбеляза инспектор Холц. — За първи път се сблъсквам пряко с него; няма да ни е лесно с характери като неговия и на жена му.

— Терез, дъщерята, е отлята от същия калъп — откликна Дюлак. — По-лесно ще ни бъде с Дьони. Той изглежда направен от по-податлив материал.

— А този Жак Шефер, той пък какво общо има?

— Приятелят на Терез Грюн. Мислех, че сте се досетили.

— Да, досетих се — каза Холц, леко раздразнен. — Изглежда децата на Грюн нямат вкус към женитбата?

В същия миг Вотан се появи отново. Затвори грижливо вратата след себе си, несъмнено от желание разговорът му с двамата полицаи да не бъде чут от останалото семейство. Той отново се настани зад просторното си бюро с подпрени лакти и събрани пръсти на ръцете и заяви:

— Дамите чакат да ги извикате, господа, както и онзи празноглавец Шефер, когото намерих при дъщеря си. Впрочем, той е очарователно момче. Без никакво бъдеще, но много естетичен.

— Предполагам, че последната подробност е задържала вниманието на Терез — подхвърли с усмивка Дюлак.

— Естествено — прокънтя гръмовният глас на Вотан. — Вече сте забелязали, приятелю, до каква степен Терез иска да бъде свободна и независима. Не можеш да си я представиш с мъж на врата. Но това си е тяхна работа. Да се занимаем с нашата.

Той отново взимаше положението в ръце. Дюлак сметна за необходимо да изяви малко и собствения си авторитет.

— Искам да се видя и със сина ви — каза той с тон, малко по-официален от досегашния, Грюн беше твърде прозорлив, за да не го долови.

— Ще се видите и с него, господин главен инспектор — надуто отвърна той. — От оповестяването на мъчителната вест Дъони не е напускал стаята си. Ще се качите при него след малко, когато свършите с първия етаж.

Няколко секунди двамата се измерваха с поглед. Дюлак пръв сведе своя.

— Накратко, разпределението на времето ми в четвъртък — отрони Вотан в заключение. — За последен път видях Диана жива, мисля, че ви казах, към осемнадесет часа. С Едвиж бяхме в хола и гледахме телевизия. Диана позвъни, Терез ѝ отвори, тя дойде да поседи няколко минути с нас.

— Както обикновено ли изглеждаше? — заинтересува се инспекторът.

— Напълно — отвърна Грюн, — тоест изглеждаше изтощена.

— Толкова много ли се изморяваше?

— Според мен нищо не може да замени ортодоксалната професия, искам да кажа, когато работиш през деня и почиваш през нощта. Наистина самият аз си лягам късно. Но сутрин спя. Със сутрешните и вечерните прожекции Диана се изморяваше много в киното. При тези условия би било разумно да поспива сутрин. Но тя не искаше и да чуе, предпочиташе да се разхожда, да обикаля магазините или да посещава приятелки. Освен това тя, разбира се, се грижеше и за дома си. Много пъти съм ѝ предлагал да смени работата си. С моите връзки щеше да ми е лесно да ѝ намеря нещо интересно; дори по едно време ѝ предложих да продава в магазина. Но за да запази своята независимост, тя отказа и тогава наех Флоранс.

— От колко време познаваше сина ви?

— От четири години. Но двамата живеят в тази къща от три години.

— Къде живееше преди това?

— В студентска квартира в града.

— Но апартаментът на втория етаж беше празен?

— Да, обаче Диана и Дьони бяха единомдушни: гордостта им, казваха ми те, не им позволявала да ми дължат каквото и да било! Глупаци! За да не ми дължат нищо, Дьони цяла година живя на издръжка на своята приятелка. Тя вече работеше в „Лорелай“ и осигуряваше прехраната.

— Не беше ли същото и напоследък?

— Ни най-малко. За успеха си в университета Дьони получи студентска стипендия, която, прибавена към заплатата на Диана, им позволи най-после да ми плащат наем за апартамента на втория етаж. На драго сърце бих ги приютил и безплатно, но, повтарям ви, те не бяха съгласни.

— И така, когато видяхте снаха си този четвъртък в осемнадесет часа вечерта, тя ви се стори изморена. Но освен това?

— Нищо повече.

— Поне малко неспокойна? — настоя инспекторът.

— Нито неспокойна, нито тъжна, нито раздражена. Абсолютно обикновена, казвам ви.

— Добре. След няколко минути си е тръгнала. А вие какво правихте после?

— Терез четеше в стаята си. Към деветнадесет часа тя слезе в ателието с Едвиж и двете приготвиха всичко за вечерната сбирка: столове, напитки, леки закуски, както правим от десет години, откак тези срещи съществуват. Към двадесет часа те се качиха и вечеряхме.

— Къде се намираха Диана и Дьони по същото време?

— У тях, предполагам. Рядко вечеряме заедно.

— Извинете ме, че ви задавам този въпрос, Вотан — каза меко инспекторът, — но, изглежда, не поддържате съвсем сърдечни отношения с младата двойка?

— Не е точно така — отговори шефът на клана Грюн, хвърляйки към полицая леко укоризнен поглед. — Всъщност аз ценя хубостта и интелигентността на Диана и, разбира се, съм горд с университетските успехи на Дьони. Но начинът им на живот, идеите им, темите им за разговор, всичко в тях ме дразнеше и натъжаваше. Да кажем, че имаше известно несходство в настроенията. И нищо повече.

— Кръжецът започваше към двадесет и тридесет, ако не се лъжа? — продължи Дюлак, въздържайки се от всякакъв коментар за чутото.

— Да, така е. Към двадесет и тридесет нашите гости започнаха да пристигат.

— Бих искал да имам техния списък — каза инспекторът с жест към Холц, който измъкна стенографски бележник и молив.

— Ето списъка — рече Грюн, като побутна небрежно един лист към полицая.

Инспекторът прехапа устната си, като потискаше раздражението, което вече го обземаше.

— Чудесно — отрони само той и подаде листа на своя подчинен.

— Почти веднага възникна спор между присъстващите. Имах нещастие да кажа, че ангажираното изкуство не е истинско изкуство. Повечето ме подкрепиха, но някои от по-младите — съжалявам, че трябва да го призная, — начело с дъщеря ми, протестираха остро.

— Не може да се каже, че има сговор между вашия начин на мислене и този на децата ви — отбеляза инспекторът, влагайки максимална наивност в гласа си. — Сигурно сте доволен, че поне се разбират помежду си.

— Хич и не вярвайте на подобно нещо — възкликна шумно Грюн и дреболиите по етажерките потрепераха. — Терез непрекъснато нарича брат си ограничен идеолог и старомоден пуритан, а в отговор

той я обвинява в извращения, ревизионизъм и не знам още какво! И когато с похвалното намерение да успокоя духовете аз заявявам, че в крайна сметка възгледите на Терез ми се струват по-жизнелюбови, брат ѝ избухва: „Ето, виждаш ли! Това ти казвах и аз! Сама виждаш, че не си напълно изгубена за тях!“ В този момент от спора нередко братът и сестрата се съюзават, за да ме нарекат туз, привилегирован, разкапан тип, големец... накратко, спестявам ви подробностите, разбрахте вече основната идея.

— И естествено — отбеляза инспекторът, когото този престорен гняв не можеше да измами, — естествено вие ги обожавате.

— Разбира се, че ги обожавам! — изрева великанът, удряйки с огромните си пестници лакираната махагонова повърхност на масата. — Нима не носят името Грюн? Как бих могъл да не ги обожавам? Но този път Терез надхвърли границата. От онова, което можеше да си остане просто едно почтено ораторско състезание, тя направи истински скандал. Добре че накрая се сети да се оттегли, трябва да кажа, страшно разгневена, и се появи чак след час.

— Успокоена? — попита Дюлак.

— Успокоена! — сухо отрони Вотан и краткостта на отговора, както и съпровождращата го мимика извикаха усмивка по лицата на двамата полицаи. Вотан продължи: — Беше вече около двадесет и два и тридесет. Сигурен съм, защото от десет години нашите сбирки свършват все около този час. Повечето от приятелите ни си тръгнаха, но аз исках да приключа вечерта в Механата на тъкачите. Поехме натам заедно с двама-трима от гостите ми, докато Терез и Едвиж останаха в ателието да сложат всичко в ред за другата сутрин. Както знаете, на тръгване в бързината забравих да прибера няколкото листа злато, които вечерта бях извадил от касата. Но няма значение, пред смъртта на Диана тази кражба е съвсем минимално нещастие.

— Направо в механата ли отидохте?

— Да, тоест след пет минути бяхме там. Едвиж ни намери след четвърт час, а и Терез не се бави много.

— Те не дойдоха заедно? — изненада се Дюлак.

— Не, но не знам какво е задържало Терез. Просто ще трябва да я попитате.

— До колко часа останахте в механата?

— Докато затворят, тоест до два и половина сутринта.

— И от момента, когато дойдоха при вас, до момента на тръгването от механата нито жена ви, нито Терез са се отделяли?

— Не, нито за миг. В два и половина се сбогувахме с другите и се прибрахме тримата заедно.

— Мога ли да ви попитам по кой път?

— Минахме просто по моста Сен Мартен и улица Дантел. Нямахме никаква причина да се разхождаме. Вече ви казах, Едвиж се чувствуваше изморена и бързаше да си легне.

— Докато минавахте по моста, не забелязахте ли нещо необикновено към сляпата уличка Дантел?

— Разбирам чудесно какво искате да кажете — рече Вотан, като го гледаше право в очите. — Очевидно в този момент тялото на Диана вече е било в Ил. Но откъде да предположим? Впрочем беше тъмно, а мостът и механата са все пак относително отдалечени от мястото, където беше намерено тялото.

— Разбирам — въздъхна Дюлак. — Прекалено хубаво би било, ако можехте да ме осветлите със сигурност по този въпрос. Предполагам, че веднага след като сте се прибрали, сте си легнали?

— Точно така. Когато стигнахме до площадката на първия етаж, синът ми извика отгоре. Искаше да разбере дали Диана не е с нас. Казах му, че не е. След това се прибрахме. Терез в стаята си, ние в нашата, и заспахме. В шест часа вие позвънихте на входната врата.

— Всичко това е възхитително ясно — похвали го Дюлак. — От вашето показание излиза, скъпи Вотан, че притежавате желязно алиби.

— Това ме радва — отвърна сухо Грюн и околната температура спадна изведнъж с няколко градуса. Разрешете да ви кажа нещо, господин главен инспектор: ако бях искал да удавя снаха си, нямаше да оставя отпечатъци по шията ѝ. Подобни глупости не подхождат на характера ми. И ако изобщо откриете убиеца, то ще бъде единствено по тази грешка.

— Убийците винаги правят грешки. Няма съвършено убийство, иначе какво щяхме да правим ние?

— Искате ли сега да видите жена ми? — Точно за това щях да ви помоля.

— Отивам да я извикам. Впрочем, ще имате ли нещо против, ако и аз присъствувам на разговора?

— Това не е в порядките ни, Вотан, но..., добре. Ще направя едно изключение за вас.

— Тъй като съм оневинен, нали... — рече саркастично Грюн. После отвори вратата и извика с глас, който можеше да събори стените: — Едвиж!

Последната не закъсня. И инспектор Холц отново почувствува силата на характера ѝ. Колко жени в подобни обстоятелства биха стенали, хленчили, прикривайки се зад своята кърпичка. Докато тя стоеше изправена и невъзмутима, обърнала красивото си сериозно лице на мадона към двамата полицаи.

— Извинете ме, госпожо, за безпокойството — започна Дюлак.

— Вие изпълнявате дълга си, господине — бе сухият отговор и Дюлак си взе бележка. Холц не се беше излъгал: „клиентката“ щеше да бъде трудна.

Дюлак седна така, че да може да наглежда Грюн, без да изпуска от погледа си Едвиж. Той се страхуваше най-много да не би шефът на семейството да диктува отговорите на жена си с незабележими знаци или погледи. Но се лъжеше. През цялото време, докато говореше, Едвиж не обърна нито веднъж глава към мъжа си.

— Бих искал да ви попитам, госпожо, какво точно правихте в деня на трагедията.

— Значи, е убийство? — бързо попита Едвиж със спокойния си глас.

Тримата мъже се спогледаха и победоносна усмивка просветна за миг в погледа на Вотан. Жена му се показваше достойна за него и той тържествуваше.

— Така ли е, господине? — настоя тя.

— Да, госпожо.

— Иначе тези въпроси биха били безпредметни и... неуместни, струва ми се.

— Напълно сте права. Простете, че веднага не ви осведомих.

„Прекалено се извинявам, откак съм“ — горчиво си помисли той. Но сега на първа линия беше следствието и ако искаше хората да говорят, трябваше да ги гали по посоката на косъма.

— Какво съм правила в четвъртък... пазарувах следобеда за вечерните гости.

— Извинете, госпожо, колко беше часът, когато снаха ви...

— Диана не ми беше снаха — прекъсна го Едвиж. — Защо трябва да се използва тази дума? Всички знаят, че Дьони и Диана не бяха женени. И това не е срамно. А колкото до женитбата, нито единият, нито другият бързаше и, бога ми, то си беше тяхна работа. На края предлагам, когато става дума за Диана, да я наричаме Диана, искате ли?

Двамата полицаи я гледаха втрещени.

— Така, беше към шест... осемнадесет часа — продължи тя, — когато видях Диана за последен път. Бяхме в хола, мъжът ми и аз, и тя мина да пийне нещо.

— Колко време остана?

— Не повече от десет минути.

— Поведението й естествено ли ви се стори?

— Съвсем.

— За какво говори?

— Не приказвахме много, защото телевизорът беше пуснат. Струва ми се, чух я да казва, че ще се възползува от свободната си вечер, за да си легне рано. Тя работеше като разпоредителка в „Лорелай“, изморително занимание.

— Това ни е известно.

— След като си отиде, придружих Терез до приземния етаж, за да подготвим ателието за вечерната сбирка. В деветнадесет часа ние вечеряхме...

— Ние?

— Тоест: Терез, мъжът ми и аз.

— После?

— В двадесет и тридесет слязохме, за да посрещнем гостите.

— Те откъде влязоха? Оставяте ли отворени решетките на магазина?

— Разбира се, че не! Гостите звънят на входа на външното стълбище и прекосяват антрето.

— Къде стават обикновено срещите ви в магазина или в ателието?

— Разполагаме се в магазина, но подреждаме напитките и сандвичите на една маса в ателието. Междинната врата е широко отворена и всеки може свободно да преминава от едната в другата

стая, за да си вземе сандвич, да си сипе питие или да погледа работите на Вотан.

— Така ли беше и последния четвъртък?

— Точно така.

— Не се случи нещо необикновено?

— Нищо.

— А нямаше ли спречкване между съпруга ви и дъщеря му? — попита невинно инспекторът.

— Но в това няма нищо необикновено! — възкликна младата жена и за първи път от началото на разговора лицето ѝ се оживи от усмивка. — По двадесет пъти на ден Вотан се спречква с Терез, Дьони или Диана! И четиримата крещат, трещят, запращат си тежки приказки и, разбира се, и четиримата се обожават и не мислят дума от онова, което казват! Според мен тези избухвания биха им липсвали, ако ги нямаше. Това е техният начин да се обичат.

— Един вид игра? — попита Дюлак.

— Напълно. Театрална условност, нищо повече.

— Искате да кажете, че в конкретния случай мъжът ви и пет пари не е давал за чистото изкуство, също както и дъщеря му — за ангажираното?

— Не е точно така. Разбира се, всеки от тях беше искрен в убежденията си. Но искреността свършва, щом започват да се правят драми. В този момент се намесва играта.

— Не знаех, че си толкова добър психолог — процеди Вотан.

Младата жена леко обърна глава и отвърна през рамо:

— Прощавай, скъпи. Но признай, че не греша.

— Да допуснем, да допуснем — промърмори Грюн, привидно намусен, но всъщност очарован от жена си.

— Какво стана след спречкването? — попита Дюлак, възползвайки се от това отклонение, за да поеме отново юздите на разговора.

— Терез се качи да види Диана.

— Откъде сте толкова сигурна?

— Така ми каза после Терез.

— Колко беше часът, когато разгневената Терез напусна гостите, за да се качи на втория етаж?

— Малко след началото на сбирката, тоест не по-късно от двадесет и един часа.

— Можела е да се качи в стаята си. Защо ѝ е трябвало да отиде да види Диана.

— За да излее яда си, предполагам.

— Двете толкова добре ли се разбираха?

— О! Възхитително добре — рече Едвиж и сякаш вложи в отговора си сянка от завист или обида.

— А вие, госпожо?

— Моля?

— Обичахте ли Диана Паские?

Секунда мълчание, сетне младата жена каза студено:

— Длъжна ли съм да отговоря на този въпрос?

— За предпочитане е.

— Е, добре... уважавах я.

— Разбирам. Но обичахте ли я, госпожо?

— Казах ви, че я уважавах, господине. Трябва да се задоволите с това.

И тя измери с царствен поглед инспектора, който не посмя да настоява повече.

— Колко време отсъствува Терез?

— Около час. Малко след като тя се върна, приключихме сбирката.

— За какво говорихте в нейно отсъствие?

— Главно за алхимия. Някои от младите ни гости поискаха от моя съпруг да им покаже листове злато, които се използват за позлата на подвързиите. Вотан извади няколко от касата си, за да им се полюбуват. Оттам, естествено, разговорът свърна към философския камък и превръщането на оловото в злато. Вотан разлисти за приятелите ни някои много стари книги, където се говори за отколешната мечта на човека: да произвежда злато от олово. Разбира се, накрая разговорът се отклони към езотеризма. Точно в този момент Терез се върна: каквато си е отявлена материалистка, тя започна да оборва баща си по този въпрос. Тъй като се страхувах да не се скарат отново, дадох знак за тръгване.

— Към двадесет и два и тридесет?

— Да. Вотан и приятелите му се оттеглиха, някои го придружиха до механата. Ние с Терез останахме да подредим и затворим.

— В този момент листовете злато още ли бяха в ателието?

— Да, Вотан беше забравил да ги прибере в касата.

— Това не ви ли обезпокои?

— Никак. Впрочем, преди да излезем, аз собственоръчно затворих вратата между ателието и магазина, като превъртях два пъти ключа. Тази врата изглежда толкова солидна, че дори да имахме някакви опасения, тя би ги прогонила. Но в случая нямахме опасения.

— Нищо не е откраднато от магазина и въпросната врата не е била насилена. А само тя води към ателието. Според вас, госпожо, откъде са се вмъкнали крадците?

— Очевидно през прозорците, поне така мисля, господин главен инспектор.

— Точно това исках да чуя от вас. В какво състояние оставихте прозорците на излизане?

— Както всеки четвъртък, проверих дали капациите са залостени, но оставих отворени стъклата.

— Въпреки студа?

— Да, защото въздухът вонеше на цигари, а мъжът ми не понася тази миризма. Нашата млада продавачка е свикнала, когато идва сутрин, да затваря прозорците. И когато мъжът ми към обяд влезе в ателието си, стаята вече се е затоплила.

— Трябва ли да разбирам, че госпожица Флоранс притежава ключ от ателието?

— Да, така е. Тя има връзка с ключове — от решетките на магазина, от ателието и от касата.

— Значи имате пълно доверие в нея.

— Естествено, че как иначе! Флоранс е дъщеря на приятеля ни Вецел.

— О, не знаех това — рече изненадано инспекторът. — Продължавайте, госпожо — добави той след малко.

— Минаваше десет и половина...

— Двадесет и два и тридесет?

— Да, когато тръгнах за механата...

— Сама?

— Да, сама. Терез искаше да се преоблече, да вземе някакъв пуловер, що ли, във всеки случай имаше работа в стаята си.

— Мислите ли, че е могла отново да се качи при Диана?

— Възможно е, но не ми е казала. Попитайте я.

— Така и ще направим — каза кратко инспекторът. — Направо в механата ли отидохте?

— Направо.

— По кой път.

— Заобиколих по улица Мулен.

— Защо?

Младата жена се поколеба за миг.

— Романтика! — каза тя накрая с възхитително движение на раменете. — Обичам тази улица на лунна светлина с нейния калдъръм и старите ѝ къщи.

— Много добре ви разбирам, госпожо — рече Дюлак с галантен поклон.

— Сигурно съм пристигнала преди единадесет. Терез дойде почти веднага след мен.

— Сигурна ли сте?

— Абсолютно. Бяхме насядали около маса в залата на първия етаж. Оттам можех да виждам часовника, закачен на стената. Когато дойде Терез, той показваше точно единадесет и пет, машинално погледнах и своя. Не, господине, знам какво ще ме попитате, Терез повече не се е отделяла от нас през цялата нощ, докато се върнахме в къщи, към два и половина.

— И тримата заедно ли се прибрахте?

— Да. Чувствах се изморена и се облягах на ръката на мъжа си. Терез крачеше на няколко метра пред нас.

— Когато минавахте по моста Сен Мартен, не забелязахте ли нещо особено?

— Какво да забележа? О! Сещам се — каза тя, пребледнявайки. — Не, господине, не забелязах нищо, не видях нищо, дори нищо не си представях. А и как бих могла?

— Разбирам ви много добре.

— Прибрахме се. Когато стигнахме нашата площадка, синът на мъжа ми извика отгоре, безпокоеше се за Диана. Тогава узнахме за нейното отсъствие.

— Това не ви ли обезпокои или изненада?

— Не, защо? Диана често прекарваше вечерите си у своята приятелка Ръоне, където оставаше понякога до много късно.

— Но това противоречеше на намерението, което тя ви беше съобщила към осемнадесет часа, а именно, че ще си остане в къщи и ще си легне рано. Не бяхте ли изненадана?

— Нямаше да бъде първият път, когато е променила решенията си. А и аз бях полузаспала, имах само едно желание: да си легна колкото се може по-бързо, и тази загадка, ако допуснем, че е загадка, не ми се стори чак толкова любопитна, че да се задълбочавам в нея.

Без да обръща внимание на иронията в последната фраза, Дюлак благодари на младата жена за отговорите ѝ. Едвиж му кимна с глава и напусна стаята.

— А сега — каза инспекторът — бих искал да поговоря с дъщеря ви.

— Лесна работа. Ще я помоля да дойде...

— Защо да я разкарваме? — рече Дюлак. — Заведете ме в стаята ѝ.

Изглежда, тази идея никак не се хареса на Вотан. Той се опасяваше да не би тя да крие някаква злонамереност по адрес на Терез. Но тъй като беше принуден да се подчини, главата на семейство Грюн поведе двамата полицаи по коридора и почука на вратата на дъщеря си.

— Тук ли си, Терез? Инспектор Дюлак би искал да ти каже две думи.

Вратата моментално се отвори и с един поглед Дюлак обгърна стаята. Ако беше разчитал да изненада двамата младежи с надеждата да открие някакво безпокойство по лицата им, той остана излъган. Ясните погледи, които те отправиха към него, не издаваха нищо.

— Добър ден — рече сърдечно инспекторът. — Мога ли да ви видя за няколко минути?

— Чисто реторичен въпрос — отвърна му почти любезно Терез. — Предполагам, че нямам друг избор. Познавате ли Жак? — добави тя, докато Вотан и полицаите влизаха в стаята и поканени с жест от младото момиче, се настаниха по столовете. Терез се върна на стола, където явно беше седяла, преди да почукат. Що се отнася до Жак, той се беше разположил полуизлегнат на леглото, подвил единия крак под

себе си, докато другият висеше свободно. Отново инспекторът беше завладян от очарованието, което двамата млади излъчваха. Няма що, природата се беше показала щедра към членовете на семейство Грюн и най-близките им.

Стаята подсилваше това впечатление за привлекателност със снежнобелите си стени, на които контрастираха ярките цветни петна на мебелите, тапетите и възглавниците. През единствения прозорец, обърнат към Ил и Птит Франс, нахлуваше есенното слънце, което придаваше на всичко весел вид, напълно неуместен при наличните обстоятелства.

— И така, значи, е убийство? — попита Терез направо, без да знае, че започваше разговора по същия начин, както мащехата ѝ преди половин час.

— Какво ви кара да мислите така, госпожице? — попита търпеливо инспекторът, докато си казваше: „Жените в тази къща имат бърз ум“.

— Бога ми, повторната ви поява тук тази сутрин и заповедта — пардон, молбата — молбата към Жак да не напуска къщата. Предполагам, ние всички сме заподозрени?

— Не е необходимо да ме предизвиквате, госпожице. Аз си върша работата и нищо повече. Разбирам, че тези мигове са ви неприятни. Но не забравяйте, че покойната е познала къде-къде по-ужасни.

— Нищо не може да ни върне Диана — рече горчиво Терез и инспекторът почувствува истинска тъга у девойката.

— Казаха ми, че двете сте се разбирали много добре?

Терез не отговори веднага и Дюлак си даде сметка, че сигурно присъствието на баща ѝ и на младия Шефер я притеснява.

— Искате ли да говорим насаме? — попита меко инспекторът, без да обръща внимание на трепването на Вотан.

— О, да, господине — каза тя с въздишка на облекчение. — Бих предпочела.

— Но, Терез!... — намеси се обидено Грюн.

— Моля те, татко, наистина ще ми е по-лесно.

— Холц — рече тогава инспекторът. — Бъдете добър да ме чакате в кабинета в компанията на господин Грюн и господин Шефер. Няма да се бавя.

Леко изненадан, Холц кимна и напусна стаята, последван от двамата мъже. Дюлак се настани на леглото на мястото, освободено от Жак. Изпитваше само симпатия към Терез. Струваше му се, че резките, понякога безочливи маниери на девойката прикриват една богата и чувствителна, дълбоко честна натура и в крайна сметка изграждат едно много по-искрено поведение в сравнение с пируетите на другите.

— Е? — каза той мило.

Терез поразмисли секунда, запали цигара и тогава внезапно избухна:

— Те не можеха да я понасят! Всички! Всички! Само аз ѝ бях приятелка.

— Но как така, госпожице — рече полицаят леко шокиран, като внимаваше да не притесни с нищо девойката; струваше му се, че тя е готова да излее сърцето си.

— О, стига с това „госпожице“, моля ви. Всички ме наричат Терез, наричайте ме и вие така.

— Както искате, Терез.

— Естествено, думите ми ви се струват преувеличени. Може и да не са я мразили, ако толкова настоявате, но... Виждате ли, аз я разбирах.

— Виждам много добре.

— Тя беше на двадесет и пет, аз съм на двадесет и три, а това неизбежно създава връзка.

— Но и мащехата ви е на двадесет и пет — отбеляза Дюлак.

— Именно.

Тя беше вложила в думата такава сила и такъв подтекст, че инспекторът наостри уши.

— Искате да кажете, че...

— Искам да кажа, че на двадесет и пет Едвиж се държи като матрона. О, не ѝ е лесно, разбира се. Виждате ли, тя е жената, на Вотан Грюн! А в Страсбург това значи нещо. Ако не беше тази роля, рангът, който трябва да защитава, нищо нямаше да ни пречи да я приемаме като равна, като истинска приятелка.

— Но тя се противопоставя, така ли?

— Да. За да не слезе от своя пиедестал, тя съзнателно е убила младото момиче в себе си. Не забелязвате ли? Тя е мъртва.

— Много сте строга!

— Мъртва. Диана... Диана беше животът! И затова Едвиж ѝ завиждаше! Защото Диана беше свободна! Тя и на мен завижда по същата причина.

— Да допуснем..., но защо ми разказвате всичко това?

— Защото двуличието им ме възмущава. О, наистина, Дьони ще изпита мъка, голяма мъка и много трудно ще се съвземе. Диана му беше като майка. *Майка*, разбирате ли? Дьони не е самостоятелен. И никога не е бил. Има мозък, това да. Интелектуалец. Но не може да се грижи за себе си. Беше само на шест години, когато майка ни умря, предполагам, че това го извинява отчасти. Диана искаше да има до себе си мъж, не дете. Да се стегне, дявол го взел. Та той има с какво да ощастливи една жена! И за какво са тази брадичка, тези очила, тези прегърбени плещи? Две години е по-малък от мен, а ще му дадат поне пет години повече.

Беше абсолютно вярно, но Терез продължаваше и сякаш нищо не можеше да я спре:

— Точно затова Диана искаше да се оженят. Тогава ролите им щяха да бъдат напълно определени. Но! Дьони харесваше двусмислеността на положението. Страхуваше се, че след като официално се ожени за Диана, ще очакват от него да поеме задълженията на съпруг. Докато животът, който от четири години водеше с Диана, го привличаше повече. Всъщност тя беше мъжът в тяхната двойка. Разбира се, по отношение на финансите студентската стипендия на Дьони играеше решаваща роля в равновесието на бюджета. Но все пак Диана излизаше всеки ден, за да отиде на работа, Диана в края на всеки месец получаваше заплата.

— Терез — вметна инспекторът, — мислех, че сте за еманципацията на жените?

— Еманципацията на жените не означава, че те трябва да се трепят, за да изхранват своя хубостник! А има и нещо друго...

— Друго?

— Да... малко е неудобно. В известен смисъл Дьони не изпълняваше онова, което би трябвало да очакваш от един мъж през деня. Но ако вярвам в признанията на Диана, положението било същото и през нощта.

— Искате да кажете, че брат ви е импотентен? — учуди се инспекторът.

— В никакъв случай. Но... Как да се изразя прилично? В известни моменти Диана би желала той да бъде по-малко деликатен, по-малко почиттелен. И в тези случаи брат ми се държал повече като дете, отколкото като възрастен. Въпреки всичко Диана го обичаше безкрайно и знам, че срещаше взаимност. Често хоках брат си и с нетърпение чаках деня, когато най-после щеше да свърши следването си, защото си мислех, че тогава ще настъпи някаква промяна у него. Да, чаках, надявах се. И ето! Ето какво стана. Всичко е свършено за Диана.

— Но не и за брат ви — отбеляза със симпатия Дюлак. — Дори може би това изпитание ще му причини шок, ще го накара да реагира. Може би той ще излезе от тази история възмъжал?

— Колко сте любезен — каза Терез с нотка на наивна изненада в гласа, която накара инспектора да се усмихне.

— Не смятахте, че едно ченге може да бъде любезно?

Без да отговори, девойката направи уклончиво движение с ръка.

— Ето, господин главен инспектор. Разказах ви всичко от игла до конец. Дори не стана нужда да ме измъчвате.

— Благодаря за доверието, Терез. Разбира се, вашите признания ще си останат между нас, с тях ще си послужи само доколкото те биха могли да ми бъдат полезни в разследването. Сега, ако искате да ми помогнете, ще е добре да ми разкажете подробно какво сте правили през нощта на престъплението.

— Успокойте се — каза Терез уморено, — притежавам свършено алиби.

— Не става въпрос за алиби — обясни инспекторът. — Вашите показания могат да засекаат други показания и така чрез методично съпоставяне на фактите да ми проправят път до откриването на истината.

Терез се съсредоточи за миг. Цигарата ѝ беше изгоряла и тя я смачка в пепелника с един от онези жестове, които той харесваше у нея и които му напомняха баща ѝ.

Последвалите сведения съвпадаха във всички точки с тези, които Дюлак беше получил от Вотан Грюн и Едвиж. В двадесет часа и тридесет минути сбирката започнала и много скоро Терез и баща ѝ се спречкали. Затова към девет часа Терез се качила да успокои нервите си при Диана. Намерила я по нощница, готвела се да си ляга. В

продължение на повече от час двете девойки бърбурели за различни неща пред чаша пиене. После към двадесет и два часа Терез и Диана се разделили на площадката на втория етаж. И докато по всяка вероятност Диана отишла да си легне, Терез се върнала при гостите. На въпроса, поставен ѝ тогава от инспектора, Терез отговори:

— Да, напълно, Диана ми се стори, както обикновено. Изглеждаше изморена от работата и загрижена за Дьони. Но нямаше вид да я тревожи нещо друго.

След това Терез се присъединила към малката сбирка в приземния етаж. Много скоро съпругата на Вотан Грюн сложила край на вечерта. И докато малкото събрание се разотивало, Терез помогнала на Едвиж да подредят, което им отнело четвърт час.

— След това двете поехте към механата? — попита невинно инспекторът.

Терез го стрелна с поглед.

— Не е любезно от ваша страна да ми поставяте клопки. Баща ми и мащехата ми сигурно са ви казали и следователно ви е известно, че точно в този момент аз оставих Едвиж и се качих в апартамента.

— Така е, Терез, това ми е известно. Имахте някаква работа в стаята си?

— Не, просто трябваше да се обадя по телефона на Жак.

— В единадесет часа през нощта? — учуди се инспекторът.

— Но Жак не беше в Страсбург тази нощ — обясни спокойно Терез, без да отмества поглед от полицаия. — Беше в Колмар при един приятел и се бяхме уговорили да го потърся късно вечерта. Знаете ли — добави с усмивка тя, — откак Жак ходи с мен, той възприе навиците на клана Грюн: стана нощна птица.

— Мога ли да ви попитам какъв беше смисълът на това телефонно повикване?

— Никакъв. Щяхме да бъдем разделени четиридесет и осем часа и двамата чувствувахме желание да побърим.

— Разбирам — каза инспектор Дюлак.

— Какво разбирате? — попита Терез с агресивна нотка.

— Разбирам, че сте много влюбена — обясни Люсиен Дюлак. Той забеляза, че тонът му издаваше известна горчивина, и дълбоко в себе си се нарече глупак.

— Приблизително колко продължи вашият разговор? — попита той с желанието да се прикрие зад професионалната си маска.

— Не знам. Може би десет минути. Възможно е и повече. Във всеки случай, щом затворих телефона, отидох в стаята си, навлякох един пуловер и поех към механата, където пристигнах към единадесет часа.

— По кой път минахте?

— По най-късия, казах ви вече, най-прекия.

— Тоест по улица Дантел и моста Сен Мартен.

— Да, разбира се.

— И от единадесет часа вечерта до два и половина сутринта, когато си тръгнахте от Механата на тъкачите, никой не е ставал от масата?

— Не, никой.

— Прибрахте се заедно с баща си и съпругата му?

— Да. Когато пристигнахме на нашата площадка, чухме брат ми да ни вика. Стори ми се, че не е в апартамента си, а при съседа. Ваш бивш колега, инспекторе.

— Какво ви каза Дьони?

— Питаше дали Диана не е с нас.

— Веднага ли си легнахте?

— Да, веднага. Вечерта се оказа изморителна, а и беше късно. И тримата бързахме да спим. Интересува ли ви нещо друго, господин главен инспектор? — попита не без насмешка девойката.

— Засега нищо, но може би ще имаме втори разговор?

— Бих била очарована.

При тези думи инспекторът напусна стаята.

В кабинета намери Холц в компанията на Вотан и младия Шефер.

— Ваш ред е! — каза инспекторът с малко пресилена веселост.

Жак му отговори с изразителна и хумористична гримаса; решително това момче му беше симпатично.

— Добре! — започна Дюлак. — Ще ме извините, Вотан, но се пристрастих към разговорите насаме и ще беседвам с господин Шефер на четири очи.

— Както искате — намеси се Жак, — но животът ми е чист като изворна вода и присъствието на Вотан никак не ме смущава.

— Така да е, но този път аз желая това — настоя Дюлак.

Точно в този миг книговезецът се сети, че отдавна е трябвало да слезе да работи в ателието, и се престори, че напуска по собствена воля и желание.

— Холц — каза инспекторът, — придружете нашия приятел до магазина, вижте госпожица Флоранс, изслушайте нейната история и я попитайте къде и кога мога да се срещна с баща й.

— Татко Вецел! — изненада се Холц.

— Да, татко Вецел. Татко Вецел, който е член на кръжеца. Татко Вецел, който се намираще в кръчмата на Гребер до госпожа Дикбаух през нощта на престъплението. Татко Вецел, чиято дъщеря работи като продавачка в магазина на Грюн. Попитайте Грюн дали Вецел е сред неколцината приятели, които са го придружили същата нощ в механата. Всъщност, дойде ми наум: тъй като имате списъка на членовете на кръжока, поискайте от Грюн да отбележи кои са отишли с него в механата през нощта на четвъртък срещу петък. Хайде, и елате да ме вземете оттук след половин час. Ще се качим при Дьони Грюн.

Холц козирува и излезе. Дюлак остана сам с Жак Шефер.

— Вижте, нямам какво да крия — каза приветливо последният.

— И от мен ли нямате какво да криете?

— Разбира се, че и от вас. Но исках да кажа: от татко Грюн. Ако не е доволен, да върви по дяволите.

— Това вече е ясно. Нещата помежду ви не вървят ли?

— Напротив. Той доста ми харесва. Неговата поза на раблезиански патриарх е много сполучлива и тъй като обичам театъра...

— Неговият цирк ви харесва — заключи Дюлак, без да си дава сметка, че свързването на двата термина е доста спорно.

— И така може да се каже — потули усмивката си Жак. — Но какво се крие зад всичко това?

— Зад това?

— Да! Зад палячото Грюн стои човекът. А кой е човекът?

— Започвате да ме заинтригувате — възкликна Дюлак. — Кой е той според вас?

— Едно дете! Едно голямо глезено дете, едно голямо сърдито бебе и всичкото това — подправено с немалко егоизъм и с

главозамайващо желание за власт. Нали видяхте как напусна стаята преди малко?

При този спомен и двамата избухнаха в съзаклятнически смях.

— Изглеждате ми тънък психолог — отбеляза инспекторът.

— Толкоз по-добре! Защото съм се насочил към философията.

Първа година студент съм във факултета в Страсбург.

— Какви ми ги приказваше тогава Грюн? — изненада се Дюлак.

— Каза ли ви нещо?

— Да. Отбележете: беше съвсем добронамерено. Но според него вие нямате бъдеще.

— Знам. Философията му се струва ненужен лукс. Такива са противоречията на човешката природа! Този мъж е артист и естет до крайчеца на ноктите си. А би искал всички млади около него да прегърнат кариерата на инженер. Според него с философията можеш да стигнеш само до преподавателско поприще.

— Взискателността на Вотан спрямо вас се обяснява може би с факта, че той вижда във ваше лице бъдещия си зет?

— Изобщо не знам дали ще се ожения за Терез. Във всеки случай това не фигурира в най-близките ни планове.

— Извинете ме, но отношенията ви с Терез задоволяват ли ви напълно? Сигурно ви изглеждам недискретен, но не смятате ли, че е прекалено властна?

Жак се засмя.

— И това е работа на татко Грюн! Според него мъжкарят трябва да командува, а жената — да се подчинява. Той не си дава сметка, че с покорния си вид Едвиж прави с него абсолютно всичко, каквото си поиска. У Терез ми харесва това, че сме равни. И ако понякога ѝ се случи да ме командува, може на мен пък да ми е приятно да се подчинявам.

— Да не би да имате призиванието на роб?

— Бих казал по-скоро, че съм нейният паж — отрони Жак след кратък размисъл и съпроводи декларацията си с елегантно движение на раменете.

Дюлак почувствува известна горчивина. Едва петнадесет години го деляха от това момче, само дванадесет — от Терез. Но му се струваше, че сякаш собствената му младост го е изоставила. Кога е станало това? Изведнъж си помисли за Едвиж и почувствува внезапна

симпатия към младата жена: и тя е трябвало да убие младостта си, за да изпълнява достойно ролята си. Дюлак споделяше схващанията на татко Грюн. Но нищо не го шокираше истински във взаимните чувства на Жак и Терез: искреността им не подлежеше на никакво съмнение; те се обичаха по друг начин, ето всичко.

— Накратко — рече Дюлак, като се овладя, — вашата взаимност с Терез напомня тази на Диана и Дьони.

— Да, малко. Мисля, че Диана би искала Дьони да бъде...

— По-властен?

— Не, защото тя също притежаваше много независим дух. Но тя би искала той да бъде по-сигурен в себе си, по-мъжествен. На моменти се чувствуваше измамена, почти експлоатирана. Докато Дьони прекарваше всичките си вечери удобничко настанен у дома си в приказки за революцията с приятеля си Шарл, Диана се трепеше в „Лорелай“, за да издържа домакинството, после беше третирана от Дьони като дребна буржоазка! Това беше върхът!

— Да, съгласен съм, че е малко прекалено. Вие обичахте Диана, нали, господин Шефер?

— Безкрайно! — отговори момъкът без сянка колебание.

— А госпожа Грюн?

— О! Едвиж е чудесна. Много е любезна с мен, наистина — добави той сякаш на себе си.

— Но за нея не говорите, както за Диана?

— Много е различно — опита се да обясни Жак. — Когато мисля за Терез, Диана или Рьоне, мисля за тях като за девойки. Докато за Едвиж си казваш: жена. Можеш чудесно да си представиш как Терез или Рьоне слагат краката си на масата. Но при Едвиж това е изключено.

— Терез ми каза, че сте били в Колмар през нощта на четвъртък срещу петък?

— Да, с Колмар, у един приятел.

— Който се казва?

— Франсоа Берте. Искате ли адреса?

Жак взе един лист от бюрото и написа няколко реда.

— Ето — каза той, като протегна листа на полицаия. Може да го разпитате и той ще потвърди.

— О! Не виждам по какви причини бихте убили Диана — призна Дюлак. — Но такъв е редът.

— Разбирам много добре.

— Към колко часа ви се обади по телефона Терез?

— Бяхме се уговорили да ме потърси към единадесет. Трябва да е било единадесет без десет.

— Всичко съвпада.

— Да, но не доказва нищо.

— Защо?

— Защото с Терез чудесно бихме могли да ви скроим тази история, когато преди малко говорехме в стаята й.

Дюлак избухна в смях.

— Не ви липсва самонадеяност!

— Нямах намерение да бъда нахален.

— Убеден съм в това. Но както казвате, показанията на приятеля ви от Колмар ще бъдат по-решаващи от тези на Терез. Мисля, че е много влюбена във вас и е готова да излъже нагло, за да ви спести неприятности.

— Тя е една Грюн! — каза Жак вместо заключение.

На излизане от апартамента Дюлак се сблъска с Холц, който се качваше от ателието.

— Мисията е изпълнена! — рече инспекторът. — Колкото до младата Флоранс, тя също като баща си участва в кръжеца. Наистина имената им фигурират в списъка. Тя потвърди във всички пунктове думите на Грюнови, а също и часовете. Отговори на двата ми въпроса така: нито баща ѝ, нито тя са придружили Грюнови до Механата на тъкачите през въпросната нощ; и, второ, можете лесно да се срещнете с баща ѝ, той прекарва дните си в своята галерия на улица Мезанж.

— На две крачки от полицията — отбеляза Дюлак. — Това ще ни спести време.

— Помолих също така Грюн да направи отметки в своя списък, както ми бяхте заръчали. Той не е, както отначало си помислих, специално изготвен за нас, а е обикновеният списък на редовните членове на кръжока, написан на машина собственооръчно от него.

Дюлак пое листа и го разгледа, нещо, което не беше успял да стори пред Вотан Грюн.

— Я гледай! — учуди се той. — Две от имената са задраскани.

Ставаше въпрос за протестантския пастор Мартен, Мишлон и за жена му.

— Каза ли ви защо?

— Не. Не посмях да му дотягам прекалено. Той просто отбеляза лицата, които са били в механата в четвъртък.

Петнадесет имена фигурират в списъка:

Вотан Грюн (мех.)

Едвиж Грюн (мех.)

Терез Грюн (мех.)

Флоран Вецел

Флоранс Вецел

~~Пастор Мартен Мишлон~~

~~Госпожа Мартен Мишлон~~

Отец Доминик Допелебен
Вилфрид-Хамлет Бьорсен (мех.)
Агат Рен-Камион дьо Пощаузенд (мех.)
Жан-Мари Шварц
Жилбер Грюо (мех.)
Жанин Грюо (мех.)
Жермен Андрос
Абигаел Андрос

— Е, добре — заключи Дюлак. — Ето ни материал за работа. След малко ще поискаме от Вотан Грюн да ни осветли върху тези хора и да ни даде адресите им. Ще го попитаме и защо имената на пастора и на жена му са задраскани в списъка.

— Във всеки случай — каза Холц — цели четирима души са правили компания на Грюн, освен жена му и дъщеря му имаме: Бьорсен, двамата Грюо и тази Агат не знам коя си. Неговото алиби изглежда солидно. Освен ако тези четиримата не лъжат или ако татко Грюн не притежава способността да се раздвоява.

— И едното, и другото е крайно невероятно — отбеляза Дюлак. — Колкото до мисълта, че Грюн е успял да купи тези четирима свидетели, тя е направо нелепа. Познавам малко двойката Грюо, това са двама млади психиатри, съвсем типични за професията си. А госпожа дьо Пощаузенд е живописна фигура, добре известна и светския Страсбург: вдовица, богаташка, поетеса и първокласна досадница. Веднъж ме спипа на улица Пюе Бльо, когато излизах от работа — откраднали й пекинеза, казваше тя. След един час, за да се освободя, трябваше да й обещаая, че лично ще се заема с въпроса. Същата вечер ми съобщи по телефона, че намерила галеника си затворен по погрешка в килера. А на другия ден получих като подарък каса с ликьори, съпроводена с извинително писмо, което можеше да мине за любовно обяснение.

— Бога ми, шефе — каза Холц, — би трябвало да помислите да се ожените.

— Може би, но не за Агат Рен-Камион дьо Пощаузенд. Това е наказание, което не пожелавам никому, дори и на убиеца на Диана Паские!

Докато разговаряха, двамата полицаи бяха стигнали до втория етаж. Позвъниха на дясната врата, през която се процеждаха вълни от музика.

— Вагнер! — рече Дюлак. — Изглежда, юначният Дьони удавя мъката си в „Рейнско злато“.

Тогава се случи едно забавно съвпадение. Както вече казахме, Дюлак беше позвънил само на вратата вдясно, но двете врати се отвориха едновременно: от едната страна се появи Дьони, от другата — полицаят в оставка Ноел Лоазо.

— О! Простете, Дюлак... — възкликна той, разпознавайки младия главен инспектор. — Доволен съм, че вие сте се заели с този тъжен случай.

— Как сте, господин Лоазо? — попита любезно Люсиен Дюлак. — Позволете да ви представя инспектор Холц.

— Много съм щастлив, много съм щастлив. О, колко мило от ваша страна да се заинтересувате за здравето ми, скъпи Дюлак. Страдам! Не, нищо сериозно: артроза. Ще умра стогодишен, но какви дяволски болки!

— Идваме при вас, господин Грюн — каза главният инспектор на Дьони.

— Ще имате ли нещо против, ако се присъединя към вас? — попита Лоазо жадно. — Присъствието ми ще подкрепи морално това скъпо момче... а и аз ще си спомня доброто старо време!

Никой не се противопостави — Лоазо беше много обичан както от колегите си, така и извън професията.

И така, четиримата влязоха в апартамента, който в продължение на три години е бил дом на Диана Паские. Дюлак познаваше вече хола от вчерашното си посещение. Холът се свързваше направо със спалнята, от която беше отделен само с голяма двойна завеса. Днес завесата беше дръпната встрани и откриваше много ниското легло, а над него — голям женски портрет, дело на таланта на някой си Жан-Мари Шварц, чието име не се стори напълно непознато на инспектора, без той да може да си спомни къде го е чувал.

Портретът изобразяваше младо двадесет и пет годишно момиче, нарисувано до кръста в бяла блуза и широка разкопчана яка, момиче, способно да вдъхнови Тулуз Лотрек. И наистина, красотата, или по-точно привлекателността не можеха да имат друго лице — лице, което

пленьваше най-напред със съвършените си тонове — нито крайно бледи, нито прекалено розови, с устата — малка, но добре очертана, която се полуотваряше загадъчно не точно в усмивка, а по-скоро в муцунка на изненада или почуда, дори на насмешка. Но онова, което изненадваше още повече освен тежкия кок, сресан по старовремски, чиято мода обаче напоследък се връщаше, бяха очите, погледът, в който се четеше цял един свят на противоречиви чувства: мечтателността и прозорливостта, енергичността и романтичността тук сякаш намираха своя синтез и същевременно своето оправдание; и над всичко това — насмешката, която слизаше до устните, една жизнерадостна насмешка без сянка на злост. Такава беше Диана Паские, когато смъртта я покоси в нейната двадесет и пета година.

Посетителите се настаниха на ниските столове и на възглавниците, които мебелираха стаята, а Дьони се запъти към луксозната стереоуредба, за да махне плочата. С движения също толкова акуратни, колкото жестовете на баща му и на сестра му можеха понякога да бъдат буйни, той прибра плочата обратно в калъфа, а калъфа — в дискотеката. Дюлак не се беше излъгал: наистина беше „Рейнско злато“.

— Музиката е нашата утеха в много беди — заяви сентенциозно Ноел Лоазо.

Без да отговори, Дьони се настани на една възглавница с преплетени ръце, стиснати между коленете, и безизразен поглед, спокойно положен върху посетителите. Дюлак, който се чувствуваше доста неудобно, отрони няколко съболезнователни думи, но Дьони ги отклони с движение на ръката.

— Благодаря ви за добрите намерения, но в този момент думите не стигат до мен или ако стигат, само ме раняват.

Люсиен Дюлак увери, че го разбира много добре, и в желанието си да приключи по-бързо този разговор, който се очертаваше като мъчителен, направо попита младежа какво е правил по-предишната нощ.

— Прекарах четвъртък вечерта у приятеля си Шарл Фелдман — заяви Дьони без никакъв друг коментар. И тъй като и тримата не казаха нищо, продължи с видимо усилие: — Пристигнах у тях някъде към деветнадесет часа; щяхме да вечеряме заедно. След вечерята бързахме до късно: трябва да е било около двадесет и два часа, когато

напуснахме жилището му, разположено на улица Гутенберг. Той ме изпрати до къщи и отново разменихме няколко думи на външното стълбище. Не повече от минута-две: кръжокът на баща ми беше в разгара си и не искахме да ни забележат.

— Никога ли не ви е идвало наум да участвувате в тези сбирки, господин Грюн? — попита невинно инспектор Дюлак.

При този въпрос върху лицето на младежа се изписа такъв ужас, че при други обстоятелства полицаят би избухнал в смях.

— Не, наистина, нито Шарл, нито аз някога сме имали подобна мисъл.

— В такъв случай господин Фелдман би могъл да се качи у вас?

— Не. Защото Диана ме беше предупредила, че ще си легне рано. Не искахме да я безпокоим.

— С други думи, разделихте се с приятеля си пред къщата и се качихте направо тук?

— Точно така. Имах ключ и се надявах да не събудя Диана. Преди да вляза у нас, ся позволих да позвъня на нашия съсед, господин Лоазо. Страдах от ужасна мигрена, а същата сутрин бях установил, че нямаме аспирин.

— Съвършено точно — подчерта бившият полицаи, дори мога да добавя, че беше пункт двадесет и два часа и петнадесет минути. Винаги си лягам късно и не рядко Дъони идва да си поприказваме.

— И в четвъртък вечер ли беше така? — прекъсна го Дюлак.

— Не — продължи младият Грюн, — казах ви, че ме болеше главата. Взех хапчетата на господин Лоазо, благодарих му и се прибрах. Събличах се при минимална светлина, за да не безпокоя Диана, но тя въпреки моята предпазливост се събуди. Поиска да й разкажа как съм прекарал вечерта и какво сме обсъждали с Шарл. Убеден съм, че не влагаше нищо лошо в това. Напротив, направи го с намерението да ми засвидетелствува интерес. От известно време живеехме паралелно, тоест почти не се срещяхме. Уви, този спокойно започнат разговор се обърна в кавга. Не беше първата, трябваше да бъде по-предпазлив, още повече че любимите ни теми за разговор с Шарл, обикновено разгневяваха Диана. Как можех да предвидя какво ще последва? Гневът на Диана се изля в порой обвинения; всичко, което беше трупала от месеци, излизаше наяве. Бях сериозно засегнат, защото не всичко в нейното обвинение беше неоснователно. Накрая тя

стана, облече се и излезе, като затръшна вратата. Повече не я видях — добави Дьони и въпреки умереността на тона и сдържаността на думите му неговото отчаяние беше очевидно.

Той млъкна. Тримата слушатели уважиха мълчанието му. После продължи:

— Силно разстроен от тази сцена, потърсих убежище при приятеля си Лоазо, с когото споделих терзанията си. Останах с него, докато чух шум от гласове: семейството ми се връщаше от механата. Тогава отворих вратата на Лоазо и попитах баща си дали, както се надявах, Диана не е била с тях. Но тя не беше с тях и си помислих, че за да ми даде урок, е отишла при приятелката си Рьоне и ще се прибере едва сутринта. Тъй като беше много късно, сбогувах се с Лоазо и се прибрах. Не можах да заспя, дори не се опитах. Седнах да чета. Но не бях способен да съсредоточа вниманието си върху книгата и само палех цигара от цигара. Вие ме изненадахте в това положение, когато позвънихте заедно с баща ми, към шест часа сутринта — приключи той, обръщайки се към Дюлак.

— Благодаря ви, господине — каза последният. — Известни са ми усилията и мъката, които тези уточнения ви струват. Сигурно разбирате, че те са ни необходими, ако искаме да установим истината. Затова ще ви помоля да се опитате да си припомните две конкретни неща относно часовете: точно в колко часа госпожица Паские си тръгна оттук и сам ли позвънихте на вратата на нашия приятел Лоазо. И още, в колко часа се разделихте с него.

Отговори Лоазо:

— Това мога да ви го кажа и аз. Четях в хола, когато чух първите отгласи от кавгата. По стар професионален навик погледнах колко е часът. Беше единадесет без двадесет, или ако предпочитате двадесет и два и четиридесет. Малко след това чух Диана да отваря вратата. Тъй като младата двойка ми беше симпатична, се показах с намерението да успокоя разгорещените духове. Но бях закъснял: извън себе си, Диана не ме беше нито видяла, нито чула. Тя бързо слизаше по стълбите и остана глуха за моите призови и тези на Дьони, който се беше присъединил към мен. Тогава пред съкрушения му вид предложих на момъка да влезе при мен да се поразтуши. Дълго разговаряхме. Той ми разказа какъв е бил животът му с Диана от четири години: техните надежди, общата им борба, после сблъсъците и трудностите, които в

очите на Дьони потвърждаваха неуспеха на тяхната двойка, докато в моите бяха просто преходни подводни скали, които всяко младо семейство неизбежно среща след първата година на опиянение. С други думи тъй като съм три пъти по-стар от тях, аз преценявах нещата не толкова драматично, както ми ги представяше Дьони. Опитвах се да го накарам да разбере това. Ала той си знаеше своето: можел да задържи Диана единствено ако се ожени за нея, но това било немислимо, преди да се дипломира и да получи преподавателско място. Настоя да ми покаже едно писмо, което Диана му връчила преди няколко месеца. За да изрази по-добре мисълта си и от страх, че обяснението ще се превърне в кавга, младата жена изложила черно на бяло на света оплаквания, а анализа за полупровала на техния съюз. Дьони виждаше в този лист хартия — запазен грижливо от него — допълнително основание за отчаяние. Аз видях в него доказателство, ако изобщо се нуждаех от подобно нещо, че Диана е прозорлива и разумна, което увеличи надеждите ми относно бъдещето на моите приятели. Що се отнася до втория час, мисля, че другите членове на семейство Грюн трябва да са ви го съобщили: и моят часовник, и будилникът ми показваха два и половина сутринта, когато чухме Вотан, Едвиж и Терез да се прибират от Механата на тъкачите. Като се надвеси над парапета, Дьони попита дали Диана не е с тях. Отрицателният им отговор, изглежда, му нанесе нов удар. Сгълчах го отново, този път с известна грубост, която смятах за благотворна. Той ми обеща да бъде разумен и си пожелахме лека нощ. Влезе в апартамента си, аз в своя и признавам, че доста изморен, веднага си легнах.

— Благодаря и на двама ви за тези сведения — каза Дюлак, като се изправи. — Семейството ви и вие самият, господин Грюн, можете да разчитате на нашето старание. Ще ни заведете ли у вас, Лоазо? — добави инспекторът по адрес на стария човек.

— С голямо удоволствие.

Миг по-късно Дьони Грюн отново беше със скъпия си Вагнер, а тримата полицаи бяха удобно разположени в кокетната гарсонiera на Ноел Лоазо. Последният предложи освежителни напитки и цигари и тримата се заеха да споделят впечатленията си.

— С една дума — поде Дюлак, — вие сте доста близък с цялото семейство?

— Близък е силно казано — възпротиви се Ноел Лоазо. — Грюнови просто ми дават под наем тази гарсонiera и аз поддържам с тях отлични добросъседски отношения.

— Мога ли да ви попитам какво мислите в едри щрихи за всеки един от тях?

— Сигурно същото, каквото и вие самият. Защото не е необходимо да бъдеш голям психолог или да ги познаваш отдавна, за да си съставиш мнение. Вотан с едрата си фигура доминира над цялото семейство както физически, така и психически. Той е богата и автентична личност, артист, бих казал дори, творец с истински талант. Обича да се показва властен, но това е придружено от значителна доза добро настроение, все едно желязна ръка в кадифена ръкавица. Отрицателните страни на неговия характер: егоцентризъм и определени наклонности към мегаломания.

— Според вас — попита Дюлак — какви са били истинските причини Едвиж да се омъжи за Грюн?

— Напълно е възможно Едвиж просто да е направила брак по любов. Това ще бъде лицето на медала. Що се отнася до обратната страна, ще ви изненадам, но това е може би богатството на Грюн. Но клетката си е клетка, дори и позлатена. Понякога една млада двадесет и пет годишна жена, колкото и зряла да е тя, се развива по-пълно в една мансарда, отколкото в дворец.

— Това, което казвате, доста точно отговаря на преценката на Терез.

— А, Терез! Ето ви друг образ! Точен портрет на бащата във физическо и морално отношение.

— Да — съгласи се Дюлак. — И при това е доста красива.

— А, забелязахте ли го вече? — попита възрастният пенсионер, а присмехулните му очи сякаш дебнеха инспектора. — Остава братът. И той е истински Грюн, независимо от това какво мисли за него баща му. Притежава гордост, талант и съвсем не е загубен.

Холц и Дюлак размислиха няколко минути върху думите му. После Дюлак най-неочаквано попита:

— Тогава, господин Лоазо? Кой?

Затруднен, Лоазо най-напред се престори, че не разбира:

— Кой какво?

— Кой е убиецът?

Последва кратко мълчание, накрая Лоазо каза:

— Това зависи от изходната позиция, която ще си изберете. Можете да се съсредоточите върху изучаване на психологията, а можете да тръгнете в разсъжденията си и от алибитата. Собственият ми опит ме е научил, че когато психологическата истина и алибитата съвпадат, не си далеч от целта. В сегашния контекст, доколкото ми е известно, мога да ви уверя, че нито татко Грюн, нито жена му, нито Жак, нито Терез, нито, разбира се, Дьони биха имали причини да желаят смъртта на Диана. Тогава какво е положението с алибитата?

Дюлак въздъхна тежко:

— Още не съм ги систематизирал, но изглеждат неуязвими. Какво ще кажете за прословутия кръжец?

— Ха, ха, знаех си, че ще стигнете до него? — засмя се Лоазо. — Все отлични приятели на Грюн, което ще рече, че всеки един от тези честни люде сърдечно мрази Вотан Грюн и му завивда заради сполуката.

— Тогава напред! Да се заемем с кръжеца — заключи Дюлак.

Отново се озоваха на площадката.

— Защо я няма стълбата на тавана? — попита Дюлак.

— Защото е подвижна — обясни Лоазо. — Виждате ли този капак над главите си? Ще ви покажа механизма.

Той хвана една ръчка на стената, която задвижваше лост, и я дръпна. Капакът падна назад, една наклонена стълба се подаде от зеещия отвор и се плъзна до краката им.

— Да отидем да погледнем? — предложи Дюлак. — Човек никога не знае.

Тримата бързо изкачиха стъпалата и влязоха в огромното помещение, което се простираше под покрива върху цялата площ на къщата. Цареше известен ред; с помощта на стари, скринове, сандъци и кутии, подредени покрай стените, всичките традиционни вехтории, които обикновено задръстват подобни места, бяха по-прибрани. В един ъгъл висяха на закачалка театрални рокли и костюми, аксесоари, изработени от Терез за нейните парижки спектакли и донесени от нея тук, за да не ѝ пречат в Париж. В друг ъгъл беше закачена люлка. Под нея лежаха гири, пружини и гимнастически уреди — останки от спортната младост на Вотан. Портретът на дядото Грюн, окачен на

един пирон, властвуваше над този декор, осветяван от тесни прозорци с доста чисти стъкла.

— Елате да видите! — каза внезапно Холц, изправен пред единия от тях.

Другите двама се притекоха бързо. Но беше само за да се полюбуват на пейзажа.

— Холц — рече укорително Дюлак.

— Не го гълчете — намеси се великодушно Лоазо. — По-добре погледнете сам и ще се уверите, че е прав.

Наистина беше великолепно. Целият Страсбург се простираше пред тях като гравюра в съвършената чистота на утринното небе. От едната страна Ил къдреше в краката им своите води под мостовете на Птит Франс; от другата, додето погледът стигаше на север, се виждаха покривите и камбанариите на градския център, над които се извисяваше внушителната маса и стрелата на катедралата; по-далеч, отвъд сливането на Ил и канала Фо Рампар, зад покривите на университета, се забелязваше зеленото петно на градините на Оранжерията и кварталът Роберсо; още по-далеч и по на изток — Рейн и селището Кел: Германия.

С поглед, зареян в този простор, в съвършенството на тази отдалечаваща се и безкрайна красота Дюлак вкуси няколко от онези редки мигове, които придават стойност на живота на един човек. Знаеше, че трябва скоро да слезе, да се смеси с ежедневието, да срещне отново насилието и ужаса, но засега си разрешаваше тази минута отдих, също както изтощеният гмуркач излиза на повърхността, за да се запаси с чист въздух, преди с възобновени сили отново да изчезне в дълбините на мътните води.

— Е! — рече Лоазо. — Какво ще кажете? Не си ли заслужава изкачването?

Думата „изкачване“ върна полицаите към службата им. Те не се бяха изкачили тук като туристи, а за да се поровят в личния живот на семейство Грюн. За съжаление не откриха нищо нито в долапите, нито в чекмеджетата и сандъците, които прегледаха, да си признаем, доста отгоре-отгоре, защото Дюлак се съмняваше, че таванът е могъл да изиграе някаква роля в тази история.

Накрая слязоха.

— А как се затваря? — попита Холц, който се увличаше по механиката.

— Като се тласне стълбата. Противодействието на тежестта върши цялата работа — обясни Лоазо.

И наистина, той едва я докосна, и тежката стълба се изтегли цялата, а капакът се затвори от само себе си.

Когато полицаите се спуснаха до партера, Дюлак спря своя подчинен, който се канеше да излезе към площада Бениамин-Цикс. „Трябва да се видя с Грюн във връзка със списъка“ — припомни му той.

През вратата вдясно се озоваха отново в магазина. Като ги видя, Флоранс им се усмихна. Следван от Холц, Дюлак почука на съединителната врата.

— Влезте! — изрева гласът на Вотан. — Пак вие! — изненада се той полу на шега, полусърдито, като видя Дюлак.

Последният обясни целта на появата си.

— Накратко — отвърна Вотан Грюн, — искате от мен галерия от портрети? Добре. Да започнем.

Той пое списъка, който му подаваше полицаят.

— Жена ми, дъщеря ми и аз! Надявам се, че коментари не са нужни. Господин Вецел. Бащата на Флоранс. Симпатичен петдесетгодишен мъж, собственик на художествената галерия Вецел на улица Мезанж. В нея съм изложил един много красив иналой от XVI век; донесох го от странствуванията си в Европа, а Вецел се нае да го продаде. В замяна той ми повери някои стари предмети, които аз пък да продам. Вдовец. Флоранс е единствената му дъщеря. Случи се, че точно когато Диана отказа мястото на продавачка, Флоранс Вецел търсеше работа. Вместо да ангажирам непозната — пази боже, в магазина си имам ценни предмети, — аз бях щастлив, че мога да се доверя на дъщерята на моя стар приятел.

— Но — попита Дюлак — нали Вецелови живеят на улица Мезанж?

Без да желае да се обяснява докрай, инспекторът мислеше за факта, че Вецел беше сред тези, които заобикаляха госпожа Дикбаух в нощта на престъплението.

— Вецелови живеят на улица Пон Сен Мартен — каза Грюн, — точно срещу протестантския храм.

— Като стана дума за протестантския храм: установих, че във вашия списък имената на пастор Мишлоа и жена му са задраскани — възкликна Дюлак, който не искаше да изпусне представилия му се случай.

Изведнъж Вотан Грюн се смути, което беше съвсем необичайно за него.

— О, нищо сериозно. Малко разногласие по въпроса за функционирането на нашия кръжок. Аз не го взех трагично, но бедният пастор предпочете да се оттегли от играта.

— За какво беше това разногласие?

— Нищо сериозно, казах ви. Мишлон и някои други се безпокояха от разрастващото се влияние на фамилията Грюн. Кръжокът беше основан преди десет години по моя идея. Какво поестествено от това къщата ми и аз самият да сме негов център? Някои се възпротивиха и предложиха сбирките да стават ту в един, ту в друг. Как да приема подобно нещо?

Тъй като Дюлак не отговори нищо, той продължи:

— Проявих великодушие, бунтарите млъкнаха и се завърнаха с изключение на пастора, който се заинати. Нищо сериозно, както ви казах. Докачено честолюбие, нищо повече.

— Така да бъде. Да видим по-нататък. Какво е положението с отец Доминик Допелебен?

— Преподава теология в университета. Много учен и много приятен мъж. Той бе от тези, които отказаха да следват пастора и приятелите му.

— Вилфрид-Хамлет Бьорсен?

— Блестящ и много перспективен младеж. Баща му е представителят на Дания в Европейския съвет.

— Възраст?

— Малко над петдесетте.

— Не, синът.

— А! Двадесет и три. Високо образован, естет, с много сигурен вкус. Той обожаваше това, което правя. Всъщност, обожаваше и мен самия.

— Виждам, че в четвъртък вечер той ви е придружил в механата.

— Да, той обожаваше да ме слуша, когато говоря.

— Що се отнася до госпожа дъо Пощаузенд, аз я познавам...

— Стара досадница. Искаше да ѝ изработя подвързия за стиховете! Представяте ли си! Кой държи фалшиви бижута в кадифена кутийка? Стиховете ѝ!

— Стихотворенията ѝ не ви ли се струват...

— О, вижте, нейните александрини са дванайсеторно досадни — каза книговедецът и избухна в гръмогласния си смях.

— Да минем по-нататък — рече Дюлак с усмивка. — Жан-Мари Шварц?

— Невзрачен младеж... беден като църковна мишка. Живее в Ингвилер, на тридесет километра на север. Двадесетгодишен. Красиви очи.

— С какво се занимава?

— Рисува.

— Но да — възкликна Дюлак, като се удари по челото, — портретът на Диана в стаята на сина ви?

— Наистина е негово дело. Те с Диана бяха добри приятели.

— Да прескочим Грюо, и тях ги познавам. Остава двойката Андрос, чието име ми подсказва нещо...

— Те не са двойка, а баща и дъщеря. Гръцки емигранти. Жермен Андрос е директор на Комеди дю Рен, нашия пръв областен театър.

— А дъщеря му?

— Мила двадесетгодишна брюнетка. Вероятно девственица, която се изчервява, щом се появи красивият Жан-Мари. Тя ни е много полезна, защото пише на машина дневника на нашите сбирки.

— Разбирам — каза Дюлак, макар да не разбираше още кой знае какво.

— Всичките ли ще ги обходите, инспекторе?

— Трябва! Тази мисъл не ви ли харесва?

— Бога ми! Все ми е едно! Давам ви веднага адресите им и... наслука, господин Дюлак. Предпочитам да съм си на моето място, отколкото на вашето.

— Известно ми е — процеди през зъби инспекторът.

ПОНЕДЕЛНИК

1

Следващият ден беше неделя. Дюлак го прекара у дома си на улица Пол-Жане, тръшнат на едно кресло, без да хапне почти нищичко; палеше цигара от цигара, съсредоточил цялото си съзнание върху аферата, с която се занимаваше.

В понеделник сутринта той срещна Холц на улица Нюе Бльо.

— Е — попита Холц, — какво правихте в неделя?

— О! Изпуших няколко плочи, докато слушах цигарите си — отвърна Люсиен Дюлак, предизвиквайки познатата реакция.

След това двамата заедно се впуснаха в „обиколка на кръжеца“, според ироничното определение на Дюлак.

Както казахме, художествената галерия Флоран Вецел се намираше на улица Мезанж, на две крачки от полицейското управление. Затова започнаха с нея.

Господин Вецел ги посрещна лично и с видимо удоволствие им показа красивите, с вкус подредени платна и предмети на старото изкуство, които бяха едновременно стока за продан и декор.

— Значи, тя наистина е била убита — отбеляза достойният човек, след като Дюлак му изложи мотивите на посещенията си. — Какъв ужас! Как е възможно подобно нещо? Вероятно някой скитник. Била ли е... упражнено ли е някакво насилие върху нея?

— Очевидно, да — рече Дюлак, — след като е била убита.

— Да, но исках да кажа...

— Разбирам. Не, не е имало насилие в този смисъл.

— Следователно тя е попречила на крадците в работата им.

— Действително, това е едно възможно обяснение, но защо, след като са извършили обира, бандитите са си направили труда да извадят трупа от реката и да го хвърлят в ателието?

— Наистина, наистина — промърмори татко Вецел. — Всичко това е доста объркващо. И каква тъга за приятелите ми Грюнови! През тая прословута вечер, когато виковете на госпожа Дикбаух ме извадиха от леглото, още щом зърнах тялото, ми се стори, че разпознавам Диана.

Бях предварително ужасен и исках да отблъсна тази мисъл. Как ли ще живее Дьони занапред?

— Мислите, че я е обичал толкова много!?

— Шегувате ли се, инспекторе?

— Не знам. Толкова се караха.

— И какво от това! — рече Вецел, като вдигна ръце към небето.
— Ние със скъпата ми жена се карахме двадесет и пет години. Още не мога да я прежаля. Ако нямах Флоранс...

— Дъщеря ви беше много близка с Диана!

— Много близка е силно казано. Те дружиха. Но Флоранс е по-срамежлива, по-резервирана, повече „девойче“ от Диана, която афишираше крайно независими идеи и поведение. Тя шокираше, но същевременно излъчваше такава жизнерадост, такава топлина! Освен това беше много красива и надарена с чуден хумор. Искаше Дьони Грюн да стане единственият притежател на тези съкровища и не се съмнявам, че накрая той щеше да отстъпи.

— Значи, той се противопоставяше на сватбените кроежи на Диана?

— Само временно и от напълно почтени подбуди...

— Как според вас гледаше Вотан на тези намерения?

— Мисля — но това да си остане между нас, — мисля, че Вотан не одобряваше много Диана, нито впрочем сина си. Разбира се, той ги приемаше като част от своята къща и семейство, но политическите идеи на Дьони и общественото поведение на Диана го дразнеха в най-висша степен. Мисля, че би предпочел друга снаха.

— Някоя като дъщеря ви? — намекна Холц, комуто Дюлак хвърли кратък поглед. Вецел се засмя малко притеснено.

— Бога ми... Минавало е през ума на Флоранс... А и на мен... не бих имал нищо против да се сродя с Грюн и да се сдружим, търговиите ни са толкова близки. Отдавна мечтая за сдружение, за малко щях да откупя магазина на Вотан.

— Наистина ли? — рече Дюлак с интерес. — Кога беше това?

— Преди около година. Вотан беше в затруднение и ми се довери. Ние изработихме проект: аз щях да купя магазина и ателието, но Вотан оставаше собственик на стените и на цялата къща. Запазвах го като книговец и управител на магазина, което ще рече, че животът му нямаше много да се промени. Естествено, тази идея му харесваше

само наполовина и аз го разбирах много добре. Затова не го карах да бърза. Тогава той продаде едно много красиво инфолио, вероятно още от времето на братята Етиен и навярно излязло от собствените им ателиета. Това го изправи на крака и аз искрено се радвам за него въпреки неуспеха на собствените ми кроежи.

— С други думи, вие храните към него истинско приятелство?

— Но... да. Вотан си има своите недостатъци: той е много егоцентричен, твърде е властен. Но тези недостатъци се компенсират от една безкрайна щедрост и една изключително привлекателна личност.

— А какво мислите за недоразуменията с пастора Мишлон?

— О, вие сте в течение и на това? — каза смутено Вецел. — Да, наистина имаше — как да кажа? — едно сътресение в нашия кръжок преди няколко месеца.

— Какво стана точно?

— Е, добре... някои от нас се изплашиха от моралното влияние и властта на Вотан. Всичко започна една вечер, в момента, когато се разделяхме: „До следващия четвъртък“. А Вотан си позволи да се пошегува: „Същият час, същото място“. Той не знаеше, че с тези думи предлага повод на своите опоненти. „А защо на същото място? — попита Агат дьо Пощаузенд. — Защо да не обновим декора. Имам просторна библиотека, където ще ни бъде удобно.“ Можете лесно да си представите израза на Вотан при тези оскърбяващи величието му думи. Но той беше още по-силно изненадан, когато пасторът и младият Шварц подкрепиха предложението на поетесата. Внезапно разбра, че „са говорили зад гърба му“.

— Какъв беше отговорът му?

— Императорски, разбира се! „Въобщо не ви преча да приемате приятелите си — каза той сухо на госпожа Рен-Камион. — Колкото до мен, аз ще приема своите тук следващия четвъртък.“ След това се разделихме по-скоро хладно. През седмицата той има едно посещение — петиция от страна на жената на пастора и Агат. Но беше непреклонен. Следващия четвъртък липсваха няколко души, бяха се извинили по телефона с измислени причини, някои дори не си направиха труда за тази учтивост — или за това двуличие, както искате. Никога кръжокът не е бил толкова застрашен. Накрая, след две-

три седмици, тъй като Вотан не отстъпи, заблудените овце се завърнаха с изключение на двамата Мишлон.

— В какво настроение беше Вотан Грюн през цялото това време?

— Силно разгневен и много презрителен. Той не опита никакъв ход спрямо отцепниците. Но се зарадва, когато капитулираха.

— А от другата страна какво казваха?

— Че е било необходимо да се даде урок на Вотан и че инцидентът ще му бъде от полза. Поне така беше съобщила Диана на дъщеря ми.

— Но какво общо има Диана с тази работа? Мисля, че тя въобще не е посещавала кръжока.

— Появи се в него три пъти за четири години, ала получаваше сведенията си от младия художник.

— Шварц!

— Да, по това време той рисуваше портрета ѝ. Може би сте го видели?

— Наистина.

— Много хубав портрет. Той е истински талант, господине, аз разбирам от тези неща.

— Може би знаете кои са участвували в заговора?

— Да, ако ви интересува: поетесата, семейство Мишлон и младият Шварц. Но поведението им не беше еднакво. Например двамата Мишлон не влагаха никаква заядливост в защита на позицията си, затова запазах добри отношения с тях, нищо че съм католик. Трябва да добавя, че сме съседи и едно спречкване, което впрочем и не желяехме, не беше удобно. Освен заговорниците и други бяха повече или по-малко засегнати: Андрос и дъщеря му, въпреки че тя като героиня на Корней беше разкъсвана между неутралитета на баща си и ангажимента на младия художник, комуто правеше мили очи; Терез Грюн — нейните непокорни идеи симпатизираха на съзаклятниците, но като истинска Грюн тя се чувствуваше солидарна с баща си. Ролята на двамата психиатри беше най-неясната. Дадох вид, че недвусмислено застават на страната на бунтарите: на едно събиране у Пощаузенд не се поколебаха да нарекат отсъстващия Вотан мегаломан. Но на следващия четвъртък те единствени от групата се явиха у Вотан и го отрупаха с ласкателства.

— Както се вижда, не страдат от прекалена искреност!

— Ако искате да узнаете интимната ми мисъл, никак не обичам психиатрите и особено пък тези двамата: струват ми се нечистоплътни.

— Така казват за всички психиатри...

— Какво тласка един мъж, една жена към избора на тази професия, ако не личните им интереси?

— Има нещо вярно в това — призна Дюлак. — Но искам да се запазя от всякакви предразсъдъци.

— Това ви прави чест, господине, и отговаря на отличната ви репутация.

Дюлак благодари и двамата се сбогуваха.

„Господин Дюлак! — възкликна Агат Рен-Камион дьо Пощаузенд, когато отвори пред полицаите вратата на великолепия си дом на улица Сен Морис. — Влезте, влезте! — предвзето ги покани тя. — Готвех се да излизам, но за приятел като вас...“

И наистина, последната издънка на Пощаузенд се появи пред двамата мъже в бойни доспехи: костюм от сиво-зелен туид, кожени ръкавици с цвят на прясно мляко, съчетани подходящо с обувките, голяма мускетарска шапка с изумруденозелено перо. Беше висока и масивна жена с широки рамене, четвъртита брадичка с мъжествен и решителен израз. Тя признаваше петдесет от годините си, имаше десет отгоре и тъй като русото на косите ѝ не дължеше много нещо на природата, можеше да мине за първа братовчедка на Вотан Грюн. Полицаите прекосиха по петите ѝ застланото с плочки преддверие, изкачиха старинно стълбище и се озоваха в библиотеката, спомената от Вецел. Прозорците на тази просторна стая гледаха към възхитително поддържан английски парк. Стените бяха покрити с лавици, които криеха хиляди ценни книги в скъпи подвързии, някои от които излезли от ателието на Грюн. В средата на стаята няколко ниски маси и широки кожени кресла — стари, протрити, но удобни — подканяха към четене или просто към мързелуване. По знак на домакинята двамата мъже се настаниха в тях.

— Тук — заповяда властно хубавицата Агат. И тъй като изненаданият Холц не разбираше нищо и не се помръдваше, тя добави: — Срещу светлината сте и не виждам чертите ви. Винаги съм гледала мъжете в лицето и вие, малкият, надявам се, нямате намерение да ме променяте на моята възраст, нали?

Изумен, Холц смени мястото си, а Рен-Камион дьо Пощаузенд се разположи в креслото, което току-що беше освободил.

— Знам, знам. Сега вие не ме виждате. Толкова по-зле за вас. Когато стигнем до последния разпит и когато ме затворите в един от зловещите ви кабинети на улица Нюе бльо, ще можете да насочите към очите ми колкото си искате прожектори.

— Не сме стигнали дотам! — рече Дюлак шеговито.

— Точно това казвам и аз! — подсили възрастната дама. — И какво, пречукали са я? Бедничката! Толкова млада! Толкова красива! И толкова чаровна. Тя обожаваше стихотворенията ми. Четохте ли „Цветята на моята градина“?

Дюлак отговори предпазливо, че не е имал това удоволствие, но е чул свой колега да хвали произведението. Безсрамна лъжа, която беше възнаградена с хищна усмивка от страна на дамата.

— Не знаех, че полицаите толкова се увличат по изкуството! Напомнете ми след малко да ви дам един екземпляр с посвещение. Издадох стихосбирката за своя сметка и са ми останали още няколко екземпляра на тавана. Представете си, този претенциозен Грюн отказа да направи подвързията, която му бях поръчала, само защото изразих надеждата, че може да ми отстъпи в цената като на приятел! Бедничката! — продължи тя без никаква видима връзка. — Да умре така, покосена в най-хубавата си възраст. Но ако беше живяла, сигурно щеше да стане госпожа Грюн. Коя от тези две участници е по-малко за завиждане?

Дюлак отвърна:

— Както казваше Молиер, по-добре да си женен, отколкото мъртъв.

— Несъмнено, несъмнено! Само не и когато годеникът се нарича Грюн. Когато умря първата съпруга на Вотан, почувствувах, че трябва да кажа само една дума, за да се пъкна в още топлото легло на нещастницата. Обаче не произнесох тази дума. Вотан го изстрада, но понеже е горд, никога не е намеквал за това. Единствено очите ни се бяха разбрали. Не след дълго той срещна тази малка Едвиж. Много млада. Прекалено млада! Накратко... това доказва, че всеки мъж, дори един артист като Вотан, винаги се остава да бъде победен от своите нагони и апетити за удоволствие. Наистина, добре сторих, момчето ми, като ви преместих, имате съвсем романтично лице. Как се казвате?

— Инспектор Холц, госпожо графиньо — отби Холц, като натърти на думата „инспектор“, което видимо не развълнува събеседницата му.

— Очарователно! Страшно очарователно! Само че не съм графиня, а баронеса. Никакво значение — добави тя, пресичайки с ръка протестите и извиненията, които Холц начеваше.

Точно в този момент се чу яростно драскане по една от вратите на библиотеката.

— Май-жонг, съкровището ми, сладурчето ми! Познай кой е тук! — провикна се поетесата, докато крачеше към вратата, която отвори със замах.

На прага стоеше миниатюрен пекинез, тя го взе на ръце и го понесе към двамата мъже, без да спре да приказва:

— Твоят голям приятел инспектор Дюлак, спомняш ли си, който положи толкова усилия, за да те намери. Хайде, инспекторе, кажете добър ден на своя голям приятел!

И тя повелително разположи кучето върху коленете на инспектора, който, сдържайки гримасата си, се зае да чеше животното по ушите.

— Позна ви! — постанови Агат Рен-Камион, напълно забравяйки, че инспекторът и нейното съкровище никога не се бяха приближавали един до друг.

— Този детайл ни доказва интелигентността, паметта и чувството за вяност, което тези малки гадини притежават — изрече колкото се може по-любезно Дюлак.

Въпреки че думата „гадини“ я накара да трепне, госпожа дьо Пощаузенд благоволи да се съгласи с инспектора и изказа следната дълбока мисъл:

— Има хора, които не струват колкото някои животни. Точно това впрочем исках да изразя в своя прочут сонет — сигурно го знаете, инспекторе, онзи, дето започва със стиха: „Ела! Дай си лапата и вземи захарче!“

Дюлак побърза да увери опасното създание, че този александрин върви от уста на уста не само в Страсбург, но и в целия Долен Рейн.

— Той се носи и в Париж — отбеляза кисело дамата. — Собственоръчно бях поверила доста екземпляри от стихосбирката си на един приятел — книжар в Латинския квартал, и до ден-днешен те още се намират в обилни количества при всички букинисти на Левия бряг.

Дюлак и Холц се чувствуваха безкрайно потиснати, но намериха сили да се изкривят в гримаса на възхищение. След това, напълно отчаял се, Дюлак реши да атакува открито:

— Що се отнася до нещастната Диана Паские...

— Не съм я убила! — отсече Рен-Камион с толкова надменен жест на отрицание, че огромната ѝ шапка се килна на ухото. С досада тя я свали и постави на съседния стол.

— Никой не се съмнява във вашата невинност — побърза да каже инспекторът. — Но всички свидетелства могат да ни бъдат полезни, особено когато излизат от личности, надарени със способност да наблюдават и с изключителна чувствителност за духовните неща.

Ако се беше страхувал дали не е прекалил с ласкателството си, той веднага се почувствува успокоен. Прелъстителната усмивка, която отговори на неговия мадригал, не криеше никакво съмнение.

— Наистина, трябва да призная, че ми е известно нещичко. Най-вече що се отнася до фамилията Грюн. Ако кажех всичко, което знам... но няма да го кажа.

Дюлак я увери, че точно това го интересува най-много.

— Сплетни? — отрони поетесата с тона на върховно отвращение и на обидено величие, с който Мария Антоанета е могла да каже: „Нека ядат пасти!“

Като събра последните остатъци от търпение, Дюлак настоя:

— Благородството и законността на нашата цел превъзхождат неелегантността на средствата. Правосъдието, преследващо Престъплението, няма тази алегория не ви привлича? — добави той, като се страхуваше, че баронесата може да е композирала някой сонет и по този сюжет. Но остана със страха си: видимо кучетата, котките и цветята подхранваха вдъхновението на госпожа Пощаузенд повече, отколкото великите алегии.

— Добре, добре — рече накрая тя сякаш насила. — Това е кръстоносен поход в известен смисъл. Хайде напред и да отблъснем порока от Страсбург! Можете да разчитате на мен, момчето ми — добави тя прозаично, като стовари ръката си върху коляното на инспектора, който не можа да сдържи едно изохване. — Знаех, че това ще свърши зле. Виждаше се. Малката беше очарователна, но съвсем не беше от техния свят. Помислете, та тя дори не беше елзаска! Една южнячка. Все едно, чужденка. В крайна сметка не се знаеше точно откъде произхожда. Може би все пак от Севера. Накратко, не беше тукашно момиче. Ако бях Вотан Грюн, щях да сложа нещата на място. Това... нередовно положение имаше с какво да шокира и най-свободомислещите — сред които се лаская, че се нареждам. И ако

искате моето мнение, Дьони не е толкова луд, колкото изглежда. Доказателството: той се противеше на женитбата. Тя от своя страна правеше всичко възможно, за да го обвърже. Защо да я упрекваме? Това беше ролята ѝ и тя защитаваше интересите си. Кой ще ни каже докъде може да отиде един влюбен мъж? С една дума, Дьони накрая сякаш отстъпи и позорът на фамилията Грюн щеше да стане факт. Вотан разбра това, беше много късно да прибегва до бащиния авторитет и затова реши да действа, и имаше право. Аз го одобрявам. По-добре кръв по ръцете, отколкото петно на името, не мислите ли и вие така?

Пообъркан, Дюлак попита:

— Ако добре ви разбирам, госпожо, вие обвинявате Вотан Грюн в това убийство?

— В този акт на справедливост, господин инспектор! Главата на семейството — трябва ли да ви припомням това — има право да разполага с живота и смъртта на заблудените овце от своето стадо. И после — добави тя без никаква връзка — Вотан изобщо не уважава човешкия живот с изключение на собствения си, разбира се.

— Простете, госпожо — каза Дюлак учтиво, но с известна строгост, — ако не се лъжа, преди няколко месеца сте имали спор с Вотан Грюн?

За няколко секунди и въпреки стратегическото място, което заемаше, двамата мъже прочетоха по лицето на възрастната дама нещо като сянка на раздразнение.

— А, и това ли знаете? — не можа да се сдържи тя. — Вярно е. Грюн сериозно ни обиди, мен и няколко приятели. Този човек е прекалено самоуверен. Изпитваш желание да му кажеш: „Но престанете да си гледате пъпа!“ Затова пасторът и аз се чувствувахме напълно в правото си да предложим сбирките да се провеждат поред в домовете ни. В този случай Вотан се обрисова целият и със своя отказ ни доказа, че целта му не е била познанието и красотата, а задоволяване на собственото му честолюбие. Това беше тежко разочарование за мен — продължи тя отново с тона на застаряла романтична любовница. — Вече свикнах. Животът ми беше само дълъг низ от изпитания. Един ден ще ви го разкажа.

За да избегне тази опасна перспектива и изпълни професионалния си дълг, Люсиен Дюлак насочи разговора към

разпределението на времето на поетесата в четвъртък вечер. Уви, тя не каза нищо ново, само потвърди онова, което полицаят вече знаеше; разпратата между Терез и баща ѝ, темите на разговора, после към двадесет и два и тридесет поели за Механата на тъкачите, където тя, младият Вилфрид-Хамлет Бьорсен и двойката Грюо придружили Вотан Грюн. Малко след това се появила Едвиж, последвана от Терез. Тя потвърди също факта, че никой не е напускал масата до два и половина сутринта, когато механата се затваряла и трябвало да си тръгват.

Накрая, дарени със сборник стихотворения и посвещението „На големия приятел на моя верен четириног другар“, двамата мъже се сбогуваха и с наслада се озоваха на чист въздух.

„Щастлив съм да се запозная с вас, инспектор Дюлак!“ — рече пасторът, влизайки в малкия хол, където вече се намираше жена му.

Както вече казахме, жилището на пастора и на съпругата му се намираше в съседство с храма и беше разположено на брега на Ил на ъгъла на моста Сен Мартен — моят светец, обичаше да казва достопочтеният господин Мишлон, с което подчертаваше онова, което смяташе повече за знак на съдбата, отколкото за забавно съвпадение. На две крачки оттам гордо се издигаше къщата на Грюн и още по-близо, отделена от храма само с дължината на моста, Механата на тъкачите.

Пасторът веднага стана симпатичен на инспектор Дюлак. Двамата не се познаваха и инспекторът, без да може да обясни защо, беше очаквал да види един старец. Нищо подобно. Мартен Мишлон сигурно нямаше повече от четиридесет и пет години. Той беше слаб, дори елегантен, с гъсти прошарени коси и мустаци по последната мода, тъй че приличаше повече на денди, отколкото на духовник. Насред подвижното лице две светли очи, изрязани като бадеми, сякаш бяха присвити във вечна усмивка. Това впечатление се подсилваше от звучния смях и от блясъка на здравите зъби, които сигурно не отказваха да си похапват вкусно.

Подобно на своя мъж госпожа Мартен Мишлон с нищо не напомняше конвенционалния образ на пасторска съпруга. Изглеждаше добре на своите четиридесет години — дискретно, но умело гримирана и сресана, облечена в ненатрапваща се, но хубаво ушита рокля в свежи тонове, с грижливо поддържани нокти, тя по нищо не се отличаваше от буржоазките от страсбургските салони.

— Тези господа са дошли да ни видят по повод на малката Паские — обясни тя на съпруга си, докато той седеше срещу посетителите.

— Наистина, много тъжна работа. Има слух, че било убийство. Инспекторът отговори, че поне веднъж слухът не лъже.

— Наистина, много печално. Предполагам, че младият Дьони трудно ще дойде на себе си. Но не виждам с какво жена ми и аз можем да ви бъдем полезни.

— Действително — рече невинно инспекторът — от известно време вие вече не посещавате къщата на Грюн?

Пасторът избухна в искрен смях.

— Не се преструвайте, драги ми инспекторе. Очевидно около това убийство езиците са се развързали и сигурно двадесет пъти са ви разказали какво ни е изправило един срещу друг с Вотан.

Спечелен от тази откровеност, инспекторът също се засмя:

— Признавам. Но версиите варират от човек на човек.

— Това не трябва да ви учудва — отбеляза Мартен Мишлон. — Не е ли така при всички разследвания? Не е ли така в живота? Всеки си има своя истина! Ето моята: като всеки човек на тази земя Вотан Грюн притежава качества и недостатъци. Съпругата ми и аз го ценяхме заради качествата му; а го напуснахме заради недостатъците му. Идеята да се преместят нашите сбирки от ателието на Грюн другаде идваше първоначално от госпожа Агат Рен-Камион дьо Поцаузенд, нашата местна поетеса.

— Идваме от нея — рече инспекторът с гримаса, която отново възбуди заразителния смях на пастора.

— В такъв случай мога ли да ви предложа нещо за пиене? Сигурно се нуждаете от по чашка?

Госпожа Мишлон незабавно се зае с изпълнението на тази програма, докато мъжът ѝ продължи:

— Подозирам, че подбудите на скъпата Агат не са били съвсем невинни. Ако трябва да кажем истината, навремето тя е изпитвала слабост към привлекателния Вотан. Нахалост, както можете да си представите!

И пасторът отново избухна в смях.

— Приятелят ми Вотан предпочита младите момичета. Агат е била обладана от яростна ревност и това непочтено чувство я е накарало да търси коя от всички злини може да го нарани най-много. И трябва да признаем, че ударът ѝ беше точен.

— Но при положение, че сте знаели всичко това, защо я подкрепихте — изненада се Дюлак.

— Ние осъждахме мотивите ѝ, но бяхме съгласни с целта. И други ни последваха. Така се стигна до отделянето, смее ли да го нарека схизма? Колкото до мен, забавното в тази история беше, че ако аз се намирах в лагера на бунтарите, моят католически колега преподаваният отец Допелебен беше в лагера на консерваторите. Религиозните войни започваха отново.

— Какво мислите за преподавания отец? — попита Дюлак.

— Бога ми, за един католик той е поносим! — И отново звучният смях отекна.

— Той е много добър човек, много кротък — намеси се госпожа Мишлон. — Обожава децата.

— Той обожава също така да дружи с влиятелни люде — добави пасторът. — За нищо на света не би се скарал с Грюнови. Нещата се развиха много бързо. Когато видях, че малко по малко онези, които бяха приказвали най-гръмка, най-остро, слагаха оръжие пред Вотан, признавам, че се почувствувах леко отвратен. В знак на протест ние с жена ми решихме да напуснем кръжока.

— Как посрещна Вотан Грюн вашето решение?

— О, като господ, когато открива, че Адам и Ева са изяли ябълката. За него ние не сме напуснали, той ни е изгонил.

— И какви са отношенията ви с Грюнови след разрива?

Отговори госпожа Мишлон:

— Останаха любезни. Когато се срещаме на улицата, винаги се поздравяваме. Но вече не си ходим на гости.

— И не сте запазили никаква връзка с никой от членовете на кръжока?

— Напротив! Останахме много близки с Флоран Вецел. Знаете, че ни е съсед. Живее точно отсреща. Къщата му се вижда оттук — добави пасторът, като посочи прозореца.

— Едно нещо ме учудва — започна Дюлак, сякаш тази мисъл внезапно му беше хрумнала, докато всъщност тя го занимаваше от известно време. — През нощта, когато беше открито тялото, Вецел не е придружил Грюн до механата. Веднага след края на сбирката той се прибрал с дъщеря си. Малко преди разсъмване един свидетел забелязал тялото в реката между вашите прозорци и тези на къщата на Грюн.

— Знам, госпожа Дикбах — рече пасторът. — Тя е от моето паство и ми разказа вълнението си.

— Точно така! — потвърди Дюлак. — Тя започнала да надава пронизителни писъци и вдигнала на крак целия квартал. Когато малко след това аз пристигнах в кръчмата на Гребер, където всички се бяха скрили от студа, заварих около госпожа Дикбах фактически цялото население на квартала. И Вецел беше там. А вие не. Нищо ли не бяхте чули?

— Разбира се, че чух. Спя леко и можете да си представите, че тези писъци под прозореца ми ме разбудиха. И аз като всички станах и отидох до прозореца. Видях някакво струпване, но не разбрах точно за какво става дума. Сцената се разиграваше прекалено далеч от мен, за да мога да разпозная госпожа Дикбах. Помислих, че се карат скитници, и тъй като всички се бяха стекли на местопроизшествието, прецених, че моето присъствие не е необходимо. Не ми е присъща ролята на зяпач. Всъщност, какво точно е станало?

С няколко думи Дюлак осведоми пастора. Последният размисли няколко секунди и каза:

— Това изчезване на трупа, последвано от повторното му откриване, наистина е странно. Какво може да означава? Имате ли някаква представа, инспекторе?

— Бога ми, да, господин пасторе. Имам си теория, която смятам за правилна. Но разбирате, нали...

— Как не, как не! Ако един пастор не знае какво е професионална тайна...

И разговорът приключи, както беше започнал — в изблик на смях.

— Младият Шварц?

— Призован е в кабинета ви. Утре в десет часа.

Дюлак изръмжа одобрително. Двамата полицаи обядваха в Механата на тъкачите. Бяха си избрали място до прозореца, откъдето можеха да съзерцават на воля лъчезарния пейзаж на Ил и моста Сен Мартен, както и, което по-малко ги радваше, къщата Грюн и сляпата уличка Дантел.

Една красива сервитьорка им донесе местния специалитет — хрупкава и топла лозарска пита, която те поляха с черно бургундско вино — „лудост“, отбеляза Дюлак, чиято заплата обикновено го държеше далеч от подобен лукс. Но сега и двамата имаха нужда от него.

Метр д'отелът, който ги беше забелязал отдалеч и като добър професионалист беше способен да разпознае от пръв поглед един полицай, дотича с думите:

— На вашите услуги, господин... инспектор?

Това беше пряк въпрос. Като честен играч Дюлак отговори:

— Главен инспектор Дюлак. А това е инспектор Холц.

— Каква чест! — възкликна добрият човек с гримаса, която недвусмислено означаваше: вървете по дяволите!

— Може би сте в състояние да ни помогнете, ако все пак сте били на работа в четвъртък вечер.

— Аз съм на работа непрекъснато — каза метр д'отелът с известна горчивина.

— Тогава може би си спомняте дали семейство Грюн бяха тук онази вечер?

— Разбира се, че си спомням — бе моменталният отговор.

— Можете ли да уточните към колко часа дойдоха?

— Както обикновено, малко след десет и половина. Пристигнаха на малки групи: най-напред господин Вотан с госпожа Поцаузенд, младият Бьорсен и двамата психиатри. Хич не ги обичам тези двамата. Един ден те ми казаха, че съм бил комплексиран.

— Вие комплексирани? Но как е възможно?

— Не знам. Като си приказвахме, аз отбелязах, че работата в тази странноприемница е много, защото с трите си етажа ние сме едновременно бар, дискотека и ресторант. „Да, да, казах ми те, имате хубав комплекс.“

Дюлак и Холи, едва сдържаха смеха си.

— Не се безпокойте, благородни гостилничарю. Психиатрите са като детективите: навсякъде виждат професията си.

— Сигурно е така — рече поуспокоен добрият човек. — Накратко, в четвъртък госпожа Едвиж дойде двайсет минути след другите. Пет минути по-късно се появи и Терез.

— А Дьони?

— О, господин Дьони на практика не идва в Механата на тъкачите. Тя не е подходящо място за него, той е прекалено сериозен и прекалено благоприличен. Единствения път, когато дойде, почти направи скандал, нарече клиентите „декадентски свини“, да, господине, извинявайте, господине, но това са думите, които използва: декадентски свини. По мое мнение той е много честен, много благочестив младеж, не като сегашните, които мислят само за революция.

Двамата полицаи размениха иронични погледи, които останаха напълно незабелязани от събеседника им.

— И всички тези хора — искам да кажа семейство Грюн и техните приятели — ви се сториха както обновено? — попита Дюлак.

— Да, господине, напълно. Само дето госпожица Терез изглеждаше малко развълнувана при влизането си.

— Виж ти!

— Да. Тя дори изглеждаше, как да кажа, потисната. Първо си помислих: имала е неприятност. Но бързо ѝ мина. После говореше и се смееше съвсем естествено.

— Кажете ми, някой от тях напускал ли е масата?

— Мисля, че не. На тяхната маса имаше хора, които не бяха от компанията им и които те трябваше да обезпокоят, за да излязат. Щеше да има движение и аз непременно щях да го забележа.

— Към колко часа си тръгнаха?

— Ние затваряме точно в два и изпразваме салона за десет минути. Но за семейство Грюн е по-различно. Винаги ги оставяме да

си приказват, а ние започваме да подреждаме. Общо взето, те си тръгват сами към два и половина. Така беше и тази нощ.

— Ако разбирам добре, те са останали сами в залата. Значи, ако някой от тях липсваше, щяхте да забележите?

— О, да, господине. Без никакво съмнение.

— Добре, добре. Наистина не виждам какво друго мога да ви питам — рече Дюлак в заключение. И докато достопочтеният метр д'отел се оттегляше с хиляди поклони, полицаят добави с горчивина: — Впрочем, не виждам изобщо нищо. И ако някой от тези хора е убиецът на Диана Паские, нека ме изпратят в джендема, архипелага Сен Пиер и Микелон!

Следобедът се очертаваше студен, но светъл; слънцето блестеше вече пети ден, като отказваше да се настрои на вълната на тази история.

— Да повторим — каза Дюлак. — Разделяме се тук, за да печелим време. Поверявам ви двамата Андрос и младия Вьорсен. Вижте също приятеля на Дьони Грюн, този Шарл Фелдман. Намерете в телефонния указател номера на приятеля на Жак Шефер в Колмар, у когото той е бил през нощта на престъплението; сверете всички показания и алибита с всички тези хора. Колкото до мен, аз си запазвам Допелебен, двамата Грюо и девойката Рьоне, приятелка и довереница на мъртвата.

— Да ви докладвам ли тази вечер?

— Няма нужда. Разполагайте с вечерта си. Но сега ми идва наум, че най-сигурният начин да се свържете с Жермен Андрос е, като отидете довечера в Комеди дю Рен. Защо не се възползвате от свободната си вечер, за да обогатите театралната си култура?

Без да обръща внимание на гримасата на своя подчинен, Дюлак добави:

— Среща утре в участъка за разпита на Жан-Мари Шварц. След това ще обобщим. Приятна вечер, Холц! Забавлявайте се добре и внимавайте да не заспите; искам да ми разкажете пиесата.

И като пушна тази стрела, инспекторът се отдалечи.

Русо момче със сини очи, едва дванадесетгодишно, отвори пред инспектор Дюлак вратата на дома на отец Доминик Допелебен. „Отецът идва веднага“ — каза то, като въведе Люсиен в просторен хол, чиято строгост не изключваше нито удобството, нито доброто качество.

Отчето се появи скоро. Още веднъж Дюлак се беше излъгал в своите предвиждания: беше очаквал да види дребен, пълничък, дори тлъст човек, а му се представи слаб дългун с аскетично лице. Но това аскетично лице се усмихваше с всеопрощаваща благост.

— Господин главен инспектор! — прошушна един почти женски глас, докато с дългата си ръка с добре поддържани нокти духовникът посочи на полицая едно кресло „Чипъндейл“, което сигурно струваше цяло състояние. — Хайде, мой малки Марк — добави отецът, като се обръщаше към детето. — Урокът ти свърши, можеш да се прибиращ у вас. И предай моите поздравии на майка си.

Той изчака детето да излезе, после поясни пред инспектора:

— Такъв е животът ми, господине, всецяло посветен на възпитанието на душите. Следобед у дома преподавам вероучение на малките, а сутрин в университета — теология на големите. Нямам друга амбиция, освен по този начин да печеля души за божие дело. В един свят, където моралните добродетели са на изчезване, смятам, че трябва да се започва отрано, когато душите още не са корумпирани от обществото. По този начин ще се реализира светото слово: „Оставете малките деца да дойдат при мен.“ Но аз злоупотребявам с времето ви и се самообвинявам за това, защото вашата мисия тук, долу на земята, действува успоредно с моята: аз подканям към добродетел, вие възпирате порока.

— Много е идилична представата ви за полицейския занаят, отче. Но ви благодаря за доброто мнение, което имате за него. Колкото до предмета на моето посещение... мисля, че го отгатвате?

— Четох във вестниците, уви. И така, това е убийство? Бедното дете! Веднага изпратих няколко думи, за да изразя приятелството си на

семейство Грюн, казвам „приятелство“, а не „съболезнования“, защото в края на краищата двамата не бяха истински свързани. Не ме смятайте за сектант или ретроград, и аз вървя с времето си. Но все пак тази връзка продължаваше от четири години, а през последните три тя се подслоняваше под семейния покрив. Много често съм доказвал на приятеля си Вотан колко желателен ми изглежда един съюз, който да уреди това нестабилно положение, но той само се смееше: „Дьони е млад! — казваше той. — Нека почака, преди да си наниже примката на шията.“

— Да, разпознавам стила на Вотан Грюн!

— И днес, ето! Това дете умря грешно. Имате ли някаква представа какво може да се е случило?

— Идвам да ви задам точно същия въпрос! — рече не без хумор Дюлак.

— Извинете ме! Но как бих могъл аз да знам? Въпросната вечер напуснах къщата на Грюн, както всеки четвъртък, към десет и половина и се прибрах направо у дома.

— Така да е. Но си мислех, че навярно бихте могли да ми дадете някаква информация, идея... някоя дума, която сте чули, жест или поглед, който ви е изненадал... Съзнавам, че засягам по този начин деликатността ви, но...

— Не, не, разбирам много добре. Вие търсите някаква подбуда, и то сред членовете на къщата и на кръжока. Греша ли?

— Ако убийството не е случайно, виновникът трябва да се търси сред близките на жертвата.

— Това изглежда логично. За нещастие, членовете на кръжока нямаха никаква видима връзка с Диана, като се изключи младият Шварц, който дружеше с нея и нарисува портрета ѝ. Диана не се интересуваше от нашите сбирки, сигурно се страхуваше, че ще се отегчава на тях! Вотан Грюн очевидно никак не я обичаше. Но да я убие! Затова пък Терез и младият Жак Шефер, изглежда, я харесваха много.

Отецът млъкна. Дюлак също, в очакване на едно последно име, което духовникът не беше произнесъл. Тъй като то очевидно се бавеше и мълчанието се проточи, Дюлак се реши да рискува.

— А... Едвиж!?

Дали беше внушение? Отец Допелебен потисна гримаса на раздразнение, преди да попита:

— Едвиж?

— Да, Едвиж? Какви бяха отношенията ѝ с мъртвата?

— Те бяха учтиви — каза свещеникът след ново мълчание.

— Можех да предположа. Но бяха ли сърдечни?

Отец Допелебен сякаш съзря начин да се измъкне:

— Още никой ли не ви е казал нищо по този въпрос?

— Казаха ми противоречиви неща. Според някои отношенията им били сърдечни...

— Казах ви: учтиви.

— Според други, Едвиж ревнувала Диана.

Свещеникът въздъхна с облекчение.

— Щастлив съм, че са ви намекнали! Няма да се чувствавам така виновен, че мамя нечие доверие.

— Доверие?

— Едвиж Грюн ми се довери.

— Тя ви е говорила за ревността си спрямо Диана?

— Да. Но не мислете, че, наистина я мразеше. Напротив, Едвиж харесваше много Диана, тона и поведението на абсолютна свобода, които се излъчваха от нея. Диана олицетворяваше това, което Едвиж не беше успяла да постигне: независимостта.

— Едвиж съжалява, че се е омъжила за Вотан?

— Не е толкова просто. Първо, не трябва да забравяте, че Едвиж произлиза от скромно семейство. Нейното следване е струвало на родителите ѝ огромни жертви.

— Познавам това положение — рече Дюлак със симпатия.

— Съюзът ѝ с Грюн за нея бе краят на мизерията и началото на охолното съществуване.

— Значи, брак по сметка?

— Не, не! Казвам ви, че нещата не са толкова прости. *Едвиж* обича *Вотан*. Тя го обича *истински*.

— Тя ли ви го каза?

— Тя ми го каза и това е очевидно за всеки, който е близък на семейството. Всеизвестно е, че Вотан се харесва на жените. Неговата фигура, неговият авторитет, богатството му, добавете и възрастта му — все козове, за да привлече Едвиж, защото у него тя намери опора,

закрила, сигурност. Известно време всичко вървя като по ноти: Едвиж се беше отпуснала като в дрямка, задоволена и спокойна.

— Докато?

— Не се появи... един младеж — каза отчето.

— Аха. Това било.

— Да. Един младеж, ни повече, ни по-малко.

— Кой беше той?

— О... едно момче от Колмар, студент.

— Как го е срещнала?

— Той беше... приятел на младия Шефер.

— Как се казваше?

— Забравих — рече свещеникът.

— Кога беше това?

— Преди една година. Виждате ли, вярвам, че Елена е обичала искрено Менелай. Но Парис е бил толкова млад и красив!

— Станала ли е негова любовница?

— Не, Повтарям ви, нещата са много по-деликатни! Тя е... как да кажа? Тя се е събудила. И е открила, че е младо, съвсем младо момиче. Но това младо момиче е жената на Вотан Грюн. Тогава, край.

— Оттук и раздражението ѝ срещу Диана?

— Да, и срещу Дьони, който непрекъснато отлагаше женитбата си. Ако младата двойка уредеше положението си, тя моментално щеше да се сближи с Диана, защото вече нищо нямаше да ги разделя: Диана също щеше да стане Грюн.

Мислено Дюлак отдаде заслуженото на проникателността на Терез. Това, което току-що беше научил, потвърждаваше всички хипотези на младото момиче.

— Вотан узна ли за случая? — попита полицаят.

— Това би предизвикало хубав скандал! Не, Едвиж се довери само на двама души.

— На вас.

— Да.

— И на?

— Диана.

— Диана!

— Но, да, разсъдете сам. Едвиж се е харесала на един младеж и тя също е била развълнувана от него. Много ѝ се е искало да докаже на

Диана, че и тя не е... как казваха? Отписана.

— И така, Диана е знаела тази тайна. Запазила ли я е за себе си?

— Сигурно, защото никога нищо не излезе наяве. Нито Вотан, нито Дьони дадоха вид, че подозират каквото и да било.

— Накратко — каза полицаят — Едвиж не е извършила никакво прегрешение. Всичко това не е надхвърлило границите на едно моментно смущение.

Това беше въпрос. Но свещеникът издържа погледа на полицая, без да трепне.

Дюлак се сбогува. Още на първите стъпала срещна кестеняво чернооко момче на не повече от дванадесет години, което се изкачваше нагоре и се усмихваше на свещеника. Последният не беше затворил вратата си. Дюлак го чу да посреща детето с усмивка: „Добър ден, мой малки Люк, как е скъпата ти майчица?“

Жилбер и Жанин Грюо обитаваха един партер на авеню Марсейез на две крачки от Комеди дю Рен. За щастие, нито единият, нито другият имаха работа навън този ден и Дюлак ги завари в дома им. В своя определено ултрамодерен хол, който напомняше малко чакалня на клиника с голите си стени и успоредните си линии, откъдето всеки остър или тъп ъгъл, всяка крива бяха прогонени, те настанаха полицаия на стол от стоманени тръби и найлонови нишки, който изпразни статичното си електричество в ръцете на Люсиен Дюлак. След този прием инспекторът грижливо избягваше да докосва стола с голи ръце, като се крепеше на крайчеца с прибрани крака и изправен торс. Тъй като пепелта от цигарата му заплашваше да падне на голия под, домакинята подложи пепелник в кубична форма, който после грижливо постави на масата, като внимаваше краищата му да бъдат успоредни с нейните ръбове. Сацисан, Дюлак похвали Жанин Грюо за чувството ѝ за ред.

— Това е задължително — отвърна му тя с леко укоризнен тон. — Редът на вещите командува реда в съзнанието. Нали така, Жилбер?

— Да, скъпа — отвърна последният с гримаса. Отначало Дюлак помисли, че психиатърът иска да му се подиграе, но тъй като гримасата се повтори и потрети, той заключи, че това е нервен тик, и тази мисъл го утеши.

Той разгледа домакините. Сториха му се млади. На не повече от двадесет и пет години. И двамата руси, с еднакво сериозни лица, но с един нюанс: у жената сериозността се силеше да се покаже строга, докато у мъжа приемаше израз на досада. През петнадесетте минути, колкото продължи посещението му, Дюлак не ги видя да се усмихнат нито веднъж.

— Дойдох да ви видя — започна той — по повод смъртта на Диана Паские.

— Това трябваше да стане — отсеке жената.

— Кое? Да дойда у вас ли?

— Предполагам. Но исках да кажа: това самоубийство.

— Не става въпрос за самоубийство — опита се да обясни Дюлак.

— Хайде де! Това момиче не можеше да понася повече съществуването си, не се понасяше и сама себе си. Впрочем, ние бяхме предупредили Вотан, нали, Жилбер?

— Да, скъпа — отговори лекарят, като се прегърби.

— Изправи се де!

Жилбер Грюо се изправи.

— Диана Паские беше неуравновесена. Неуравновесена нещастница и нимфоманка. Неизлечима, страхувам се, още повече, че самата тя се смяташе за напълно здрава.

— Наистина, описаха ми я като много здрава млада жена — забеляза Дюлак.

— Глупости! Тя беше невротичка, търсеше у Дьони здравото семейно ядро и наказващия баща — две неща, които трагично са й липсвали.

— Но, както изглежда, тя е била много весела и очарователна, пълна с хумор, сигурна в себе си, обичала е живота и хората...

— Именно. Всичко това не е нормално. Този вкус към удоволствията, тази любов към живота, това са все сигурни признаци за нейната невроза. Животът, господин главен инспектор, е изтъкан от принуда и дълг. Това, което сме, е отвратително, ето защо ние трябва да се потискаме и да се изграждаме наново. Нали, Жилбер?

— Да, скъпа — отговори Жилбер с нова гримаса.

— И все пак — настоя Дюлак — тя изпълняваше добре своя дълг и дори повече от дълга си, като работеше.

— Тук засягате чувствителна точка. Това желание за работа и за независимост очевидно криеше остро чувство на неудовлетвореност. Или пък комплекс за малоценност спрямо ерудицията на Дьони, когото се опитваше по този начин да унизи и подчини. Но не така се реализира хармонията на една двойка, нали, Жилбер?

„Да, скъпа“ — помисли Дюлак, преди психиатърът да отговори.

— Откривате неподозирани простори пред мен — добави той, като се отказваше да спори. — Всъщност, ако съм разбрал добре мисълта ви, хората, които привидно се чувствуват най-добре в кожата си, в действителност са най-дълбоко засегнати?

— Точно така! — потвърди Жанин Грюо. — А и това е необходимо.

— За кого?

— За нас! Проблемът не се поставя, „трябват психиатри, защото има неврози“, а „трябват неврози, за да има психиатри“.

— Това е ослепително ясно — каза Дюлак.

— Да, скъпа — рече за всеки случай Жилбер Грюо.

— С други думи, забраните и табутата са нашата благодат. Представете си един свят от свободно развити личности: не би ни оставало нищо друго, освен да си сменим работата.

„Може би тогава би имало и по-малко отвратителни престъпления“ — си каза Дюлак, който отново виждаше с вълнение безжизнения труп и подпухналото лице на Диана Паские. Но той се въздържа да изрече гласно тази забележка и предпочете да попита домакинята какво мисли за Вотан Грюн.

— Един мегаломан! — отвърна тя без колебание. — Жажда и желание за власт. Тиранична авторитарност. И превъзходен приятел — добави тя. — Нали Жилбери?

— Абсолютно, скъпа! — каза Жилбер.

„Виж ти, варианта!“ — помисли Дюлак, като продължи:

— Каква беше тази история със скарването и отцепването, разтърсила кръжока ви?

— Точно мегаломания. Старата Пощаузенд — между другото, шизофреничка — искаше да ни привлече у тях. И го правеше срещу Вотан, разбира се. Все пак ние я подкрепихме, мъжът ми и аз, от приятелство спрямо Вотан Грюн.

— Моля, не ви разбирам добре. От приятелство спрямо Вотан Грюн вие сте застанали срещу него?

— Терапия — каза психиатърката. — Шоково лечение. Да го лишим от кръжока му, за да го накараме да осъзнае собственото си тщеславие.

— И получихте ли резултати?

— Не. Другите ни изоставиха: върнаха се у Вотан — каза тя, забравяйки, че двамата с мъжа си дори не бяха си тръгвали оттам. — Естествено, получихме обратния ефект: в цялата история той видя допълнително доказателство за своята власт.

— Естествено. Благодаря ви, госпожо, за всички тези ценни указания.

— Изпълних само дълга си.

— Затова ще си позволя да ви задам един последен въпрос: какво правихте през нощта на престъплението?

— Защо? — попита внезапно Жилбер Грюо, изправяйки се със скок. — Нима сме заподозрени?

— Жилбер! Самоконтролът ти! — изрева жена му, изправяйки се на свой ред.

— Прости ми, скъпа — рече Жилбер и отново седна.

— Мога ли да ви задам, но по-спокойно въпроса на съпруга ми? — процеди Жанин и тъй като тя оставаше права, Дюлак се почувствува задължен да се изправи на крака и той.

— Не става въпрос за това, госпожо. Трябва да се сверят алибита и часове.

— Добре тогава, но моля ви накратко: двадесет и тридесет — пристигане в кръжока; двадесет и два и тридесет — тръгване за Механата на тъкачите; два и половина сутринта — тръгване от механата и връщане тук. Това достатъчно ли е?

— Напълно, госпожо! Но кажете ми, забелязахте ли, било по време на кръжока, било в механата, някой да си е тръгвал или да се е отлъчил за момент?

— Що се отнася до механата, отговорът е: не. Нито тримата Грюн, нито Бьорсен, нито Агат, нито съпругът ми, нито аз сме напускали дори за секунда масата. Колкото до кръжока, ще спомена много очебийното излизане на Терез, но предполагам, че и други вече са ви говорили за него?

Слисан, Дюлак беше принуден да признае, че наистина е така. Победоносно психиатърката му показа пътя към изхода.

Навън Дюлак мина под полуотворения прозорец на хола, което му позволи да чуе Жанин, завърнала се в стаята, да заповядва на своя съпруг с неотложен тон:

— Жилбер! Лекарството ти!

— Да, скъпа — беше отговорът.

— Госпожица Ръоне Блиц?

— Аз съм.

„Приятно лице — помисли Дюлак. — Нрави ми се типът «дръзка брюнетка». А и стаята ѝ е подредена с вкус. Точно момиче за приятелка на Диана Паские.“

„Дръзката брюнетка“ понасяше този оглед без смущение, без престореност.

— Идвате за Диана? — попита тя.

Чисто формален въпрос, за какво друго би могъл да дойде? Той отвърна „да“ с глава и стоически зачака продължението. Но продължение не последва.

— Е, добре? — попита той изненадано.

— Какво?

— Очаквах някаква реакция. „Колко ужасно!“ или „Какво страшно нещастие!“ Само това чувам от три дни.

— Разбирам — каза тя. — Искате ли кафе?

— Бъдете благословена!

Ръоне премина в лилипутската си кухня. През отворената врата той можеше да следи движенията ѝ. И инспектор Дюлак си помисли, че действително си струва труда да познаваш някои момичета: Ръоне, Диана, Терез. Последното име му причини присвиване в стомаха.

„Казват: сърцето ме присви — помисли си той. — Но не е вярно. Усещаш свиване в стомаха. Поезийо! Поезийо, колко неточности се допускат в твоето име. Но стомах или сърце, знам ли какво става с мен? Аз, чиято професия е да разлиствам загадките, ще успея ли да разплета тайната на своя живот? Тридесет и пет години, момчето ми! Започваш да губиш косите си и да пускаш коремче. Ако имаш намерение да се жениш, може би вече е време да помислиш за това.“

Кафето на Ръоне прогони тези мрачни мисли. То можеше да разбуди и мъртвец.

— Превъзходно! — каза Дюлак.

— С какво мога да ви помогна? — каза Ръоне, като запали цигара. А Дюлак си мислеше: „Тази, да. Тази изпитва истинска тъга. Защото именно това е тъгата — празнота... «Най-добрата приятелка на Диана». Питам се...“

— Къде бяхте през нощта на престъплението? — чу се да казва той, сякаш движен от навика.

— В „Лорелай“ до единадесет и половина. Колегите ми и шефът ми могат да го потвърдят. После се прибрах, изпържих си яйца и спях непробудно до сутринта. На обяд Жак дойде да ми съобщи новината.

— Жак Шефер?

— Да.

— Какво правихте между полунощ и два часа?

— Казах ви, бях си у дома. Тогава... тогава ли е станало?

— Да.

— В такъв случай нямам алиби.

— Това тревожи ли ви?

— Не.

— Защо?

— По какви причини бих... бих направила подобна нещo? Губя най-добрата си приятелка.

— Искам да ви вярвам.

— Но нямате право?

— Трябва всичко да проверим.

— Разбира се.

— Знаете ли, семейството ѝ е смятало, че тя е у вас тази нощ?

— Често ѝ се е случвало да остане при мен за част от нощта. Но никога не е спала тук. Не можех да ѝ предложа удобно легло, а и тя не искаше да прави номера на Дъони.

— Него мразите ли го?

— Не, защo?

— Тя не е била кой знае колко щастлива с него.

— Можеше да си отиде. Впрочем, често говореше за това.

— Но все оставаше?

— Точно така.

— Защо?

— Защото го обичаше, по дяволите!

— Сигурна ли сте?

— Въобще не се съмнявам.

— Значи никога не е ставало сериозно въпрос за скъсване?

— Веднъж. Но тогава Дьони беше този, който искаше да си отиде.

— Я гледай! Кога беше това?

— В началото на тяхната връзка. Още живееха в студентската квартира. Беше им много трудно. Диана финансираше сама домакинството, Дьони още не беше стипендиант, и не искаше да получава нищо от Вотан. Един ден се скараха. Вечерта, когато Диана се прибра от работа, Дьони беше изчезнал, оставяйки прощално писмо. Тогава тя се втурна у Грюн, където знаеше, че ще го открие, и всичко свърши със сълзи, прегръдки и сдобряване. Диана често говореше за този инцидент и за щастieto, което в крайна сметка беше извлякла от него. Тя винаги носеше това писмо в чантата си и когато имаше опасност от скандал между Дьони и нея, достатъчно беше да му го покаже и той се успокояваше.

— Изглежда, напоследък талисманът не е действувал!

— Наистина. Положението между тях отново беше напрегнато.

— Защо? Тя искаше той да се ожени за нея ли?

— О, в началото говореше за това, но не държеше кой знае колко.

Накрая дори мисля, че се отказа от тази идея.

— Казвала ли ви е подобно нещо?

— Не, не буквално. Виждате ли, тя не споделяше всичко с мен.

— Гледай ти, пък аз си мислех...

— И сте грешили. Диана беше много горда. Не обичаше да приказва за грижите си, дори и с мен. Казваше винаги: „Приятелите не са, за да им дотягаш с проблемите си.“ Затова, когато не вървеше, тя ме навестяваше по-рядко.

Пауза, после Ръоне добави:

— Последните седмици тя фактически престана да идва.

— Интересно. Което ще рече, че през последните седмици си е имала неприятности?

— Може би. Преди всичко изглеждаше много възбудена. Веднъж ми каза: „Скоро ще ти разкажа нещо.“

— И не ви каза какво?

— Не. Аз нямах навика да питам.

— Но все пак сте подозирали нещо, нали?

— Мислех си... може би е идиотско... че тя е узнала нещо...
някаква тайна.

— Семейна тайна? Относно Грюн?

— Може би. Или пък тайната на Грюн за получаването на злато.

— За какво?

Дюлак падаше от небето. Най-малко беше очаквал такова нещо.

— За получаването на злато?

— Да. Не знаехте ли, че Вотан проучва въпроса?

— Бога ми, не. Наистина казаха ми, че се интересувал от алхимия, но мислех като исторически куриоз, а не като възможна практика, още по-малко лично за самия него.

— Изглежда, че открил нещо в стара книга. Нещо за философския камък.

— Диана ли ви го каза?

— Намекна ми. Терез също.

— Каква работа! Ако съм предполагал... Но това е невъзможно — добави той. — Никой не е успял да преобразува оловото, поне по рентабилен начин. Много странно. И Терез ли ви е говорила за това?

— Струва ми се, да. Веднъж, немного отдавна.

— Много ли сте близки с Терез?

— Да, доста. Тя често придружаваше Диана у нас. Както и малкият Жак.

— Красивият Жак?

— Да, красивият Жак.

— А Едвиж?

— Едвиж?

— Да. Идвала ли е и тя тук?

— Веднъж, и също с Жак.

— Какви бяха отношенията ѝ с всички вас?

— Любезни...

— Нищо повече?

— Нищо повече, Жак ѝ се възхищаваше, но ние, трите момичета...

— Страхувахте се от нея?

— Страхувахме се от Вотан в нейно лице. Тя е негова жена, а той нямаше защо да се меси в лудориите ни.

— Правехте лудории? Какви?

— О, нищо сериозно: пиехме, събирахме приятели. Веднъж отидохме да играем на тото във Фрибург. Ако Едвиж беше в течение, тя можеше да разкаже на Вотан и той би правил истории на Терез и Диана.

— Бедната Едвиж! Но все пак тя е на ваша възраст!

— Според гражданския акт да. Но в морално отношение тя е съпруга на Грюн.

— Бедната Едвиж! — повтори Дюлак.

— Тя си го е избрала — заключи Рьоне.

Десет часът вечерта същия този понеделник. Дюлак е сам у дома си и вечеря пред телевизора. Пържолата е твърда: не е успял да я изпече. Впрочем не е и гладен. Нито пък му се спи. Тази история го е обсебила. Тази история... и едно лице. Дали да излезе отново? Лунната светлина е красива, но студът сигурно щипе. Ако не беше толкова сам...

Внезапно телефонът прозвъня. Някакво предчувствие... Той бързо вдигна слушалката.

„Инспектор Дюлак.“

Този глас... този глас, който би разпознал сред хиляди.

„Терез, мила. Какво има?“

Не можа да сдържи нежната дума. Защото никога не би помислил, че силната и непоколебима девойка може да се превърне в това полудяло, ужасено същество.

„О! Елате! Елате бързо! Опитаха се да убият баща ми!“

Отново страх, отново кошмар. В широкия хол на Грюнови Вотан лежеше на дивана, лекуван и подпомаган от сръчните ръце на Едвиж и семейния лекар доктор Сорже. За щастие, куршумът само беше одраскал рамото, а и великанът беше як, но беше загубил доста кръв. Веднага след като пристигна у Грюн, Дюлак уведоми по телефона полицията и сега разпитваха редките минувачи в квартала, търсеха куршума с надеждата, че се е забил някъде, а не е паднал в реката.

Дьони се беше отпуснал пребит до един прозорец. Блед, разстроен, остарял с десет години отминалата събота, когато Дюлак го беше разпитвал.

„Това е прекалено — стенеше той. — Нещастieto е над нас!“

Терез стоеше права със стиснати пестници. Тя беше дошла на себе си, но Дюлак никога нямаше да забрави накъсания ѝ глас по телефона и израза ѝ на благодарност, когато му беше отворила преди малко. „О, благодаря — беше казала тя. — Благодаря ви, че дойдохте.“

Вецел също беше тук. Той беше помогнал на Дьони да приберат Вотан у дома. С няколко кратки изречения Терез разказа на Дюлак какво се беше случило.

След смъртта на Диана фактически Вотан и Едвиж не били излизали навън. Тази вечер Вотан предложил да заведе жена си в механата, за да видят малко свят и да се разтушат. Едвиж приела с удоволствие: тя наистина имала нужда да се отпусне. Терез и Дьони останали сами пред телевизора. Трябва да е било двадесет и един часът и тридесет. Внезапно, двамата Грюн току-що били излезли, изстрел разцепил въздуха на Птит Франс. След по-малко от пет минути се появил забързаният Флоран Вецел и позвънил на вратата откъм площад Бенямин-Цикс. Когато Терез и Дьони му отворили, той им казал, че Вотан го ранили на моста Сен Мартен; помолил ги да му помогнат да го пренесе. Терез и Дьони се втурнали след него към местопроизшествието, където Едвиж, Флоранс Вецел и няколко зяпачи заобикаляли книговеца, полуседнал в локва кръв и опрян на уличен фенер, на същото място, където, бил паднал. Тогава Вецел показал

приятелството си. Той разпръснал зяпачите, проводил дъщеря си да си легне, изпратил напред Терез и Едвиж да приготвят превръзки и да се обадят по телефона на лекаря и на инспектора, след което, подпомогнат от Дьони, завел Вотан у дома. Великанът едва дочакал този момент, за да припадне, но сега беше по-добре и вече псуваше като хамалин.

По това заключиха, че не е мъртъв, и Дюлак си позволи да поиска на часа разговор с него на четири очи.

Лекарят направи гримаса, но Дюлак срещна съюзник в лицето на самия Вотан:

— Дюлак има право! Ние трябва да разговаряме, той и аз. Но хайде де! Чувствувам се отлично!

Тогаваше чува викове. Един глас ругаеше, гласът на Дьони Грюн:

— Отлично! Той се чувства отлично! Осмелява се да каже, че е добре! А Диана! Диана! Тя как се чувства? Кой ще ми върне Диана? Не виждате ли, че сме изгубени? Че фаталността е надвиснала над тази къща? Не! Той не вижда нищо! Той иска да разговаря — той се чувства „отлично“!

После, сякаш изчерпал силите си, той се строполи на стола, зарови глава в ръцете си и тежките му ридания разтърсиха стреснатото мълчание в хола.

— Отведете го — каза Вотан. — Дайте му приспивателно, качете го в апартамента му и нека тази нощ Терез остане край него.

След това шефът на фамилията Грюн благодари с прочувствени думи на своя приятел Вецел и на лекаря, които обещаха да наминат още на другата сутрин. Те се оттеглиха, докато с почти майчинска нежност двете жени изведоха Дьони, сега мълчалив и засрамен.

— Това момче не ми е син — рече горчиво великанът.

— Разберете го — отвърна Дюлак. — След жестоката смърт на Диана тазвечерният инцидент. Това е много. Какво бихте направили, ако вместо Диана бяха убили Едвиж?

— Щях да се боря — каза диво книговецът. — Щях да открия убиеца и да го удуша със собствените си ръце.

— Е, добре! Трябва да приемете, че синът ви е различен от вас. С една дума, Грюн, ако ми разрешите, приемайте хората такива, каквито са и независимо от вас самия!

За миг Грюн впери мълчалив поглед в полица.

— Вие сте честен човек, Дюлак. Но ми досаждате. Мислите ли, че не знам какво се приказва за мен? Все ми е едно!

Дюлак не отговори веднага. Когато отвори уста, то беше, за да попита:

— Грюн, кой стреля по вас тази вечер?

— Ако го знаех!

— Но именно. Вие го знаете.

— Какво!

— Вие го знаете! — повтори Дюлак натъртено. — Кого прикривате? И защо?

— Вие сте луд, Дюлак — прогърмя великанът и във възмуцението си стори движение, което изтръгна гримаса от болка.

— Стойте спокойно или ще отворите раната си. Някой ви има зъб и иска да ви убие. Не може да не знаете кой е той.

— Толкова хора ми имат зъб!

— Но не дотам, че да стрелят по вас.

— Според вас тазвечерното покушение е свързано с убийството на Диана?

— Във всички случаи с обира; а тъй като обирът, изглежда, е свързан с убийството... Признайте, че заключението е приемливо.

— Да, но грешите. Сигурен съм. Знам го.

— Сам виждате, че криете нещо от мен! — каза тържествуващо Дюлак. — И ще ви кажа какво.

— Наистина ли? — попита Грюн и инспекторът долови осезаема нотка на безпокойство в гласа му. Затова реши да нанесе големия си удар.

— Кажете ми, Вотан, как фабрикувате златото си?

— Какво?!

Този път книговецът направо се надигна. Сварен съвсем неподготвен, той нямаше време да овладее израза на лицето си и Дюлак успя да прочете по него объркване и гняв. После Грюн се отпусна отново назад и попита грубо:

— Кой? Кой ви е разказал това?

— Не мислехте, че ще го чуете от мен, нали?

— Сплетни. Глупави сплетни. Не е възможно да се преобразува оловото. Нито веднъж не съм успял.

— Но, значи, сте опитвали?

— Признавам. Забавно ми беше да се вдъхновявам от онова, което бях прочел в някои стари книги. Но, разбира се, претърпях провал.

— А листовете злато?

— Та аз ги купувам, приятелю! Купувам ги! Искате ли да видите фактурите? Как сте могли да повярвате в тази история!

— Не съм повярвал, че произвеждате злато. Но съм убеден, че сте опитвали...

— Нали ви казах, само за да се забавлявам.

— Не! Не за да се забавлявате! Вие сте повярвали в тази възможност! Вие и сега вярвате! Забава? Хайде де! Това е големият проект на живота ви. Хайде, Грюн. Кажете ми всичко. Открили сте нещо напоследък, нали? Някакъв текст, който ви доставя нови елементи?

Книговезецът не отговаряше. По лицето му се стичаха струйки пот, Дюлак разбра, че е на прав път... И внезапно осени озарението:

— Господи! — възкликна той. — Инкунабулата!

— Вървете по дяволите! — изръмжа Вотан.

— Ето обяснението за обира! В четвъртък вечер в кръжока разговорът се върти около златото и вие говорите за своите стари текстове, за превръщане на оловото в злато и за философския камък. Представям си, че инкунабулата е там, на разположение на гостите, защото вие се гордеете с нея и искате да я покажете. Всеки един от присъстващите може да я разлисти и тъй като това са все образовани хора, да я прочете. И виждате ли, Вотан... Мисля, че наистина някой я е разчел!

Грюн все така не отговаряше. Дюлак продължи:

— Въпросната личност е прочела достатъчно, за да отсъди, че книгата заслужава да бъде открадната. И същата нощ я открадва! Заедно с другите стари текстове и листове злато, за заблуждение, разбира се, но и защото тези текстове може би съдържат допълнителни сведения. Откъдето претупаният и аматьорски характер на кражбата, който ме изненада: лицето е действувало веднага, почти импровизирано. Кажете ми... Кой се е приближавал до книгата по време на сбирката?

— Толкова много хора! — изруга книговезецът, без да отрича повече. — Мислите ли, че от петък сутринта не съм преровил паметта

си?

— Поне запазили ли сте точен спомен за някой, който в един или друг момент да е разлиствал книгата?

— Това, да.

— Кой беше? — И тъй като Грюн не отговаряше, Дюлак настоя:
— Кой, Грюн?

Мълчание. И изведнъж Дюлак се разсърди:

— Наивник! Колко сте наивен! Защото са ви приятели, нали? Добри и лоялни приятели? Знаете ли какво ми казаха за вас вашите приятели? С какви думи ви обрисоваха?

— Не всички!

— Всички!

— Не и Вецел! — извика Грюн, но бързо прехапа устната си.

— Вецел! — рече осведоменият по този начин Дюлак. — Добрият, честният, верният Вецел! Значи, той е прелиствал книгата?

— Поне него видях — каза Грюн. — Но това не доказва нищо. И други са могли да го сторят. Ако въобще съм сигурен в някой от кръжока, това е Вецел.

Дюлак отговори:

— Трябва да призная, че той единствен от всички ми говори за вас с топлота. Но какво от това? Когато интересът влиза в играта, колко тежи приятелството? Освен това ми идва наум, че той вече неведнъж е искал да купи магазина ви.

— А! Разказа ли ви? Истина е, но той ми го предложи с намерението да ми помогне. И когато една щастлива продажба ме изправи на крака, най-чистосърдечно сподели облекчението ми.

— Констатирам обаче, че той не беше с вас в четвъртък вечер в механата. А всъщност алиби за кражбата имат само онези, които са ви правили там компания до два и половина: двамата психиатри, младият Бьорсен и госпожа дьо Пощаузенд.

— Трудно мога да си представя Агат да прескача през прозорци — каза Грюн, когото тази мисъл накара да се усмихне.

— Още едно доказателство в нейна полза. А другите, всички останали, къде са били след кръжока? Казват, у дома си. Но няма никакви доказателства. Трябва отново да проверявам всички алибита както за нощта на четвъртък срещу петък, така и за тази вечер — добави Дюлак, когото тази перспектива гнетеше.

— Все пак не мислите, че Вецел е стрелял по мен, нали?
— Не мисля нищо. Само констатирам фактите.
— Фактите! — подхвърли Вотан презрително.
— Да, и ето още един: преди малко приятелят ви Вецел се притича на изстрела...
— Естествено. Той живее на две крачки.
— Разбира се. Но по-малко естествено е, че той беше обут и облечен от главата до петите. Ако си е бил в къщи, както твърди, щеше да е по домашни дрехи.
— Но часът беше само десет!
— Допускам, че можеше да дойде по панталон и жилетка. Но сакото и обувките ме шокират страшно.
— Това са безсмислици — възропта Вотан. — Не съм идиот. Ако някой ми разиграва комедията на приятелството, не мога да не го почувствувам. А и неговата малка Флоранс ми е напълно предана.
— Ах, да! И Флоранс — рече Дюлак замислено.
— Повярвайте ми, инспекторе, грешите с Вецел.
— Тогава... кой? Грюн... кажете ми кой?
Книговезецът не отговори.

ВТОРНИК

1

Девет часът сутринта в кабинета на главния инспектор Дюлак. Инспектор Холц, току-що е дошъл и представя своя доклад:

— Според вашите инструкции отидох да видя младия Вилфрид-Хамлет Бьорсен. Много положителен момък. Съзнателен студент, добри обноски, не ходи с никакво момиче, възнамерява да следва дипломатическата кариера на баща си.

— Какво ви разказа?

— Също потвърждава часовете в четвъртък вечер най-напред в кръжока, после в механата. Той се възхищава много от Вотан, но не съвсем безкористно.

— Какво може да спечели?

— Според мен търси да си създаде връзки в Страсбург. Мисли за бъдещето си.

— Амбициозен?

— И още как!

— Ясно — каза Дюлак. — Шарл Фелдман?

— Друг вид студент. По-млад — двадесетгодишен, — срамежлив, непохватен, изчервява се, с вид на „девственица“, който се мъчи да скрие под едва наболата брада. Приятел и състудент на Дьони Грюн, чиито идеи споделя. В четвъртък Дьони отишъл да вечеря у тях в деветнадесет часа. Към двадесет и два часа пожелал да си тръгне и Шарл го изпратил до площад Бениямин Цикс, където се разделили.

— Това потвърждава разказа на Дьони — отбеляза Дюлак.

— Да, но от момента, когато се разделил с Дьони Грюн, Фелдман няма алиби: твърди, че веднага се прибрал и си легнал. А Диана е била убита между полунощ и два часа.

— Не виждам каква подбуда би имал Шарл Фелдман, за да убие Диана Паские — рече Дюлак. Но същевременно споменът за една кратка фраза на отец Допелебен го глождеше. „Като се изключи младият Шварц — беше казал свещеникът, — членовете на кръжока нямаха никаква видима връзка с Диана.“ Тази дума „видима“ гнетеше Дюлак. Кой знае дали Диана не се е срещала тайно с някого от

свидетелите. И в случая, защо не Шарл Фелдман? „А защо не и папата“ — си рече ядно Дюлак.

— Успяхте ли да се свържете с Франсоа Берте — добави той гласно.

— Обадох му се по телефона.

— Е, и?

— Той потвърждава, че Жак Шефер наистина е бил в Колмар цялата четвъртък вечер и същата нощ.

— Колмар. Много пъти ни говориха за Колмар. Но по повод на какво? И на кого?

— Толкова неща ни казаха! Но ще се сетите, шефе.

— Надявам се. Впрочем, имаме писмените доказателства, ще ги прегледам тази вечер у дома. И какво още?

Холц направи гримаса.

— Двамата Андрос, шефе.

— Ах, да.

— За късмет дъщерята Абигаел беше при баща си. Улучих с един куршум два заека. Потърсих Жермен Андрос в кабинета му...

— Всъщност — прекъсна го Дюлак. — А представлението?

— Много красиво, шефе, много красиво! Отначало — голяма вагнеровска увертюра и целият театър се изпълни с димни вещества. Много хора се закашляха, но това е второстепенно. След като разпоредителките отвориха вратите, за да проветрят залата, завесата се вдигна. И тогава какъв декор! Самият Рейн, ни повече, ни по-малко. Бреговете на Рейн, скалисти и стръмни, заемаха цялата височина на сцената, с истински пясък и истински камъни; вляво в естествена големина скалата на Лорелай; вдясно, също в естествена големина, Страсбургската катедрала и разрез на вътрешността ѝ с всички култови предмети, централния кораб, олтара и витражите; в средата Рейн с истинска вода, хидравлична система я събираше в долния край и отново я изливаше в горния; по средата на Рейн лодкарят със своите весла. Всичко това съпроводено от музика, птичи песни и рева на реката. Великолепно!

— Сигурно. И за какво се разказваше в пиесата?

— Това не знам. Шумовете заглушаваха гласовете на актьорите, а и беше толкова красиво за гледане, че забравяш да слушаш.

— А как се наричаше пиесата — попита Дюлак.

— „При затворени врата“, шефе.

— Надявам се, че горещо похвалихте Жермен Андрос?

— Не пропуснах случая. След което му поставих въпросите, които ни интересуват, без да науча нищо сензационно. И бащата, и дъщерята потвърждават разписанието на часовете за четвъртък вечерта, както и спречкването между Терез и баща ѝ. За всеки случай споменах името на младия Шварц и незабавно госпожица Андрос отвърна глава и се изчерви.

— Значи, този Шварц е голям прелъстител? — попита Дюлак.

Точно в този момент един униформен полицаи дойде да съобщи, че Жан-Мари Шварц иска да го види. „Казва, че е призован, господин главен инспектор.“

— Така е. Доведете го незабавно.

След секунда Жан-Мари Шварц влезе в бюрото. Беше действително красив двадесет, двадесет и две годишен момък, строен и широк в раменете, с дълги коси, които образуваха нещо като ореол около лицето му и създаваха неудържима прилика с апостол, дело на таланта на Рафаел. В лицето му обаче нямаше нищо херувимско: гърбавият нос, квадратната и волева челюст по-скоро говореха за мъжественост и енергия.

— Добър ден, господин Шварц — рече любезно инспекторът. — Седнете. Несъмнено знаете защо съм ви извикал?

— Чета вестници — беше отговорът.

— Повярвайте ми, съжалявам. Известно ми е колко мъчителни образи може да събуди този разговор...

— Моля, господин главен инспектор. Питайте и ще ви кажа каквото знам.

— Деликатно е. Ето... Възхити ме много хубавият портрет, който сте направили на покойната...

— Много сте внимателен, господине. Искате да разберете дали обичах Диана? Обичах я.

Дюлак беше впечатлен. Сериозността и сдържаността на момъка му напомниха за Ръоне Блиц. Шварц също изпитваше истинска тъга и също така се въздържаше от хленчене и приповдигнати приказки. Достойнство, сила на характера и талант: този двадесетгодишен момък притежаваше всичко необходимо, за да стане едновременно голям художник и мъж с изключителна закалка.

— Тъй като, види се, добре разбирате задълженията ми — поде инспекторът, — ще ви разпитвам без заобикалки. Какъв вид отношения поддържахте с госпожица Паские?

— Тя никога не е била моя любовница. Аз откровено ѝ признах чувствата си. Тя ми отговори, че ме обича много и изпитва гордост от любовта ми, но че е влюбена в Дьони Грюн и затова трябва да се откаже от всяка надежда. Тогава ние изработихме един вид модус вивенди: ще си останем добри приятели и аз ще ѝ говоря за любов колкото ми се иска и винаги когато почувствувам нужда.

— Това не беше ли опасно за нея?

— Не, тя държеше прекалено много на Дьони, за да ми позволи каквото и да било. Аз бях нейният паж, нищо повече.

Нейният паж. Жак Шефер беше използвал същата дума за отношенията си с Терез. Дюлак прогони решително тази мисъл и се върна към разпита:

— И след като определите този модус вивенди, вие нарисовахте портрета ѝ?

— Да, преди шест месеца.

— Значи, доста скоро.

— Да, спомням си, защото по същото време стана онази история...

— Коя история?

— О, някакво спречкване в кръжока.

— А, да. В течение сме. Вие, изглежда, сте били на страната на противниците на Вотан?

— Наистина. Никак не одобрявах подбудите на госпожа Пощаузенд, но пасторът и жена му видимо нямаха друга цел освен интереса на кръжока. И бяха прави! Вотан е склонен да се смята за господ, а това не е здравословно!

— Какво е мнението ви за него?

— Не много добро, страхувам се. Разбира се, той е живописен и понякога привлекателен. Но какъв егоизъм и каква жажда за власт! И какъв смешен племенен дух! Диана се настрада от него!

— Наистина ли?

— Наистина. Вотан и Дьони никак не се разбираха освен в едно: култа към семейство Грюн. Когато преди четири години Диана срещна Дьони, тя изцяло го пое, финансово и морално. Това продължи година,

докато той получи стипендията. Грюнови можеха поне да бъдат благодарни на Диана. Но не! За тях това беше нищо! Нищо не можеше да се сравни със заслугите на господин Дьони. Господин Дьони, големият интелектуалец, господин Дьони, революционерът по пантофи. Знаете ли какво каза веднъж Шарл Фелдман за Диана? „Да, наистина, изморява се. Но тя си го иска. В крайна сметка има и по-мъчителни, и по-слабо платени професии.“ Ето какво мислят за Диана приятелите на господин Грюн-младши!

— Никак не го обичате!

— Така е. Признавам, че съм пристрастен. А и нямаше да бъде пристрастен на мое място?

— Отлично разбирам чувствата ви. Е, добре, не виждам какво друго да ви питам, господин Шварц. Всъщност, все пак какво правихте миналия четвъртък вечер след кръжока?

— Качих се на автомобила си и се прибрах у дома.

— В Ингвилер?

— Да.

— Това са тридесет километра. В колко часа пристигнахте?

— Моят автомобил е вехт малък „Ситроен“, купен на старо. Сигурно ги е взел за три четвърти час.

— Което прави единадесет и петнадесет, единадесет и половина?

— Да, нещо такова.

— Срецнахте ли там някого?

— Не. Родителите ми спяха дълбоко. Къщата, както и цялото село, бяха потънали в тишина. Малко след това и аз си легнах.

— Благодаря ви, господин Шварц. Ако отново ми потрябвате, ще си позволя да ви повикам втори път.

— На ваше разположение съм — отвърна младежът и се оттегли.

— Е, Холц, как мислите? — каза Дюлак, след като вратата се затвори. — Не е ли това един възможен виновник? Буен, страстен, нещастен... и без алиби.

— Да речем, че е убил Диана в момент на лудост — отвърна инспекторът. — Но защо да стреля в Грюн?

— За да отмъсти за своята любима! Според него Грюнови са я преследвали.

— Но тогава би трябвало да допуснем у този момък една неуравновесеност...

— ... която не отговаря на впечатлението, излъчвано от него. Съгласен съм. А има и още нещо.

— Какво?

— Изчезването и повторната поява на тялото, Холц. Все до това опираме. Защо? Защо са извадили тялото от Ил и са го сложили в ателието?

— Допуснахме: за да се навреди на Грюнови. Слушайте, шефе, за мен няма никакво съмнение: трите истории са свързани — кражбата, убийството на Диана и покушението срещу Вотан Грюн. Иначе съвпаденията стават прекалено много.

— Да допуснем. И да следваме правилото на нашия приятел Лоазо: да видим, от една страна, алибитата, от друга — подбудите.

— Точка „алиби“: между полунощ и два часа, отрязъка от време, когато е станало убийството, Дьони Грюн е бил у Лоазо. Може ли да се допусне, че Лоазо е съучастник?

— Не говорете глупости, Холц.

— Добре. Дьони, значи, не е имал никаква материална възможност да извърши убийството. Жалко.

— Последната дума е излишна!

— Оттеглям я, шефе. Още повече че и по точка „подбуди“ Дьони ми изглежда извън играта.

— Диана е искала да се оженят, той не е желаел.

— Като мотив ми се струва недостатъчно. А и според Рьоне Блиц в последно време Диана, изглежда, вече се е била съгласила с Дьони.

— Да оставим това. Още повече че покрусата на Дьони е очебийна и не е възможно да е плод на комедия. Кой идва после?

— Вотан Грюн. И той е с неуязвимо алиби. От двадесет и три часа до два, че и след два петдесет души са го видели в механата. Всички показания съвпадат.

— Би могло да се пожонглира малко с часа — рече Дюлак без убеждение. — Съдебният лекар дава два часа като граница. Да допуснем, че разширим тази граница до два и половина, три без четвърт? Вотан се прибира с жена си и дъщеря си и след като те си лягат, излиза отново и удавя Диана пред къщата.

— Но какво е правела тя пред къщата? От двете неща едното: или убиецът е срещнал случайно Диана да се разхожда край Ил — и това изключва предварителния умисъл; или той ѝ е определил среща.

— Наистина. От друга страна, струва ми се нелепо Диана да е удавена там, където я откри госпожа Дикбаух, защото на това място няма бряг и мостчето е два метра над водата. Значи, убийството е станало над къщата на Грюн и течението е донесло тялото дотам.

— Още нещо, шефе: много разтягате крайния час! Спомнете си какво казаха експертите: между полунощ и два часа, но най-вероятно да е станало между дванайсет и половина и един и половина. А Вотан Грюн е напуснал Механата на тъкачите едва в два и половина сутринта!

— И накрая, ако допуснем, че трите истории са свързани, Вотан не е могъл да стреля сам срещу себе си!

— Наистина. Знае ли се с какво е стреляно?

— Намериха куршума в каменния парапет. От тази сутрин нашите хора изследват дъното на Ил, за да намерят оръжието. Твърде е възможно убиецът да го е хвърлил там.

— Тъй като Дьони и Вотан са извън подозрение, кой още ни остава?

— Едвиж — каза Дюлак. — Тя не е обичала Диана.

— Ако трябваше да убиваме всички хора, които не обичаме!

— Дълбока мисъл, Холц. А и Едвиж притежава алиби. От двадесет и три часа нататък е била в механата. Същото се отнася и за Терез. Колкото до младия Шефер, той е бил в Колмар. А сега да ви кажа нещо, Холц: още една причина, поради която никой от семейство Грюн не може да бъде логично заподозрян.

— И тя е?

— Фактът, че са пренесли тялото.

Холц погледна своя началник с възхищение.

— Не разбирам — призна той.

— Но не виждате ли, че убиецът е искал да компрометира Грюнови. Преместването на тялото не може да се обясни по друг начин. Имате един бабаит, който не знае, че е оставил следи по врата на жертвата си. Той си мисли, че деянието му ще мине за нещастен случай или самоубийство. Трябва само да остави реката да довърши работата и да се прибере в къщи. Вместо това какво прави той? Тръгва да търси тялото, което течението е изтръгнало от него, и когато накрая го открива, той го хвърля в ателието на Грюн, доставяйки ни доказателството, че наистина е убийство! Следователно за него е

важно не да повярват в нещастния случай, а чисто и просто Грюнови да бъдат обвинени в убийство!

— Вие забравяте, шефе, че междуременно госпожа Дикбаух и още двацет души са видели тялото в Ил. И че това разкрива измамата.

— Не го забравям, Холц. Но убиецът не е знаел това! Да допуснем, че престъплението е станало доста нагоре по течението. Когато убиецът пристига до къщата на Грюн, вече отдавна всички свидетели са се оттеглили в кръчмата на Гребер. Следователно той не може да знае, че тялото е било забелязано във водата. И случаят му помага! Трупът се е заплел в тревите точно край къщата на Грюн!

— Възхитително, шефе! — рече ентусиазирано Холц. — Но тогава всички присъстващи в кръчмата на Гребер са извън подозрение?

— Да, Холц. Освен ако...

— Освен какво?

— Освен ако престъпникът има съучастник.

Двамата млъкнаха. Едно и също име се оформяше на устните им. Накрая Холц подхвърли:

— Госпожица Вецел е добра спортистка, нали, шефе?

— Много добра спортистка, Холц. Силна.

— И влюбена в Дьони Грюн. Да. А баща ѝ силно желае да си присвои магазина и ателието на книговезеца.

— Дъщерята държи ключовете, така ни каза Едвиж Грюн.

— Следователно няма защо да се прониква с взлом.

— Налице са и мотивът, и възможността, шефе.

— Така изглежда, Холц.

Замълчаха. После Холц продължи:

— И все пак, ако са искали да хвърлят вината върху Вотан Грюн, защо е... тази кражба?

— Но кражбата си е струвала труда!

— Превръщането на оловото в злато. Вярвате ли в подобно нещо, шефе?

— Може би Вецел вярва.

— И все пак тази кражба оневинява Грюнови.

— Не е задължително. Спомнете си, Холц, самият вие предположихте, че Вотан блъфира; дори намекнахте за осигуровката.

— Наистина. Какви негодяи! Добре са обмислили удара си. Но нямаме никакво доказателство.

— Ще открием — каза Дюлак. — Питам се... Какво ме смути преди малко?

Той се замисли. Холц мълчаливо го наблюдаваше. Изведнъж Дюлак изпусна едно „Пфу!“

— Какво има?

— Глупости, Холц. Не могат да бъдат Вецелови.

— Но защо?

— Вижте колко сме глупави! Вецел бил там, когато госпожа Дикбаух е открила тялото! А цялото ни доказателство почива на факта, че убиецът не е знаел това.

— Дъщеря му не е знаела, шефе! И тя е поставила тялото в ателието.

— Но баща ѝ можеше да я предупреди! Да ѝ попречи да извърши тази грешка! Нищо не го е принуждавало да отиде с госпожа Дикбаух и другите в кръчмата на Гребер. Той чудесно е могъл да се върне при Флоранс.

Холц простена:

— Убил ме господ, имате право!

— А как иначе.

— И всичко трябва да се започне отначало.

— Страхувам се, да.

— Като си помисля, че така добре съвпаднаше!

— Ето ви доказателство за противното.

— Тогава кой, шефе! Кой? Пасторът? Не се озлобяваш току-тъй срещу едно семейство само заради някакво си нищожно скарване! Рен-Камион? Разочарована любовница, която иска да отмъсти на Вотан? Смешно е дори да се помисли! Психиатрите в пристъп на лудост?

— Последното е най-вероятната ви хипотеза — рече Дюлак.

— Но все пак малко пресилена. А и те имат алиби: били са в кръчмата заедно с Грюнови.

— Ще ни се пръснат главите, Холц!

— Кой, дявол го взел, кой?

— Абигаел Андрос — реши Дюлак.

— Абигаел Андрос? Но защо?

— Не знам. Защото е най-малко съмнителна.

— О, шефе, вие се подигравате с мен!

— Не, Холц. Не с вас. Със себе си! Със себе си, който не вижда нищо, не открива нищо. А съм сигурен, че всички ключове са тук пред очите ни, в показанията. Само от нас зависи да ги видим. Ех, да би могло някакъв инцидент... някакъв съвсем малък инцидент, някакъв нов факт...

Докато изричаше тези думи, телефонът започна да звъни.

Вотан Грюн ридаеше, без да се сдържа, без фалшив срам. С лице, заровено в ръцете, а мощните му рамене се разтърсваха от конвулсии. Поне веднъж не го бе грижа какво ще си помислят за него, за първи път беше наистина величествен в своята мъка, величествен, както никога досега. Той ридаеше до задъхване и всички, които го заобикаляха, вледенени от жалост и ужас, но още повече от стъписване, наблюдаваха изумени рухването на колоса.

Едвиж, Терез, Лоазо и верният Вецел, бледи като платно, не знаеха какво да правят. Всичко можеше да се случи, всичко! Но Вотан Грюн да плаче, това беше невъзможно, чудовищно, противоестествено!

Но какво го интересуваха другите? Какво го интересуваше вече животът? Горе, на тавана на Грюнови, извисяващ се над целия Страсбург, под безстрашния поглед на дядото в рамката му, се вкочаняваше изтерзаното тяло на неговия син.

И този път Терез беше извикала Дюлак, пак тя му беше отворила вратата и сега плачеше като баща си. Безшумно и без ридания и това беше единствената разлика, но също като него без никакви задръжки. Колко по-вълнуваща, колко по-привлекателна беше тя в истинската си слабост, в детинската си безпомощност, отколкото под престорената маска на цинична жена! Ако бяха сами, Дюлак веднага би я взел в обятията си.

Едвиж пое нещата в ръцете си. Тя поведе Холц, Дюлак и придружаващите ги към втория етаж. Капакът беше отворен, стълбата спусната. Едвиж обясни, че Дьони изчезнал от сутринта. Веднага си помислили за най-лошото, за жеста на отчаяние, очакван несъзнателно от всички. Търсили навсякъде, накрая Лоазо се сетил за тавана: втурнали се там.

Твърде късно. Дьони висял обесен на една от централните греди. На земята, точно под него, намерили късче хартия, на което той бил написал: „Не мога повече. Сбогом. Моля за прошка.“

Не бяха се докосвали до нищо. Дюлак нареди да свалят тялото и да го пренесат в стаята. През прозорците на тавана Страсбург

блестеше горделиво под ироничните лъчи на вечното слънце. Дюлак мислеше за недалечния ден, когато този пейзаж го бе очаровал. Днес това му беше безразлично. Както му беше безразличен този малко симпатичен мъртвец, Най-после беше стъпил на следата.

Даде разпореждания: трябваша му много бързо резултатите от аутопсията. И после, тази прощална бележка: нека химиците, графолозите се занимаят с нея, необходими му бяха сигурни констатации.

Но за какво му беше това? Той беше уверен в своя нюх. Не всичко още беше ясно. Трябваше му да размисли. Да остане сам в предразполагащия декор на своя хол. Да се обади по телефона в Колмар. Само за успокоение на съвестта: вече знаеше какво ще му отговорят. И всичко това заради толкова дребно нещо! Една подробност. Едно глупаво зрънце пясък е добрия механизъм, сглобен от убиеца.

От чекмеджето на стар скрин Холц беше извадил пакет с писма, превързан със синя панделка. Всичките писма имаха един автор, който не беше Вотан Грюн. И те всички започваха с думите: „Моя обожаема Едвиж, моя любима, моя любов...“.

СРЯДА

1

— Шефе! Намериха оръжието!

— В Ил, нали?

— В Ил. И знаете ли какво е то?

— Пушка с оптичен мерник.

— И таз добра! Как отгатнахте? Вие сте самият дявол, шефе!

— Не, Холц. Не аз. В тази история не аз съм дяволът.

— Все пак. Страшен сте! Ето я пушката. Носят ви я.

Наистина, влязоха двама полицаи, които оставиха оръжието на бюрото.

— Хубав механизъм — каза Дюлак. — Е, Холц? Това не ви ли подсказва нещо?

— Бога ми, шефе... Нямам вашите способности на ясновидец! Но все пак има нещо, което сигурно не сте предвидили!

— Друг театрален ефект? — попита Дюлак.

— И то какъв! Става дума за бележката. За прощалните думи, оставени от Дьони...

— Те не са от ръката му?

— Точно обратното, шефе. Графолозите са категорични, както впрочем и Грюнови. Само че химиците също са категорични.

— И какво казват те?

— Че бележката е най-малко от преди три години!

Дюлак не отговори нищо. Холц настоя:

— Все пак това малко обърква предположенията ви, нали?

— Не чак толкова, Холц.

— Очаквали сте подобно нещо?

— Опасявах се.

— Но давате ли си сметка какво означава това: Дьони Грюн не се е самоубил, шефе. Той е бил убит!

— Наистина, това е изводът, който се налага, Холц.

— Не разбирам едно: откъде се е взела тази бележка. Защото не може да има грешка, тя е написана от Дьони Грюн!

— Аз ще ви кажа откъде се е взела. Тази сутрин разговарях по телефона с Ноел Лоазо и му зададох няколко въпроса. Можете ли да си представите, че през нощта, когато е видял Диана да напуска презглава дома си, тя е била с чантата си.

— И какво от това?

— Когато откриха тялото, чантата беше изчезнала!

— Наистина, шефе. Но това е подробност. Течението може да я е отнесло.

— Не вярвам. Убиецът я е взел. И знаете ли какво е намерил в чантата?

— Не, шефе.

— Намерил е това прощално писмо, което Дьони написал на Диана преди три години, когато са били скарани. Прощалното писмо, за което ми говори Рьоне Блиц и което никога не е напускало чантата на Диана. И знаете ли, Холц, какво е пишел Дьони на Диана по онова време?

— Не, шефе.

— Писмото започвало с думите: „Диана, скъпа. Не мога повече. Сбогом. Моля за прошка.“

— По дяволите!

— Да, Холц. После писмото продължавало в същия тон. Убиецът е трябвало само да изреже интересуващите го думи, за да бъде пълна измамата: в очите на всички Дьони Грюн просто се е самоубил, оставяйки тази бележка, за да ни убеди в това.

— Да, но си е правил сметките без експертите — каза Холц. — Във всеки случай това е отвратително!

— Да — рече Дюлак. — Наистина е отвратително. Впрочем, Холц, не планирайте нищо за утре вечер. Имаме излизане.

— Двамата ли, шефе?

— Да. Утре е четвъртък. И сме поканени на кръжока на Вотан Грюн.

ЧЕТВЪРТЪК

Никога не е имало толкова народ на кръжока в къщата на Грюн. И никога този кръжок не е бил толкова необикновен.

Отначало не разбраха: цял Страсбург говореше само за убийството на Дьони и за бездънното отчаяние на Вотан, а в сряда след обед и в четвъртък сутрин Едвиж и Терез призоваха всички членове на кръжока по телефона или чрез телеграма да дойдат на сбирката както обикновено.

После започнаха да отгатват какво се подготвя: разбира се, поканата идваше не от Грюнови, а от Дюлак. Развързката приближаваше. И тази хипотеза се превърна в увереност, когато редовните посетители на сбирките в четвъртък вечер видяха, че броят им се е увеличил с необичайното присъствие на Ноел Лоазо, Рьоне Блиц, Жак Шефер, Шарл Фелдман, Франсоа Берте и най-вече, най-вече на пастора Мартин Мишлон и неговата съпруга.

Но най-много обърка и възбуди духовете трагичното и впечатляващо мълчаливо присъствие на великана Грюн. Лицето му беше затворено и безстрастно. Изглежда, вече нищо не го вълнуваше. И пред това искрено отчаяние, пред това безмълвие, в което нямаше нищо изкуствено, пред дрехите от черно кадифе, които беше облякъл не за показност, а от чиста любов по изгубения син, всеки разбра, че нещастieto бе смъкнало маската на комедиант и на фалшиво величие от последния Грюн и го бе издигнало до истинското величие.

След като всички влязоха и насядаха — инспектор Холц се разположи близо до вратата — Дюлак, единствен останал прав в средата на магазина, почувствува, че го залива вълна от гордост, похвалните му усилия се бяха увенчали с успех. Сигурен в себе си, той не поглеждаше към Терез, но усещаше цялото внимание на младото момиче върху себе си и това не на последно място го караше да се чувствува горд, когато започна речта си със следните думи:

— Госпожи и господа, помолих нашия приятел Вотан Грюн въпреки жестокия траур, който го порази два пъти, да ни събере тук тази вечер. Точно преди седмица Диана Паские беше намерена мъртва,

убита при тайнствени обстоятелства, които ни поставиха пред разрешаването на една загадка. Цяла седмица аз напредвах в мрака, като поставях жалони слепешката. Днес тези жалони дадоха плодове.

Муха да бръмне, щеше да се чуе; толкова голямо беше напрежението на аудиторията, та никой не се сети да направи забележка на инспектора, че жалоните не са плодни дръвчета.

— Веднага освен обичайните въпроси „Кой? Защо? Как?“ възникнаха два допълнителни: „Защо са преместили тялото на покойната? И дали кражбата е свързана с убийството?“

На първия отговорих почти веднага: убиецът е искал да привлече вниманието към къщата на Грюн. Без да знае, че трупът е бил видян в реката от свидетели, той е смятал да хвърли всички съмнения върху някой член от семейството. Но всъщност, без да иска, сам попадна в клопката: ако убиецът е някой от Грюнови, той би оставил трупа на мястото му, вместо да го внася в къщата. Освен това убиецът нямаше късмет и по друга линия: всички от семейството притежават солидно алиби.

След като установих това, пристъпих към другия въпрос. И на него отговорих доста бързо и утвърдително: случайното съвпадение на кражбата и на убийството — същия ден, същия час, същото място — е прекалено невероятно. Но тогава как да го разбираме? Дали не са извършили кражбата, за да отвлекат вниманието ни от убийството, намеквайки, че Диана Паские е изненадала злосторниците и им е попречила в работата? Или пък може би убийството и кражбата се допълват, съставляват двете страни на един и същ план? Но какъв план? Ако е ставало въпрос само да се откраднат редки книги и няколко листа злато, защо е било необходимо да се убива? Освен това имаше нещо странно в кражбата: очевидно крадецът не се е опитвал да се вмъкне в магазина, нито да насили касата. И тук се представяха две възможни обяснения: или защото кражбата е била само за заблуда; или защото убиецът е намерил веднага онова, за което е дошъл.

Но какво е имало в ателието? Само малка част от листовете злато. Другите са били в касата. Значи, са търсили книгите. Тогава проблемът прие следния вид: да се открие кой би желал да притежава тези книги и същевременно има причини да иска смъртта на Диана Паские.

Дълго се лутах. Най-после в понеделник госпожица Ръоне Блиц ми предостави елемент за отговора. Но той беше толкова необикновен! Според думите ѝ Диана Паские и Терез Грюн ѝ доверили, че Вотан Грюн се опитвал да произвежда злато, че може би дори е успял или поне е на път да успее. И тайната, чудната тайна, се съдържала в откраднатите книги, по-специално в прословутата инкунабула. Признавам, че бях скептично настроен. Но в крайна сметка убиецът е можел да бъде достатъчно наивен, та да повярва в невъзможното и да пожелае да притежава тайнствените текстове!

И така имах подбудата за кражбата, а следователно и тази за убийството, тъй като бях приел хипотезата, че двете истории са свързани. Диана е познавала крадеца, може би е била негова съучастничка, във всеки случай са я убили, за да не говори. Това, изглежда, се потвърждаваше и от загадъчната фраза, казана от Диана на приятелката ѝ Ръоне: „Ще ти разкажа нещо“, а също и от факта, че напоследък девойката изглеждала много възбудена.

Но успоредно с това ми беше разказана друга история, този път от многобройни свидетели: преди шест месеца малка дворцова революция разтърсила кръжока на Вотан Грюн. И докато едните го поддържали безотказно, другите се разбунтували срещу една власт, която смятали за неуместна и крайна.

Дюлак млъкна и впери поглед в тези, които го заобикаляха. Членовете на кръжока се спогледаха крадешком, като се размърдаха по столовете. Накрая Агат Рен-Камион дьо Пощаузенд отбеляза:

— Но, драги ми господин Дюлак, доколкото знам, всеки един от нас се е обяснил откровено по този въпрос.

— Разбира се! Разбира се! — продължи Дюлак. — Но все пак тази малка история показва, че приятелите на Вотан Грюн не го обичат кой знае колко и не биха се отказали да му навредят. Що се отнася до онези, които изглеждаха най-верните, кой знае дали те просто не бяха превъзходни актьори?

Отново смутен шепот, който инспекторът с усмивка изчака да затихне. Тогава продължи:

— Признавам, че не виждах никаква подбуда у някои членове на кръжока. Например господин и госпожица Андрос, или пък господин Бьорсен. Двойката Грюо гръмогласно заявяваше, че Вотан Грюн е

душевно болен, но лесно си дадох сметка, че те мислят същото почти за всички останали.

— Но разрешете — изпищя психиатърката, като се изправи. И тъй като Дюлак понечи да я прекъсне: — Няма да позволим да ни обиждат повече. Нали така Жилбер?

— Да, скъпа — каза един глас, който излизаше от най-усамотения ъгъл.

Повличайки мъжа си след себе си, Жанин Грюо се опита да излезе. Но тя се сблъска с усмивката на Холц, който учтиво я върна на мястото ѝ.

— После идваха пасторът и госпожа Мишлон — продължи Дюлак. — Те представляваха мислещият елемент на малката коалиция и нямаха никакво алиби. Но все пак не можех да си ги представя как крадат инкунабула и най-вече как удавят Диана.

— Благодаря ви, господин Дюлак! — каза пасторът.

— Що се отнася до Флоран Вецел и дъщеря му, имаше място за повече предположения. Миналата година бащата е поискал да откупи магазина и ателието на Грюн; от своя страна Флоранс харесва Дьони и в този смисъл Диана е нейна съперничка. Но след като с инспектор Холц пресяхме всички „за“ и „против“, отхвърлихме подозрението и от тях двамата: за разлика от предателите в криминалните романи бащата и дъщерята Вецел не носеха никаква маска — тяхното приятелство спрямо Грюн беше искрено.

— Вие сте могли да се съмнявате в това — каза един глас. — Но не и аз.

Тръпка прекоси присъстващите. Този глас, нисък и задавен, беше гласът на Вотан Грюн, който проговаряше за първи път тази вечер. И то за да поеме защитата на един приятел! Вецел се просълзи:

— Благодаря ти, Вотан — каза той просто.

— Кой оставаше? — продължи Дюлак. — Госпожа дьо Пощаузенд е хранила чувства към шефа на фамилията Грюн; след смъртта на първата съпруга известно време тя се надявала...

— Ама какви ги разправяте, момче? — намеси се сухо поетесата. — Вие бълнувате! Ето как се пише историята! — добави тя, като вземаше другите за свидетели. Но тъй като не получи никаква приятелска подкрепа, начумери се и замлъкна.

— Но и нея отстраних — продължи инспекторът. — Смятах я за напълно способна да убие някого, но само с александрини. Преминах към Жан-Мари Шварц — този младеж ми направи силно впечатление. Той страстно е обичал Диана; нарисувал е портрета ѝ, бил е неин довереник; антипатията му спрямо Грюнови не подлежеше на никакво съмнение и той нямаше алиби. Но смятам, че познавам хората: той никога не би вдигнал ръка върху Диана. Така че ми оставаше само една личност.

Дюлак се обърна към католическия свещеник.

— Трябва ли да разбирам, инспекторе — рече приветливо последният, — че ме подозирате в човекоубийство, тоест в прекриване на светата божа заповед: „Не убивай!“

— Уви, отче, нямаше да е първият случай. Но не за това ми е думата. Става въпрос за известни факти, които вие ми разкрихте и които засягат една от присъстващите тук.

— Синко — извика скандализиран свещеникът. — Тези факти са свързани с неща, които са ми били доверени. Не забравяйте, че честта ми и честта на въпросната личност са заложили на карта.

— Но виждате ли, отче, този терен се оказа изненадващо по-богат от нищожното спречкване между членовете на кръжока. И изведнъж започнах да се съмнявам. Да се съмнявам във всичко! Бяха се подиграли с мен! Бяха ме заблудили! Алхимия? Философски камък? Преобразуване на оловото? Хайде де! Съвсем друга тайна пазеше Диана Паские!

— Вашата, госпожо — каза той, обръщайки се към Едвиж, която бледна очакваше удара.

Отново прозвуча басовият глас на Вотан Грюн:

— Внимавайте какво правите, Дюлак!

— Реванширам се — бе отговорът. — Направиха ме на идиот! Толкова по-зле за този, който си го позволи. С една дума, от отец Допелебен узнах следното: преди една година госпожа Грюн била ухажвана от един младеж. Тя устояла, но целият ѝ живот се променил. Господин Берте — продължи инспекторът с поглед към приятеля на младия Шефер, — вие живеете в Колмар, нали? Родния град на Едвиж Грюн?

Мъртвешка тишина последва този въпрос. Когато младият студент накрая отговори, той беше призрачно блед:

— Предполагам, че вършите работата си, господин главен инспектор. Това е единственото ви извинение. Но отивате прекалено далеч: вие предполагате, че съм убил Диана, за да я накарам да мълчи, ограбил съм ателието, за да насоча в грешна посока подозрението, и всичко това само защото Едвиж се е доверила на Диана? Така ли е? Но вие се лъжете. Защото никога, чувате ли, никога не съм бил любовник на Едвиж Грюн. И Диана, която беше в течение на цялата ни история, го знаеше.

— Докажете го! — рече сурово Дюлак. — Кое жури ще ви повярва при толкова презумпции? Имате ли поне алиби за нощта на престъплението?

— Нямам алиби, но...

— Никакво? Наистина ли? Значи, приятелят, ви Жак Шефер не е бил у вас?

— Тоест...

— Много късно, господине! Издадохте се. И него издадохте. Вашето великодушие не може вече да го спаси.

— Не съм аз — измънка Жак. — Не е истина!

— Не сте били любовник на Едвиж? — гръмогласно попита Дюлак. — Тогавя какви са тези любовни писма, които вчера намерих на тавана и които носят вашия подпис?

Жак не отговори. За миг се вторачи тъпо в писмата, сетне се строполи на пода, ридаейки като дете.

Чу се как Грюн потисна едно стенание. Завчера той би убил моментално Жак, но сега можеше само да стене.

— Забелязах едно противоречие — продължи Дюлак. — Вие, Шефер, ми бяхте казали, че не изпитвате кой знае какво спрямо Едвиж Грюн. А според Рьоне Блиц вие безкрайно сте ѝ се възхищавали. Значи, ме бяхте излъгали. Били сте любовник на Едвиж. Първоначално довереник на платоничната идилия, която тя кратковременно е поддържала с приятеля ви Берте, накрая сте си казали: „А защо не и аз?“ Възползвайки се от объркването на младата жена, вие сте я прелъстили. Диана е станала довереница и на двама ви до деня, когато сте разбрали, че тя представлява заплаха за вас. Кой знае дали не се е опитала да ви шантажира? Това би обяснило — по друг начин — кратката фраза „Ще ти разкажа нещо“, казана от Диана на Рьоне Блиц. Грижливо сте подготвили всичко. Приятелят ви Берте се съгласил да

ви достави алиби, наполовина от приятелски чувства към вас и Едвиж, наполовина заради това, че вие сте го държали в ръцете си, тъй като сте били в течение на собствената му идилия с Едвиж. Едвиж била ваша съучастничка: тя оставила отворени вратите на магазина и на ателието, преди да тръгне за механата. От своя страна Терез, която ви обичала много, за да заглуши ревността си и да заздрави вашето алиби, се съгласила да твърди, че ви се е обадила по телефона в Колмар. Добре изиграно! Терез — каза Дюлак горчиво. — Толкова ли го обичахте този ваш паж, че да рискувате затвор заради него.

— Наистина го обичах — каза Терез. — Но вече е свършено! Той измени на баща ми, измени и на мен.

— И като си помисля! — подхвърли ядно Дюлак. — Като си помисля, че той има нахалството, дяволското нахалство и цинизма да ми го каже в лицето. И аз да не разбера! „Знаете ли, моето алиби не струва нищо. Чудесно бихме могли да ви скроим тази история, Терез и аз!“ Малък негодник!

Жак продължаваше да хлипа с лице, заровено в ръцете си.

— Не съм аз — ломотеше той. — Не съм убил Диана!

— Напротив, убили сте я. Също както се опитахте да убиете Вотан! И както убихте Дьони! Окуражен от първия си успех, вие сте замислили работата на едро: да убиете двамата Грюн, баща и син, като запазите за себе си двете жени, къщата и богатството! Е добре, сега трябва да плащате! А знаете ли какво означава това?

— Не съм аз — изрева момъкът, като вдигна към полицаия облятото си в сълзи лице, а треперещите му ръце се вкопчиха в края на палтото на Дюлак. — Така е! Признавам, бях лекомислен, бях непредпазлив. Обичах Едвиж и тя ме обичаше. Съчиних си алиби и ви излъгах, като ви се надсмях. Но тук свършват престъпленията ми. Заклевам ви се, господин Дюлак. Във всичко най-свято на света! В Едвиж, в Терез, в гроба на Диана, която обичах като сестра и на която никога не бих могъл да сторя и най-малкото зло, кълна ви се, никога през живота си не съм убивал никого!

— Но това ми е известно, дете мое — каза Дюлак с внезапно спокоен глас.

Ама че хубав театрален ефект! Зрителите, които със свито гърло бяха следили тази покъртителна сцена, убедени във вината на младия

Шефер, не можеха да дойдат на себе си. Какъв актьор беше този инспектор!

— Това ми е напълно известно — продължаваше последният. — Как го разбрах ли? Благодарение на една дреболия. Една случайност, едно зрънце пясък в механизма. Да, убиецът не е знаел, една нищожна подробност, това, че през първия ден от моето разследване тук, придружен от Холц и Лоазо, аз вече се бях качвал да огледам тавана. И бях отварял въпросното чекмедже: но писмата не бяха там!

Разбрахте ли? Писмата са били поставени на това място, за да мога аз да ги открия и да ви обвиня. Не, детето ми, вие никога не сте убивали никого. И не вие сте си съчинили алиби: много умело са ви внушили тази идея. Защото всъщност с твърдението си, че ви се е обадила по телефона в Колмар, въпросната личност е осигурила алиби за себе си, а не за вас. Нали така, госпожице Терез?

Последва мълчание, дълго като агония. После се чу гласът на Вотан Грюн:

— Какво намеквате, инспекторе?

— Не намеквам нищо. Само чакам Терез да ми отговори — каза спокойно полицаят.

— Няма да чакате дълго — рече ледено младото момиче. — Току-що казахте, че нямам алиби между единадесет без двадесет и единадесет часа. Трябва ли да ви припомням, че Диана е била убита много по-късно, между дванадесет и половина и един и половина? И че по това време аз бях в Механата на тъкачите?

— Вижте какво, малката, няма смисъл да увъртате — рече Дюлак почти мило. — Казах ви, че в събота сутринта оглеждах тавана. Казах ви, че писмата на Жак още ги нямаше там. Но сигурно си спомняте, че затова пък пушката с оптичен мерник беше там.

— Оръжието, с което е стреляно срещу баща ми?

— Същото.

— Та аз откъде да предположа? Всеки би могъл да вземе пушката.

— От собствения ви таван?

— Тогава да кажем: който и да е от къщата.

— Не, Терез. Това сте вие.

— Докажете го!

— Давате ли си сметка, Дюлак, че в момента обвинявате дъщеря ми, собствената ми дъщеря, че е стреляла срещу мен?

— Защо не! Вие двамата не се разбирате чак толкова добре! Не, Терез, не. Добре изиграно беше, но изгубихте. Ако не се бях качвал на този таван... но аз се качих. Това е съдбата. Може би брат ви щеше да ни чуе, Холц, Лоазо и мен, когато спуснахме стълбата. Но той слушаше „Рейнско злато“ и музиката заглушаваше всички шумове.

— И какво, ако ви беше чул? — попита Терез.

— Щеше да ви предупреди. Вас, своята съучастничка.

— Съучастничка!

— Разбира се. Защото брат ви уби Диана, нали, Терез?

Дълго мълчание последва тези думи.

— Вие сте луд, Дюлак! — изръмжа внезапно Лоазо. — Дьони фактически не се е отделял от мен през нощта. Или и мен също ще ме обвините в съучастничество?

— Ни най-малко, скъпи ми Лоазо. Но вие, както и аз, станяхте жертва на много сръчен илюзионистичен номер. Номер, изигран от Дьони Грюн с партньорка Терез. Една малка фраза във вашето показание, невинна и привидно съвсем обикновена, съдържаеше ключа към загадката. Вие най-чистосърдечно заявихте, че Дьони не се е отделял от вас цялата нощ. А това не е абсолютно точно. Защото вие ми казахте също — цитирам по памет: „Той поиска да ми покаже едно писмо, което Диана му връчила...“ и т.н. А предполагам, че Дьони не е носил това писмо със себе си.

— Не, разбира се. Той отиде да го вземе от апартамента си.

— Значи, в този момент той се е отделил от вас.

— Но само за две минути, скъпи ми Дюлак! Може би три, не повече. Той не е имал време за три минути да слезе два етажа, да изтича до брега на Ил, за да пресрещне Диана, да я удави и после да се изкачи отново при мен, без да е задъхан и без капчица пот!

— Защото приемаме за сигурно, че Диана е удавена в Ил.

— Нима не е така?

— Очевидно, не.

— Но тогава къде са я удавили?

— В дома ѝ. В собствената ѝ вана!

— В собствената ѝ вана!

— Това е едничкото разрешение — рече Дюлак, докато около него езиците на зрителите заработиха чевръсто.

За миг Лоазо сякаш беше разколебан, после внезапно се провикна уверено:

— Но не! Не е възможно! Когато Дьони отиде да вземе писмото, беше един часът сутринта.

— Това съвпада точно с часа на смъртта, установен от аутопсията.

— Но в един часа сутринта Диана отдавна си беше отишла!

— В колко часа я видяхте да си тръгва?

— Веднага след кавгата с Дьони, казах ви.

— Малко преди единадесет?

— Да.

— Гледай ти, какво съвпадение! Това е точно часът, в който госпожица Терез се обадила по телефона, или по точно не се е обадила по телефона в Колмар.

Лоазо замълча. Гледаше Терез и нещо проблесна в съзнанието му.

— По дяволите! Искате да кажете...

— Но да, Лоазо. Тази, която сте видели, не е била Диана. Това е била Терез, с червена перука и облечена в дрехите на Диана!

— А тогава къде е била Диана?

— У дома. Упоена с приспивателно.

— Приспана от кого?

— От самата Терез, когато се качила да я види към десет часа! Спорът между нея и баща ѝ за ангажираното изкуство не е целел друго, освен да позволи на Терез да се качи да изпие по чашка с Диана и да я упои скришом.

— Искате да кажете — попита Вотан Грюн, — че дъщеря ми е предизвикала този спор нарочно?

— Точно това казвам.

— И че един вид тя си е играла с мен.

— О, този път не наемквам нищо подобно. Наистина е била разиграна комедия, но от двама души.

— Което означава? — попита Вотан.

— Но, скъпи ми Грюн, че мозъкът на тази машинация сте вие. Не може да бъде друг! Именно вие сте замислили, комбинирали,

хронометрирали всичко! При това гениално! Гениално и все пак с дъщеря ви като съучастничка и със сина ви като изпълнител.

— Възможно ли е, господин Дюлак? — заекна Едвиж умолително. — Възможно ли е?

— Уви, да, госпожо. Изслушайте ме, ще ви обясня всичко. Преди малко ви казах, че забелязах противоречие между показанията на Жак Шефер и Ръоне Блиц. Но то не беше единственото. Далеч не! И това ме изведе на правия път. Например: обрисоваха ми Дьони Грюн като голям пуританин, като строго морален човек, а в същото време ме убеждаваха, че той е отказвал да се ожени за Диана. Второ противоречие: Едвиж, Жак, Ръоне, всички тези, които са познавали добре Диана, заявиха, че не Дьони, а тя се е противопоставяла на женитбата. А кой поддържаше противното? Тримата Грюн, бащата, синът и дъщерята. Наистина и други ми казаха същото, като например Агат дьо Пощаузенд, но тя е познавала слабо Диана и само повтаряше официалната версия на тримата Грюн! Третото и последно противоречие; навсякъде ме убеждаваха, че бащата и децата му не се разбират, че непрекъснато се карали. Но Едвиж, която очевидно знае какво говори, Едвиж ми обясни, че това е само една игра, една комедия, че всъщност тримата Грюн се разбират като халваджия и бозаджия. И аз ще ви докажа, че Едвиж казва истината! Чия страна взема Терез по време на разцеплението в кръжока? Тази на бунтарите, чиито идеи афишира? Съвсем не. Страната на баща си.

И така разбрах, че въпреки външните разногласия те тримата всъщност са едно-единствено същество и че тази триглава хидра носи едно име — Грюн. За тях този герб има едно значение: тяхното семейство и тяхната къща. Затова е мъртва Диана: защото постави в опасност къщата на Грюн.

Вецел, без да знае, ми даде разрешението на загадката, когато ми съобщи, че преди една година Вотан Грюн преживял черен финансов период. Тогава Вецел поиска да купи магазина му. И изведнъж, като по чудо, Вотан реализира прекрасна продажба, която го изправила на крака.

— Нима искате да кажете, че тази продажба не е станала? — попита Лоазо.

— Именно.

— Но тогава откъде намери пари Грюн?

— Диана му е дала назаем.

— Диана! Но тя беше най-бедната от всички — обади се Ръоне.

— Но не и миналата година! — възрази Дюлак. — Нали ми казахте, госпожице, че сте играли на немското тото? Това сведение не ми излизаше от главата; направих бърза справка и получих отговора, който бях предусетил.

— Трябва ли да разбираме, че Диана е спечелила на тото? Тя щеше да ми го каже.

— Да, но не ви го е казала и това я погуби. След като научила щастливата новина, тя се прибрала право в къщи, тоест у Грюнови. Попаднала на Терез и обезумяла от радост, ѝ разказала всичко. На бърза ръка двете млади момичета — Диана имала добро сърце — решили какво ще направят с парите: ще извлекат Вотан от затруднението. Той приел, но замолил Диана да не казва на никого. Страхувал се да не стане за смях, ако Страсбург узнае, че дължи финансовото си избавление на тази „чужденка“, дошла незнайно откъде и която сам той толкова често бил уязвявал. Диана била добро момиче: щяла да мълчи. Единствено тримата Грюн щели да знаят истината, дори Едвиж нямало да бъде в течение. Само че Диана била добра, но не и глупава. Тя не давала, а заемала. Затова поискала гаранция. Каква гаранция? — попитал Вотан. Апартаментна на втория етаж. За двете години, през които живяла там под наем, тя се привързала към него. Вотан нямал избор: приел. А и след като Диана щяла да се омъжи за Дьони, апартаментът така или иначе щял да си остане в семейството. В най-лошия случай Вотан щял да ѝ върне парите при изтичането на срока, който Диана определила на една година. В потвърждение на всичко това младото момиче получило документ, подписан от тримата Грюн: бащата и двамата наследници.

За нещастие през следващите месеци отношенията между Диана и Дьони се влошили. Тя заплашвала, че ще си отиде, искала да ѝ бъде възстановена сумата. Но Вотан се бил закрепил само частично. Той не можел да върне парите на Диана, която решила да обяви апартаментна за Продан. За продан! Това би означавало раздробяването на къщата на Грюн, все едно началото на края! Същевременно Дьони с яд виждал как Диана му се изплъзва. Тогава у тях назряла мисълта за убийство; всичко щяло да бъде подготвено най-педантично. Първо разпространили легендата, според която Диана желала женитбата, а

Дьони се противопоставял, после умножили фалшивите следи: възникналият в кръжока инцидент бил добре дошъл. Терез пуснала пред Рьоне, а и пред самата Диана слуховете за алхимичното производство на злато. Тримата дори решили да симулират кражба. Още повече, че и от нея щели да спечелят, тъй като щели да получат осигуровката и същевременно да продадат чрез трето лице уж откраднатите вещи.

Колкото до самото убийство, имали на разположение идеалния свидетел: един полицаи в оставка извън всяко подозрение, който по щастливо стечение на обстоятелствата бил наел гарсонията на втория етаж. Тримата съучастници забелязали, както забелязах и аз, че господин Лоазо има навика да отваря вратата си, когато някой влиза или излиза от Диана. Това също щяло да послужи.

Събитията се ускорили. Завърналата се от Париж Терез чула, че Диана казва на Рьоне: „Ще ти разкажа нещо.“ Сигурно се готвела да продава и да напуска Страсбург. Трябвало да се бърза: убийството било насрочено за четвъртък вечерта.

В двадесет и тридесет Терез и баща ѝ подхванали фалшивата кавга в кръжока. Терез се качила у Диана и пуснала сънотворно в чашата ѝ. Знам, че в къщата има сънотворни, защото Вотан нареди да дадат на Дьони. След един час Терез слязла отново долу, като се постарала Лоазо да я види как се сбoguва с Диана на площадката. Диана се прибрала у тях; скоро под влияние на опиата заспала. Малко преди двадесет и два часа Дьони се върнал на площад Бениамин-Цикс, сбoguвал се с Шарл Фелдман и се качил на втория етаж. Трябвало на всяка цена да се увери, че Лоазо не спи и го е чул, като се прибира. Затова позвънил на вратата на полицаия под претекст, че му иска аспириин. След това си отишъл; няколко минути по-късно Лоазо много ясно чул кавгата между Дьони и неговата любовница.

— Само че щом Диана е спяла, това е невъзможно — забеляза Лоазо. — И все пак съвсем ясно различих гласовете.

— Нали казахте, че двамата млади често се карали?

— Да, вярно е.

— А в деня, когато заедно влязохме у Дьони, нима нямах възможност да се възхитя на хубавата стереоуредба и на магнитофона му?

— Разбрах! — каза Холц.

— И аз също — рече Лоазо.

— Можете да си представите, че и аз. Това, което сте чули, господин Лоазо, е бил записът на една предишна кавга.

— Каква наглост!

— Междувременно кръжокът завършил, Терез помогнала малко на Едвиж, след това скрила дрехите си в стаята на първия етаж. После по бельо и без да вдига никакъв шум с босите си крака по каменното стълбище се добрала до втория и влязла при брат си, който я чакал. Като добра актриса — да не забравяме, че това е професията ѝ — тя бързо навлякла дрехите на Диана, перуката, грабнала чантата и тъй като записът свършил, излязла, като затръшнала вратата и хукнала надолу по стълбите, без да пали лампата. Както и се надявали съучастниците, вие сте отворили вратата си и сте забелязали познатия силует. И после ще се кълнете, че Диана Паские е излязла жива малко преди единадесет часа. Докато в действителност фалшивата Диана се прибрала на втория етаж, преоблякла се и приела отново външността на Терез, после се затичала към механата, където пристигнала бързо, но леко задъхана. Затова метр д'отелът е помислил, че е развълнувана. А всъщност тя току-що била тичала.

Тук свършила ролята на Терез и започнала тази на Дьони. Той влязъл при вас, за да ви довери нещастията си и да си осигури алиби; в един часа, под претекст да ви донесе писмото, той прекарал в дома си няколко много кратки мига. Но все пак те му били достатъчни, за да удави Диана в предварително напълнената вана. След това се върнал у вас и останал там достатъчно дълго, та часът на смъртта, както щял да бъде определен от аутопсията, да е минал отдавна.

Край на второ действие. Тримата Грюн се върнали от механата. Едвиж заспала бързо и нямало да чуе нищо: мъжът ѝ я опил със сънотворно в Механата на тъкачите. Спомнете си: тя заяви, че просто заспивала права и бързала да си легне. Малко след три часа Вотан се качил по чорапи у Дьони. Двамата облекли тялото с дрехите, използвани от Терез. Но тук всичко се объркало. Дьони признал на баща си, че изгубил самообладание и стиснал прекалено силно. Вотан прокълел нервите на сина си. Така се бил надявал, че заключението ще бъде: самоубийство поради депресия! Какво щяло да стане, ако при аутопсията открият следи по врата на мъртвата? Отгатнах това, като си припомних горчивината, с която Вотан ми каза в събота сутрин: „Ако

някога уловите убиеца, то ще е заради тази грешка.“ В този момент той е мислел за сина си. Този син, който не съумял да се покаже на висота.

Но какво да се прави! Било прекалено късно. И планът трябвало да бъде доведен докрай. Вотан натоварил Диана на раменете си и крадешком отишъл да я хвърли в Ил. Дьони и Терез си легнали, но той останал да бодърствува. През капациите на прозорците видял как госпожа Дикбаух открила тялото и вдигнала на крак квартала. След това забелязал, че всички тези добри люде се отправили към кръчмата на Гребер. Тогава го осенила гениална идея: ако намерят Диана на това място, тоест на две крачки от къщата на Грюн, и открият следите по шията ѝ, ще стане ясно, че е убийство, и подозренията веднага ще се насочат към семейство Грюн. Затова този железен човек решил да опита един изключителен вторичен блъф: излязъл, измъкнал Диана от реката и я внесъл в собственото си ателие! Когато отново открият тялото и двадесетината свидетели потвърдят, че са го видели в Ил, щяло да стане очевидно, че някоя зложелателна личност иска да обвини семейство Грюн. За да обърка окончателно следите, Вотан извършил предварително замислената автокражба. След това се качил да си легне и когато аз звъннах на вратата му, много успешно се престори на полузаспал: наистина бе прекарал една безсънна нощ, при това най-изтощителната в живота му!

Дюлак млъкна. Отново тишина. Всички свидетели на сцената гледаха вледенени от ужас грандиозния и безмилостен убиец, облечения в черно великан. Той упорито мълчеше.

— Добре ли възстанових фактите, Грюн? — попита Дюлак.

— Превъзходно, скъпи приятелю. И от толкова нищожни улики — отговори любезно подвързвачът. — Само една малка грешка в обяснението ви: не беше предвидено Дьони да се връща в апартамента си, било и за секунда. Всъщност Диана беше прикована към дъното с гири — сигурно сте ги видели на тавана — и едва отвореният кран трябваше да напълни ваната след цели два часа, предизвиквайки по този начин смърт със закъснение. Но нервите на Дьони не издържали: той искал да провери дали всичко върви добре. Затова се прибрал и в желанието си да ускори нещата, стиснал Диана за шията, оставяйки следи, невидими с просто око, но които доказваха убийството. Бедният Дьони.

— Да — добави Дюлак. — Бедният Дьони. Защото това е било само началото на неговата голгота. Разкъсван между растящия страх да не го разкрият и неподправената тъга от смъртта на Диана, той загубил ума и дума. Правилно бях преценил, че не симулира нервна депресия, но не бях открил точната причина за нея. Междувременно, Вотан, вашият мозък функционираше блестящо. За да объркате окончателно следите, сте решили да ме убедите, че вие сте прицелната точка и че са убили Диана само за да ви засегнат. Във вторник вечерта сте убедили жена си да ви придружи до механата. От прозорците на вашата кухня има много добър изглед към моста Сен Мартен, Терез е превъзходен стрелец и на тавана си притежавате едно много точно оръжие, което не знаете, че съм видял. Точно когато сте минали под светлината на един уличен фенер, Терез стреляла и ви ранила леко по рамото. Огромен, безумен риск, достоен за вашата лудост и за хазартния вкус на двама ви. Но за Дьони това било прекалено: нервите му не издържали. През нощта той се обесил.

— Искате да кажете, че смъртта на Дьони наистина е самоубийство? — прекъсна го Лоазо.

— Но това е очевидно! Единственият изход, който му е останал! И тук, Вотан, сте започнали да действувате подло. В чантата на Диана сте били намерили прощалното писмо, което Дьони написал преди три години. Отново сте опитали вторичния блъф. Поставили сте до тялото на Дьони тази бележка, която наемква за самоубийство. Всъщност, надявали сте се, че ще я подложим на експертиза и ще научим, че датира от преди три години, което ще ни накара да заключим в полза на убийството! Защото, ако решим, че е самоубийство, можем да отгатнем какви са реалните подбуди за това самоубийство.

— Нима мислите, че смъртта на сина ми, на моя единствен син ме е оставила безучастен? — попита великанът с достойнство.

— Това обаче не ви попречи да я използвате — упрекна го Дюлак.

— Не е вярно — каза един глас. — Идеята беше моя. Баща ми няма нищо общо с нея.

Терез се беше изправила пред полицаия. Една предизвикателна и жестока Терез. Никакво съжаление, нито в погледа ѝ, нито в гласа. Колко наивен е бил!

— Вие ли сложихте писмата на Жак на тавана? — попита той.

— Да. До вчера не знаех за измяната на Жак и Едвиж. Но вчера, обхваната от прозрение, прерових стаята на мащехата си. Намерих писмата. Тогава помислих да ги използвам срещу нея и срещу Жак.

— За да бъдат арестувани те вместо вас? — попита горчиво Дюлак.

— Това щеше да бъде справедливо — каза диво младото момиче.

— Справедливо! Защо?

— Те измениха на фамилията Грюн!

— Накарахте ме да преживея много жестоки моменти, господин Дюлак — рече Едвиж.

— Знам, госпожо. Повярвайте, че не ме ръководеше единствено желанието за личен реванш. Подиграха се с мен, със самолюбието ми и с чувствата ми. Помислиха, че са ме заблудили. Но преди това бяха извършили нещо още по-лошо.

— Какво?

— Бяха ви затворили в клетка. Нима не го знаехте?

— Знаех го — каза тя.

— Аз отворих вратата на клетката. Литнете на воля, госпожо.

— Ще го направя. Благодаря ви, господин Дюлак.

3

„Хубавото в нашата професия е — каза Холц, — че пътят е ясно очертан. Съществуват правила и ние ги прилагаме. Няма място за скрупули, нито за драми на съзнанието. Мене това ми харесва.“

Дюлак не отговори. Той мислеше за Терез.

Издание:

Веркор, Емар, Жакмар — Сенекал

Френски повести

Партиздат, София, 1981

Редактори: Катя Топчиева (1), Бояна Петрова (2), Мариана
Неделчева (3)

Художник: Александър Хачатурян

Художествен редактор: Тотю Данов

Технически редактор: Ронка Кръстанова

Коректор: Нина Велчева

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.